M. A. Pedersen

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/frasantalistanog0000mape

FRA SANTALISTAN

OG

JORDEN RUNDT

Reiser og oplevelser

AV

M. A. PEDERSON

Missionær til santalene

MINNEAPOLIS, MINNESOTA
AUGSBURG PUBLISHING HOUSE
1925

Copyrighted 1925 by
AUGSBURG PUBLISHING HOUSE
Minneapolis, Minn.

PRINTED IN THE U. S. A.

Min faderlige ven
PROFESSOR J. H. BLEGEN
i taknemmelighet tilegnet

FORORD

DER er ingen som har opfordret mig til at utgi denne bok, saa jeg har ingen at skyte skylden over paa. Naar den nu allikevel sendes i trykken, saa er det fordi jeg har saadan lyst til at dele med venner derhjemme noe av det jeg har faat opleve, og vise dem noe av det jeg selv har set. Noen anden undskyldning har jeg ikke.

Kunde saa boken brukes til at styrke noen i interessen for Guds store rikssak, missionen, vilde det fylde mit hjerte med glæde og takk.

FORFATTEREN.

Benagaria, Santal Parganas,
1ste januar 1925.

INDHOLD

		SIDE
I.	Ut til Santalistan	9
II.	Indtryk fra Ebeneser 1904	21
III.	Hinduer, muhamedanere og santaler	30
IV.	En tur til Calcutta	39
V.	I gudenes gaard	53
VI.	Agra	67
VII.	Benares	81
VIII.	Hjem paa ferie	101
IX.	Til Norge og Danmark	128
X.	Til Indien igjen	150
XI.	Vor Assam-koloni	177
XII.	Fra dagens stræv i kolonien	189
XIII.	Oplevelser in jungelen	211
XIV.	Fra England	229
XV.	Oplevelser i Norge	247
XVI.	Oplevelser i Danmark	299
XVII.	Tyve aar i Santalistan	337

I

UT TIL SANTALISTAN

DER var tre som stod igjen paa bryggen i New York og viftet os sit farvel idet "Ultonia" gled ut i strømmen. De var de sidste vi saa av dem som stod os nær i livet. Og om et par timer forsvandt vort lands kyster i augustkveldens skumring. En følelse av usigelig ensomhet og forlatthet betok os, og spørsmaalet kom: skal vi noensinde faa se vort kjære land igjen? Det land som "tok os i favn den gang vi var smaa." Det land som aapnet sine porter for vore fædre, vinket dem ind og viste dem de brede sletter som laa og ventet paa dem.

Ja, landet med de brede sletter og de susende skoger, nu føler vi hvor vi elsker det. Vi elsker de brede prærier som har fostret os — prærien med de friske, frie vinde som har nynnet os i søvn saa mangen kveld. Og nu saa vi landet forsvinde bak horisonten for kanske aldrig mere at sees igjen!

Vi klynget os sammen paa dækket vi tre, min hustru, datter og jeg, hver med vor smerte. Men saa kom vi til at tænke paa at vi hadde da hverandre — og Gud. Og det var hans veier vi gik. Det var han som hadde kaldt os og nu sendte os ut, helt over til den anden side av kloden, til In-

dien, for der at være med at løfte korset og dets lys iblandt et folk som sitter i mørket. Vi begyndte at se fremad, og længselens bølger la sig og skilsmissens smerte stilnet. Vi saa fremad og fik mot, og det var ikke længe før vi begyndte at si til hverandre: Gid vi snart var fremme i Santalistan!

Stille, blank og blaa laa Atlanteren, og "Ultonia"s maskiner arbeidet trofast dag og nat, og saa en dag fik vi se land igjen. Det var Gibraltar og Herkulesstøttene. Det første i Europa, det andet i Afrika.

Saa pløide vi Middelhavet noen dage, og saa en morgen var vi i Neapel. Straks vi hadde kastet anker var vort skib omringet av robaater. Alle syntes at ha erend til os. Noen vilde føre os iland, andre vilde synge og spille for os, og atter andre vilde tigge. En ting var de alle enige om, og det var at de vilde ha penger fra os. Vi forstod straks at vi nu var kommet til en anden og fremmed verden. De fleste av de folk som kom ombord kunde bare et par sætninger engelsk. Utenfor det stod de fast, saa det kom vel med at jeg kunde pludre litt gebrokkent italiensk. Det hadde jeg begyndt at lære i Calumet, Mich. Og paa reisen hadde vi med os en gammel grosserer fra Palermo paa Cicilien, som ikke kunde det grand engelsk. Paa ham fik jeg saa anledning til daglig at øve mig under overreisen. Vi blev for resten gode venner vi to, og da vi skiltes graat han virkelige taarer og kysset mig paa begge kinder — det vil si, det var jeg som vendte det andet kind til.

Vor skibskok kastet paa sjøen en hel masse

gammelt brød, og folkene i baatene næsten slogs om at fiske dem op av vandet. Saa la de dem paa baatstoftene for at tørke dem. De skulde vel spise dem, kan jeg tænke mig. Ak ja, og tilsmudset som de var av olje og skum som flyter paa vandet i en havn — stakkars folk!

Og saa kom vi iland og begyndte at spørre hverandre om det virkelig var saa at vi nu var i Europa. Paa hotellet hvor vi tok ind var vi saa heldige at finde en dansk-amerikansk missionær og hans hustru, som efter sin ferie hjemme nu var paa vei ut til Indien igjen. Og, — de skulde seile med samme skib som vi. Hvor vi var heldige! Aldrig skal vi glemme dem for al den hjælp og veiledning de gav os.

I Neapel blev vi liggende næsten en hel uke. Der var streik i byen. Paa havnen, paa jernbanene og paa sporvognene streiket de, og byen var fuld av uro og spektakkel og soldater. Alle musæer og lignende steder var stængt, vi fik intet at se. Fik ikke engang komme ut til Pompeii, som vi hadde haabet. Den eneste tur vi fik gjøre var ut til Puzzioli, det sted hvor Paulus landet da han som fange blev ført til Rom. Det er ikke langt fra Neapel, og vi kjørte dit en eftermiddag og saa de gamle stenkaier hvor hans skib hadde lagt til.

Det var ikke trygt at færdes ute i byen i de dage, især om aftenene. Det er til saadanne tider at det kryper frem av sine smuthuller og gjemmer alt det som er stygt og uhumsk i en by, da boltrer det sig, og de som skal haandhæve lov og orden faar nok at bestille. Men Neapels gendarmer syn-

tes at være stillingen voksen. De gik da ogsaa paa med en uvorrenhet som kunde sætte skræk i blodet paa noen hver. Jeg saa til eksempel en avdeling kavalerister sprænge en folkehop ved at galopere igjennem den og avfyre pistoler.

Byen er fuld av fattige, lasede mennesker som forfølger en med sit tiggeri hvor han gaar. Noe saadant faar man ikke se i en amerikansk by.

De fattiges fornemste føde er maccaroni. For et par cents kan man faa en hel tallerken av den. Og allevegne, paa gater og fortaag var maccaronikræmmere paa færde med sine gryter og sine tintallerkener. At støv og rusk føk omkring syntes ikke at hindre avsætningen.

Fra hotellet hvor vi bodde hadde vi den deiligste utsigt over Neapelbugten, havnen med de mange skib, øen Capri derute i den blaa horisont, og til venstre den navngjetne vulkan Vesuv. Den var ogsaa i virksomhet mens vi var der. Saa snart mørket faldt paa kunde vi se ildskjæret i dens krater, det var saa sterkt at det oplyste landskapet.

Men til trods for streiken og alt det andre frastøtende og motbydelige vi saa i Neapel kunde vi dog ikke andet end bli glad i den gamle by om hvilken det er sagt: Se Neapel og dø! Vakker er byen, det er sikkert, og den hadde vundet vore hjerter, det følte vi hin septembermorgen da vi fra "Balduino's" dæk kastet vort avskedsblik paa den sollyse by ved Vesuvs fot. Vemot la sig over vore sind, et vemot som ikke blev mindre da en gruppe italienere samlet sig paa dækket og istemte sangen:

A Dio, mon belle Napoli. Farvel, mit skjønne Neapel.

Nordenfor Sicilien, altsaa før man kommer til Messinastrædet, passerer man flere vakre smaaøer. En av dem er en vulkan, Stromboli. Paa avstand ser den ut som en stor, rund tue som stikker op av havet. Men som man kommer nærmere faar man se at det er en vulkan. Endskjønt den er 200 mil borte, staar den dog i forbindelse med Vesuv. De skiftes om at skaffe aapning for den ild som brænder under Italien i jordens indre. Stromboli har sit krater paa siden. Den eftermiddag vi passerte saa vi vældige røkmasser vælte ut av det. Paa den fra krateret motsatte side av øen ligger der en liten fiskerby og læner sig tillidsfuldt op til Strombolis graa klippemasser. Man skulde tro det var et utrygt sted at bygge og bo paa.

I Messina stanste vi længe nok til at faa fra borde en hel del sicilianere som vi hadde med fra Neapel. De var glade borgere. Det var skrækkelig smaat om rum paa fordækket, men allikevel fik de ryddet saa pas plads at de kunde faa danse. Det var bare mændene som danset. Deres spillemand hadde en slags sækkepipe som han laget musik paa. — Italienerne kan vist for resten faa musik ut av hvad det skal være. Deres sækkepipe var da heller ikke paa langt nær saa skrikende som den skotske. Nok var det, sicilianerne spillet og danset saa svetten fløt av dem, de syntes vist det var moro.

Vort næste stoppested var Port Said i Ægypten. Denne by er en av de store korsveier hvor østen

og vesten møtes. Her fik vi vort første glimt av Orienten. Et glimt som var overmaate interessant. Der myldret det av folk av de mest forskjellige hudfarver og dragter.

Der fik vi se beduiner fra ørkenen. Iført sine brokete dragter kom de trækkende nedover gaten med sine kameler, som de hadde utstaset med en mangfoldighet av dusker og snorer og baand i alle regnsbuens farver, just slik som vi kjender dem fra billedene. Paa gatehjørnet sitter en kone og sælger frugt. Et sort slør dækker hendes ansigt som en maske, og mellem øinene sitter en gylden tingest som ligner et stykke av et patronhylster. Hun er en muhammedaners hustru og maa ikke vise sit ansigt for noen anden end sin mand, og den omtalte tingest er vidnesbyrd om at hun er gift.

Port Said er en raa by. Næsten alle folk i byen lever av at handle med de reisende og snyte dem. Da næsten alle dampskib tar kul ombord i Port Said har man god tid til at gaa iland.

Det er en hel historie at faa kul ombord. Skibene er ankret ute i havnen. En slæpebaat kommer da med en række lange kulprammer, og paa kullene sitter der en hærskare av kulier likesaa sorte som det kul de sitter paa. Prammene lægger til skibssiden og planker lægges i stilling fra prammene op til bunkerdørene. Og saa begynder moroa. Kullene fyldes i kurver, og disse løftes op paa kulienes hoder. Under skraal og støi løper de op en planke, tømmer kurven, og saa ned paa prammen igjen ad en anden planke. Slik gaar de i en strøm indtil alle kullene er bragt ombord. Naar

dette arbeide er utført er da ogsaa skibet bedækket baade utvendig og indvendig med et lag av fint kulstøv.

Men det mest interessante ved Port Said er den store grøft som De Lesseps grov for at skjære Afrika løs fra Asien, eller kanske det var at gjøre veien fra Europa til østens land litt kortere. Nok er det, man faar indtryk av at det er et storverk. Vi forlot Port Said kl. 2 om eftermiddagen og var fremme i Suez den næste morgen kl. 4. Med sagte fart gaar skibene igjennem. Paa somme steder er kanalen saa smal at hvis to skib skal passere hinanden, maa det ene lægge til land indtil det andet er kommet forbi.

Man holder stadig paa at forbedre kanalen, gjøre den dypere og bredere og stensætte breddene at ikke strømmen, som ofte er sterk der, skal vaske dem ut. Til dette arbeide brukes store maskiner som pumper sand og mudder op og sprøiter det gjennem et langt rør ind over ørkenen. Hvis dette ikke blev gjort vilde det ikke vare ret længe før hele grøften blev fyldt med sand igjen. Det er jo bare ørken rundt omkring, og sanden bevæger sig stadig, den fyker for vinden som sneen paa prærien en stormfuld vinterdag.

Paa veiene langs kanalen saa vi lange karavaner av kameler som labbet avsted henover sanden saa majestætisk med sine byrder. Hvor de kom fra og hvor de skulde hen fik vi ikke vite, kanske var de paa vei til Cairo fra Damaskus eller Bagdad.

Efter et kort ophold i Suez bar det avsted gjennem det Røde Hav. Man speider forgjæves

efter den røde farve. Man begynder saa smaat at miste troen paa geografien — kanske der ikke er noe i dette med det gule hav og det hvite hav og det sorte hav, kanske til syvende og sidst er de av samme farve alle sammen. Men en ting er sikkert, og det er at det er varmt i det Røde Hav. I to dage hadde vi vinden med os, og den blæste akkurat saa fort som skibet gik, saa vi ingen vind hadde. Sotet faldt ret ned paa dækket, og røken laa som en sky omkring os. Den næste dag snudde vinden sig, og da var det komfortabelt.

Aden var vort sidste stoppested før vi naadde frem til Indien. Da vi laa der hændte der noe som folk næsten ikke vil tro naar jeg fortæller det. Vi hadde en regnskur i Aden. Og det er, sier de som har greie paa det, tvert imot skik og bruk. Det skal ikke regne i Aden. Byen saa da ogsaa tør ut.

Det var den sidste søndagsmorgen i september 1904 at vi forlot Aden og satte kursen over det indiske hav imot Bombay. Fredag aften skimtet vi en "taaket rand." Det var The Ghats, en fjeldkjede som ligger langs kysten ovenfor Bombay. Og samme kveld ankret vi i Bombay havn. Den næste morgen var vi tidlig paa færde og kom os iland saa snart toldboden var aapen. Det gik i en fei at komme igjennem den — vi hadde da heller ikke saa meget fargods med os.

Saa var vi da fremme i det land hvor vi skulde faa vor gjerning, selv om det endnu var langt igjen til Santalistan. Men dette var landet, og det var som en ny og fremmed verden for os.

Men vi fik ikke tid til at sætte os til at analysere vore følelser, vi maatte ut og se paa byen. Og Bombay er værd at se. Det er en vakker by. Oppe fra Malebar Hill har man et panorama som der neppe er sidestykke til i verden. Der er havbugten og havnen og palmene, der er de hvite kupler og taarn, og de røde tak med frodige palmer og trær indimellem. Det er grønt og hvitt og rødt som svæver for øiet, og ovenover hvælver oktoberhimlen sig klar og blaa. For et menneske fra det kolde nord blir det et vidunderlig drømmeland.

Et par dage senere forlot vi den berømte by som danner den vestre indgangsport til det indiske rike. Vi reiste med hurtigtoget til Calcutta, tvers over Hindustan, en distance av 1,200 mil. Med nævnte tog kan man tilbakelægge denne distance paa 40 timer. Og det er endda ikke saa ilde naar man husker paa at man er i Asien, hvor ingen ting gaar hurtig, men hvor alt tas med knusende ro.

Jernbanevognene er helt forskjellige fra vore i Amerika. De er smaa med fire smaa hjul under hver ende, og saa er de opdelt i smaa baaser som kaldes compartments. Om der var fjærer under vognen vet jeg ikke, man kunde ialfald ikke merke noget til dem i den vogn vi kjørte i. Vi fik skaket os ordentlig op, det er sikkert. Om natten gaar man ikke i sovevogn. Der er tre bænker i hvert compartment, og hvis der er rum tar man sit teppe eller plaid og sin hodepute og lægger sig paa bænken. Man maa altid ha sengetøi med sig naar man er ute og reiser i Indien.

Men om det nu er saa som saa med bekvem-

meligheten paa de indiske baner, saa var der da en ting man kunde si om dem i de dage da vi benyttet dem for første gang, og det var at man kunde reise billig paa dem. Paa anden plads kostet det mindre end fjorten dollars fra Bombay til Calcutta, og paa tredje plads halvdelen saa meget. Og naar man kan spare penger, saa gaar det jo an at tilgi mangler og skrøpeligheter.

I Calcutta stanste vi kun noen faa timer, saa reiste vi med et tog nordover til Rampur Hat, omtrent 135 mil fra Calcutta. Vi var fremme ved ottetiden om aftenen, og da vi steg ut av kupeen samledes noen mørke skikkelser om os og hilste "johar" og gav os brev fra Skrefsrud og fru Børresen. Disse folk var sendt ned til stationen for at hente os og hadde bragt med en oksevogn til hver av os. Det er tolv mil vestover til Ebeneser fra jernbanestationen. Straks vi hørte "johar" visste vi at vi var blandt santalene, det er nemlig deres hilsen og var omtrent det eneste santalord vi kjendte.

En oksevogn er en kjærre som bestaar av et par hjul, en aksel og en hel del bambusstænger og som kan indrettes til en nok saa bekvem reisevogn. Den har et dække over sig og ligner en "prairie schooner." Naar man saa lægger madras og puter ind i den kan man ligge der nok saa bekvemt. Vi gik straks tilsengs i disse vore Pullman vogner, og frem paa natten satte toget sig i bevægelse.

Oksen er ikke berømt for sin hurtighet noensteds i verden, og da slet ikke her i Indien, hvor den er dobbelt saa sagtmodig som okser i andre

.and. Her i Santalistan især har oksene utviklet sagtmodighetens dyd til den aller høieste fuldkommenhet. Vore oksevogner gaar med den vældige fart av to mil i timen. Men veien var god og natten kjølig, og hadde oksedriveren bare holdt mund

En santal lager et vognhjul

vilde vi nok ha faat sovet mere end vi gjorde. Men han sat paa stangen foran os og brukte, som vi syntes, en uforskammet kjæft paa oksene den hele nat. Han hadde ingen svøpe men fik oksene til at røre paa sig ved at bruke kjæften paa dem og saa ved at vri dem i halen. Oksehalene viste ogsaa

merker efter denne behandling, de var næsten haarløse og fulde av klumper og knuter alle de steder hvor de var blit vridd av led. Jeg formoder at de hadde naadd det stadium hvor de ingen følelser hadde mere i det lem.

Om morgenen den trettende oktober 1904 var vi fremme paa Ebeneser og blev hjertelig mottat av Skrefsrud og fru Børresen. Vi hadde naadd vor reises maal, vi var fremme i Santalistan.

II

INDTRYK FRA EBENESER I 1904

EBENESER missionsstation er næsten som en landsby for sig selv. Først er der tre store hus for europæere. Kun det ene av dem er bygget av mursten, de to ældste har vægger av jord, og alle har de straatak. Saa kommer kirken. Den var i lang tid den største kirke for indfødte kristne i Indien. Dernæst kommer trykkeriet med alt sit tilbehør. Og endelig de to store ungdomsskoler, pikeskolen og gutteskolen, som de kaldes, hvor tre til fire hundre santalbarn og ungdom faar undervisning. Saa er der en masse hus for alle de indfødte arbeidere. Og like ved indkjørselen til stationen er der et hus som er tækket med bølgeblik og derved adskiller sig fra de andre; det er posthuset, hvor der ogsaa er telegraf.

En av de første søndage vi var paa stationen var der maanedsmøte, hvor de ældste og andre arbeidere fra alle missionsstationene var samlet. Lørdag morgen begyndte de at komme, somme i oksevogner og andre tilfots. De slaar sig ned i et hus som er bygget til det bruk. Frem imot kvelden kommer de i flok og hilser. Kvindene kommer til fru Børresen og mændene til Skrefsrud. Der blir

de saa gjerne staaende og snakke indtil det blir mørkt.

Søndag morgen samles de saa alle i kirken, og da er der gjerne smaat om sitteplads. Folk sitter paa gulvet. Stoler og kirkebænker er noe som de ikke har bruk for, de sætter sig paa gulvet med sine korslagte ben under sig. Hvis de hadde kirkebænker vilde de samle sine ben op i bænken og sitte paa dem der ogsaa. Især paa den søndag da der er maanedsmøte kommer det vel med at der ingen bænker er, for da kan de jo pakke sig sammen saa meget tættere. Jeg kan ikke si at de lignet sild i en tønde, men naar jeg saa nedover det hav av sorte hoder kom jeg til at tænke paa et stort varehus hvis gulv var dækket av meloner.

Gudstjenesten er simpel og liketil. Der er ingen lange og indviklede ritualer. Man begynder med en salme, dernæst er der bøn, saa syndsbekjendelsen og troesbekjendelsen, som begge fremsies i kor, en salme igjen, og Skrefsrud gaar paa prækestolen. Det er heller ingen høitidelig præken han holder. Ofte gjør han spørsmaal og faar svar fra forskjellige i forsamlingen. Sandhetens piler flyver da ogsaa fra hans buestreng med en kraft saa man kunde tro at de haardeste hjerter maatte gjennembores. Efter prækenen holdes der altergang. Kun de som deltar stanser igjen, resten gaar ut. Skrefsrud forretter ved alteret og meddeler først fire av de ældste, som derpaa bærer vinen og brødet omkring til folkene.

Ved firetiden om eftermiddagen samledes man til tefest nede ved gutteskolen eller seminariet, som

det ellers kaldes. Baade mænd og kvinder har sine messingskaaler med sig, som de drikker av. De sætter sig paa marken i grupper, kvindene for sig og mændene for sig. Paa seminariets veranda er der stoler for europæerne.

Saa begynder de at synge. Alle tar del. De er øiensynlig glade i sang. Mange av dem kan hele

Utenfor kirken i Benagaria

salmeboken utenad, og der er omtrent to hundre salmer i den. Og synger gjør de med liv og lyst. Saadanne smaatterier som harmoni og takt besværer de sig ikke meget med, de bare klemmer paa og synger fordi der er noe i hjertet som maa faa ytre sig. Saa indimellem er der gjerne korte vidnesbyrd, som helst dreier sig om det de har hørt om formiddagen.

Imidlertid er teen blit brygget. Og der skal meget te til for tre a fire hundre mennesker. De

har da ogsaa en forsvarlig tekande til dette bruk. Det er intet mindre end en stor tønde som de har forsynt med bærestænger. Tebladene kokes i lerkrukker og hældes saa i tønden, og naar den er fuld bringes den frem av en hel flok unge mænd. Molasses heldes i og der røres godt om, og saa er den færdig til utdeling.

Paa et signal fra Skrefsrud blev det stille. Han reiste sig og holdt bøn. Saa begyndte utdelingen. Noen mænd kom med store sækker fyldt med ristet ris, hvorav de saa øste ut en portion til hver. Folk sat paa marken og bredte enden av sit tøi ut foran sig, og paa dette blev da den ristede ris lagt. De som ikke hadde drikkekar med sig blev forsynt med et saadant. Det var menighetens ældste som forestod utdelingen.

Teen er dygtig søt. Det maa den være skal de like den. Den ristede ris syntes ogsaa at smake dem fortræffelig. Den ligner noe vort popcorn. Nok er det, folk spiser og drikker og prater og har det koselig. At spise sammen betyr da ogsaa mere i dette hjørne av verden end det gjør til eksempel i Amerika.

Mandag morgen høres indberetninger fra de ældste og bestemmelser fattes i de saker som blir bragt fore. Man faar indtryk av at de fleste av disse arbeidere er mænd for hvem det er om at gjøre at vinde sjæle for Herren. De har ild i hjertet. Og naar santalmissionen har hat en saa velsignet fremgang, saa skyldes det næst den dygtige ledelse i væsentlig grad disse indfødte arbeidere.

At missionær Skrefsrud har en vældig indflydelse blandt santalene er noe man snart lægger merke til. Paa et jagtstevne for mange aar siden, da han hadde hjulpet dem ut av en stor knipe, valgte de ham til sin overpargana, og det er vistnok ingen tom titel.

Fru Børresen

Det fortælles at en postbærer blev røvet paa landeveien ikke langt fra Ebeneser. Det gik slik for sig: En mand stanste ham paa veien og sa, "Giv mig postsækken, jeg skal bringe den til Ebeneser, det er Kerap Sahibs befaling!" Da den arme

postbærer hørte at det var Kerap Sahibs ordre leverte han uten videre postsækken fra sig, og postrøveren tok den hen i skogen, skar den op og forsynte sig med de penger som var i den. At Kerap Sahib eller Skrefsrud paa den tid dette skedde var paa reise i Amerika gjorde intet til saken. Hans befalinger var lov allikevel.

Skrefsrud er ikke bare deres aandelige veileder men ogsaa deres opdrager og veileder i timelige ting. Og til dette mangesidige arbeide er han ogsaa særskilt utrustet. Santalene kommer da til ham med alle sine besværligheter og saker. Det hænder ret som det er at han har sat sig til med bibeloversættelse eller noe andet vigtig arbeide og ønsker at faa være i fred, at hele gaardsrummet utenfor hans veranda fyldes med folk. Paa spørsmaal om hvad er paa færde trær talsmanden frem og forklarer at de har en sak de gjerne vil ha ham til at dømme i.

Med alle slags saker kommer de til ham. Snart er det kjærringtrætter, snart er det slagsmaal, snart trætter om eiendom og sociale spørsmaal og et utal av smaa, barnagtige saker som de vil ha "høiesterettens" kjendelse i. Men mest interessant er det naar de kommer med en heks og vil ha forhør. De kommer til Skrefsrud fordi han forstaar dem og kjender deres gamle love og kan dømme retfærdig. Hos regjeringens magistrater er det saa som saa, mener de. Og der koster det penger at føre en sak, medens hos Skrefsrud koster det intet. Derfor kommer de til ham.

Forleden dag kom en hel flok mænd fra en

landsby her i nærheten med en kjærring og vilde ha forhør. Hun hadde selv sagt at hun var en heks og at hun vilde "spise" visse personer der i landsbyen. Der er intet som slik skræmmer disse stakkars overtroiske mennesker som hekseri. Endskjønt endnu ingen ulykke var hændt, mente de dog at det var bedst at være ute i tide, derfor hadde de bragt hende til Skrefsrud for at faa hende dømt og paa en eller anden maate gjort uskadelig.

Kjærringen blev kaldt frem, og Skrefsrud fandt snart ut at hun ikke kjendte til heksenes trylleformularer, men at hun var et ondskapsfuldt menneske som hadde sat ut det ord om sig selv at hun var en heks for at skræmme folk. Saken blev utsat en uke, og noen dage senere fik vi høre at den selvbestaltede heks hadde gaat hen og hængt sig.

Naar sygdom bryter ut i en landsby er hedningene straks bange for at det er en heks som er skyld i den. Det gjælder da at finde ut hvem heksen er og faa hende straffet før de syke dør. Men det er ikke hver mands sak at utpeke hekser, det kan kun en janguru gjøre. Gudene har git ham magt til det. Ledsaget av høvdingen reiser saa landbyens mænd til janguruen. Men førend han fortæller det han vet maa han ha penger. Han gir ikke sin visdom væk for intet.

Disse janguruers forretning er ulovlig. For mange aar siden kjæmpet Skrefsrud kampen ut med disse karer og siden har det været sjelden at noen av dem har turdet operere, indenfor missionens omraade ialfald.

Her om dagen hadde vi dog den fornøielse at

faa se en av disse karer. Han var fra et andet distrikt og hadde vist gjort god forretning blandt hedningene her i Nankar. En vældig menneskeskare var samlet. De hadde bragt janguruen for at faa Skrefsrud til at forhøre ham og straffe ham.

Anklagen var at denne mand hadde kommet til Nankar og git sig ut for at være en meget mægtig heksefinder og medicinmand. Der var megen sygdom i landet, og mange benyttet sig av anledningen og tilkaldte denne mand. Han tok sin betaling i forskud og lot saa folk ofre gjeter, sauer, griser og høns til bongaene eller gudene. Han utpekte ogsaa mange hekser og fik stor betaling for det. Men allikevel døde folk. Da de saa fik se at de hadde lagt ut sine penger forgjæves, vaaknet de op og bragte baade sine klager og janguruen til Skrefsrud.

Det kom frem under forhøret at han hadde samlet ind over tyve rupeer, eller omtrent syv dollars. Og det er mange penger her. Han fik da befaling til at levere disse penger til sirdarene eller politiet, som da for pengene skulde faa i stand en fest for folket, eller om de foretrak at dele pengene mellem landsbyene, saa kunde de holde fest hver for sig, og saa holdt dommeren en tale for folket. Han sa blandt andet:

"I som har været villige til at la eder narre har like meget skyld som han der har narret eder. I burde vite bedre. I alle disse aar har I hørt Guds ord, men endnu har I ikke villet forlate Djævelen og tro paa Jesus. Naar saa Djævelen har narret eder og I er kommet i knipe, da kommer I til mig for at at jeg skal hjælpe eder! I har fortjent at faa eder

en dragt pryl istedenfor hjælp. La saa folket ha en fest for pengene."

Janguruen blev saa kaldt frem, en saks blev hentet, og en mand fik i opdrag at avklippe hans haar. Det var et stort og langt haar, mandens stolthet og pryd, det var opsat i en stor knute i nakken. Derefter maatte han staa pa et ben og vri sig i ørene og høitidelig love at han aldrig skulde komme tilbake til dette distrikt for at drive sit skjændige bedrageri.

Det er en av de største ydmygelser en santal kan faa, at staa paa et ben og vri sig selv i ørene og bekjende at han er en skurk og bedrager. Den stakkars mand saa da ogsaa ganske avfjæret og ydmyget ut, da Skrefsrud var færdig med ham.

III

HINDUER, MUHAMEDANERE OG SANTALER

DET er ikke bare santaler som bor her i Santalistan. Tyngden av befolkningen er vistnok santaler, men her er ogsaa en mængde hinduer og muhamedanere. Hinduene er opdelt i mange forskjellige kaster som ikke kan ha noe med hverandre at gjøre. Muhamedanerne er ogsaa opdelt i forskjellige grupper. Saaledes kan en landsby ha en halv snes forskjellige kaster og grupper med hver sin gudedyrkelse og skikker. Som en regel kommer de dog noksaa godt ut av det med hverandre. De lar hverandre i fred. Store avgudsfester holdes, hvor tusener av mennesker samles og hvor det gaar lystig til med drik og dans og andet hedensk vildskap, men det er ikke ofte at optøier finder sted. Slagsmaal er forholdsvis sjeldne. Det staar da igjen at bruke kjæft paa hverandre, og det er de ordentlig flinke til.

Religiøst lar de hverandre i fred. Det er godt at disse gamle religioner ikke er paagaaende. Undertiden hænder det dog at de kommer til at træ paa hverandres religiøse liktorner, og da blir der gjerne "liv i leiren."

Et par mil fra Kaerabani er der en ganske stor

landsby. Hinduene er i majoritet, men der er ogsaa mange muhamedanere. Saa kom der til hinduene en babaji eller religiøs lærer, som skulde veilede og styrke dem i deres tro paa gudene. Han var meget moderne i sine metoder, hadde blandt andet med sig et gammelt trækspil som han producerte

Muhamedaner forretter sin andagt

laat paa. Landsbyens ungdom blev sat til at slaa paa tromme og danse, de ældre som hadde musikalske instrumenter maatte være med i musiken, alle maatte ta del.

Men folket samledes og syntes disse musikalske præstationer var aldeles fortræffelige, og de holdt det gaaende med dans og støi og spektakel baade nat

og dag i ukevis. Tilsidst blev muhamedanerne lei av det. De fik ikke nattero. Men de visste raad. De gik hen og slagtet en gammel ku like for sine dansende naboers øine, for at se hvad virkning det vilde ha paa dem.

Aa slaa ihjel en ku er efter en hindus begreper den største synd et menneske kan begaa.

Muhamedanernes middel viste sig at være probat. Hele hindubefolkningen var snart paa benene, og der blev et frygtelig røre.

Babajien prækte korstog mot muhamedanerne, og det blev farlig for en av profetens efterfølgere at vise sig paa gaten. Kom de ut fik de alskens styggedom kylet i hodet paa sig. Som vel er føres hinduenes slagsmaal mest med kjæften, og den forstaar de da ogsaa at bruke som vistnok intet andet folk paa jorden.

De skjændte muhamedanerne ut for hunder hvis maver var fulde av kukjøt. Og det var ikke bare de nulevende som fik sine pas paaskrevet, men ogsaa deres fædre i mange slegtled tilbake fik vite hvem de var. Men muhamedanerne stod ikke meget tilbake i denne krigskunst. Ogsaa de disket op utsøkte lækkerheter om hinduene og deres fædre i saa mange slegtled tilbake som der er stjerner paa himmelen. Fædrene er hellige, derfor biter det paa naar disse skjeldes ut.

Det næste skridt var at hinduene erklærte muhamedanerne boycott. De fik ikke lov at kjøpe eller sælge i markedspladsen. Ingen hindu maatte handle med dem. Gjorde han det vilde han miste sin kaste, bli utstøtt og uren. Ikke heller fik mu-

hamedanerne lov til hverken at bade sig eller hente drikkevand fra landsbyens vanddam. Da det var i regntiden og nok av vand allevegne, var det ikke saa vanskelig med det sidste forbud. Værre var det at de ikke fik drive handel. De fleste av dem var nemlig handelsmænd, og det var meget ubeleilig for dem at bli negtet adgang til markedspladsen.

Muhamedanerne gik da til magistraten over distriktet og gjorde klage, og han sendte to politiinspektører ut for at undersøke saken. De kom. Den ene av dem var en muhamedaner og den anden en hindu. De gik hver til sine folk og presset saa mange penger ut av dem som de kunde, derpaa kaldte de landbyens hele befolkning sammen og formante dem til at bilægge sin trætte, hvis ikke vilde lederne paa begge sider komme i fængsel; ti begge hadde forbrutt sig. Dette bevirket at "status quo ante" blev oprettet. Der blev fred, og begge parter var fornøidde.

Det gamle trækspil kom atter frem og brummet saa godt det kunde under babajiens haand, trommene larmet, og der blev danset og ropt hurra for Ram, for Kali, for Durga og alle de andre tusener av guder, fordi de hadde hjulpet dem ut av faren og git dem seier. Sukkertøi deltes ut i gudenes navn og glæden var stor.

Under sine mango- og banjantrær fik muhamedanerne atter sitte i fred og røke sine gurglende "hukaer" og ta verden og livet med ro.

Undertiden hænder det ogsaa at santaler og hinduer kan komme i tottene paa hverandre naar de

ikke tar tilbørlig hensyn til hverandres religiøse følelser.

Belganji er en stor hindu-landsby. Mange av folkene der er braminer. For noen aar siden bodde der i denne landsby en gammel rik bramin. Da han følte at enden nærmet sig begyndte han at se sig om efter en pen oksekalv i hvem hans sjæl kunde fare ind naar den maatte forlate det gamle legeme. I en nærliggende landsby fik han da ogsaa øie paa en kalv som han syntes om. Den kjøpte han og bragte hjem. Noen maaneder efter blev han syk, og da han følte døden komme blev kalven bragt ind til hans seng, halen blev lagt i hans døende haand, og hans sjæl gik ind i kalven. Saadan hadde hans fædre fra umindelige tider forlatt denne verden, og saadan vilde ogsaa han forlate den, selv om missionærene hadde sagt at dette var bare taapelighet.

Ikke før var den gamle død, før forberedelsene til hans likbrænding blev begyndt. Kalven blev bragt frem og en dertil kyndig mand brændte saa ind i kalvens bog og side billedet av en lotusblomst og den tregrenede gaffel som er Sivas symbol.

Kalven, den gamle bramins legeme og alle de andre ting som behøvdes ved en likbrænding blev bragt ut til landsbyens vanddam, hvor allerede veden var lagt tilrette færdig for likbaalet.

Med dertil hørende ceremonier blev liket anbragt ovenpaa veden, og baalet blev tændt av den avdødes ældste søn. Saa blev kalven bragt frem. Sønnen grep den i halen og i sin avdøde fars navn drev han den ut i vandet og tvang den til at svømme over dammen; først naar den hadde naadd den

anden bred slap han halen. Med disse ceremonier var kalven blit en hellig okse. Ingen har lov til at binde den mere eller bruke den til noe slags arbeide. Den faar lov at gaa hvor den vil og hente sin føde hvor den vil.

Da kalven nu var fri søkte den atter tilbake til sin fødeby. Men de fleste av folkene der er santaler og har ingen kjærlighet til "hellige okser." De jaget den med slag og stenkast hver fra sin dør, og den maatte føre en stadig kamp for tilværelsen. Imidlertid vokste den og blev en stor, sterk okse, og den fandt snart ut at den ikke behøvde at løpe for smaagutter og kvinder; naar den bare brisket sig og satte sig til motverge, saa løp de sin vei. Den blev efterhaanden en stadig plage for santalene.

Saa var det sidste vaar folk hadde saadd sin ris i drivbænker. Disse drivbænker eller mistbænker var da de eneste grønne pletter som var at se, ellers var alt tørt og avsvidd av den brændende sol. Paa den tid av aaret var det heller ikke saa greit for oksen at skaffe sig levemaaten. Det sier sig selv at disse grønne mistbænker blev en stadig fristelse for den. Om dagen jaget nok folk den med slag og stenkast, men naar den bare passet sit snit om natten kunde den uforstyrret forsyne sig.

Men saa hændte det sig at en gammel santal en morgen var tidligere ute end sedvanlig, og der fik han i graalysningen øie paa den hellige okse midt oppe i hans mistbænk, hvor den holdt paa at forsyne sig. Da blev den gamle sint, grep et rep og en øks og satte efter oksen. Følgen var at før det endnu var rigtig lyst visste alle santaler i landsbyen

at der var oksekjøt at faa over i skogen. Der blev festmaaltid i hvermands hus og hytte; ti det er ikke ret ofte de har raad til at spise karri av oksekjøt. Det hænder nok at de slagter en okse, men det er først naar den blir saa gammel at den ikke kan brukes til arbeide længere.

Hvis det ikke hadde været for den gamle santals begjærlighet, vilde kanske historien ha endt her, men begjærligheten har bragt saa mangt et menneske til fald. En dag kommer han til markedspladsen med en tør oksehud. Opkjøperen, en hindu av en meget lav kaste, saa straks at huden var av en hellig okse og gjorde forespørsler. Folk kjendte huden igjen, og det kom for dagen at den hadde tilhørt den hellige okse i Belganji. Santalene maa ha dræpt og spist den.

Men da kom hinduene i harnisk. Tænk, santalene har slaat ihjel og spist en hellig okse! Nyheten spredte sig som ild i tørt græs, og der blev næsten oprør paa markedspladsen.

Der blev gjort klage til den lokale sirdar, en slags politiembedsmand. Han var santal. Han samlet landsbyens folk og holdt forhør. Det kom da op at omtrent tyve familier i landsbyen hadde været med og spist av den hellige okse. Santalene blev ængstelige, som rimelig var, og undredes paa hvad slags utfald saken vilde faa. Men sirdaren trøstet dem og sa at hvis enhver familie som hadde været med at spise oksen vilde gi ham to rupeer skulde han forsøke at ordne saken med hinduene saa de skulde slippe mere straf og saken skulde bli neddysset. Santalene gik da til aagerkarlene og laante penger og bragte til sirdaren.

Noen dage gik, og da hinduene syntes det ikke blev noe av med at santalene fik noen straf for sin forfærdelige brøde, tilkaldte de nok en sirdar der fra egnen. Han var hindu. Atter blev der holdt forhør i landsbyen. Derpaa tok sirdaren alle mændene med sig hen til sin landsby, som ligger midt i et hindudistrikt; der skulde saken avgjøres.

Sirdaren holdt dem saa fangne i sit gaardsrum i to dage og fik dem til at love at betale ham en stor pengesum i bøter. Da de endelig slap ut og fik tænkt over saken, syntes de det blev for meget med alle disse bøter. De blev da enige om at gaa til Dumka til den civile magistrat og fortælle ham alt, og hadde de fortjent straf vilde de hellere ta straffen fra ham. Han raadet dem til at gjøre klage i retten mot sirdarene. Det gjorde de, og om kort tid blev saa baade sirdarene og de tyve santaler indstevnt for retten.

Under forhøret kom det frem hvad hindu-sirdaren hadde gjort, at han hadde holdt dem som fanger hos sig og ilagt dem bøter, hvilket han ingen myndighet hadde til. Han fik store bøter for sit besvær og blev truet med at miste sin stilling. Dommeren spurte da santalene hvem det var som hadde slaat oksen ihjel. Den gamle santal som var skyldig bøiet sig dypt for dommeren og sa: "Jeg slog oksen ihjel med min øks"! Dommeren vilde ikke tro at en saa gammel mand kunde slaa ihjel en stor okse alene. Men da stemte de andre santaler i at det var sandt hvad den gamle sa.

Dommeren lo og tok op av sin lomme to blanke rupeer og forærte den gamle og sa at han kunde gaa hjem.

Baade sirdarene og santalene fik vite at for loven var alle okser like enten det saa var en mager pløieokse eller en hellig okse, der var ingen forskjel. Da denne okse var en herreløs og hjemløs okse som kun gjorde ugagn for folk, syntes han at der ingen skade var skedd ved at den blev tat av dage.

En hellig mand med fire smaa baal omkring sig og solen over sig.

Alt kom snart i orden igjen i nabolaget, og der blev fred. Men hinduene klager over at siden englænderne kom til landet og blev dommere er der ikke ret at faa længere. Folk kan begaa de mest gruelige synder uten at faa straf for det.

Men santalene sier at nu er her ret at faa; ti disse dommere gjør ikke forskjel paa santaler og braminer; for loven er vi alle like.

IV

EN TUR TIL CALCUTTA

DET var i august 1908 at jeg maatte ut paa hestehandel. Det var gaat slik til: Den gamle hest jeg kjøpte ifjor sa op og døde. Naar jeg kalder den hest, saa er det av rene høflighetshensyn — det sømmer sig at tale vel om de døde. Den hadde tilhørt en syvende dags adventist, som forsøkte at drive en mission en 30 mil nordvest herfra. Men det vilde ikke rigtig gaa for ham. Han kunde ikke faa santalene til at la være med at spise svinekjøt, og for resten var her intet marked for Battle Creek "Breakfast Foods"; saa gav han op, solgte hesten til mig og reiste tilfjelds.

Nuvel, jeg skal ikke laste hesten, den hadde vist ikke faat noen god opdragelse i sin ungdom, stakkar. Vi kom ikke altid saa godt ut av det med hverandre. Han vilde ikke altid det jeg vilde. Det hændte ofte at naar jeg vilde gaa saa vilde den staa, og naar jeg vilde til høire saa bestemte den at vi skulde til venstre. Og den hadde en vilje som var meget sterkt utviklet. Men til trods for alt dette strævet den og bar mig omkring til landsbyene indtil, som sagt, dens tid kom og jeg blev hesteløs.

Her er ingen ordentlige hester at faa her oppe i landet, og Skrefsrud mente at det var bedst jeg

reiste ned til Calcutta for at se om jeg ikke der kunde faa tak i et ordentlig dyr. Derfor var det at jeg kom til at maatte reise derned midt i regntiden.

Det første skridt var da at komme frem til jernbanestationen Jamtara, 25 mil borte. Og det var ikke saa like til, hesteløs som jeg var, at komme derned nu i flomtiden, naar alle elver var fulde av vand og veiene var daarlige. Den eneste utvei for mig var at gaa i bærestol.

Vor kok er litt av en snekker. Han hadde reparert en gammel bærestol som stod igjen efter den forrige missionær og som min kone hadde benyttet et par ganger. Jeg bad ham se den nøie efter om den var sterk nok til at bære mig, og det gjorde han. Han satte i et par skruer eller en spiker her og der og erklærte den for brukbar.

Saa var det at faa bærere. Jeg behøvde mindst otte mand, og de var ikke saa lette at opdrive nu midt i risplantningen. Men Luku, en av mine tjenere, mente at han nok skulde ordne den sak. Han gik til landsbyen og kom tilbake med fem santaler, alle hedninger. De skulde ha 16 cents hver for at være med at bære mig til Jamtara. Og halvdelen vilde de ha i forskud; ti, sa de, faar vi spise godt ikveld, blir vi sterke nok til at arbeide imorgen. De saa da ogsaa bedrøvelig magre og elendige ut. Fire av vore kristne unge mænd skulde ogsaa være med samt Jaeram, min hestemand, som skulde være med helt til Calcutta.

Alle disse mænd skulde komme her og ligge paa vor veranda om natten, saa vi kunde komme avsted

før det blev lyst den næste morgen. Toget skulde gaa kl. 2 fra stationen, og vi hadde fem elver at passere, saa vi maatte være paa færde senest ved fire-tiden om morgenen. Da vi ved ti-tiden om kvelden gik til sengs, var der paa verandaen omtrent et dusin santaler som sov kraftig. Før jeg sovnet laa jeg og tænkte paa hvad det lignet mest, en sagmølle eller et høvleri, slik snorket de.

Den næste morgen var vi tidlig paa færde, og kokken hadde snart litt frokost paa bordet. Mens jeg spiste var Luku ute paa verandaen og strævet med at faa høvleriet stanset og faa bærerne paa benene saa vi kunde komme avsted.

Saa var det farvel til én og "johar" til alle de andre, og min første tur i bærestol begyndte.

Det var endnu mørkt, ruskregnet gjorde det ogsaa, og veien var glat. Ret som det var gled en av bærerne og faldt. Det vakte kun litt munterhet, den ene salve av lystige bemerkninger om hvad slags ben man burde ha i et saadant føre og lignende avløste den anden. Santalene er et muntert folkefærd og har let for at se det morsomme i en situation. Selv om de kan være baade trætte og sultne kommer de dog med grinagtige bemerkninger, saa en ofte maa trække paa grimelæret, selv om en burde være alvorlig.

Det ruslet da og gik sydover. Dagen kom, og om en stund tittet solen frem mellem skyene. Der kom liv og bevægelse i landsbyene langs veien. Folk kom ut paa sine marker og begyndte sit dagverk. Fuglene flagret omkring og kvidret sin morgensang.

— Krach! Og jeg fandt mig selv liggende midt i veien med vrakstumpene av bærestolen spredt omkring mig, mens bærerne stod gapende av forundring. Jeg kom mig paa benene og betragtet ødelæggelsen samt uttalte min mening om kokken og hans snekkerkunst.

Bærestolen var totalt vrak. Der var intet at gjøre med den. Skulde jeg komme frem til Jamtara, var det klart at det maatte bli med andre greier. Der var en hindulandsby i nærheten. Vi plukket op vragstumpene og gik dit, spurte op konstabelen og bad om hjælp. Vi maatte ha et litet sengested og et par lange stænger. Ja, han hadde da intet saadant, han var en fattig mand, og vi maatte ha ham undskyldt.

Imidlertid hadde et par av bærerne snuset rundt litt i hans gaardsrum og kom trækkende frem med et litet sengested som de mente var just passende. Med noen faa velvalgte ord fortalte de konstabelen hvad de syntes om ham og alle hans forfædre og al hans slegt som ikke vilde hjælpe en reisende, noe som var hans simple pligt. De skulde sørge for at magistraten skulde faa greie paa hvad slags konstabel han var. Denne tale sammen med et litet pengestykke hadde den virkning paa konstabelen at vi fik laane baade sengestedet, stængene og ellers alt vi behøvde, og da vi drog av gaarde bøide han sig helt til jorden og gjorde "salam."

Et sengested, slik som det brukes her i landet, er ingen vidtløftig affære. Det er bare en karm med et litet ben i hvert hjørne. Bunden er flettet av tyn-

de snorer. Paa hinduisk heter et saadant sengested "charpoi," hvilket bokstavelig oversat er "firben." Det fortælles om en bengalsk babu eller herre som hadde faat litt skoleutdannelse og var kommet ind i regjeringens tjeneste, at da han blev forflyttet til et andet sted opførte han paa listen over de saker han skulde sende med toget ogsaa en "quadruped." Han oversatte ordet charpoi til latin for at vise sin lærdom. Forbløffet blev han da de oplyste ham om at dyr ikke kunde sendes med det tog.

Altsaa kom vi os da avsted med de nye greiene. Sengestedet blev hængt i taug paatvers under stængene, og jeg satte mig paa det og hængte benene ned. Noe videre bekvemt var det ikke. Der hvor veien ikke var for bløt gik jeg tilfots, og det var bærerne aldeles begeistret over, hvilket ikke er at undres paa, da jeg ikke er rigtig saa let som en fjær. Men huf, hvor het solen var, den formelig svidde os naar den nu og da kom frem mellem skyene.

En av de mange elver var meget opsvulmet. Den er ellers blot en liten bæk, men nu var den en dyp og rivende strøm. En bengaler som var foran os hadde prøvd at vade over men greiet det ikke. Han gjorde derfor det eneste fornuftige, han satte sig taalmodig til at vente indtil vandet fløt forbi og elven blev saa liten at han uten fare for sit liv kunde vade over. Vente kunde vi ikke, vi maatte frem. To av de længste santaler gik da ut for at undersøke bunden og finde ut hvor det var lettest at komme frem. De holdt hverandre i hændene, saa om en av dem mistet fotfæstet, vilde den anden holde ham

oppe. De fandt da vei og mente, at naar en har noe at bære er det ikke vanskelig at motstaa strømmen. Folk her tar ofte en sten paa hode naar de skal vade over stride elver, for at ikke strømmen skal ha saa let for at rive dem med sig.

Bærerne surret sine klær omkring sine hoder for at de ikke skulde bli vaate, grep saa fat i bærestængene og begyndte at vade over, alle i en klynge. Jeg stod paa sengestedet men blev endda vaat til midt paa læggen. Midt i elven holdt en av bærerne paa at miste fatningen. Han slap stangen og grep fat i en av de nærmeste, saa denne maatte slæpe ham tillands. Hans hele krop skalv av rædsel da han kom paa det tørre.

Han fik vel høre hvad slags kar han var! Han var hedning, og de kristne mente at det var en av hans "bongaer" (onde aander) som hadde grepet ham og holdt paa at trække avsted med ham. Andre mente at det var et feberanfald han fik; ti de saa da alle at han skalv. Han selv oplyste os om at han ikke var vant med at vade igjennem saa stride elver.

Fire mil fra Jamtara maa vi over Ojoifloden. Den er stor og bred og majestætisk i regntiden, og naar den gaar rigtig fuld er strømmen saa strid i den at færgefolkene ikke tør lægge ut. Det har hændt at posten har maattet vente i flere dage fordi færgefolkene ikke turde vaage sig ut. Færgen er da heller ikke en farkost som er at løpe noen risiko med. Den bestaar av to uthulte træstammer som er bundet sammen side om side og bevæges ved lan-

ge stænger som stikkes ned i elvebunden. Vi kom da vel over Ojoi og tok fat paa de sidste fire mil. Men de var drøie. Ret som det var hadde vi en regnskur, og imellem stak solen noe ganske forfærdelig. Stakkars bærere! Svetten randt ned over deres nakne rygger, og hver to, tre minutter skiftedes de om at bære.

Glade var vi da vi endelig naadde frem og kunde faa hvile os. Det var over en time til toget skulde gaa. Bærerne fik resten av sine penger og reiste til basaren for at kjøpe sig mat.

Ved de fleste jernbanestationer er der et venteværelse for europæere hvor en kan hvile og spise sin niste i fred. Der sat jeg da og lyttet til civilisationens pulsslag i det næste værelse. Telegrafen tikket og klikket, og det ringte i telefonen. Det var som røster fra en anden verden, den verden jeg hadde forlatt. De bragte gamle dage tilbake igjen, et mylder av minder med sommersol over sig. Minder om det som var og ikke er mere. — Nu er det Indien, heten, jungelen og de brune, halvnakne stakkars mennesker som er i "bongaenes" vold. —

Men jeg maatte avsted og faa billetter til mig selv og Jaeram. Alt tar jo slik tid her. Til Calcutta, 157 mil: for tjeneren 65 cents, det var i tredje klasse; for mig selv, intermediate, som er et trin høiere end tredje klasse, men ikke saa høit som anden, kostet det 93 cents. En kan reise baade billig og dyrt her i landet, men jeg lægger merke til at baade intermediate og tredje klasse kommer frem likesaa hurtig som første klasse — om nu sætene er litt haarde, saa gjør ikke det noe.

For resten, disse jernbanegreiene her — men nu tør jeg ikke indlate mig paa det kapitel, ellers kommer vi ikke med toget. Jeg bare ønsker at disse stakkars englændere her, som synes om sine jernbaner og smaa, elendige trækasser av kupeer, kunde faa sig en kjøretur paa et av vore bedste jernbanetog hjemme, da vilde det ende al diskussion og ingen vilde ydermere oplukke sin mund til forsvar for disse elendige trillebør, som her gaar under navn av passagervogner.

Endelig kom toget, og det gjaldt at finde vor klasse og komme os ombord. Jaeram kunde ikke finde sin plads, og i fortvilelsen hoppet han ind til os i vor kupe just som toget blev sat i gang. Ved næste stoppested forsøkte han igjen og dumpet da ind i en kvindekupe fuld av hindukjærringer. Ved næste stoppested blev han trukket frem av en av togfolkene og saa da meget forpjusket og slukøret ut. Om sine oplevelser der er han taus, men han medgir at kjærringene brukte en forfærdelig kjæft paa ham. Men endelig blev han da rigtig anbragt og kom frem i god behold.

I kupeen fandt jeg tre drukne englændere og en armeofficer fra Simla. Han var en pen ung fyr, og vi hadde det hyggelig sammen. De tre fordrukne stakkarer skulde til kulgrubene i Asansol, 25 mil fra Jamtara, saa dem blev vi til alt held snart kvit. I Asansol stanste toget et kvarter. Der fik vi fat paa en feier til at gjøre rent i kupeen efter de bortreiste gjester. Det trængtes. Han kviet sig litt for det første, men da han saa alle de tomme flasker og fik forsikring om at han skulde faa arve dem alle, fattet

han mot og tok fat paa rengjøringen. Med sin kurv fuld av flasker forlot han os med et dypt "salam." Han vilde ikke behøve at arbeide mere den uken. Tomflaskene kunde han sælge for fire cents stykket til kuliene ved kulgrubene, der bruker dem til at ha olje paa. Slik gaar det til at en fattig hindufeier kan leve en hel uke med sin familie paa et dusin tomflasker. Hadde nu ikke disse englændere drukket, saa er det let at regne ut at der ingen slike tomflasker var blit, og følgelig ingen fortjeneste for feieren. Dette skulde da være et argument imot avholdssaken, og det er saa godt et argument som der kan skaffes. Det er ialfald like saa godt som de almindelige der føres tiltorvs.

Stakkars taaper, her kommer de ut til Indien for at tjene penger og saa reise hjem igjen til England om noen faa aar for at nyte godt av det de har tjent. Men whiskeyen maa de ha med sig, den kan de ikke greie sig foruten. Og her i dette hete klima dræper en mand sig med whiskey paa to, tre aar. I koldere klima kan de nok holde det ut meget længere. I Indiens jord ligger begravet langt flere englændere som faldt for Kong Alkohol end som Nana Sahib og hans tilhængere fældte i det store oprør.

I kulgrubene omkring Asansol er der travelhet for tiden. Det er ikke vanskelig at faa arbeidere nu, folk kommer i store skarer for at faa arbeide; ti før risen blir moden har de ingenting at spise. Paa alle kanter rundt Asansol ser vi høie skorstener som alle ryker. Under jorden arbeider tusener i de sorte ganger med at skaffe frem kul, men oppe paa

jordens overflate vader mænd, kvinder og barn i søl-len og sætter ut risplanter.

Komne forbi Asansol forlater vi det bakkede Santalland og kommer ned paa den flate Bengal-slette. Der er det flatt som i Red River dalen. Her er ingen skog, kun her og der et mangotræ eller et banjantræ, plantet ved veien til skygge for pilgrim-mer. Det som ser ut som skogholt her og der bort-over sletten er landsbyer. Der er plantet trær, bambus og palmer, og nu da alt staar i flor er lands-byens hus neppe at se — alt er svøpt i et grønt tep-pe; kun her og der imellem løvhanget kan skimtes et straatak eller en jordvæg.

Her er neppe en fot land at se som ikke er op-dyrket. Der skal jo noe til at føde disse mylrende masser i det tæt befolkede Bengal. I Howrah di-strikt er befolkningen gjennemsnitlig 1,668 personer paa hver kvadratmil.

For hver to, tre mil er der en jernbanestation, og vort tog stanste ved dem alle. Paa omtrent alle stationer var der fuldt op av folk som sat i gruppe-vis paa huk bortover platformen, indsvøpte i sine brokete plagg, hvite, røde og gule. Eller de spa-serte sagte frem og tilbake. Ingen travelhet som i vesten. Her har alle god tid. En blir aldrig træt av at betragte dette mylder av mennesker og dette spil av skrikende farver.

Ved Burdwan kom vi ind paa den gamle linje, det vil si den som blev bygget først og som følger Ganges opover. Der staar endnu igjen en del av de gamle telegrafstolper av sten, omtrent tolv fot høie. De er nu ikke i bruk længere, nymodens jern-

stolper er sat isteden. Stolper av træ holder sig ikke her, de hvite maurer spiser dem op.

Saa blev det kveld. Solen sank og tændte hele himmelen i brand. Regntidens aftenskyer, som laa spredt ut over himlen lik hvite lam paa en eng, blev alle forvandlet til smaa, brændende sjøer av guld og purpur. Et bløtt, rødgult skjær blev kastet over marker og trær. Ogsaa over ansigtene og hodene som stak frem av kupevinduene laa solguldet som en glorie.

Men litt om litt blev farvene matte, og tilsidst forsvandt de som lyset fra et baal som er slukt. I vest hadde der leiret sig noen lave, sorte skyer. Bak disse glødet det endnu en stund, og deres konturer blev tegnet saa skarpt imot aftenrøden at de ganske skuffende lignet en fjern bergkjede. Officeren syntes endog at komme i tvil om det ikke var virkelige berg. Han var jo netop kommet ned fra Himalaya. Men han fik straks syn for saken; ti lyset brøt igjennem paa et par steder, saa han fik se at det kun var berg av skyer.

Jeg ser aldrig disse ubeskrivelig deilige solnedganger med sin storslagne farvepragt uten at det minder mig om det som intet øie har set, det som Herren har beredt for sine og som vi længes efter at naa.

Bengalens korte aftenskumring var forbi og natten var kommen. Alle detaljer i landskapet blev borte, kun her og der saaes konturene av en palmetop imot nattehimlen. Toget skranglet og gik, og endelig ved ti-tiden var vi fremme i Howrah jern-

banestation paa vestsiden av Hugliflodeu. Calcutta ligger paa den anden side.

Paa en jernbanestation er det jo ikke stille og høitidelig noensteds i verden, og allermindst her i Indien, hvor det meste av arbeidsmaskineriet blandt de indfødte drives med mundkraft. Har man noensinde været paa en papegøieutstilling og saa tænker sig omtrent tyve saadanne utstillinger samlet paa et sted med tusen fugler skraalende paa livet løst, ta saa alt dette fugleskrik og multiplicer det med tyve, og resultatet vil da saa omtrent svare til det man faar høre paa jernbanestationen i Calcutta.

Før toget stanser hopper en hel flok blaatrøiede kulier ind i kupeen. Uten videre griper de haandtasker, plaids, paraplyer og alt andet de finder liggende løst i kupeen. Hvis en ikke hadde en anelse om hvad det betød kunde han godt falde paa at tænke at det var en nymodens "hold-up." Altsaa, en skraalende kuli til hver haandvæske, en til teppet, og en snappet fra mig paraplyen, selv maatte jeg fattig og tomhændet følge efter. Kommen frem paa platformen faldt der atter en støiens bølge over mig. Der stod en lang række av skrikende og gestikulerende vognmænd. Udmerkede lungeredskaper i hver eneste en av dem.

Det gjælder da at finde en vogn og faa anbragt mine saker. Et dusin hænder i vogndøren, og fra like saa mange munde lød det: "Bakshish, Saheb!" En slant til hver, og saa avsted til Great Eastern over i Calcutta.

Over Hugli er der en pontonbro. Den var i farbar stand, og vi kom over i en fart. Vi kjørte

opigjennem de indfødtes basar hvor de fleste av butikene var lukket, og eieren laa indsvøpt i sit teppe og sov, ikke paa sit grønne øre men paa fortaaget utenfor sin dør. Hist og her sat en gruppe paa huk omkring sin aftenpipe. Der var en mand paa alle fire, og en massør holdt paa at gni hans ryg. Det var vel "jikta," kan jeg tænke mig.

Omtrent alle vognmændene er muhamedanere og store kjeltringer alle tilhope. De kjørte en stor sving, formodentlig for at gjøre veien til hotellet længere. Jeg stak hodet ut av vogndøren og raspet de herrer litt med min bengalske tunge. Vognen stanste og hestene vendte hodet for bedre at kunne høre, likeledes kusken. Da jeg hadde uttømt hele mit bengalske ordforraad og endda støttet til med ord fra andre baade døde og levende sprog, syntes jeg virkelig jeg hørte baade kusken og hestene le. Men det hjalp vist; ti om noen faa minutter var vi ved hotellet. Og da jeg skulde betale kusken fandt jeg ut at han ikke forstod bengali, og jeg hadde saaledes holdt fyrverkeri for blinde.

Et værelse i øverste etage, nær elevatoren og med uhindret utsigt over en murstensvæg 12 fot borte, var syv rupeer om dagen, sa de. Det blir saadan omtrent $2.33 pr. dag, mat iberegnet. Jaeram fik ligge i gangen utenfor, hvor der var fuldt op av indsvøpte sovende tjenere, saa han hadde godt selskap. At hvilen smakte godt efter dagens strabaser vil enhver forstaa.

Det er et gammelt ord at den fugl som er tidlig paa færde fanger sin mark. I Calcutta holder ikke det stik. Jeg vet det av egen erfaring: alt jeg fik

for at være tidlig ute var en lang næse. Alle forretninger forblir lukket til kl. 9—10. I de indfødtes basar aapnes jo noen av bodene litt tidligere. Skal man gjøre forretning maa man glemme at man har det travelt og ta det med ro. Og naar en mand har været her i dette varme klima noen aar falder det ham naturlig at ta alt arbeide med ro. Den orientalske ro har gaat ham i blodet. Men en amerikaner faar lide ganske mange kvaler før denne forandring foregaar med ham.

Der er dog nok av interessante ting at se i Calcutta, saa tiden falder ikke lang. Der er en mængde vakre statuer og monumenter spredt omkring i byen og flere smaa, velstelte parker. Calcutta er en pen by og bærer sit navn, "City of Palaces," med ære.

Saa er det kun igjen at melde at det gik godt med hestehandelen. Jeg kjøpte hest, sendte den og hestemanden med toget til Jamtara, kom selv efter, satte mig tilhest og red hjem. I hele Indien er der intet sted jeg glæder mig slik ved at komme til som til Kaerabani; ti her er det saa fredelig og godt — og saa er det mit hjem.

V

I GUDENES GAARD

OMTRENT 40 mil nordvest for Kaerabani er der en hinduby som heter Deoghar. "Deo" betyder gud og "ghar" betyder gaard eller fæstning. For at skille den ut fra alle de andre gudegaarder som findes i Indien, kaldes den ogsaa Baidjanath-Deoghar. Det er da ogsaa gudene som har gjort byen berømt saa skarer av pilgrimmer fra alle kanter av Indien kommer der for at tilbede.

Den største del av byens befolkning skaffer sig da ogsaa sin levemaate ved gudene, enten direkte eller indirekte, idet de enten er veivisere, handelsmænd, prester eller tiggere; alle lever de av pilgrimmene.

Længe hadde jeg gaat med ønske om at faa se dette sted med alle dets templer, gudebilleder og "hellige mænd," og endelig gaves der mig da anledning. Det gik slik til: En av vore ældste var blit enkemand, og det blev spørsmaal om at finde en kone for ham. Han er født bramin, og endskjønt vi ikke holder paa kasteforskjel blandt de kristne, har dog erfaringen lært os at høikastefolk og lavkastefolk ikke uten videre passer sammen. Hinduer og santaler gifter sig sjelden sammen. Der var altsaa blandt vore egne ingen som kunde passe

til kone for vor unge enkemand, saa vi blev nødt til at se os om andetsteds.

I Deoghar er der en pikeskole og hjem for forældreløse barn. Den drives av noen amerikanske kvinder som kalder sig Disciples. Ved denne skole

En hellig mand diskuterer kristendommen med missionærer

tænkte vi at vi sikkert burde kunne finde noen der vilde passe for vor mand.

Det var under santalenes høstfest eller "sohrae," og der var intet at gjøre i landsbyene da hedningene blot danset og drak fra morgen til

kveld og hele natten med. Vi bestemte os da paa at reise. Og vi blev et helt følge av os. Enkemanden hadde to av sine venner med sig for at bistaa ham med raad og daad i den vigtige sak. Og min kok, Saona, blev ogsaa med for at bistaa mig med at skaffe tilveie mat og drikke.

Hinduer som maaler veien med sine legemer

Vi kunde jo ha reist tversover landet de 40 mil tilfots, da det var den kjølige aarstid, men vi kviet os alle for at gaa saa langt. Enden blev at vi gik til vor jernbanestation og reiste op med toget til Deoghar Junction, hvorfra der gaar en smalsporet banestump ind til Deoghar. Da vi kom frem til Junction var der fuldt av pilgrimmer allevegne. Vi saa flere som formelig krøp paa veien. De vilde

ikke kjøre med toget de sidste fire mil. De vilde rigtig ydmyge sig i støvet og krype eller maale veien med sine legemer. Paa den maate vilde de kunne indlægge sig større fortjeneste hos gudene. Og somme av dem følte vist at de behøvde det. I store skarer sat de paa stationen og ventet paa toget. De hadde opgjort sine saker med gudene og skulde nu enten hjem igjen eller avsted til en anden "helligdom" for at tilbede.

At begi sig ut paa vandring som pilgrim er for mange en letvint maate at skaffe sig levemaaten paa uten at arbeide for den. De tigger sig frem. Hinduene er meget religiøse og har stor respekt for dem som tar det alvorlig med sin gudsdyrkelse, saa alvorlig at de begir sig ut paa pilgrimsfærd. Som regel har saadanne mennesker ikke vanskelig for at skaffe sig mat. Ved at gi en haandfuld ris til saadanne faar man stor fortjeneste hos gudene.

Religion og moral har i det hinduiske samfund intet med hinanden at gjøre. Der er intet i veien for at disse pilgrimmer og "hellige mænd" kan være de største kjeltringer. Og meget ofte er netop det tilfældet. Mange av disse pilgrimmer maa vi klassificere som "tramps." Arbeide vil de ikke, men ræke rundt fra landsby til landsby og fra tempel til tempel og enten tigge, stjæle eller true sig til mat.

Her maa jeg fortælle en tildragelse fra vor nærmeste landsby. En mand som gav sig ut for at være en bramin-pilgrim kom ind i gaardsrummet hos en kristen og bad om mat eller penger; hvis de gav ham det skulde de faa hans velsignelse. Manden var ikke tilstede for øieblikket, men konen

sa at hun ikke vilde gi ham noe og frabad sig hans velsignelse. Da satte braminen sig midt i gaardsrummet. Han hadde en lang ildtang med sig som han slog i marken med, og saa begyndte han at ramse op en række av forbandelser over konen, hendes hus og familie, hendes kvæg og hendes fædre. Men netop i det øieblik kom manden hjem. Han stanste i porten og hørte paa indtil han fik tak i hvad det dreiet sig om. Han er en stor, kraftig kar. Saa løper han ind, griper braminen i nakken og gir ham slik juling at han brølte som en okse. Vi hørte denne unaturlige brølen og løp dithen for at se hvad som var paa færde og kom netop tidsnok til at faa se braminen slæpe sig derfra under graat og jammer. Hvis dette hadde hændt 20 aar tidligere vilde den mand som la haand paa en bramin blit tat av dage; men slik har tidene forandret sig. Braminenes magt over folket er ikke længere hvad den var.

Fremme i Deoghar fik vi en kusk til at skysse os over til Dak Bungalow, en halv mils vei fra stationen. Disse hus er bygget for europæere, saa de kan ha et sted at ta ind naar de er ute og reiser. Ved disse hus pleier der som regel at være en "khansama" eller kok og alt-mulig-mand, det vil da si paa de steder hvor der er litt færdsel. Vi hadde gjort regning paa at finde en saadan her, men blev skuffet. Disse khansamaer har gjerne paa lager noen matvarer, saa de til nød kan faa i stand et maaltid mat til en europæer. Min kok mente dog at han skulde greie at faa litt mat i stand. Han støvet op en tekande og noen kopper og la i vei.

Men i det samme kom der en tjener med bud fra sin herre som bodde i næste værelse, at jeg maatte komme og spise med ham.

Indbydelsen blev naturligvis mottat med glæde. Den venlige indbyder var en gammel forretningsmand fra Calcutta, englænder. Vi kom snart i prat, da han hørte at jeg var amerikaner, og han fortalte mig at han hadde to sønner i Canada og en i Syd Amerika. Slik spredes britene. De er næsten likesaa slemme som nordmændene i saa maate. Mat fik jeg, det jeg behøvde, og den gamle mands navn vil altid være forbundet med en lys og kjærlig tanke hos mig.

Jeg kaldte da giftermaalskandidaten, og vi gik over til missionsanstalten, som ligger like i nærheten. Manden hadde benyttet tiden vel. Han hadde "fikset sig op" saa det formelig straalte av ham. Han glinste av olje over ansigt og haar. Da vi kom frem var han barbent, nu hadde han faat paa sig et par nye brune sko. Og saa hadde han sort trøie, og over denne et purpurfarvet sjal.

Bestyrerinden for skolen var en Miss Mills fra Iowa. Det var saa morsomt at træffe folk fra vort eget land her, og vi kom slik i prat om "gamlelandet" at jeg holdt paa at glemme mit erend.

Alle regelmæssige giftermaal her i landet arrangeres jo av mellemmænd. Hedningene ordner sine giftermaal medens barna endnu er smaa. De to som det gjælder har intet at si i saken. De tar det som en selvfølge at saadan skal det være, og slik har det altid været. En del ulykkelige egte-

skaper er her nok, men ikke værre end blandt europæerne, som har et andet og friere system. Blandt santaler og enkelte lave hindukaster er det let at faa skilsmisse, hvis egteparret ikke kan greie at leve sammen.

Blandt santaler gaar det slik til naar en mand vil ha skilsmisse: Han tar tre blade av saltræet, stiller sig op foran sin kone eller hendes repræsentant, river saa disse blade over langsefter og sparker over ende en vandkrukke som er anskaffet for det formaal. Hvis der er barn, hører disse faren til. Begge parter kan gifte sig igjen.

Blandt de kristne er jo alt dette anderledes. Her giftes jo ingen bort før de er voksne og er i stand til selv at ha et ord med i laget, naar der blir spørsmaal om hvem de vil ha til egtefælle. Men alt arrangeres dog av mellemmænd, som for det meste er kvinder! Gamle tanter benyttes hyppig til dette øiemed.

Jeg fik da forsøke at bringe den unge mands sak pa bane. Selv sat han ute paa verandaen paa sine korslagte ben og med al sin stas paa og saa ganske forunderlig og forlegen ut. Og det gjorde vist jeg ogsaa da jeg endelig fik kremtet frem vort erend. Men det var alt forgjæves. Paa deres skole var der ingen giftefærdige piker for tiden. Saa brast det haab for os.

Det var interessant at se deres skole, hvor disse snilde, opofrende kvinder arbeider. De hadde omtrent førti smaapiker i skolen. Næsten alle var forældreløse stakkarer som var blit sendt dem fra de distrikter hvor der var hungersnød. Der var net-

op samme dag ankommet to stakkars pikebarn fra et distrikt nord for Deoghar, hvor der iaar er knapt om føde paa grund av misvekst.

Vi besøkte ogsaa hospitalet hvor dr. Mary Langton arbeider. Patientene sat i række og rad i solvæggen og ventet paa sin tur at faa komme ind paa kliniken.

Endelig kom vi da avsted ut i byen hvor templene og gudene er. Vi gik først nedover en trang gate fyldt av paatrængende tiggere. Husene var de almindelige her paa egnen, jordvægger med straatak paa og gjerne en liten veranda til gaten, hvor en kjøbmand kan sitte med sine varer omkring sig. Paa høire side av gaten blev vi var to høie, firkantede stenpilarer som staar omtrent ti fot fra hverandre, og ovenpaa dem ligger en tredje stenblok som forbinder dem. Begge de opadstaaende søiler hælder litt indad imot hinanden. Det hele ser ut som en kolossal dørkarm.

Ingen kan med bestemthet si hvem som har bygget dette op og hvad det skal repræsentere. Man mener dog at det engang har dannet indgangsporten til et buddhisttempel. Og det er ikke usandsynlig. Naar saa buddhismen senere blev fortrængt av hinduismen forfaldt buddhisttemplet og stenene blev benyttet til at bygge hindutempler med. Men den store port laget av store hugne stener blev staaende igjen, og der staar den indtil denne dag.

Men braminene har forstaat at gjøre nytte av denne stenport. Der er et litet tempel like ved den ene av pilarene. Der bor den gud som har reist denne port, ti det er da indlysende for enhver at

intet menneske har kunnet løfte i veiret saa tunge stenblokker. Presten ved dette tempel oplyser os om at hver stenblok veier over syv ton, derfor kunde ingen mindre end en gud greie at reise dem op. Flere braminer lever fett paa de ofringer som flyter ind til den sterke gud.

Vi fortsatte nedover den trange gate og var straks fremme ved templene som vi hadde set rage op over byens straatak. Husene er bygget saa tæt op til tempelmurene at det var umulig at faa noe overblik over det hele kompleks. Men en bengalsk babu som vi kom til at snakke med, var saa venlig at ta os med op paa taket av et høit hus like i nærheten, hvorfra vi hadde en nok saa god utsigt over tempelgrunden.

I midten av en stor firkant staar Sivas eller Mahadebs tempel. Siva er en av de tre store i hinduenes panteon. En mængde templer, ialt 22, er bygget i en firkant omkring Siva. Paa østsiden av kvadrangelen staar Sarasatis tempel. Denne gudinde er en av Sivas koner. Hvert aar gifter han sig med hende, og der feires da en vældig fest. Spirene paa de to templer forbindes da ved silkesnorer av forskjellige farver. Om Siva saa hvert aar skiller sig fra hende fik jeg ikke greie paa. De gamle hinduiske guder har ord for at være nok saa "frisindede" paa dette omraade.

Gaardsrummet mellem templene er belagt med store, firkantede stenheller. Som vi stod der og saa ned i "Gudenes Gaard" blev fem stakkars gjeter bragt frem til Kalitemplet og ofret til denne blodige gudinde. En mørk blodstrøm fløt hen over

gaardsrummets stenblokker der var slitt glatte av millioner av føtter.

Vi kom ned av taket og gik hen til tempelgaardens port. Den er paa nordsiden. Her møtte os en sværm av prester som bød os at ta vore sko av. Ingen faar lov til at komme ind der med sko paa, sa de. Da vilde hele sulamiten bli uren for dem. Mine sko var gjort av huden av en ku som var slaat ihjel og det kunde gudene ikke taale, mente de. Men jeg hadde ikke lyst til at gaa omkring paa hoselæstene i al den lorten. Hvordan det ser ut i en gudegaard hvor der ofres dyr hver eneste dag er det vanskelig at forestille sig uten at ha set det. Der er fluer og lort og stank uten ende. Jeg har stundom tænkt: mon det saa slik ut ved templet i Jerusalem?

Mine sko fik nu allikevel sitte paa. Jeg kjender disse "hellige mænds" svakhet, vinket en av de største og morskeste av dem tilside og stak ham en mynt i haanden. Situationen forandret sig øieblikkelig, skoene fik sitte paa, og han gik med os som veiviser. Han fortalte os navnene paa alle gudene og templene og svarte paa alle vore spørsmaal. Og hvis noen av de "hellige mænd" i templene gjorde indsigelser mot at noen kom ind for gudenes aasyn med sko paa føttene, brukte han slik kjæft paa dem at de skyndsomt trak sig tilbake. Han vilde at de skulde bevise at skoene var av lær fra en ku! Ja, han høvlet dem slik over at der ikke kom et muk fra dem mere. Han gav mig ogsaa attest for at være en stor pundit, som hadde rede paa alle ting og som det var en ære for baade guder og "hellige

mænd" at faa besøk av. — Vi blev fine venner, og da vi skiltes henne ved porten samlet han sine kollegaer og de bekranste mig som om jeg hadde været viceguvernøren. — Slik kan det gaa stundom. Med gudene er det ikke saa nøie, naar bare braminene faar mat, saa kan det gaa som det vil med gudene — de er jo til syvende og sidst braminenes tjenere.

Flokker av pilgrimmer kom ind medens vi var der. De krøp paa alle fire hen til Mahadeb og la sig paa ansigtet foran ham. Mahadeb tilbedes som bekjendt under form av en lingam av sten.

Her og der i de forskjellige templer sat "hellige mænd" og messet avsnit av de hinduiske skrifter. De vugget sig frem og tilbake, vrængte med øinene og messet med en slik høitidelighet og salvelse at den mest høikirkelige kristne prest kunde ha noe at lære hos dem.

Hellige okser og langhalede apekatter hadde fri adgang allesteds. Ingen maa fornærme dem. En stor hellig okse hadde lagt sig til at tygge drøv midt i døren til et av templene jeg gjerne vilde ha kikket ind i; men hans okselige høihet maatte ikke forstyrres, han maatte faa ligge der indtil han selv fandt for godt at gaa sin vei.

Et par minutters gang nord for templene ligger den hellige vanddam. Vandet der, fortalte braminen, er fra Gangesfloden. Dammen staar i underjordisk forbindelse med den. Derfor er vandet i dammen likesaa hellig som vandet i selve Ganges. At Ganges er 60—70 mil borte og at Deoghar ligger omtrent 600 fot høiere end denne,

har jo intet at bety. Den sak greier nok braminene og gudene, og det sømmer sig ikke for os at spekulere paa hvordan de faar det til.

Med Baidjanath-Deoghars tilblivelse fortalte de os at det gik slik til: For lang, lang tid siden kom noen braminer og bosatte sig der hvor byen nu er. De satte straks op Sivas symbol og bragte sine ofringer til det. Tiden gik og braminene blev rike og mægtige, men ogsaa likegyldige i sin gudsdyrkelse. Jungelfolkene som bodde rundt om dem, endog de ikke tilbad Siva, blev dog forarget paa braminene naar de saa deres likegyldighet og ryggesløse liv. Blandt disse jungelfolk var der en mand som hette Baidju. For at vise sin foragt for braminene og deres gud svor han at han ingen dag vilde smake mat før han med sin stok hadde slaat deres gud. Og det gjorde han ogsaa hver dag i lang tid.

Men en dag hadde han nær glemt sit løfte. Hans kreaturer hadde kommet væk og det blev sent paa kveld før han endelig hadde fundet dem og fik bragt dem hjem. Han hadde løpet om i skog og mark hele dagen og var nu baade træt og sulten og satte sig straks ned for at spise. Men før han fik stukket den første haandfuld mat i munden kom han sit løfte i hu, stod op og hinket avsted og gav guden dens vanlige pryl.

Han var ikke før færdig hermed før han fik se en straalende skikkelse stige op av vanddammen i nærheten og komme hen til ham. Denne aand bad ham nævne hvad belønning han vilde ha for sin troskap. "Trods træthet, hunger og tørst kommer du

dit løfte i hu, medens braminene, som er Sivas rette vogtere og beskyttere, ikke bryr sig om den, men er hjemme og danser med sine medhustruer som de har kjøpt sig."

Baidju tænkte sig om. Han vilde ingen timelig belønning ha, men sa til aanden: Du kaldes Nath (herre); la ogsaa mig bli kaldt saaledes, og la de templer som skal bygges her bli kaldt med mit navn. "Det skal ske," sa aanden og forsvandt. Derfor kaldes stedets navn Baidjanath-Deoghar indtil denne dag.

VI

AGRA

AT vi kom til at reise til Agra gik slik for sig: Christian Endeavorforeningen skulde holde sit fjerde stormøte der i november 1909, og mange i Guds rikes arbeide kjendte mænd skulde være tilstede og delta. Efter fem aars arbeide i jungelen uten samkvem med hvite mennesker følte baade min kone og jeg at det skulde være gjildt at faa være med paa et slikt møte. Tidlig paa sommeren begyndte vi saa at spare sammen penger til reisen.

En dag i midten av november bar det saa avsted med os. Det første stykke av reisen er det værste. Ned til jernbanestationen Jamtara er det omtrent 25 mil, og veien er ikke at skryte av. Min kone reiste tidlig om morgenen i oksevogn. Det var meningen at oksene skulde ha et godt, langt forsprang. De er jo ikke bekjendt for sin hurtighet. Frem paa eftermiddagen reiste jeg efter tilhest.

Hurtigtogene stanser ikke i Jamtara, derfor tok vi avsted med et bumletog til Madhupur, et par stationer længere oppe, og der satte vi os til at vente paa hurtigtoget, "Punjab Mail." Vi hadde kjøpt intermediate billet, og de spaadde os paa stationen at det vilde bli vanskelig for os at faa plads paa

toget i den klasse nu, da der var saa mange reisende. Men vi var nødt til at spare penger og tænkte det fik staa til. Fra Jamtara til Agra er det 675 mil, og vor billet kostet omtrent fire dollars for hver. Hadde vi reist med anden klasse vilde det blit dobbelt. Og alle klasser kommer frem paa samme tid.

Folk hadde spaadd sandt. Der var ingen plads ledig paa Intermediate. Jeg fik fat paa konduktøren og klaget vor nød. "Kom her!" sa han. Og saa gik han ind i en anden klasses kupe og gjorde noen undersøkelser. Han fortalte os at der laa en herre derinde, men at der var plads ogsaa for os. Vi fik da vore saker ombord og kom os til ro saa hurtig som mulig. I hver av disse kupeer er der tre bænker og disse kan benyttes som seng om natten. Desuten er der to hylder paa væggen som kan slaaes ned og benyttes at ligge paa.

Naar man er paa reise i Indien maa man, som før bemerket, altid bringe sit eget sengetøi med sig. Naar derfor fem, seks mand hver med sine store bylter av sengetøi og haandkufferter kommer ind i en saadan kupe, blir der ikke meget rum igjen at snu sig paa.

Da dagen grydde var vi kommet opover til Dinapore. Her gaar banen ganske nær Gangesfloden, og vi blev liggende og se paa en næsten utallig arme av høie, ranke palmyrapalmer med sorte stammer og en grøn bladdusk i toppen, der strømmet forbi kupevinduet og for et øieblik tegnet sig paa en bakgrund av glødende morgendæmring. Aa nei, hvilket farvespil! Det er næsten intet under at de

gamle Ariere tilbad morgendæmringen og sang noen av sine deiligste kvad til dens ære.

Imidlertid begyndte manden paa næste bænk at røre paa sig, og jeg snudde litt paa hodet for at se hvordan vor reisefælle saa ut. Nei virkelig! Jamen var det ingen mindre end pastor Young fra Calcutta, sekretær for det britiske bibelselskap og en god ven av os og santalmissionen. Det sier sig selv at vi hadde godt reiseselskap hele dagen.

Om landskapet opover i de forenede provinser er der kun en ting at si, og det er at det er flatt. Saa flatt at Red River dalen blir bakket i sammenligning. Det er heller ikke paa langt nær saa tæt befolket som nede i Bengal. Landsbyene ligger mere spredt og ser stygge og vanskjøttede ut. I strøket mellem Jumna og Ganges er landet godt irrigert. Regnmængden er nemlig meget liten i det strøk, og regntiden er meget kort.

Klokken blev ti om kvelden før vi naadde frem til Agra. Vi fik os en vogn og kjørte ut til Convention Camp, en mil fra stationen. Der fik vi os anvist et telt hvor vi skulde faa bo under møtet. Vi fik ogsaa et par senger, saadanne som de indfødte bruker, og vi kom snart til ro.

I den kolde aarstid er det deilig at bo i telt i Indien. Nættene er saa passende kjølige og veiret er trygt. Der er ingen fare for regn. Den ene dag er som den anden. Det er det gjildeste jeg vet at være i telt i den kolde aarstid. Leirpladsen i Agra var i en stor park som tilhører regjeringen, og teltene tilhørte ogsaa regjeringen. Vicekongen, Lord

Minto, hadde været saa elskværdig at laane konventionen alt det som trængtes til leiren.

Men det var om Agra jeg skulde fortælle. Det oprindelige navn er Akbarabad, keiser Akbars by. Det var han som anla byen og bygget fæstningen. Hans bedstefar, keiser Babar, slogs med afgankongen Sikandar, som hadde sin hovedstad der, og tok den fra ham og desuten hele kongeriket og endog den berømte diamant Koh-i-nur. Men det var sønnesønnen Akbar som bygget fæstningen i mogulenes glanstid. Det er en meget interessant by med en meget interessant historie, men vi skal holde os kun til to ting: fortet og Taj Mahal.

Vort første glimt av fortet fik vi hin maanelyse novemberkveld da vi kom frem til Agra. Jernbanestationen ligger tæt op til det. I det bleke maanelys gir disse murer et indtryk av soliditet og tryghet. Dette indtryk forsvandt dog da vi senere hadde anledning til at betragte murene ved dagslys. De er bygget av rød sandsten. En vil uvilkaarlig bli staaende og gape av forundring over at saa store stenblokker først er blit transportert langveis fra stenbruddene, og dernæst løftet saa høit i veiret. Murene er 70 fot høie. Der maa ha været kjæmper i landet i de dage.

Men vi fik snart syn for at vi hadde tat feil av stenblokkenes størrelse. Her og der hvor tidens tand hadde gnaget fik vi se at det vi trodde var væl-dige stenblokker som kunde trodse hvad det skulde være, kun var tynde stenplater sat paa kant. Indenfor var det bare grus og mursten. Enten var

Akbar blit snytt av kontraktørene eller ogsaa hadde han med vilje laget det slik for at narre de enfoldige.

Fortet er omtrent to mil i omkreds. Utenfor muren er der en fæstningsgrav som er 35 fot dyp og like saa bred. Fæstningen er bygget i en firkant like paa bredden av Jumnafloden. Indenfor disse fæstningsmurer er det saa at levningene av stormogulenes paladser staar.

Vi gaar over vindebroen og ind gjennem porten hvor et par khaki-klædde engelske "Tommies" staar og skal forestille at de holder vakt. Der er altid en avdeling soldater ved fortet, og regjeringen bruker en del av Akbars gamle rustkamre til oplagshus for moderne militære greier.

Saa var det spørsmaal om at faa tak i en god "guide" eller veiviser. Uten en saadan kommer man ikke langt.

"Salam, Saheb, me know everything, me good guide!"

Nei tak, ikke dig! Vi vil ingen alvidende "guide" ha I det samme fik vi øie paa en gammel, hvitskjegget og ærværdig muhamedaner som kom ut av den indre port med en flok turister som han hadde vist omkring. Ham tok vi. Han kunde blandt andet vise os sort paa hvitt at han hadde været veiviser for prinsen av Wales, Indiens vicekonge og mange andre store og bra folk, saa han burde da være bra nok. Vi overgav os saa til ham, og det bar avsted med os.

Utenfor indgangen til paladsene staar keiser Jehangirs badebalje. Hvorfor de har sat den ut der i gaten vet jeg ikke. Den ser ut som en uhyre

stor tekop. Der sees endnu levninger av den trappe som maatte til for at komme op i den. Her badet Jehangir sig i parfymert vand medens en av hans koner, Nur Mahal, greiet statsaffærene.

En av de første bygninger vi saa derinde i selve kongsgaarden var et hindutempel. Jeg uttalte min forundring derover. Mogulene var jo strenge muhamedanere. — "Akbar var ingen god muhamedaner," sa vor fører. Og det er sandt. Hans maal var at samle de mange smaa stridende kongedømmer til et rike. Det hadde været hans bedstefars drøm, men han levde ikke længe nok til at se den opfyldt. Saa kom turen til Akbar.

Av politiske hensyn var Akbar meget tolerant like overfor andre religioner. Han tok sig koner av alle slags bekjendelser og sørget for at disse fik øve sin religion som de selv vilde. Der er tegn nok som tyder derpaa. Fra det keiserlige harem lot han grave underjordiske ganger under fæstningsmurene ned til Jumna for at hans hinduiske koner kunde faa komme til at bade i floden. — Jumna er jo efter hinduiske begreper temmelig hellig, selv om den nu ikke er fuldt saa hellig som Ganges.

Da Akbar paa grund av sin religiøse toleranse kom paa kant med sine troesfæller i andre land og paa en maate blev utstøtt av muhamedanernes samfund, visste han raad. Han gik hen og laget en ny religion. Litt mysticisme fra Zoroaster, litt ritualisme fra hinduismen, tilsat med nok muhamedanisme til at gjøre den smakelig for dem av hans undersaatter som endnu hang fast ved profeten. Selv var han kalif eller yppersteprest for sin nye

religion, som han kaldte Din-i-Ilahi. Noen faa tilhængere fik han, formodentlig av politiske grunder, men da han efter ni og firti aars regjering døde i 1605, døde ogsaa hans religion med ham.

I kongsgaarden er der en lang række av bygninger, den ene vakrere end den anden. Den ypperligste av dem er perle-moskeen, kaldt saa fordi den er bygget av ren, hvit marmor. Det eneste av farve man vil finde i den er noen inskriptioner, tekster fra koranen, som er av kostbare stener indlagt i marmorvæggene. Den var mogulenes private moske. Under det store oprør blev den av den engelske regjering benyttet til hospital.

Diwan-i-Am, keiserens store audienshal, er en deilig marmorsal, aapen til tre sider. Taket bæres av en skog av slanke søiler. Bakerst i en alkove stod en gang mogulenes berømte trone. Over denne er der gallerier hvor hoffets kvinder bak et gitterverk av marmor kunde være usynlige tilhørere og tilskuere. Salen bærer svært faa merker efter tidens tand, men ganske mange efter vandaler. — Kunde disse søilerækker tale, de vilde kunne fortælle os mangt om svunden pragt og herlighet og om mangen livsskjæbne som der blev avgjort.

Derfra gik vi til keiserens private audienshal, kaldt Diwan-i-Khas. Ogsaa denne er en række søiler som bærer et tak. Der er levninger av deilig freskoarbeide.

Keiser Shah Jehans private palads, det saakaldte Khas Mahal, er ubeskrivelig vakkert. I det ene hjørne av loftet forsøkte regjeringen i Lord Mintos tid at restaurere forgyldningen og farvene.

Det blev gjort i anledning av prinsen av Wales' besøk. Prinsen bodde der da han var i Agra. Foran denne bygning er levninger av keiserens rosenhaver.

Saa kommer vi over til den del av kongsgaarden hvor kvindene holdt til, det keiserlige harem. Jomen har det været fint en gang. Farvene var nok falmet i de hvælvede loft, og her og der viste det sig at bygningene ikke var bygget ifjor. Men naar man tænker paa at 300 aar er rundet hen over dem, saa maa man si at det er underlig der er saa meget igjen av dem som der er, ti det indiske klima er ødelæggende. Sandelig, de gamle moguler kunde bygge!

I disse gemakker har to av Indiens merkeligste kvinder holdt til, Nur Mahal (slottets lys) og Mumtaz Mahal (den i slottet ophøiede). I deres gaardsrum ligger endnu det store sjakbret av sorte og hvite marmorruter paa hvilke der blev spillet med levende figurer.

Vor fører gik foran os ind i en liten sal, der ulik de andre var ganske mørk. Der var nemlig kun en indgang til den. Da vi kom ind tændte han en fyrstikke, og med ett var det som om tusen lys blev tændt. Smaa speil er nemlig indfattet i vægger og tak og reflekterer lyset. Midt paa gulvet sees endnu levningene av en fontæne. Over kupler av farvet glas under hvilke der var tændte lys, har fontænens vand sildret. Utenfor sat musikantene, og de bløte, vemodig længtende toner blandet sig med fontænens sus.

Fra de brede balkoner utenfor har man en deilig utsigt over Jumnafloden, der bugter sig forbi, og

længere nede ved flodbredden løfter Taj Mahal sin hvite marmordom mot himlen. Derunder hviler en av de kvinder som en tid gik ut og ind i disse paladser.

Forstandige turister som kommer til Agra gaar ikke til Tajen først. Den venter de med til sidst. De gaar til Jamma Moske, Akbars grav, Fatehpur

Taj-Mahal, Agra

Sikri og fortet først og derpaa, som det sidste og bedste nummer paa programmet, kommer de til Tajen. Men slik gjorde ikke vi det. Vi var lik smaajentene paa jernbanerestauranten hvor de skulde skynde sig at spise middag mens toget ventet. De blev enige om at spise deserten først, ti, mente de, sæt at toget skulde gaa og vi ikke fik tid til mere, saa hadde vi da den spist.

Den første eftermiddag vi kunde slippe væk stak vi ogsaa av for at se dette verdensberømte byg-

verk. Det var bare en ti minutters gang fra vor camp. Tajens hvite kuppel omgit av sine fire slanke minareter, der likesom staar vakt omkring helligdommen, tegnet i bløte linjer imot den graablaa, disige indiske novemberhimmel et billede som vi aldrig vil glemme. Sagte, med dette billede foran os, gik vi ned ad de gruslagte veier i Tajparken og ind gjennem en høi port av rød sandsten. Et stykke indenfor denne kommer vi til den egentlige indgangsport til Tajhaven.

Denne port er i sig selv et kunstverk og vilde vække opsigt om den var noe andet sted i verden. Her tjener den kun til at sætte en i spænding og stemme sindet for det man venter at se indenfor. Derfor skyndte vi os ind gjennem portens brede hvælvinger med kun flygtige blik paa stukkodekorationene, der minder en om traadene i en spindelvæv farvet i rødt og blaat.

Naar vi er kommet igjennem portens indre dør er vi fremme paa en altan eller bred, marmorlagt veranda, og Taj Mahal er foran os.

Indtrykket er saa gripende at en blir uvilkaarlig staaende som fjetret til stedet uten at være i stand til at si et ord. Gid dog den elendige "guide" vilde holde mund. Hans stereotyperte præk føles her ikke alene som en forstyrrelse, men som en vanhelligelse.

Vi staar hvor tusener av mennesker har staat, grepne av synet som vi, og undres om dette virkelig kan være et verk av menneskehænder. Er det av jorden jordisk, eller er det en længtende seers syn som her er blit iklædd synlige former?

Atter vækkes til live i erindringen det vi har hørt og læst om denne kvinde hvis støv er gjemt her og til hvis minde dette bygverk er reist. Vi sætter os paa marmorbænken i haven midt imellem porten og Tajen. Aftenvinden suser sagte gjennem de mørkegrønne cypresser. Lotusblomstene laa og svømmet paa de smaa vanddammer. Og saa litt efter litt syntes vi at vi forstod det. Det vi ser foran os er ikke en seers drøm men Shah Jehans sørgende kjærlighet, som her har digtet et keiserlig sørgekvad i linjer av hvit marmor.

Et par ord historie:

Lik de fleste orientalske fyrster hadde Shah Jehan flere hustruer, men den han holdt mest av var Mumtaz Mahal. Hendes virkelige navn var Arjumand Banu Begum. Da hun i aaret 1607 blev gift med den unge kronprins, Shah Jehan, fik hun av sin svigerfar, keiser Jehangir, titelen Mumtaz Mahal, den i paladset ophøiede.

Hun skal ha været en usedvanlig vakker, begavet og elskværdig kvinde, som helt vandt Shah Jehans hjerte. Det fortælles om dem at de var uadskillelige. Paa hans reiser og felttog var hun med ham og delte ondt og godt, sorger og glæder med sin mand. Senere lykkedes det Jehangirs berømte kone, Nur Mahal, at stifte ufred imellem far og søn, og Shah Jehan maatte flygte. Ogsaa i hans landflygtighet var hun med ham. Ingen overtalelser kunde formaa hende til at forlate sin elskede gemal.

I aaret 1627 gik keiser Jehangir al kjødets gang,

og den landflygtige Shah Jehan reiste tilbake til Agra og besteg sin faders keisertrone.

Tre aar senere, medens de var paa et felttog i Deccan, døde Mumtaz Mahal efterat hun hadde født sit fjortende barn. Dette var et forfærdelig slag for keiseren. Længe var han aldeles trøstesløs av sorg og kunde næsten intet gjøre. I to aar gik han omkring som en skygge. Hans haar blev paa kort tid graat. Han tok ikke del i noen festligheter og hadde helst lyst til at frasi sig tronen.

Men saa fattet han den beslutning at han vilde bygge et mausoleum for sin elskede hustru, og optat av dette arbeide gjenvandt hans sind litt efter litt sin likevegt.

Det fortælles at det tok 17 aar at bygge Tajen, og at den skal ha kostet omtrent 15 millioner dollars.

Noen beskrivelse av Tajen skal jeg ikke indlate mig paa, og det magter jeg saavist heller ikke. Digtere og berømte skribenter som andre steder i verden har kunnet gjøgle med ord, har staat maalbundne foran denne bygning, saa det vilde være den rene formastelse for en jungel-missionær at forsøke paa at levere noen beskrivelse av den. Kun noen faa bemerkninger.

Tajen hviler paa en grundvold av rød sandsten. Ovenpaa denne er der et fundament av ren marmor der er over 300 fot i firkant. Paa dette fundament er saa Tajen reist, 130 fot i firkant og 260 fot høi til spidsen av kuppelen.

Vi gaar op til trappen hvor noen gutter sitter færdige til at tørre støvet av vore sko. Dette gjø-

res ikke saa meget for støvets skyld som fordi det gir dem anledning til at be om "bakshish."

Sparsomt trænger lyset ind i det store gravkammer. Alt er dæmpet og stille, slik som det skal være der hvor noen sover sin sidste lange, drømmeløse søvn. Midt i det store rum er der en indhegning av utskaaret marmor der set paa avstand kan lignes med kniplings-gardiner strammet paa rammer. Inde i denne indhegning staar to kister av slepen marmor indlagt med kostbare stener. Vor fører peker paa den som staar like i midten av rummet og sier: "Mumtaz Mahal," og til den som staar til venstre og sier: "Shah Jehan."

Dette er dog ikke de virkelige likkister. Disse staar i et gravkammer like under dette sted. Dernede er det mørkt, og man skal ha lys for at gaa dern**ed.**

Vi vender os fra kistene for nøiere at betragte det berømte "marble screen" som omgir dem. Det er ottekantet, og i hver side er der tre paneler med hver sit særskilte mønster. Rundt hver panel gaar der en border ogsaa av marmor, der er indlagt med forskjellig farvede kostbare stener — krysolit, karneol, lapis lazuli, perlemor — ialt skal der være 42 forskjellige sorter av disse stener. De er ordnet saa at de dels danner geometriske figurer, dels blomster. Der er til eksempel passionsliljer laget av indlagte stener der ser saa levende og friske ut at en maa undre sig over at de ikke dufter.

Her og der peker føreren paa merker efter vandalers hænder og sier: "Her har staat en egte

perle, her en egte diamant. Det vi ser nu er efterligninger indlagte for noen aar siden av regjeringen."

Hele bygningen og alle dekorationene fra de mindste til de største synes at forenes om at fremhæve to ting der i menneskelivet saa ofte gaar sammen — kjærlighet og sorg.

En ven som for mange aar siden besøkte Tajen fortalte mig om det underlige ekko der er under den høie hvælving. Hans førers skraal blev forvandlet til deilige, bløte harmonier. Vor gamle fører hadde en stemme som en gjetebuk, derfor ventet jeg ikke til vor fører kom til det nummer paa programmet. Skulde der skraales paa dette sted, vilde jeg besørge det selv. Da jeg saa la merke til at han begyndte at kremte og rense sin strupe skyndte jeg mig at stemme i de første takter av: "Vor Gud han er sa fast en borg." Aa nei, hvilket ekko! Ned fra de høie, dunkle hvælvinger silte og sildret der harmonier og akkorder gjennem hvilke tonen kunde skjelnes først sterkt, saa dæmpet, lik fjern fossedur, og saa døde det hen til en stille hvisken som om det gjaldt ikke at forstyrre dem som sover her.

Vi gaar nedenunder, til gravkammeret hvor de to virkelige likkister gjemmer støvet av disse to mennesker. Side om side staar de der. Lyset fra førerens løgt reflekteres av det glatslepne marmor og funkler i rækker av kostbare stener hvormed de persiske bokstavtræk er tegnet. Vor fører oversætter: "Her ligger Arjumand Bany Begum, kjendt som Mumtaz Mahal, som døde aar 1630." Paa

keiserens kiste staar: "Dette er det hellige hvilested av hans ophøiede majestæt, indbygger av paradis, den anden fyrste av konstellationen, keiser Shah Jehan; maa hans mausoleum vare for evig." Desuten er der en hel del indskrifter fra koranen paa begge kister.

Vi merker os forskjellen paa inskriptionene. Den første var skrevet av en som elsket og sørget og for hvem tomme ord ingen betydning hadde. Den anden var skrevet av en søn som hadde styrtet sin far fra tronen og holdt ham som fange indtil han døde.

Det var Shah Jehans tanke at bygge et mausoleum til sig selv paa den anden side av Jumnaelven og forene de to med en bro. Hans mausoleum skulde være likedan som Tajen men av sort marmor. Men denne hans drøm blev ikke til virkelighet. Der blev ufred i riket. Av en av sine sønner, Aurangzeb, blev han indestængt i sit palads i Agra fort og der holdt som fange til sin død. Der sat han i otte lange aar. Men hver dag kom han til balkonen, hvorfra der er en deilig utsigt til Tajen. Og da han følte at døden nærmet sig, lot han sig atter bære ditut for at han kunde faa kaste et sidste blik paa det sted hvor det kostbareste han hadde eiet i sit liv laa gjemt.

VII

BENARES

BENARES, hvem kjender ikke Benares, hinduenes hellige stad? Hvad Mekka er for Muhameds efterfølgere er Benares for hinduene, ja, meget mere. En ortodoks hindus høieste længsel er at faa dø i denne by, ti da kan han være aldeles skraasikker paa at bli salig i den anden verden. Det er nemlig ikke mulig at bli noe andet end salig hvis man dør i Benares, da alle veier derfra gaar til Sivas himmel og ingen veier gaar til det andet sted. Endog europæere og muhamedanere som dør indenfor byens hellige grænser maa bli salige enten de ønsker det eller ei. Alle veier undtagen veien til Sivas himmel er stængt.

Omkring byen er der en vei, Panch-Kos-veien. Den er omtrent 50 mil lang og intetsteds mere end syv mil fra byens centrum. Alt som ligger indenfor denne vei er hellig. Enhver hindu skulde gaa denne vei en gang i sit liv, og selv de folk som bor i Benares burde ut paa denne vei en gang om aaret for at bli kvit sine synder.

De indfødte kalder byen Kashi, som betyr den straalende, men amerikanske turister kalder den helst "Cash Out," ti der findes verdens mest energiske og paatrængende tiggere, og for resten er der

saa meget rart at faa kjøpt i bazarene at pengene nok har let for at rulle ut.

Byen kaldes Benares efter Benaelven, som der flyter ut i Ganges.

Det er en gammel by. At bestemme dens alder endog tilnærmelsesvis rigtig er vist umulig, da det nemlig aldrig har faldt de gamle hinduer ind at skrive historie. Det skal dog være trygt at si at Benares var gammel før Rom var bygget.

Spør man derimot en nogenlunde oplyst hindu pundit eller lærd, vil han nok vite at gi dig besked om byens alder og oprindelse. Fra sine hellige skrifter vil han læse op for dig en beretning om den sak. Stedet som Benares er bygget paa var det første som blev skapt, derefter laget gudene verden omkring dette sted. Derfor er Benares klodens centrum.

Benares var allerede paa Buddhas tid en berømt stad og hovedsætet for braminismen. Buddha bosatte sig der og gjorde byen til et centrum fra hvilket han bekjæmpet braminene og utbredte sin lære. Det er nu omtrent to og et halvt tusen aar siden.

Fra det syvende aarhundrede av vor tidsregning har vi den ældste kjendte beskrivelse av Benares. Den kommer fra Kina. En buddhist-munk, Hionen Tshang, har skrevet en interessant beretning om sine reiser i Indien. Om Benares skriver han at det var en by tre mil lang og en mil bred bygget langs Gangesfloden, og at den var fuld av templer og vantro mennesker, — det vil si folk som ikke var buddhister.

Sammen med min kone og datter paa vei tilbake

fra vort besøk i Agra fik jeg tilbringe en dag i Benares, og det var noen faa av de indtryk jeg da fik jeg tænkte at meddele.

Tidlig om morgenen byttet vi tog i Moghul Serai, som ligger søndenfor Ganges omtrent ti mil fra Benares. Det holdt paa at bli lyst just som vi naadde frem til den store bro over Ganges, som heter "Dufferin Bridge," opkaldt efter Lord Dufferin.

Floden laa bred og stille og avspeilte morgendæmringens farver. Paa den nordre bred hævet der sig en skog av graa taarn, hvite kupler og slanke minareter. Langs stranden kunde vi endnu se ilden blusse fra de mange likbaal, hvorfra hvite røksøiler steg op i den stille morgenluft.

Toget stanste en stund like ved enden av broen, og vi fik se hvorledes morgentaakene forsvandt og det ene tempeltaarn efter det andet blev forgyldt av den rindende sol. En ny dag var oprunden over den hellige stad.

Vi steg av ved Benares Cantonment station. Der fik vi os litt frokost og hvilte os en stund. Næsten alle som kommer for at se Benares tar sig gjerne en tur ut paa elven i baat tidlig om morgenen for at se hinduene komme i tusenvis for at bade sig i Ganges; men da vi andensteds har set nok av hinduer bade sig og bukke til solen og opramse sine bønner, foretrak vi at hvile os nu og gaa ut senere.

Saa var det spørsmaal om at faa fat paa en veiviser og en vogn, men det var lettere sagt end gjort. Alle ordentlige vogner var optinget, da der

ventedes et stort følge av amerikanske turister til byen ved 9-tiden. Saa paastod kuskene ialfald. Endelig fik vi dog ved at gi mere end dobbel pris en saakaldt vogn forspændt med et par hester som vistnok var jevnaldrende med byen.

Uten veiviser kommer ikke en fremmed langt i Benares. Der er nemlig bare noen faa gater hvor en vogn kan komme frem, resten er smale smug hvor man har sin fulde hyre med at komme frem tilfots. Der var kun en gammel krok av en "guide" ved stationen, saa vi hadde ikke mange at vælge blandt. Mot dobbel pris var han villig til at gaa med os. Endelig bar det saa avsted med os ned til elvebredden.

Fra stationen, som ligger i den europæiske del av byen, ned til elven er det omtrent to mil. Halvdelen av veien ligger gjennem trange gater med smaa butikker paa begge sider, hvor alskens saker og varer falbydes. Mange av disse varer, især messingsaker og silketøier, er laget der i byen.

Komne ned til elvebredden møtte vi en masse farkoster som var villige til at ta os ut paa en rotur langs stranden. Dobbel pris den dag paa grund av de amerikanske turister.

Det var noen snodige farkoster, skal jeg si. Baater tør jeg ikke kalde dem uten først at ha bedt om undskyldning hos dem som vet hvordan en baat skal se ut. De var næsten saa brede som de var lange og laget av smaa fjælstumper. Hvordan de hang sammen begriper jeg ikke, og jeg blev ikke fortrolig nok med kapteinen til at be ham forklare saken for mig. Der var dæk paa den baat

vi hadde. Den var ogsaa litt større og ældre end de andre, derfor hadde vi valgt den. Vi satte os tilrette, og folkene rodde os ut paa den hellige flod.

Den mægtige Gangesflod gjør en stolt bøining ved Benares, og byen er bygget paa den nordlige bred. Det panorama som utfoldet sig for os ute fra floden hin morgen er ikke let at beskrive. Elvebredden maa være omtrent 100 fot høi og skraaner jevnt op fra vandkanten. Men hele bredden saa ut til at være et eneste sammenhængende murverk. Kun her og der hvor strømmen hadde undergravet murene og de var faldt sammen kunde vi se jorden. Her er bygget det ene tempel efter det andet til de forskjellige guders ære. Men høist oppe og overstraalende alle hinduiske templer staar Aurangzebs moske bygget i mogulenes storhetstid paa ruinene av hindu-templer. Dens kupler og høie, hvite minareter er det første man ser naar man nærmer sig Benares.

Endda det var langt fremme paa formiddagen var der allikevel nok av folk som var komne for at bade sig i de hellige vand. Og hellige mænd var der ogsaa i mængdevis. De ligger almindeligvis hele dagen under en stor paraply eller solskjerm og enten mumler sine bønner, læser sine hellige bøker, de som kan læse da, eller, hvad der er det mest almindelige, sover. Om natten kaster de helligheten av sig og søker op i byen.

Høist oppe paa bakken ovenfor templene ser vi det ene kongelige palads efter det andet. De er bygget av de forskjellige rike maharajaer eller fyrster, som der er saa mange av rundt om i Indien,

for at de skal kunne ha et sted at være naar de føler døden nærme sig. De fleste har vel ikke levd slik at de kan være sikker paa at faa det godt efter døden uten at de kommer til Benares og dør der. Flere av de gamle fyrstehus har sine smaa paladser her. Noen av disse er kunstverker av rang og har sikkert kostet store pengesummer.

Et likbaal

Der er flere likbrændingssteder langs elven. Og de er i virksomhet baade nat og dag. Tusener og atter tusener av hinduer fra alle kanter av Indien kommer hvert aar til Benares for at dø, og at de faar sine ønsker opfyldt faar man vidnesbyrd om naar man tar sig en tur forbi likbrændingsstedene.

For en hvis nerver ikke er blit hærdet ved længere berøring med hinduismen er en likbrænding et

meget uhyggelig syn at se. Der kommer et følge løpende nedover bakken bærende et i hvitt tøi indsvøpt lik paa en baare. Alt i et roper de: Ram ka nam sacha hai! Hvilket betyder, Rams navn er sandt. Eller ogsaa roper de bare Ram, Ram! mens de mere løper end gaar nedover gaten med liket.

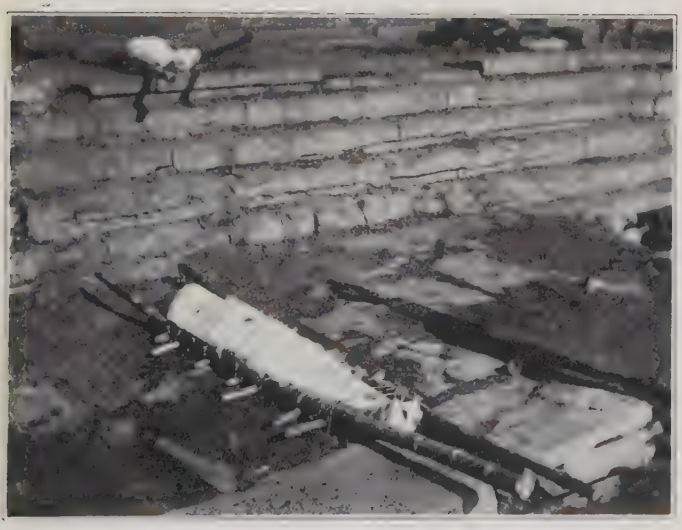

Et lik færdig for baalet

Komne ned til elvebredden lægger de den døde i vandet slik at hodet blir liggende paa land. Saa løses tøiet fra munden hos den døde, og hver en av likfølget gaar da hen og helder en haandfuld vand i munden paa liket. Der blir saa den døde liggende for at den hellige flod kan rense ham fra alt ondt og syndig som er i ham. Imens gaar likfølget avsted og kjøper ved til baalet. Det blir al-

mindelig en lang akkordering før de endelig kommer overens om prisen. Naar det er gjort bringer de veden ned og stabler den op paa det sted de er blit anvist. Derpaa bringes liket op av vandet, løses fra baaren og lægges tilrette paa likbaalet. Noen vedtrær lægges ovenpaa liket. Den nærmeste slegtning antænder da under forskjellige ceremonier baalet. Dermed er likfølget færdig og kan gaa hjem.

Der er en del folk av en lav kaste som heter "dom" eller "daam," der passer paa likbrændingen. De skal se til at likene blir ordentlig brændt. Det vil si at de burde gjøre det. — Her i Indien er der gjerne et langt sprang imellem det som burde gjøres og det som virkelig blir gjort —. Med lange staurer staar da disse "daamer" omkring baalet og snur og vender liket indtil ilden har fortæret det meste av det, saa strør de restene paa Ganges.

Aa ja, stakkars Ganges, den maa sluke mangt! Det forekom mig at den sandelig kunde trænge at ha mange munder for at kunne spy al denne uhumskheten ut i havet. Naturen har da ogsaa sørget for at den har mange munder.

Det er ikke billig at faa lik brændt. Vor fører sa at det billigste en kunde komme fra det med var ti rupeer, omtrent tre dollars, hvilket er en stor sum for en fattig hindu. Mange av dem kunde ikke skaffe tilveie saa mange penger om de solgte alt det de hadde. Husk paa at det tar en almindelig mand otte dage paa egen kost at tjene en rupee.

Vi saa en hel del likbaal der braste og brændte, og det er intet hverken hyggelig eller behagelig

syn at se. Og lugten — nei, mind mig ikke om den! Et lik hadde et rødt klæde om benene. Vi spurte vor fører hvad det betød. Det er liket av en kvinde, og det røde tøi betyr at hendes mand er i live, sa den gamle.

Straks ovenfor laa en mand paa elvebredden

En mand ligger og dør med føttene i Ganges

med føttene i vandet. Ved hans hode sat to kvinder og graat. Manden laa og stred med døden. For at være viss paa at faa det godt hisset vil han utaande med sine føtter i den hellige flods vand. Andre laa døende her og der alene. Ensomme, venneløse og forlatte laa de der ved elvebredden og kjæmpet den sidste tunge kamp, kampen med den sidste fiende.

Flodens bølger skvulpet op imot den terrassebyggede mur, likbaalene braste, de hellige mænd mumlet sine bønner, de døende stønnet, de som bar sine døde derned ropte sit Ram, Ram, Ram! og nu og da bragte et vindkast os stanken av brændende menneskekjøt. Der var det ikke hyggelig at være, derfor sa vi til vore rorskarer: Ro videre!

Vi kom da til Manikarnika-brønden. Saa kaldes en uthuling i elvebakken. Den er stenlagt og ser ut som et stort vandbasin. Naar der er flom i Ganges gaar vandet op i den og fylder den med sand og søle. Litt av dette skaffes da væk, men det meste faar lov at være. Det er det helligste sted langs hele bredden. Denne brønd er helligere end moder Ganges selv. Vandet, eller rettere sagt, væsken i den er intet mindre end guden Visnus svette. Det er ogsaa det første sted en pilgrim gaar til for at bade sig naar han kommer til Benares. Sølen i denne brønd er istand til baade at helbrede sygdom og rense fra synd. Selv en morder blir ren og uskyldig som et litet barn, sier de hellige mænd, hvis han drikker litt av denne søle. Daglig ofres der blomster, mel, ris, melk og andre saker som hives ut i brønden og ligger der og raatner, saa enhver kan forstaa hvordan den sørpen ser ut som de stakkars pilgrimmer maa slurpe i sig. Men et menneske er jo villig til at gjøre litt av hvert for at bli sine synder kvit, naar det bare slipper at omvende sig.

Vi ror næsten tvers over elven og ser paa alt dette paa avstand. Derutefra kunde vi ikke se smudset og elendigheten eller høre skrikene. Terrasse

over terrasse løfter byen sig op fra elvebredden. Opover gater og trapper som førte ned til badestedene var der en stadig folkestrøm. Deres dragter straalte i alle regnsbuens farver. De hvite var jo i flertal, men iblandt dem var der purpur, rødt, gult, grønt, blaat og alle avskygninger av disse, altid skiftende efterhvert som de myldrende masser strømmet nedover imot vandet eller trængte sig gjennem folkemassen opover igjen.

Folk fra Europa og Amerika kommer her til Indien i den kolde aarstid; kommer til Benares og faar se badestedene paa avstand, faar se dette spil av farver i solskinnet, dette mylder av folk, læser saa kanske et par av de gamle vakre vedakvad eller oversatte bruddstykker fra noen av de andre hellige hinduiske skrifter — og saa gaar de hjem begeistret for hinduismen eller noen av dens moderne avlæggere! Hadde de bare kommet litt nærmere land! Vore rorskarer vilde ikke ro op under land, de hadde nok ordre til at holde besøkende paa avstand; vi maatte næsten tvinge dem til at ro nærmere.

Men vi blev trætte og solen var het. Gjenspeilingen fra vandet gjorde ondt i øinene. Vi gik iland. Opgjør med "kapteinen" for laan av hans "baat," og saa gik vi opover til det sted hvor vi hadde sat vognen igjen. Men det er ikke let at slippe frem i denne trængsel. Det ser umulig ut. Men saa er der en som roper ut i forsamlingen noe som vi ikke forstaar, og det virker som et tryllemiddel. Vei aapner sig for os hvor vi gaar, folk viker tilbake. Aa nei, hvor høflige og snilde de er! Ja, slik ser

det ut, men sandheten er den at disse som har badet sig i de hellige vand og er blit rene slet ikke ønsker at bli uren igjen ved at komme i berøring med en uren europæer, et menneske som spiser kukkjøt. Derfor gaar ropet igjennem folkeskaren: "Tilside, tilside! Her kommer saheber!" Eller de kun roper: Saheb, saheb! Virkningen er den samme, der blir vei for os.

Men der var en mand som øiensynlig ikke var bange for os. Han satte sig med sine to kurver i veien foran os og sa: Saheb, saheb, se mine slanger! Og saa begyndte han at plukke dem ut av kurvene saa fort han kunde. Det yngste medlem av familien hadde stor lyst til at se slangene hans, saa fik han vise dem frem da. Han var en gammel muhamedaner med langt, graat bukkeskjeg. Han kaldte paa sin søn i nærheten, og han kom med flere kurver fulde av slanger. Ut kom de av kurvene, lange pythons eller boaslanger, og den ene kobra efter den anden blev sat fri paa gaten. Folk stod tæt omkring, kobraene rullet sig sammen, satte hodet i veiret og hvislet. Den gamle fandt frem sin forunderlige fløite og begyndte at spille, og kobraene bukket med sine hoder i takt til hans musik. Begyndte en eller anden av de slanger som ikke tok del i "dansen" at fjerne sig, var der straks en lang, brun arm fremme og rykket dem tilbake. Jo, de forstod at haandtere dem.

Frem av en anden kurv trak han en mørkegrøn slange og bad mig se vel paa den om den ikke hadde et hode i hver ende. Jeg hadde hørt om disse slanger men ikke før set noen. Det var rigtig. Stjerten

endte i en klump som lignet sterkt et hode, og det var slet ikke let at se hvad som var hode og hvad som var hale. Det var vist en fordel for slangen at være slik utrustet. Sæt at man knuste det hode som var paa halen, saa levde jo slangen like godt for det.

Den gamle musselmand hadde ogsaa en flaske fuld av skorpioner som han tømte ut i sin haand og lot dem spasere omkring. Den gamle maatte ha bakshish, det var uundgaaelig. Men da tiggerne saa at en av deres bysbarn hadde faat lirket penger ut av sahiben tænkte de at nu var deres anledning kommen, og de kastet sig over os som fluer og holdt næsten paa at æte os op før vi endelig kom ind i vor vogn og fik kjøre væk.

Vort første besøk efter middag gjaldt det berømte "Monkey Temple." Det har været meget omtalt av besøkende, og jeg ventet mig noe stort, men i det blev jeg skuffet. Templet er bygget for den blodige gudinde Durga, hun som har fire armer med dødelige vaaben i hver haand og hvis smykke er et halsbaand av menneskeskaller. Foran templet er der en skidden vanddam med stensatte sider. Vandet i denne dam har den egenskap at det kan helbrede kolera. For mig saa det ut som den kunde sprede kolera langt lettere end den kunde helbrede den.

I dette tempel ofres der daglig gjeter til Durga.

Grunden til at det kaldes apetemplet er at en masse aper holder til der. Disse er hellige og gjenstand for tilbedelse. Vi saa flere hinduer gaa hen og bøie sig til jorden foran en gammel apekat som

sat og solet sig. Man kan let komme til at tro at det er en art fædredyrkelse som drives her.

I hinduenes panteon er der ogsaa en apegud. Han heter Hanuman og er ganske populær. Det var han og hans medhjælpere, apene, som engang hjalp guden Ram ut av en stor knipe. Hans kone var blit bortført av Ravan, kongen i Ceylon. Da kom apene og hjalp Ram til at befri Sita og føre hende hjem igjen. Dette er beskrevet i et episk digt som heter Ramayana. Der er dem som mener at de aper som beskrives i dette digt ingen andre er end santalene. Iblandt dem er der en tradition om at de var med en konge ned til Ceylon og hjalp ham i en krig. Og de gamle Ariere kaldte ogsaa gjerne de sorte urfolk aper. Men nok om dette.

En bramin møtte os ved indgangen til templet. Han tok noen bønner og erter frem av sin kasse og la dem paa et bret og begyndte saa at kalde paa apene. Men de var mætte, og svært faa av dem kom nær. De amerikanske turister hadde netop besøkt dem og matet dem saa de var blit stapmætte, derfor kom der bare et par stykker da braminen kaldte paa dem i vort navn. Vi maatte betale for kornet, og valutaen vi fik var apenes velsignelse. Jeg spurte braminen hvor de fik apene fra. Vi avler dem her, sa han. Og senere saa vi flere apemødre som løp omkring med sine kjære smaa paa armene eller hængende over hoften, saa der er nok liten fare for at den gudeslegten dør ut saa snart da. Naar apene dør blir de ikke brændt paa likbaal men kastes ut i Ganges som de er. Det samme gjøres med meget hellige mænd.

Det er dog ikke bare Durga og Hanuman som blir tilbedt i dette tempel. Rundt om i hjørnene var der billeder av mange andre guder, vor fører ramset op navnene paa dem som vi gik forbi. Der er flere gamle klokker i templet. De hænger i kjeder fra taket. En snor er fæstet til kolven i klokken, og den anden ende av snoren er saa bundet om en søile. Naar saa apene hopper omkring griper de ogsaa i disse snorer og faar klokkene til at ringe. Dette skal glæde guden Hanuman.

Vi besøkte flere steder som vor fører paastod var meget hellige og saa en mængde guder. De guder som forekom oftest var Siva under dens forskjellige skikkelser, dernæst Gonesh, visdommens gud, som har elefanthode og en vældig mave. Han er sandelig ingen skjønhet. Han har ogsaa tre øine, et midt i skallen. Durga og Kali var ogsaa meget fremtrædende.

Men vi maa frem til visdommens brønd. Over denne er der bygget et tak baaret av fire rækker slanke, vakre søiler. Midt under dette tak er brønden. Den er indhegnet, men en bramin sitter der og mot betaling gir han dem som ønsker det en ske fuld av brøndens væske, som kjøperen da smører sig i skallen med og sluker resten. Paa denne maate faar de visdom. Og der var mange som søkte den.

Jeg stod og saa paa at mange benyttet sig av anledningen og kjøpte visdom. Saa kom jeg til at tænke paa den gamle tosken vi hadde til veiviser og sa: Dette burde du sandelig prøve en gang, kanske du kunde bli vis, du ogsaa. Da saa han saa

alvorlig paa mig og sa: Det er troen det kommer an paa, Saheb. Jeg søkte at forklare ham at i mit land var der mange som trodde de hadde visdom men de var allikevel store taaper.

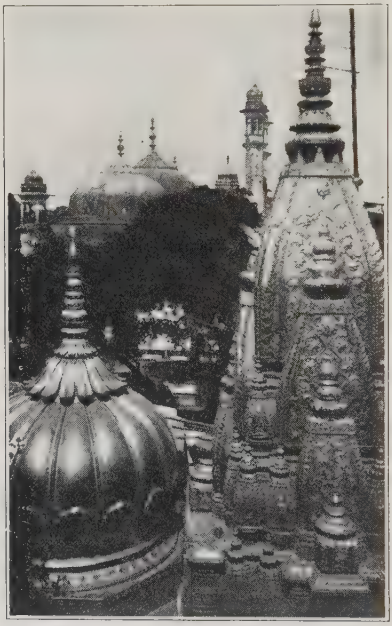

Taarnene paa det Gyldne Tempel

Det næste sted vi besøkte var det "Gyldne Tempel." Det er svært hellig. Der faar ingen som ikke er hindu slippe ind. Men vi fik lov at gaa omkring det, og saa førte føreren os op i anden etage av et hus ved siden av, og derfra fik vi se det meste av herligheten. Et par av templets kupler er be-

slaat med kobberplater som er forgyldte, det er det hele. Derfra har templet sit navn. Men der er en hel del vakre utskjæringer rundt taarnene og en rad ganske smukke søiler. Der er egentlig tre templer bygget sammen, et til Biswanath og et til Siva, og det som er i midten heter himmelen. Det har vist alle gudene fælles. Det er kuppelen paa dette tempel som er forgyldt, og hvis det stod paa et frit sted hvor en kunde faa se det ordentlig vilde det vække opsigt, men indeklemt som det staar her mellem saa mange høie bygninger, kommer det ikke til sin ret.

Like ved siden av er der en smal, aapen plads, den er bokstavelig stoppet fuld av gudebilleder. Det er gudenes raadshal. Der holder de raad og dømmer i alle vigtige saker. Det er høiesteret, og fra den var der, sa vor fører, ingen appel.

Det næste tempel vi besøkte var kutemplet. Der var ikke saa mange hellige kuer som der var hellige okser. De saa ikke ut til at lide av næringssorg. Tykke og trivelige stod de der og tygget drøv, eller de laa og tok verden med ro. Imens gik der en strøm av tilbedere gjennem templet eller stalden, som det kanske rettere skulde kaldes. Der saa vi fint klædde hinduiske herrer som grep halen paa en av de hellige okser, førte den til munden og kysset den. Kan ikke en hindu faa dø med føttene i Gangesflodens vand, er det næst bedste at holde en oksehale i haanden saa sjælen kan fare ind i den.

Benares er den mest betemplede by i verden. Der skal findes omtrent fjorten hundre templer. Men naar man husker paa at hinduene har tre og

tredive millioner guder, saa er det hellere for faa end for mange templer. Der skal jo noe til at huse saa mange.

Foruten at være et hjem for gudene var templene ogsaa et tilholdsted for tiggere. Alle er de hellige mænd eller "sadhuer" som de kalder sig selv her. De er Indiens mest energiske tiggere. Flere ganger omringet de os og var uforskammet. Jeg oplyste dem da om at jeg selv var en sadhu og ikke gav bakshish, men at jeg var kommen til dem for at se deres hellighet og deres gudsdyrkelse og at det sømmet sig bedre for dem at gi mig bakshish end at bede mig derom. Dette indsaa de straks, og efterat de hadde snakket litt sig imellem kom de, undskyldte sig og sa, "Salam, saheb," og hele flokken forlot os saa vi fik være i fred. Dog var der en som ikke hadde hørt skikkelig efter eller hvad det nu var i veien; han fulgte fremdeles efter og skraalte at han maatte ha bakshish. En konstabel grep ham og med saa høi røst at jeg kunde ha hørt det om jeg hadde været meget døvere end jeg er, oplyste han tiggeren om at sahiben var en sadhu og ikke gav bakshish. Det følger av sig selv at konstabelen maatte faa en skilling for den tjeneste han gjorde os.

Men dette fik være nok. Vi var blit saa inderlig leie av templer og guder og hellige mænd og trætte av at traske omkring at vi sa takk for os og gik. Vi sa til føreren at vi vilde til messingbazaren. Jo, den var like i nærheten. Vi maatte atter forlate vognen, ti den gate hvor disse berømte messingsmeder holder til er saa smal at ingen

vogn kan passere der. Vi gik et langt stykke nedover kobbersmedenes gate, hvor der var verksted ved verksted, hvor smedene sat paa gulvet og strævet med at hamre ut alskens saker. Der var store brikker, fire fot tversover, utstaffert med billeder av guder fra kant til kant, der var almindelige spisekar i alle størrelser, og saa var der guder — blanke, fine messingguder som ikke bare vilde kunne vare os al vor tid, men som godt kunde gaa i arv i slegten generation efter generation, hvis de blev tat ordentlig vare paa da. Vor fører var sterkt inde for at vi skulde kjøpe noen, men vi hadde set os saa lutende lei paa guder den dagen at vi ikke kunde faa os til at kjøpe noen. Efterpaa angret vi det. Det skulde da ha været gjildt at ha noen egte messingguder direkte fra fabrikkene i Benares. Men nu faar det pent være til næste gang.

Benares er hinduismens hovedstad. Der kan man faa indtryk av hvad hinduismen virkelig er for noe. Der faar man se mange ting i sin nakne virkelighet som der andre steder lægges et slør over.

Hinduismen er laget av braminene, og de har laget den slik at de selv skal ha bugten og begge endene. Uten en bramins hjælp kan en hindu nær sagt ikke komme hverken ind eller ut av verden. Al hans lykke baade for dette liv og for det tilkommende ligger i braminens haand, ti braminen har gudene i sin magt. Han er herre og de er tjenere, de maa lystre ham. Derav følger at den egentlige gud, det er braminen selv.

En hindu faar lov at tro akkurat hvad han vil; naar han bare tilber braminene og holder sig i sin

kaste, saa kan han ellers gjøre akkurat hvad han vil. Inden hinduismen rummes de mest skrikende motsætninger og motsigelser, men kastevæsenet er den jernring som holder det hele sammen.

Braminkasten er den korporation som har faat i stand et "hjørne" i religion, og i Benares har denne "trust" sit hovedsæte. De har forstaat tilgagns at spekulere i folks religiøse trang og benytte den til sin egen fordel. De er blit rike og mægtige, og folket, de arbeidende masser, er blit fattige og elendige. De er blit kuet og undertrykt og har fundet sig i det saa længe at det er blit en vane, og de vil ha det slik og kan ikke tænke sig det anderledes. De fleste av dem synes at ha mistet trangen og lysten til noe bedre. Og dog hænder det saa tidt at en eller anden intelligent hindu gjør en pilgrimsreise til Benares og vender hjem igjen med aapne øine. Godt er det for ham om der da er noen som kan vise ham hen til den kilde som er aapnet i Davids hus mot urenhet og synd.

VIII

HJEM PAA FERIE

EN stor trøst har missionæren i sin utlændighet, og det er at han engang skal faa ferie og reise hjem. Og denne trøst trænger han saart til, især i de første tunge aar paa missionsmarken. Da har han sproget at lære, men ikke bare det, han skal leve sig ind i alt dette nye og fremmede. Snart finder han at han ogsaa er nødt til at forandre eller helt opgi en masse av sine forutfattede meninger om mange ting, og følgelig føler han sig ofte skuffet og lei. Det er ofte likesom bunden er faldt ut, og han har mistet alt det han hadde. Da er dette en av de trøstekilder han gaar til. Han tæller aarene og sier til sig selv: Om seks aar skal du hjem paa ferie, da skal du faa gjense dit land, dit hjem og dine kjære!

Saa gaar aarene. Nu har han vænnet sig til utlændigheten. Nu har han lært sproget saa han kan arbeide, og anledning til arbeide er der ogsaa nok av. Nu har han levd sig ind i de nye forhold og er blit som hjemme paa sin station og blandt det folk han har faat sig betrodd at lede.

Men saa melder feberen sig, det verker i lemmene og pulsen hamrer i tindingene. Alle de tepper han kan faa fat paa breder han over sig, men

allikevel fryser han saa han ryster og hakker tænder. Da er det at han atter henter sin gamle trøst og sier til sig selv: Bare halvandet aar igjen, saa skal du hjem paa ferie, gut!

Eller i de lange, lange nætter naar han ligger og ikke faar sove, naar han svetter og damper og vælter sig fra den ene side av sengen til den anden. Myggenes hærskarer summer utenfor nettet, ja noen av dem er ogsaa kommet ind til ham. Sirissenes ensformige tisch, tisch høres fra hvert et skap og fra hvert et hjørne. Flaggermusene flagrer omkring paa kryds og tvers og har det saa travelt. Men ogsaa tankene har det travelt. De farer omkring, men ikke stille som flaggermusenes flugt og heller ikke som fantastiske trold der hopper omkring i et tusmørke. Var de slike, da vilde snart søvnen seire og han vilde være over grænsen og inde i drømmenes verden. Men slike er de ikke.

Nei, kvikt og skarpt som knitrende lyn gaar tankene. Han forsøker at stagge dem, tøile og tæmme dem, men det nytter ikke, de gaar sine egne veier og hidser og egger, intet kan stanse dem og faa dem til ro. De er som en vild, brusende foss. Men midt i denne skummende, brusende foss er der en klippe der likesom rager op over hvirvelen, og det er: — næste aar skal du hjem paa ferie! Med trætte hænder hugger han sig fast i denne klippe, og naar han atter ser op er der en sterk lysning i øst, dagen gryr — ogsaa den nat fik en ende.

Et halvt aar før han skal avsted blir alt ordnet med billetter, rute og lignende. Det blir bestemt hvem som skal overta hans station og fortsætte hans

arbeide. — En dag kommer hans eftermand. Han overgir stationens regnskaper til ham. Den ene byrde efter den anden blir lagt av, og saa endelig er han fri og skal hjem paa ferie.

Hans syv saker er snart pakket sammen og staar der færdige. De sidste dage skal benyttes til avskedsbesøk i landsbyene. — Men da er det at det begynder. — Der kommer de, den ene efter den anden og spør: "Nei, hvorfor skal I reise fra os? Nu hadde vi det saa godt, og nu vil I reise? Hvordan skal det gaa med os? En ny mand forstaar ikke hvordan vi har det, og vi kan ikke gaa til ham som vi har gaat til dig. Vi blir som forældreløse barn. Aa nei, bli dog hos os!"

Og saa disse store, brune, klare barneøine som ser saa bebreidende paa ham fordi han nu vil reise langt væk — og saa den stakkars gamle konen han hadde hjulpet i hendes nød og forlatthet — hun graater saa saart. Nu angrer han næsten paa at han skal reise. At der var saa mange baand som maatte skjæres over, se, det visste han ikke. Igjennem aarene hadde de viklet sig omkring hans hjerte næsten uten at han hadde merket det, og nu gjorde det saa ondt, saa ondt —.

Slik fandt vi det og slik finder vist de fleste missionærer det.

Saa var det en maanelys kveld i april, det var begyndt at bli varmt. Stærene holdt et svare leven i nimtræene. De skulde vel opgjøre sine mellemværender før de gik til ro. Og hvis det var det de holdt paa med, saa var det jo udmerket. Det burde

alle gjøre, saa kunde de lik stærene hilse hverandre med glade triller naar den næste dag gryr.

Vi hadde spist vort sidste aftensmaaltid paa Ebeneser, hesten og kjærren stod for døren. Vore saker var i forveien sendt til stationen. Et sidste halvkvalt johar til dem som stod omkring kjøretøiet, og saa bar det avsted. Vi skulde hjem paa ferie — — —! Til stationen kom vi og ombord paa toget, men det hele var som en drøm.

Den næste morgen var vi i Calcutta. Vi fandt frem til vort losji, og en av de første vi der traf var en lægemissionær fra Deoghar, altsaa næsten en nabo av os; han og hans familie skulde ogsaa hjem paa ferie, og de skulde reise med samme skib som vi. Han kunde ogsaa meddele os at skibet skulde seile den samme dags eftermiddag og ikke den næste dag, som tidligere meddelt os. Det var høivand i Hugli om at gjøre. — Men vi fik det travelt vi som skulde gjøre to dages arbeide paa noen faa timer. Men det gik, vi kom os med vort pargas ombord i betimelig tid.

Først rækte vi saa nedover Hugli-floden. Om natten laa vi fortøiet. Hett var det og fuldt av myg, men hvad gjorde det? Vi var paa veien hjem. Hugli er en av Gangesflodens munder hvorigjennem en god portion av dens hellige uhumskhet spyes ut i havet. Om et par dage var vi nede i den bengalske bugt, hvor vandet er blaat som i Middelhavet. Der blev vi kvit baade myggene og varmen og alt det tilhørende. Aa, hvor det var deilig at faa hvile, og ingensteds kan man hvile slik som paa havet.

Skibet tilhører et indo-kinesisk selskap, og betjeningen er kinesisk og meget opmerksom.

Vi var indom Penang som snarest og fortsatte saa reisen nedigjennem Malakka-strædet til Singapore. Veiret var det deiligste man kan tænke sig. Vi sat under solseil om dagen, og naar kvelden kom sat vi ved rælingen og saa paa solnedgangen. Solen sank ned i et hav av flammer og farver. Det er noe man ikke kan faa se paa nordlige breddegrader, en glødende farvepragt som ingen pensel kan male og ingen pen beskrive.

I Singapore blev vi liggende i flere dage. Der er en stor havn og der laa en mængde skib. Her kommer de indom baade naar de skal østover og naar de skal vestover; ja, naar de skal syd og nord ogsaa, ti dette er en av verdens store korsveier. Singapore skal ogsaa være en av verdens raaeste og værste byer, den skal ikke engang staa tilbake for Suez.

Her er folk fra alle verdens land, men de mest fremtrædende er kinesere og japanesere. De som man ser mindst til er malayene. Vi kikket efter dem, og paa en av vore ekspeditioner fandt vi noen, og da saa jeg at det var sandt hvad jeg hadde hørt, at de ligner santalene. Samme hudfarve og legemsbygning — det var slik at vi syntes de burde forstaa santali naar vi snakket til dem.

Med en saa broket befolkning er det godt tænkelig at det er en raa og daarlig by. Vi saa dog intet til det, da vi vel ikke var paafærde paa den tid av døgnet. Der var dog noen vi fik stifte bekjendtskap med og som vi snart fandt ut ikke var

mors bedste barn, og det var rikshawkuliene. Den mest durkdrevne Calcutta vognmand eller London hackdriver er nok bare at regne for en smaagut i faget sammenlignet med en Singapore rikshaw kuli.

Politiet gjør nok hvad det kan for at holde dem indenfor rimelighetens grænser, men det er vel ikke saa let. En rikshaw er en let, tohjulet vogn som trækkes av en mand. I denne vogn befordrer han saa et menneske. Er veien god og kulien flink, kan man komme avsted baade hurtig og bekvemt med denne befordring. Paa holdepladsene er der opslaat plakater hvor takstene er angit. Det er saa greit, saa vet man hvad man skal betale. Saa en dag fandt vi paa at vi skulde ut og se en kokosplantage. Doktoren blev med. Vi fandt ut takstene, laget kontrakt med vore kulier, og de var baade opmerksomme, høflige og villige. De travet avsted med os opover de jevneste og deiligste veier man kan tænke sig, og vi fik se kokosskogen og havet og havnen og den klare himmel og var rent i en oprømt stemning, saa vi gjerne kunde ha sat os til at lage vers for den saks skyld.

Saa skulde vi hjem igjen, men vi var ikke kommet langt paa vei før vore kulier begyndte at bli saa underlige av sig. De fik ondt baade her og der. Og saa trætte og elendige og ynkelige saa de ut, at endog et hjerte av sten kunde bli "synlig rørt." De orket ikke at trække os hjem, det var umulig. Vi tok det med ro, fik en bok op av lommen og begyndte at læse og lot som om det slet ikke hastet med at komme tilbake til skibet. Saa gik anfaldet over, og vi ruslet et stykke til. Men da vi om en

stund saa os om var doktoren vække. Alt vi glodde og ventet hjalp ikke, han var og blev borte. Saa tænkte vi at han kanske hadde tat en anden vei og var reist til skibet. Og ganske rigtig, da vi omsider kom frem var han der og tok imot os.

Han fortalte at hans kuli fik et voldsomt anfald, la sig i veien og kunde ikke gaa et skridt mere, undtagen han fik dobbel betaling og fik den øieblikkelig. Det hadde nu ikke doktoren stor lyst til at gaa ind paa. Saa ser han sig omkring. Og i nærheten blev han saa var en sporvognslinje og begav sig straks i retning av den. Snart opdaget han en sporvogn som kom susende. Da sætter han fuld fart paa, hopper over staaltraadgjerdet og ned paa sporet. Der gir han sig til at fegte med armene og gebærde sig saa vognen maatte stanse selv om det ikke var stoppested, og han kom sig vel ombord og tilbake til skibet længe før os. Om kulien er kommet sig efter sit anfald vet vi ikke, men doktoren var dagens helt.

Det var for resten ikke hans eneste bedrift. Han reddet sig ogsaa fra at bli snytt av en Singapore-høker. Daglig kom der en masse av disse høkere ombord og skulde sælge os alle verdens ting. Saa like før vi skulde seile kom en kineser ombord med en hel bør av cigarkasser. Det var egte Manila cigarer. En kasse bar han i haanden, den var aapen og alle kunde se hvor fine cigarene var. Resten av kassene var alle forseglet av regjeringen. Doktoren bød det halve av hvad kineseren forlangte, men denne rystet bare paa hodet og gik videre. Saa var det da de holdt paa at jage folk fra borde og

kineseren hadde solgt omtrent alle sine cigarer, da kom han og tok imot doktorens tilbud. Han fik sine penger og stak av ned paa kaien. Doktoren aapnet sin kasse, tok frem en cigar, vendte paa den, snuset til den og fik et betænkelig uttryk i ansigtet, som om han hadde opdaget en smitsom sygdom. Saa river han av en fyrstikke og tænder. Men da varte det heller ikke længe før han opdaget at han var blit snytt. Cigaren kyler han paa sjøen, saa tar han kassen under armen og hen til rælingen. Jo, dernede paa kaien fik han øie paa sin kineser. I fire, fem hop var han dernede og rev kassen med de deilige prøvecigarer fra kineseren og stak ham de daarlige i haanden og saa op landgangen igjen et øieblik før den blev hivet ind. For mig var det en stor fornøielse at se høkerens fjæs da det gik op for ham hvad som var hændt. Men doktoren hadde fine Manila-cigarer like til han naadde San Francisco.

I Singapore hadde vi faat ombord en masse dækspassagerer, mest kinesere som skulde til Hong Kong. Mange av dem hadde tjent sig rike paa plantagene eller i grubene paa Malay halvøen. Nu skulde de hjem til Kina og leve godt resten av sine dage paa det de hadde lagt sig op. De indrettet sig paa dækket som bedst de kunde, især paa skibslukene slog de sig ned med alle sine tepper og pakker og saker.

I sidste øieblik fik vi ombord en flok indere som skulde til Hong Kong. De var muhamedanere fra øvre Indien, store, staute karer. De fik ikke de bedste pladser paa dækket, og det var de leie for.

Men de passet sit snit, og da noen kineserkoner som holdt til paa en skibsluke var henne og spiste, rullet muhamedanerne sine tepper sammen og fjernet deres saker og tok luken i besiddelse. Kineserne blev gale over denne frækhet og klaget til kapteinen, men han vilde intet gjøre. Det var dog ikke længe før alt syntes at falde til ro igjen, og kineserkonene fandt sig i sin skjæbne. Og profetens efterfølgere sat seierstrygge og tilfredse paa sin luke.

Frem paa eftermiddagen skulde de ha sig mat og aapnet da sine kasser og tasker og poser og spredte indholdet ut over luken hvor de sat. Pludselig blev der et svare leven blandt kineserne like i nærheten, og blandt andet hørtes der griseskrik. Saa fik vi se at skibsgrisen var kommet løs, og flere kinesiske matroser holdt paa at skulle fange den, men kunde ikke paa sæt og vis faa den tilbake. Alt det de strævet saa kom grisen bare stadig nærmere muhamedanerne. Like ned til luken kom den. Men da kan det ogsaa være at der kom fart i muhamedanerne. I huj og hast fik de sopet sine saker sammen og fjernet sig før de var blit urene ved berørelsen med dette urene og vederstyggelige dyr. Men resultatet var at om en liten stund sat atter kineserkvindene paa luken med sine saker.

Jo, de kjender hverandre her i østen og vet hvad de skal gripe til naar det kniper. Kapteinen paa skibet kunde ikke skaffe kineserkvindene ret, men sommetider greier skibsgrisen det som kapteinen ikke klarer.

Men herligheten paa dækket blev ikke langvarig. Vi fik storm og sjøene slog over dækket, saa alt

maatte lukkes til. Stor sygdom og elendighet hersket blandt passagerene, baade hvite, brune og gule. Doktoren gik ogsaa tilsengs. Han vilde faste, sa han, og desuten hadde han bestemt sig paa at slutte at røke. Vor datter og jeg var de eneste i vort følge som var paa benene. Til os overdrog doktoren og hans kone ansvaret for sine barns pleie, trak saa lakenet op over sine ansigter og gav sig skjæbnen i vold. De syntes at være sikre paa aldrig at se land mere.

Men alle stormer stilner en gang, saa ogsaa denne. Inde mellem øene ved Hong Kong var sjøen rolig, og vort reisefølge, som tidligere hadde et saa mørkt og trist og haabløst livssyn, kom sig litt efter hvert til hegtene igjen og begyndte at se lysere paa tilværelsens gaate.

I Hong Kong maatte vi forlate "Lai Sang" og gi os til at vente. "Tenyo Maru," det skib vi skulde videre med, laa ankret i havnen med alle luker aapne og en hel flaate av prammer omkring den. Derfor maatte vi slaa os til ro og vente.

Hong Kong er en anden av disse byer som ligger paa en av verdens store korsveier og hvor alle skib som kommer i nærheten stikker indom enten de saa har erend der eller ei. Byen er bygget paa en klippe. Det vil si utenfor mundingen av en kinesisk flod hvis navn betyder Perlefloden. Dens kinesiske navn kan det være det samme med.

Byen er bygget i terrasser opover bergsiden og er meget vakker. At se Hong Kong fra havnen ved nattetid med de tusener av tindrende lys er et syn som det er vanskelig at finde sidestykke til. Høit

deroppe, to tusen fot over havet, begynder de og fortsætter i talløse skarer nedover like til de fortøiede baater med de blanke lanterner.

Mens vi laa i Hong Kong kom doktoren paa at vi skulde ta os en tur op til Canton i Kina. Det er bare 80 mil ditop, og floddampere gaar op elven hver eneste nat, og desuten er der jernbane saa det var ikke vanskelig at komme frem. Doktoren hadde forbindelser. En kristen kinesisk læge som han hadde gaat paa skole sammen med i Oregon var nu bosat i Canton. Doktoren telegraferte, og om en times tid var der svar at vi var velkomne til Canton. Vi gik ombord paa en floddamper, og den næste morgen vaaknet vi i Canton havn. En litenvorren kineser med stok og briller fandt os og tok os paa slæp. Han tok os direkte til et hospital og introduserte os til bestyreren, en rødhaaret, enøiet mand fra Kansas, som hadde gaat hen og "kastet væk sit liv" som det heter ved at gaa sin Mesters erend til Cantons lidende mennesker. Manden saa lykkelig ut, og det var han sikkert ogsaa. Og hans hospital var pakfuldt. Men han hadde indrettet et værelse paa kvisten, der skulde vi faa være.

Vor kinesiske ven som hjælper ham sa at han var den flinkeste læge i byen, og at regjeringen har villet ha ham til bestyrer for universitetets medicinske avdeling, men han vilde ikke opgi det arbeide som Herren hadde sendt ham til Kina for at gjøre. Saadanne landsmænd føler man sig stolt over.

Den kinesiske læge fandt os en veiviser og en bærestol med tre kulier til hver av os, og saa sendte han os avsted. Naar han var færdig med sit arbeide

skulde han møte os paa en bestemt restaurant inde i byen. Dette forklarte han for veiviseren paa deres eget tungemaal, saa forsvandt han, og vi stak av vi ogsaa. Den europæiske del av byen ligger nede paa Sha-mi-en eller sandsletten ved elven, men gamle Canton ligger længere oppe og indenfor sine gamle murer. Disse er tyve fot tykke og omtrent likesaa høie og har tolv porter, og i alle de porter vi gik ut og ind ad var der vakt.

Noen tid i forveien var Kina blit republik. Revolutionen hadde feiet væk mange ting. Men noe av det mest iøinefaldende for mig ialfald var at den hadde feiet væk haarpisken. En kineser uten haarpisk var ikke som han skulde være, syntes jeg. Under revolutionen, saa fortalte vor ven os, tok soldatene folk og klippet med magt haarpisken av dem. Der var store hauger av haarpisker i portene og paa gatehjørnene i de dage.

Somme av gatene i Canton forbauset os ved ikke at være krokete, men smale var de og fulde av alskens for os — la mig si, fremmed lugt. Jo mindre man sier om rensligheten i en kinesisk by, jo bedre er det vist. Allikevel paastod folk at det nu var en ren by sammenlignet med hvad den hadde været. Vi var bare glade at vort besøk ikke faldt tidligere.

Først var vi henne og saa et gammelt urverk som gik med vand. Det var ganske simpelt. I en rund vandbeholder fløt der en fjæl, i denne var der saa fæstet en stok, og paa væggen bak stokken en fjæl med timetallene paa. Vand dryppet saa ned i beholderen, fjælen og viseren blev eftersom vandet steg skyvet tilveirs som kviksølvet i en gradestok.

Naar saa beholderen var fuld var klokken tolv, og da tømte den sig selv og viseren sank ned til nul og begyndte paa historien igjen. Slik svinder tiden

"De dødes by," Canton

ogsaa i Kina, draape for draape, sekund efter sekund.

Vi var indom og saa kinesernes silkevæverier, hvor de paa sine primitive vævestoler laget de mest

straalende vakre silketøier jeg noensinde har set. Vi saa ogsaa indom døren i mange andre smaa verksteder hvor kineserne sat og laget mange pene ting.

Vor veiviser var saa rent forhippet paa at vi burde se templene, men det slags hadde vi set nok av syntes vi. For at føie ham gik vi dog med ham ind i et par steder og saa hvorledes kinesernes forgyldte, grinende guder stod i rad og række, og saa fik vi lugte kinesisk røkelse.

Saa tok han os en tur ut til de dødes by utenfor staden. Der var der et baade stort og vakkert bygningskompleks. Dg der var det at de døde holdt til. Naar en rik kineser døde blev han ikke straks begravet men lagt i en rund, pen, fint polert og lakert likkiste. Saa blev der leiet et værelse for ham i de dødes by. Der blev han saa liggende noen aar for likesom at vænne sig til at være død, og endelig blir han saa begravet. Foran kistene var der gjerne et bord hvor der var sat frem mat til den døde, gjerne en skaal ris og en kop te.

Men nu var det paa det sidste med de dødes by. Regjeringen vilde ha husene til sine soldater, og inden en viss tid maatte alle kister være fjernet. Paa den maate faar ogsaa de døde føle at landet er blit republik.

I nærheten av de dødes by skulde vi hen og se paa et berømt tempel som ogsaa laa utenfor byen. Men da vi kom ditop slap vi ikke ind. Der var et nyt plankegjerde omkring det. Vor fører fandt da ut at et par uker i forveien var gudene blit ryddet ut og tempelbygningene indrettet til en pikeskole. Vi saa forgyldte gudestumper i en grøft bak husene.

Et andet sted han viste os, var retterstedet hvor der hver morgen under keisertiden blev henrettet folk. Nu vokste græsset frodig i den jord som gjennem lange tider var blit gjødet med menneskeblod.

Men vor største oplevelse i Canton var middagen den kinesiske læge gav os. Det var paa en ul-

Kinesisk junk (flodbaat)

tra-kinesisk restaurant hvor europæere vistnok saa vidt blev taalt. Først kom der tjenere og vasket vore hænder med haandklær dyppet i hett vand. Og der var mange fremmede ceremonier vi maatte gjennemgaa, men vi gjorde som vor kinesiske ven gjorde og kom fra det med liv og hele lemmer.

Middagen tok en stiv time, og der blev servert

27 retter. Jeg husker det fordi middagen mindet mig om det santalske verbum, og det har 27 tider. Vi fik saadanne lækkerbiskener som 30 aar gamle andegg, stekte finner av haifisk, fugleredesuppe, ristede vandmelonfrø og — men det kan ikke nytte at gi mig til at nævne alt det de gav os, meget av det har vi ikke navn paa i vort sprog. Det kan ogsaa være det samme. Somme tider er det bedst ikke at faa altfor mange oplysninger om det man spiser, det har jeg lært i Indien. Videbegjærlighet og kundskapstørst er bra nok, men det er vistnok dyder man helst bør stikke i lommen ved saadanne leiligheter, ellers kunde det ha gaat med os som det gik med hin englænder. Han var ogsaa paa en kinesisk restaurant, og der fik han en kjøtret som smakte ham udmerket, og han vilde gjerne vite hvad slags kjøt det var. Opvarteren kunde ikke snakke engelsk, men englænderen gav dog ikke op for det. Han pekte paa kjøtet, saa spørrende paa opvarteren og sa mæ, mæ! Men opvarteren rystet paa hodet, og englænderen forstod at det ikke var faarekjøt. Saa forsøkte han at efterligne gjæs og ænder, men traf det heller ikke da. Tilsidst kom opvarteren tæt op til ham, saa ham ind i øinene, pekte paa kjøtet og sa, bov-vov! Englænderens kundskapstørst blev tilfredsstillet, men appetiten var væk.

Doktoren og jeg spurte ikke mange spørsmaalene men spiste trofast; vi skulde jo bo paa hospitalet hos vor landsmand om natten, saa i tilfælde —. Men det gik udmerket, og vi vil aldrig glemme vor kinesiske vens gjestfrihet.

Den næste dag reiste vi tilbake til Hong Kong med jernbanen.

Da de syv dage var omme og "Tenyo Maru" hadde faat sine vældige indvolde fyldt med last fik vi komme ombord, og om noen dage var vi i Shang-

Trillebør

hai. Der laa vi for anker langt ute i det gule hav, saa langt vække at det var saa vidt vi kunde skimte byen. Vandet var saa grundt der at store skib har vanskelig for at komme op til byen. Men smaa dampskib kom ut og hentet os iland, og der saa vi en masse kinesere, noen templer, og den europæiske bydel, og saa fik vi os en kjøretur paa en trillebør.

Hver gang jeg hørte kinamissionærer fortælle om sine trillebørturer vakte det hos mig en forborgen misundelse. Slikt har vi nemlig ikke i Indien. Jeg har personlig erfaring paa mangs slags befordring, saasom med hester, okser, æsler, kameler, elefanter, bæretoler, puspus, palki, tika ghari, kamelvogner, tomtom, rikshaw, biler og saadant mere, men en ting manglet jeg, og det var en kjøretur med en kinesisk trillebør. Den fik saa vor hele familie i Shanghai, og det fyldte, som man sier, et længe følt savn.

En ting til fik jeg i Shanghai, og det var et anfald av hjemlængsel. Det gik slik for sig. Nede ved kaien var der opstablet en hel del furuplanker fra vestkysten i Amerika. De duftet akkurat likedan i Shanghai som de gjorde i Seattle og Tacoma. Da var det at hjemlængselen kom over mig saa sterkt. — Og jeg blev den ikke kvit før netop da vi skulde ombord igjen. Jeg gik nedover gaten mot kajen og møtte da en flok av byens politikonstabler. De var indere av sikh-stammen. Vi hilste, og de stanste og begyndte at spørre efter nyt fra sit land. Vi snakket væk, flere kom efterhaanden til, og vi blev en hel forsamling der midt i gaten. Og folk som gik forbi undredes paa hvad galt jeg hadde gjort som var omringet av saa mange konstabler. Det var netop paa den tid paa eftermiddagen naar de skifter vakt. Jeg fortalte dem alt jeg visste om hvordan det stod til i deres hjemland, og jeg saa deres øine lyse. Da var det at en av dem spurte mig om Indien ogsaa var mit land, og jeg sa: Ja, det er. — Der har Vorherre git mig min lille gjerning, og han har selv lært mig at elske det land og de men-

nesker som bor der. Og saa sa vi "Salam!" og gik hver vor vei.

Men da jeg saa skulde kjende efter min hjemlængsel var den borte. Det var vel mine brune brødre fra Indiens solbrændte sletter som hadde tat den med sig.

Om en dag eller to var vi saa fremme i Japan. I Nagasaki stanste vi og fik kul ombord. Det gaar for sig næsten paa samme maate som i Port Said. Forskjellen er den, at her staar kuliene paa stillaser opover skibssiden og kullene langes i kurver fra haand til haand. Araberne løper op en planke og ned en anden, hvilket maa være meget mere anstrengende.

Reisen gjennem den japanske indlandssjø er vidunderlig vakker. Der er tusener av smaa øer og holmer som stikker op av havet. De minder noe om Aposteløene i Lake Superior hvis man ser dem en blank sommerdag, men vegetationen er jo en anden.

Jo, Japan er et deilig land. Og landets egne indbyggere har selv opdaget det og er begeistret for det og sier at det er det deiligste land i verden. Men de er ikke fornøid med at beundre det selv, de vil ogsaa at andre skal se og beundre det. Derfor leder de en stadig strøm av turister igjennem landet. Da vi kom til Kobe fik vi gaa iland, og der gav de os gratis jernbanebilletter, saa vi kunde reise med toget derfra og noen dage senere gaa ombord paa vort skib i Yokohama.

I Kobe viste de os en pen liten foss de har og som de er saa stolte av. Det var den første seværdighet de hadde, og vi reiste ditut. Fossen var baade

liten og stakkarslig, det kunde den sagtens ikke hjælpe for. Men folket hadde tat sig av den og laget likesom en ramme omkring den av trær, busker og blomster. Og indimellem disse er der smaa tepaviljonger hvor man kan sitte og drikke te og lytte til fossens spæde stemme. Og der var fuldt av folk allevegne.

Det næste de har at vise frem er en buste av Buddha saa stor som et hus. Den er av bronce, og hul indvendig. Derinde har de saa indrettet et tempel hvor de kan ofre røkelse, og desuten kan de leie ut plads til et par smaa forretninger.

Men vi blev ikke længe i Kobe. Med det første tog for vi avsted til Osaka, og der fartet vi saa omkring hele dagen og betragtet byens merkværdigheter, av hvilke der ikke er faa. Osaka er en gammel hovedstad og har noen gamle fæstninger som man faar respekt for. De er bygget av vældige granitblokker. Høit oppe i muren laa der blokker som var tyve fot lange, otte fot høie og ti fot tykke. Hvordan hadde de faat dem ditop uten moderne maskineri? Var der kjæmper i de dage, eller kjendte de til naturlove som vi ikke kjender?

Da kvelden kom skulde vi søke os et losji for natten. Og for at faa rede paa hvor et saadant kunde faaes reiste vi ned til Y. M. C. A. Da vi kom op paa verandaen la vi merke til store hauger av sandaler som laa ler, og vi fik en anelse om at de kanske hadde møte derinde. Japaneserne sætter altid sine sko igjen utenfor døren. Vi dumpet da ogsaa op i et stort møte hvor dr. Mott holdt paa at tale. Salen var pakfuld av folk. Vi saa utover en

liten sjø av runde, sorthaarede japaneserhoder med et litet islæt av europæere. Mott talte godt, det gjør han vist altid, og en raptunget japaneser oversatte efterhvert. — Om han oversatte rigtig tør jeg ikke uttale mig om desformedelst at jeg ikke kjender det lands tungemaal — jeg hørte nemlig missionærene kritisere oversættelsen efterpaa; men de har nu saa let for at finde feil hos andre, disse missionærer, saa vi bør maaske ikke sete det.

Da møtet var over kom nysgjerrige folk hen til os og spurte hvem vi var, og vi fortalte dem saa meget om os selv som vi syntes de kunde taale, og tænk: saa indbød de os til at bli med dem hjem for natten! Missionærer er nu de greieste folk man kan træffe allikevel.

Den næste morgen reiste vi til Keoto. En ung missionær som skulde samme vei tok sig av os og fulgte os omkring i Keoto hele resten av dagen og viste os det vakreste der er at se i Japans vakreste by.

Der var fest i Keoto da vi var der. Men tro nu bare ikke at det var for os de festet. Nei, det var for kirsebærtræene de holdt fest. Disse holdt netop paa at blomstre. Og naar det sker, tar byens befolkning sig fri, finder frem sine peneste klær og gaar ut og ser paa blomstene. Japaneserne elsker naturen, og deres religion er da ogsaa en slags naturtilbedelse. Hvad man ellers kan si om dette folk, saa er der en ting man maa gi dem kredit for, og det er at de har sans og smak for det som er vakkert.

I Keoto findes noen av de peneste templer der

er i landet. Noen av dem har deilige parker anlagt omkring sig. Meget vakkert er der at se i denne by, men ogsaa der er der nok av det som gjør sindet saart. Vi stod foran et litet tempel og saa paa blomstene og de festklædde folkeskarer, saa kom der en kvinde med øine røde av graat og hængte en barne-

Tempel i Keoto, Japan

smekke om halsen paa et av gudebilledene der. Naar det lille plagg hadde hængt der en stund og suget kraft fra guden tok hun det med sig igjen for at binde det omkring halsen paa sit syke eller kanske døende barn for at redde det.

Vor ven missionæren forklarte os at somme av disse guder var specialister i forskjellige sygdom-

mer. Han viste os en som var god for næsekatar. Man gaar hen og bøier sig for ham og ofrer en cent, saa gnir man gudebilledet over næsen og derpaa gnir man det tilsvarende lem paa sig selv. Det skal hjælpe. Og der var sikkert mange som hadde prøvd dette middel; ti der fandtes næsten ikke spor igjen av gudens næse, den var vækslitt ved al den gnidning den hadde faat. En anden gud specialiserte i mavesmerter. Man gned ham paa maven, derpaa gned man sin egen mave. Og det kunde jeg forstaa at det maatte hjælpe, massage lindrer jo smerter enten man sætter den i forbindelse med gudene eller ei. Vi saa flere som benyttet sig av dette middel medens vi var der, og guden, stakkar, den var bokstavelig maveløs, den var vækslitt saa der var en stor fordybning der hvor maven skulde være.

Men hen over gangene i de gamle tempelparker spredte vaarvinden den hvite blomstersne fra kirsebærtræenes kroner, festklædde mennesker sværmet omkring som sommerfugler, hver gang de vældige gamle tempelklokker blev ringet var der en underlig dirren i luften, og der var straalende sol over det hele — slik vil jeg mindes Keoto.

Om kvelden fik vor ven os ombord i det rette tog og hjalp os til at indrette os for natten i kupeen. Vi skulde først den næste morgen være fremme i Tokio. Det var en deilig maanelys nat, og vi sat paa bænkene og forsøkte at faa os en blund naar vi kunde. Men saa var der en som fik øie paa Fuji, og da blev det forbi med søvnen. Linjen laa slik at vi fik se dette deilige berg omtrent hele natten. Og naar morgenen kom og solen strødde sine straaler

over den snedækte bergtind lyste Fuji os imøte med en renhet og ynde som næsten ikke var jordisk.

Naar man ser Fuji slik, er det let at forstaa hvorfor japaneserne betragter det som et hellig berg. Det er da vistnok det mest avtegnede og avbildede og fotograferte berg i verden. Man kan næsten ikke se en japansk vifte eller en tallerken uten at finde Fujis kjendte omrids paa den. Og det er et vakkert berg. Vi har intet at sammenligne det med, det nærmeste er Mt. Rainier set fra en bestemt side.

Da vi naadde frem til Tokio stod der en tyk frue ved grinden paa stationen og nævnte os ved navn da vi kom ind fra perrongen. Vor ven i Keoto hadde telegrafert. Han var nok bange for at slippe os løs i hovedstaden. Fruen tok sig av os. I hendes hjem dumpet vi op i en missionskonferans hvor et snes missionærer var samlet fra forskjellige steder i landet. Vi blev da skysset omkring i hovedstaden, snart med rikshaw og snart med sporvogn. Vi fik se keiserens palads, universitetet og andre offentlige bygninger. De var ogsaa saa elskværdige at de vilde vise os noen templer, men vi forklarte dem at det ikke var nødvendig, da vi i Keoto hadde set templer nok til at vare os alle vore dage. Tokio er en stor moderne by, et slags Chicago i Japan.

Men det som vi satte mest pris paa at faa se i hovedstaden var de missionsskoler, barnehjem og hospitaler som vore brødre hadde oprettet der. Det er de kristnes barmhjertighetsarbeide som mere end noe andet aapner folkets øine for kristendommen ogsaa i Japan.

Og saa fik vi titte indom til noen av deres kristne, saa vi fik se hvordan de lever i sine smaa dukkehjem med papirvægger. Blandt andre var vi ogsaa indom hos den indfødte prest. Skoene maatte naturligvis av ved døren, og saa sat vi paa gulvet i de smaa stuer og snakket om Guds rikes arbeide baade i Japan og i Indien. Baade presten og hans kone talte godt engelsk.

Man faar indtryk av at japaneserne er renslige. De hadde det saa rent og net i sine smaa hus. De holder ogsaa sine legemer rene — men nu taler jeg om de kristne mennesker vi kom i berøring med. Der kan vel være dem som elsker urenhet og trives i lort i Japan ogsaa, men med dem kom vi ikke i berøring. De vi saa var rene. Det japanske bad er berømt. Da vi var i Osaka fartet vi omkring i residensstrøket av byen. Der la vi merke til noen store stamper eller tønder som var sat ut paa gaten og som hadde en liten ovn stukket ind i den ene side. Det var deres bad. Folk sat i disse stamper, undertiden to i hver. Da vi gik forbi kunde de ikke dy sig, de maatte staa op og se paa os.

Badningen gaar slik for sig: Først faar man et fat med lunkent vand, og med det saapevasker man sig indtil man er blit ren, da først gaar man i badet. Man sætter sig paa huk saa bare hodet er over vandet. Det blir da fyret grundig i den lille ovn, og vandet blir varmere og varmere, og jo længere man kan holde ut jo bedre er det. Urenheten skal formelig kokes ut av en. Missionæren vi bodde hos i Osaka lot lage et saadant bad til os, og efter tur koket vor hele familie sig i det. Som den modigste

og mest haardføre skulde jeg sitte der længst. Der blev da ogsaa fyret forsvarlig. Noen hadde formodentlig bestukket fyrbøteren. Da jeg følte at huden løsnet fra kroppen hoppet jeg ut.

Fra Tokio til Yokohama er der bare tyve mil, og byene er næsten vokset sammen. Der gaar baade jernbane og elektrisk sporvei mellem dem. Det gik i en fei at komme ditned. Og nede ved bryggene laa Tenyo Maru, og vi slæpte vore trætte ben ombord og fik hvile. Den næste dag begyndte Stillehavet at vugge os paa sit brede fang, men hvert slag av propellen bragte os nærmere hjemmet og vore kjære.

Ti dage efterat vi hadde forlatt Yokohama var vi i Honolulu. Der hilste vort lands flag os imøte, der kunde vi gaa iland paa amerikansk grund, og der kunde vi faa egte amerikansk ice cream. Det faar man ikke i østen.

Vi laa der et par dage og maatte naturligvis ut til Waikiki og bade i sjøen og se paa hawaiene hvordan de stod paa en planke og kjørte ind paa bølgekammene. Doktoren fik sig en planke og skulde prøve det men kom daarlig fra det. Noen indfødte maatte slæpe ham iland.

En uke senere var vi paa benene kl. fire om morgenen. Vi skulde faa se land ved daggry, hadde de sagt. Dagen grydde, men intet var at se uten det graa hav og en litt lysere horisont. Vi speidet til øinene blev fulde av vand. Men saa randt solen og tændte hele den østlige horisont i brand, og imot denne bakgrund av glødende guld kunde vi se omrids av bakker og berg. Og ret ind i denne solopgang, ret ind i dette hav av solguld stevnet vort

skib. Om noen timer var vi inde ad Golden Gate i San Franciscos havn. Der var kjendte ansigter paa bryggen. Og en av vore kjære var der og sa, Velkommen hjem!

Endelig var vi kommet hjem paa ferie.

IX

TIL NORGE OG DANMARK

DET var gjildt at faa komme hjem og atter faa møtes med saa mange av vore kjære. Mange forandringer fandt vi nok. Ti aar er jo et ganske stort stykke av et menneskeliv. Flere kjære ansigter fik vi ikke se. Vi fik blotte vore hoder ved deres graver og se fremad mot den store samlingsdag da alle skal møtes igjen. Glædelig og opmuntrende var det ogsaa at faa møtes med saa mange av dem som er med os i arbeidet for santalfolkets frelse.

Men travle dage blev det. Dette om at faa komme hjem paa ferie og hvile er noe som kun findes i missionsselskapenes regler, i virkeligheten har vi fundet svært litet av det. Det gik slik med os, at da vi hadde været hjemme et aar følte vi at hvis vi ikke skulde bli kjørt helt ihjel maatte vi se at komme os ut paa missionsmarken igjen, og det jo før jo heller. Fra to til fire møter om dagen og lange reiser blir ikke ferie og hvile, hvordan man end snur og vender det. Men skylden var for en stor del vor egen. Det er ikke let at si nei naar der gis os anledning at tale santalfolkets sak. En ting er sikkert, det var da forandring paa arbeide.

Det blev ordnet saa at vi skulde faa tilbringe

sommeren 1914 i Norge og Danmark og saa reise derfra ut til Indien om høsten.

Vort sidste møte for santalmissionen hadde vi i Chicago søndag den 12te juli, og samme dags eftermiddag bar det avsted østover med Wabash. Det var en usedvanlig het og støvet og ukomfortabel tur, men ogsaa den fik en ende. Sjelden har vel bad,

Strandgaten, Bergen, Norge

mat og hvile smakt saa godt som de gjorde i Hoboken den kveld vi kom frem.

Næste dag gik vi ombord paa "United States" av den Danske Amerika Linje med billetter til København. Dr. Roan fra Minneapolis og Miss Tappen fra Boston, en lærerinde som hadde tilbragt en juleferie hos os paa Ebeneser, var paa kaien og ønsket os lykke paa reisen. Idet skibet gled fra bryggen tilropte Miss Tappen os sit "Johar," san-

talenes hilsen som hun husket fra sit besøk i Santalistan.

Atter saa vi vort land likesom synke i havet. Ved solnedgang forsvandt de sidste linjer av landet i horisonten. Denne gang var vi alene, min kone og jeg — vor datter blev tilbake.

Det var midsommer, og vi hadde det deiligste veir man kan tænke sig. Stille, solblank og blaa laa Atlanteren, kun et par dage hadde vi litt taake saa vi fik vænne os til taakeluren. Slik var det søndag. Kapteinen hadde bedt mig holde gudstjeneste ombord. Den skulde holdes paa det aapne dæk, saa folk fra alle tre klasser kunde faa være med. Der hersker jo ellers et sterkt kastevæsen ombord paa saadanne skib.

Paa en av lukene stod der et litet bord drapert med danske flag. Det var talerstolen. Orkestret ledet sangen. Jeg var saa vidt kommet i gang med at tale da vi kom ind i taake igjen, og taakeluren begyndte at blaase en gang hvert minut. Der blev mange pauser i talen, ti jeg fandt snart ut at det ikke nyttet at konkurrere med en taakelur om folkets opmerksomhet.

Fredag den 24de juli 1914 er en merkedag for os. Da fik vi vort første glimt av Norge. Først skimtet vi en taaket rand over havdisen. Det var Norges gamle fjeld vi saa, og vi turde næsten ikke tro vore egne øine. Vi bar bange for at vi skulde vaakne og finde at det hele var en drøm. Men tydeligere og tydeligere blev bakker og berg efter hvert som vi nærmet os landet. Vi hadde næsten ikke tid at spise, men stod som bundet til rælingen

og saa hvorledes landet steg frem av havet. Vi kunde se de nakne, stenete strande hvor det skummet hvitt, men inde i vikene fik vi glimt av hus og grønne marker.

Her er altsaa landet som har fostret vore fædre i tusen led, det land som vore forældre hadde malt for vore barneblik med saa mange drømmefagre farver — der ligger det altsaa. Det var jo næsten bare sten vi saa, men der var sommersol over de graa holmer og strande.

Vi var indom i Kristiansand med post og passagerer og fortsatte saa til Oslo. Den næste morgen klokken to var vi paa færde. Vi skulde da seile ind Kristianiafjorden. Paa denne aarstid er det næsten like lyst om natten som om dagen. Landskapet omkring den blide fjord laa der med et underlig drømmende lysskjær over sig, et lysskjær som vi ikke rigtig kunde regne ut hvor det kom fra.

Klokken var fire om morgenen da vi la til dokken i Oslo, men allikevel saa det ut som om halve byen var paa benene. Saa snart vi fik lov gik vi iland. Det var altsaa første gang vi fik sætte vore føtter paa norsk jord. Vi gik opover Skippergaten til Karljohan og saa forbi stortingsbygningen op i slotsparken. Og det merkelige var at alt forekom os likesom saa hjemlig og kjendt.

Men vi skulde ikke stanse i Norge nu. Først skulde vi være i Danmark noen uker og saa komme herop igjen senere. Samme eftermiddag fortsatte vi saa reisen, og søndag morgen landet vi i København. Det øsregnet. Da vi var færdige i toldboden, og de greie danske toldere hadde sat sine

merker paa vort tøi, slap vi ut paa gaten, hvor en hel masse mennesker stod dryppende vaate og ventet paa sine venner og kjære som nu kom hjem fra Amerika. Blandt dem la vi merke til en ung mand som stod med santalmissionens blad i haanden. Denne, tænkte vi, er sikkert kommet for at møte os. Og det var ganske rigtig. Han fik os og vore saker anbragt i en bil, og i en fei blev vi skysset ut til vort hotel paa Fredriksberg. Regnet ophørte og solen sken, og gamle København, Skandinaviens hovedstad, var smilende og vakker.

Den næste dag skulde vi sammen med vor missions formand ned paa frihavnen og se den franske præsident komme paa besøk. Han hadde været i Rusland og skulde saa besøke København paa hjemveien. Hele havnen skulde i den anledning være i gala. Men da vi kom ditned la vi merke til at folk holdt paa at ta flagene og dekorationene ned. Vi spurte hvad det skulde betyde og fik til hvar, "Han kommer ikke."

Den aften fik vi se i avisene at Frankrikes præsident hadde maattet skynde sig hjem da Rusland og Tyskland holdt paa at mobilisere. Og saa kom de dage som ingen av os noensinde vil glemme, da verdenskrigens uveir brøt løs over Europa. Som skarpe lyn kom ultimatumer og krigserklæringer fra denne regjering og fra hin regjering. Og folkene var forvirret.

* * *

Et stykke nord for København er der en idyllisk gammel dansk prestegaard. Huset har et tykt, mosegrodd straatak og storkerede paa mønet. Om-

kring det er der en deilig have med ribsbusker og gruslagte ganger. Og naturligvis er der noen store gamle bøketrær med bænker under. Der sat jeg en dag og tællet perlene paa mine minders rosenkrans mens vildduene kurret og vinden suste gjennem de gamle bøkekroner. Det var den sidste

En dansk prestegaard

juli. Der var sommerfred og sommerliv omkring mig, men ogsaa en svak antydning til høst. Høst med falmende løv, høst med svindende kraft og graat haar.

Presten kom og satte sig. "Her er kommet telefonbud," sa han, „de unge mænd i mit sogn er indkaldt. Han er bange for at det første tyskerne

vil gjøre er at ta Danmark. Gud alene vet hvad der forestaar." Saa blev vi sittende tause en lang stund. Videre tællet jeg mine perler og længst nede paa mindets rosenkrans fandt ogsaa min famlende haand et kors som den grep om og holdt fast. Da sukket presten og sa: "Verden er moden for

Dansk herregaard

dette. Nu skal den høste noe av det den har saadd. Men Herren lever, maa han gi sit folk styrke til at holde ut under de trængsler som forestaar." Da visste jeg at ogsaa hans haand hadde fundet korset.

* * *

Alle møter maatte avlyses, folk var saa optat av krigen at de ikke hadde tid til noe andet. De

som ikke var indkaldt maatte arbeide paa markene og samle grøden ind.

Vi tilbragte ogsaa en ukes tid i besøk hos noen kjære venner paa en gammel herregaard, ogsaa paa Sjælland. Der var brede marker hvor lange rækker av kuer var tjoret eller hvor rugen stod rank og lysegul. Der var ogsaa park med lysthus og kunstig indsjø hvor der var en ensom svane og hvor karpen kom i stimer naar man kastet brødkrummer til den. Aa, men Danmark er et yndig land. Især naar man ser det med augustsol over sig. — Men krigens sky laa mørk over landet, og glæden var veket bort. Stille og alvorlig gik de gamle omkring og ventet paa at den næste avis skulde komme og — kanske bringe bud om at der var blit fred. —

Efter noen korte turer til Jylland og Lolland reiste vi til Norge. Der var de likesom længere vække fra krigsbuldret, og sindene var ikke paa langt nær saa optat av krigen som dernede i Danmark. Vi hørte de tyske kanoner drøne da vi var nede paa Lolland.

* * *

Saa skal vi færdes om i Norge en stund. Det første vi saa var Oslo og utstillingen. Derfra reiste vi til Bergen.

Der gaar jernbane fra Oslo til Bergen. Den heter Bergensbanen. For den som er interessert i sten er det en overmaate interessant bane at reise med. Der kan man nemlig faa se hvordan stenen i Norge ser ut baade utvendig og indvendig. Ba-

nen ligger nemlig næsten likesaa meget inde i fjeldet som den ligger utenpaa det, ialfald er det sandt om visse strækninger oppe i høifjeldene.

Der er tunneller i hundrevis. Den længste er oppe i nærheten av Finse. Den heter Gravhalsen, og lærde sprogmænd vil paastaa at det navnet skal oprindelig komme fra "grav-i-halsen." Og hvad det igjen betyr faar man rede paa naar man reiser igjennem den og faar halsen fuld av kulrøk og sot. Naar man saa endelig er kommet igjennem og har faat gravet ut av halsen alt kulstøvet kommer man ned til Vossevangen, og der er det fint.

Bratte fjeldsider og fossende elver var der allevegne, netop slik som vi kjender det fra billedene. Men trangt er det i de dype dale, derfor maa de ogsaa utnytte hver liten flek mellem stenene. For den som kommer fra de brede prærier er det næsten rørende at se de bitte smaa akerlapper hvor de avler noen faa næper eller poteter.

Men trods den megen sten vokser der baade næper og poteter og mange andre nyttige vekster i dalene i Bergens stift. Potetene var især merkelige, syntes jeg. De var opadstrævende og hadde utviklet sig opad. Det meste var ovenpaa jorden. Potetriset var saa høit sommesteds at en litenvorren mand kunde gjemme sig i det. Og det sier sig selv at naar saa megen kraft gaar med til at producere potetris blir der ikke stort igjen til at producere poteter med. Men potetriset vokser ikke forgjæves. Naar det blir stort nok skjærer de det og hænger det op paa stænger og snorer for at tørke det akkurat som man gjør med vasketøi i Amerika.

I min enfoldighet spurte jeg en stril som jeg kom i snak med, om det var sandt at de tørket potetriset og brændte det og saa solgte asken som de gjør med taren paa Jæderen. Han saa paa mig med foragt i blikket, saa nævnte han navnet paa sin kjæreste fisk, hvilket han altid gjør naar han er bevæget, og saa oplyste han mig om at de slet ikke brændte det men at de gav det til kuene til mat.

Vi kom til Bergen den tiende september. Jeg husker det saa godt fordi det var like efter den "store tørke" som folk nok vil mindes i lange tider. Det var vist fem dage at det ikke regnet en draape. Og de fortalte mig at der hændte flere ulykker desformedelst.

Blandt andet fortalte de mig at en av de tørre dage kom en vognmand kjørende nedover Strandgaten, og der møtte han pludselig en mand som ikke hadde paraply. Da hesten saa dette fænomen, en mand uten paraply, blev den næsten sindssvak av skræk; ti et slikt syn hadde den aldrig før set. Og saa gjorde den et "byks" ind gjennem en stor speilglasrute i en butik og gjorde stor skade.

Selv gik jeg op og ned Strandgaten og saa efter men kunde ikke finde noe ituslaat vindu, og saa spurte jeg min onkel om hvor denne ulykke hændte som bergenseren hadde fortalt mig om. Onkel har bodd i Bergen i firti aar og kjender de indfødte. Han forklarte mig at historien var meget overdreven, og at bergenserne ikke altid var saa forsigtige med enten deres skrøner var sandfærdige eller ei.

Altsaa, det regnet ikke i Bergen den kveld vi

kom, men veiret folket sig, og allerede næste dag silregnet det og Bergen var atter sig selv, smilte og bukket under sine paraplyer og i sine blanke oljehyrer. Man kan nu si hvad man vil om bergenserne, gjildere folk skal man lete længe efter. Vi hadde en del møter der og fandt baade interesse og offervillighet. Der var mange hvis hjerter var varme for santalmissionen og for resten for alt Guds rikes arbeide.

Mens vi opholdt os i Bergen reiste vi en tur ut til de "yderste skjær," hvor vi besøkte et par kusiner som er gift med lodser. Derute er de havnet, hvor havet bryter og skummer og raser enten det blaaser eller ei. Derute hvor man bysses i søvn av bølgesus hver kveld. Der er tusen skjær og holmer hvor døden lurer. Men ut og ind farer lodsskøiten. Ut til den store damper med den dyre last, der klatrer lodsen ombord, maskinen sættes i gang, og med lodsen ombord farer skibet trygt mellem baaer og skjær og gjennem de trange sund, ti lodsen kjender veien.

Norge er for resten et besynderlig land. Det er vist ikke likt noe andet land paa kloden. Ser man paa det geografisk har det en høist merkværdig skabelon. Det er langt og smalt. Det skal være like saa langt fra Lindesnes til Nordkap som det er fra Lindesnes til Neapel i Italien. Men dette vet alle folk. Dette med Neapel er nemlig ikke min opdagelse.

Men at Norge er langt og smalt det er min egen opdagelse. Først saa jeg det paa kartet, og derpaa fik jeg det uigjendrivelig stadfæstet paa mine reiser, at det er baade langt og smalt, men især smalt.

Men at Norge altid har været saa smalt som det er nu tror jeg ikke. Reiser man med dampskib nordover fra Bergen til Trondhjem blir man opmerksom paa en mængde øer og holmer som stikker op av havet. Det var da jeg stod og saa paa disse øene at jeg opdaget at Norge ikke altid har været saa smalt som det nu er. Disse skjær og holmer er naturligvis levninger efter det „utvaskede Norge." Landet har sikkert været meget bredere engang. Kanske det engang rak like til England.

Men nu maa jeg ikke trætte Dem med mine lærde avhandlinger. Det er nok for den almene mand at vite at Norge ikke altid har været saa smalt som det nu er, og hvad Norge har været kan det bli igjen har en av digterne sagt. Og der er mange tegn som tyder paa at det holder paa at gaa i opfyldelse. Den gamle, smalsporede selv-nok-het møter man kun sjelden nu om dagene. Et bredere Norge stiger op av havet med en bred moderfavn og møter sønnen som kommer tilbake fra den store verden utenom.

Paa vei til Trondhjem stanste vi en dag i den merkelige fiskeby Aalesund. Den er nu en av de peneste og mest moderne byggede byer i Norge. Det har den en stor ildebrand at takke for. Lik en fønixfugl opstod den av asken igjen herligere end noensinde før. Vi hadde et par deilige møter der og fortsatte saa nordover til Norges mest historiske by, Trondhjem.

Der fik vi en deilig oktobersøndag tale til høimesse i Lademoens kirke. Naar undtas Domkirken

er den vistnok den vakreste kirke i byen. Der var en stor, inspirerende forsamling som med opmerksomhet og sympati lyttet til det vi hadde at fortælle fra Santalistan. Presten oplyste os om at der kunde ikke bli noen indsamling til missionen den dag, da der hadde været saa mange kollekter og ofre i det senere. Kollekten fik komme en gang i fremtiden. Men vi var ikke før kommet ut av kirkedøren før folk omringet os og spurte hvorfor de ikke fik ofre.

Der burde være anledning for folk til at faa avlægge et vidnesbyrd om sin tro og sin kjærlighet ved at gi en gave naar de føler Guds aands paamindelse derom. Mange prester baade i Norge og andre land føler at de maa staa paa vakt ved folkets pengepung saa de ikke skal gi for meget.

De minder mig om den metodistprest som paa sine gamle dage fik et litet kald paa landet. Farmerne syntes godt om de gamle, fattige prestefolk, fik i stand en indsamling, kjøpte en ku og forærte dem.

En maaneds tid efterpaa klaget presten sig fordi kuen hadde sluttet at gi melk. Det kunde ikke være mulig, mente farmerne, kuen skulde da melke et helt aar. Kanske presten har glemt at gi den mat og drikke, sa de. Men han forsikret dem om at han hadde git den baade mat og drikke og været rigtig snild med den. "Det er jo bare mor og jeg i familien, og vi behøver ikke saa meget, derfor har jeg spart paa kuen og bare melket nok til kaffefløte til os to; men allikevel har den ophørt at melke."

Slik er det med mange prester. De sparer paa menigheten indtil den taper evnen til at gi. Likedan er det med den enkelte kristne. Han gir ikke, og saa tørker han op.

Men i Trondhjem er der offervillige folk, det fandt vi ut nede paa Sommerveitens bedehus, hvor vi hadde møte om kvelden.

Fra Trondhjem reiste vi til Elverum. Der fik vi et glimt av Østerdalens stille, dystre skoger. De gamle fjeld har nemlig deroppe trukket over sine nakne rygger en tyk pels av mørkegrøn barskog. Og det kunde de sagtens trænge. Ti deroppe kommer høsten tidlig, og vinteren dvæler længe. Endskjønt det endnu bare var oktober, var det likevel næsten vinter deroppe. Himlen var graa og kold. En og anden sneflake faldt og talte sit tyste sprog. Norges korte, lyse sommer var forbi, og vinteren holdt paa at gjøre sit indtog. Granskogen forstod det nok, derfor gik der som dype suk igjennem den.

I Elverum faar man en følelse av at man er kommet op i de brede bygder. Der er tæt av gamle, rødmalte gaarder med eple- og rognetrær omkring sig og bjerkealle ned til storveien. Der er der flate og nok saa store akrer hvor folk gik og pløidde og hadde store votter paa hændene. Det var en rik, mørkebrun muld plogen vendte op, og kraaker og andre fugler fulgte plogmanden i hælene i den nye, friske fure.

Bred og mægtig slynger elven sig gjennem dalen. Men i bakgrunden av billedet har man altid den dystre, mørkegrønne skog. Og der var ikke et

solstreif over den, kun oktoberhimlens solløse, triste graa.

Fra Elverum reiste vi til Hamar. Der fik vi se Mjøsen igjen. Men nu bar ogsaa den senhøstens præg. Den graa høsthimmel hadde lagt en trist stemning over den ellers saa muntre sjø. Nu laa den der graa og dyster og skummet ved breddene.

Bjerkene stod endnu ved sjøens bred og holdt paa restene av sine sommerdragter. Men det de nu hadde igjen var bare falmede, lysegule pjalter. Allikevel strakte de sig utover for likesom endnu en gang at faa se sine billeder i Mjøsens speil. Men det fik de ikke. Mjøsen var ikke oplagt til slikt. Hvordan kunde den være i stemning for slikt nu naar den allerede hørte raslen av vinterens kolde lænker og visste at snart vilde den være bunden?

Det regnet og snedde saa smaat da vi naadde Gudbrandsdalens hovedstad, Lillehammer. Løvtræene hadde nok faat en forstaaelse av at der nu blev alvor i leken, og hadde kastet sine trøier for likesom bedre at kunne ta basketak med vinterstormen. De gule blade hadde klistret sig fast paa de vaate fortaag. Høit oppe i liene var der allerede hvite snepletter at se.

Allevegne var der høststemning. Over den graablaa Mjøsen, over byen, over bakkene, liene og de skogklædde aasrygger var der høststemning. I den tunge høstluft lød susen fra Mesnafossene dæmpet som bløte, bævende orgelakkorder. — Men nu maa jeg nok slutte med dette, ellers kommer vi i graaveirsstemning og vemodig høststemning alle sammen, og det er da ikke nødvendig.

Paa Lillehammer hadde vi noen deilige dage blandt gamle santalvenner. Den første eftermiddag hadde santalforeningen fest. Der fik vi hilse paa flere av dem som for omtrent firti aar siden var med at stifte den første kvindeforening for santalmissionen i Norge. De var nu graahaarete, ærværdige damer.

Til denne fest var Lars Skrefsruds bror Ivar indbudt. Han fyldte den dag sit ottiende aar. Med stolthet viste han os det lommeur han hadde faat efter missionæren og fortalte at en mand hadde budt ham tre hundre kroner for det, men da hadde han svaret: "Nei, itte om du bau me tre tusen fik du a."

En femten minutters vei fra Lillehammer ligger en stor gammel gaard som heter Lysgaard. Og paa en høi aas like over Lysgaard ligger husmandspladsen Skrefsrud. Den hører til Lysgaard. Der var det at Skrefsrud levde sine barne- og ungdomsaar. Vi saa utover de samme aaser og lier og dale som han hadde set og som han kjendte saa vel og paa sine gamle dage talte saa tidt om. Nu hviler han efter endt dagverk i Santallandets jord. Der stred han en søndagskveld den sidste strid. Ingen av hans egne var hos ham. Noen medarbeidere sat omkring sengen, og i gaardsrummet utenfor var skolepikene samlet. Med dæmpede stemmer sang de om og om igjen en av de sanger han hadde oversat til santali: La mig gaa, la mig gaa, at min Jesus skue faa. Saadan gik han hjem. Men gjerningen han fik være med at begynde, den er tilbake, og i den har vi faat os betrodd en stor arv.

* * *

Fra Lillehammer til Stavanger er et noksaa langt hop, men vi maatte ta det. Man reiser med banen til Bergen og derfra sydover med skib til Stavanger. Naar man reiser sydover fra Bergen og ser de nakne holmer, skjær og øer og de golde, trøstesløse strande hvor der er bare sten og vand, kan man saa godt forstaa hvorfor saa mange navn paa steder derute ender paa "anger." Hadde jeg sat mig til derute vilde jeg vist ha angret det al min livsdag.

Men folket som bor der er vist ikke enige med mig. De saa ialfald ikke ut som om de led hverken av anger eller ruelse fordi de maa bo paa disse steinutte strænder. Tvertimot, de hoppet omkring mellem stenene sine nok saa glade og fornøidde og syntes vist at deres land og hjem var de bedste i hele verden.

Stavanger er for resten en pen og trivelig by. Men dette maa man ikke si naar man er i Bergen, ellers blir man kaldt Mortepumpe, hvad nu det skal bety. I Stavanger er der liv og fart i tingene, og santalmissionen har mange venner der. Vi hadde møter i Hetlandskirken, i Petrikirken og flere bedehus.

Og saa fik jeg se Jæderen. Jeg blev sendt ut til Time for at holde møte. Med et meget taalmodig tog reiste jeg ut Jæderbanen til Hognestad, hvor lærer Ommon Kalberg tok imot mig. Vi hadde fælles interesser og fælles bekjendte, ja hadde endog gaat i skole for samme lærer, han der paa Hognestad og jeg i Hanley Falls, Minn. Han viste mig sin pene og velstelte gaard. Markene var ikke store

men vel opdyrket. Jeg fik ogsaa se hans kvernhus. Han satte endog vandet paa, saa jeg fik se hvordan det hele arbeidet. Vi malte rug saa det bare gjøv om os.

Om kvelden kjørte vi ind til Time til missionsmøte.

Der er mange timebuer i Amerika, men der var endnu mange tilbake. Jæderen er tæt bebygget. Jeg hadde hørt at den var saa flat. Men flat er den kun i forhold til resten av Norge. Paa prærien vilde vi si at den var bakket. Der er endnu store, stenete lyngheier og sure myrer paa Jæderen, men hvorsomhelst det har kunnet gaa an har folk sat sig ned, bygget sig hus og ryddet gjerder rund akrene sine. Stengjerdene paa begge sider av veiene er ofte saa høie at man har vanskelig for at se over dem. Er man ikke ræd stein kan man vist greie sig godt paa Jæderen.

Næsten hvor man færdes paa Jæderen kan man se havet utenfor. Det var senhøstes da vi var der, og der stod en raa, kold gufs av det. Og en dag fik vi se det rigtig i oprør. Vi skulde nemlig ut til Flekkefjord og holde et par møter. Det blaaste dygtig i Stavanger da vi reiste. Folk stod og satte ryggen imot jernbanevognene nede paa stationen da vi kom; jeg tror det var for at de ikke skulde blaase av sporet før de blev saa fulde av folk at de var tunge nok til at holde sig paa skinnene. Men dette skal jeg ikke si for sikkert.

Med stor taalmodighet, som var en bedre sak værdig, skranglet toget avsted opover. Det lot sig kun en gang forstyrre av vinden, og det var ute ved

Varhaug. Der maatte de stanse midt paa heien. Et rognetræ som hadde ligget avhugget borte i en mark ved siden av banen var av vinden blit rullet like op paa sporet, saa togføreren maatte stige av og kaste det tilside. Dette vakte stor opsigt, og folk talte ikke om andet. Tænk, paa det trælløse Jæderen var et træ blaast ind paa sporet!

Men slik som Nordsjøen saa ut ved Ogne station skal jeg aldrig glemme. Den røk som en askehaug, og bølgene formelig tordnet mot stranden. Der var vildskap som forslog. I Farsund kalder de slikt veir "rennefog." Glade var vi at vi ikke var nødt til at være ute i slikt veir. Folk sa at det var det værste veir de hadde set i mands minde. Men det sier de altid paa Jæderen naar det blaaser litt mer end almindelig.

Den næste tur gik gjennem Stavanger og Bergen til Søndfjord.

Der er et dypt skar i fjeldet. Gjennem dette skar trænger Jølsterelven sig frem. Den kommer oppe fra Jostedalsbræen. Med skummende, susende fosser og stryk og hvirvler kommer elven larmende nedover. Saa naar den byen, smutter under en bro og der møter den saltvandet fra det store hav. Da blir den muntre Jøsterelv stille og alvorlig som det sømmer sig alle at bli naar de møter det store, sterke de ikke kan raa med eller komme forbi.

Derinde hvor Jølsterelven møter den blaa fjord og forsvinder, der ligger Førde. Der er det at Søndfjord begynder. Eller maaske det vilde være rettere at si at det er der den ender. Begyndelsen vil da være ute ved Florø eller Svanø.

Førde er ikke stort, man kan snart tælle husene, men vakkert er der. Ogsaa her møtte høsten og høststemningen os. I det fjerne saa vi hvite pletter paa fjeldtoppene. Og op over liene stod bjerkene med lysegult løv imellem de mørkegrønne graner. Det er et billede som ingen glemmer naar han engang har set det.

Det var søndag og missionsgudstjeneste var bestemt i kirken til klokken elleve. Søndfjordingen er sen i vendingen, især er han det derinde i Førde. Klokken blev halv tolv før folk begyndte at komme. Og da saa kirken endelig blev aapnet var den fuld av raa, kold luft. Saa var der en mand som tok mot til sig og sa at vi skulde gaa til bedehuset. Og det gjorde vi. Der blev stappende fuldt, og vi hadde en deilig stund sammen.

Næste dag reiste vi med dampskibet ut til Kvammen. Det er mig fortalt at det var her jeg for første gang saa dagens lys. Jeg var kun ni maaneder da vi utvandret til Amerika, saa det jeg husker fra mit første ophold i Kvammen er ikke værd at snakke om. Dette er altsaa mit fødested. Stuen fik jeg ogsaa se. Den var noe brøstfældig efter at ha staat der i bakkeheldet et hundre aar og skulde derfor snart rives ned, saa min fætter mente at det var paa tide at jeg kom.

Men det var ikke bare stedet hvor min vugge hadde staat jeg fik se, sandelig fik jeg ogsaa se selve vuggen. Tante viste mig den. Et solid gammelt møbel er det, og den er endnu i stadig virksomhet og vistnok et trøstens og hvilens sted for slegtens unge skud.

Tversover fjorden litt længere ute ligger Hornestranden. Der var far født, og der lever endnu mange av slegten. Kun tomten og kjeldermuren av hans fødested er tilbake. En gammel mand med stok gik omkring med mig og forklarte hvordan alt dette hadde set ut i gamle dage. Vi gik bort til en stor sten, og der bøide han tilside noen solbærbusker og viste mig et hul under stenen. "Her," sa han, "hadde din far og jeg vore smaa baater og andre lekesaker gjemt da vi var smaa."

Den følgende søndag hadde vi gudstjeneste i Vefring kirke. Det var en stille høstdag, og fjorden laa blaa og blank. Et uforglemmelig syn var det at se alle de baater fyldte av folk komme glidende indover og lægge til ved Tingneset nedenfor kirken. Langs bryggen og bortover den stenede strand laa der baat ved baat. Rundt vore kirker paa prærien er det rækker av "teams" og automobiler.

Tversover denne fjord var det altsaa at jeg hadde min første tur paa sjøen. Da var jeg otte dage gammel, fortalte tante. De bragte mig til daaben. Og det første de gjorde med mig da de var komne ned til sjøen var med tilbørlige ceremonier at dryppe tre draaper sjøvand i munden paa mig for at jeg ikke skulde bli sjøsyk. Min bedstefar, en haugianer av den gamle skole, skal ha sagt, at om de tre draaper sjøvand ikke gjorde noe godt, saa kunde de sagtens heller ikke gjøre mig noe ondt. Saa fik jeg dem. Denne skik lever vist endnu i Søndfjord.

Tante, som hadde forestaat disse ceremonier og

git mig min første introduktion til sjøen, blev meget glad og visselig ogsaa bestyrket i sin tro paa dette middel da jeg kunde fortælle hende at jeg aldrig hadde været sjøsyk, endskjønt jeg har faret jorden rundt og været ute i mangeslags veir. De tre draaper sjøvand fik krediten. Ja, ja, hvem vet?

* * *

Men de som hadde spaadd at krigen skulde være over paa en maaned fik selv se at de var falske profeter. Over Europa kunde vi ikke komme ut til Indien. Derfor klatret vi ombord i Amerikabaaten da den laa i Bergen og kom hjem tidsnok til at feire jul blandt vore kjære.

Santaler

X

TIL INDIEN IGJEN

DET var en av de første dage i august 1915 at vi forlot vort gamle hjem i Minnesota. Du kjender disse augustdage naar hveten og havren staar i "shock" bortover akrene og naar maiskornet har faat duskelue og silkeskjeg og ser ut til at ville bli til noe. En av disse dage med disig luft og alvorlig høststemning. En slik dag var det da vi atter sa farvel til vort barndomshjem, den gamle "homestead," for igjen at ta ut paa langfærd.

Der er stunder i livet naar en kunde ønske at han ingen følelser hadde. Da vilde det være let at si farvel til hjem og kjære. Men det er vel faa mennesker som har det slik. De fleste av os maa trække paa et hjerte som binder sig fast snart her og snart der. I skilsmissens stund føler man at det er som om tusen traader var knyttet fast til vore hjertenerver. Og det gjør saa ondt naar de skal slites av — saa ondt at en ikke vet hvor han skal gjøre av sig.

Med Great Northern reiste vi til Seattle. Intet merkværdig hændte paa reisen, undtagen det at vi blev forsinket tyve timer i Montana. Et fragttog var løpet av sporet, og atten fragtvogner lastet med lumber laa knust i en haug. Det var et syn at se

hvordan shingle og bord hadde formelig sprutet til alle kanter. Ingen mennesker var kommet til skade, og da kan det endda gaa an at ha jernbaneulykker.

Vi blev da liggende ved en station noen mil østenfor stedet hvor ulykken hændte. Jernbanefolkene fortalte os at sporet vilde være ryddet om tre a fire timer, og at vi bare skulde ta det med ro. Naar saa de omtalte fire timer var omme, og vi forsigtig spurte dem igjen hvor længe det vilde ta før vi kom avsted, fik vi atter svaret: "Om tre eller fire timer!" De er kloke i sin slegt disse jernbanefolk. De gav os ikke hele ventetiden paa en gang men delte den op i smaa, næsten homeopatiske doser, saa folk kunde taale den. Men selv om den blev git os i saa smaa portioner kunde vi allikevel merke at det gik haardt paa mange. De klaget sig over at de hadde bestemmelser og slikt noe. Det er en stor fordel i slike tilfælder at ha lært litt orientalsk resignation. Da sier man: "Det er kismat," det er saa laga, og saa tar man slikt med ro.

Vi hadde saa godt reiseføIge at tiden slet ikke faldt lang; den tid vi ikke pratet væk, sov vi væk. Ved stationene paa begge sider av ulykkesstedet stod der fire, fem tog fulde av utaalmodige mennesker, som ventet med alt andet end taalmodighet paa at linjen skulde bli sat i stand igjen, saa de kunde faa komme videre. Under den sidste del av ventetiden begyndte vort tog at røre paa sig. Det gik først frem noen faa fot, saa om en stund gik det tilbake. Vi undret os over hvad dette skulde betyde indtil en av følget kom paa at det maatte være for at ikke hjulene skulde bli flate.

Varmt og støvet var det baade i Montana og i østre Washington, og glade var vi da vi naadde Seattle. Vi reiste saa derfra med baat til Tacoma. I denne deilige og koselige by og ute ved Wollochet tilbragte vi saa et par uker, mest med at besøke slegt og venner.

August er en tør maaned i Washington. Der er næsten intet regn om sommeren, og alt undtagen skogen og noen sorter ugræs visner og tørker. I denne tid passer da folk paa at brænde op stubber og stokker saa de kan faa rydde op sine marker. Det er skrækkelig hvilke masser av god ved som hvert aar brændes op til ingen nytte derute ved Puget Sound. Hadde jeg den i Santalistan skulde santalene slippe at koke sin ris med tørret kugjødsel, som de nu maa gjøre. Men slik er det her i verden. Somme steder har man for meget av en ting, andre steder for litet. Men følgen av alle disse baal derute ved kysten er at luften blir fuld av røk. Den ligger som en skodde over baade sjø og land, stænger utsigten og svier i øinene.

En av de sidste dage i august forlot vi Tacoma og reiste over Portland, Oregon, til San Francisco. Det er en deilig tur med Southern Pacific over den berømte Shasta Route. To ganger før har vi reist den vei, men den er like interessant for det. Vi fik se Mt. Shasta i al sin majestæt med sine store, glitrende snebræer. Luften deroppe var ren og klar. Ved Shasta Springs benyttet vi naturligvis leiligheten til at drikke av det bekjendte sodavand, som der strømmer ut av klippen.

San Francisco er en interessant by. Kan det

sies om New York at Europa og Amerika møtes der, saa kan det med like saa stor ret sies at Asien og Amerika møtes i San Francisco.

Vi maatte naturligvis avsted og se utstillingen. Vi hadde bare en dag at ofre til det øiemed, men den dagen benyttet vi vel. Jeg vet at jeg har et minde fra utstillingen som rager op over alle de andre minder og likesom overskygger dem, og det er mindet om hvor forfærdelig træt jeg var da vi om kvelden naadde tilbake til hotellet.

At se hele utstillingen paa en dag er jo aldeles umulig selv om man hadde saa mange øine som en stor Wisconsin-potet. Utstillingsgrunden er bare 635 acres, og der var 250 bygninger paa den. Ja, jeg talte dem nu ikke, jeg syntes at vi hadde andet at bestille end at tælle hus, men jeg saa det i haandboken. I den samme bok staar der hvor meget den har kostet. Femti millioner dollars er vist mange penger. Men det merkelige ved denne utstilling er at den skal ha betalt sig.

Den dag vi var og beskuet utstillingens ti tusen undere var ogsaa eks-præsident Taft der. Han hadde det like saa travelt som vi den dagen. Han holdt flere taler og plantet desuten et sepoya- eller redwood-træ paa utstillingsgrunden til minde om sit besøk, men det sidste han gjorde var at han brændte op utstillingens mortgage. Det saa vi med egne øine, og vi var en folkeskare paa syv, otte tusen mennesker. Al gjæld var betalt, sa de, og under resten av tiden skulde der tjenes penger.

Kommen gjennem utstillingens indgangsport gaar man nedover palmealleen til Juveltaarnet, der

likesom danner centralpunktet i det hele kompleks. Og noe av det første som fængslet min opmerksomhet var farvene. Der var ingen sterke, skrikende farver. Og det var en overraskelse her hvor spansk og orientalsk smak og indflydelse er saa sterk. Alt farvespil var saa stille avdæmpet og harmonisk at det likesom fløt sammen med omgivelsene, forente sig med himlens og havbugtens blaa, med de rødbrune klipper og de mørkegrønne palmer.

Væggene var ensfarvet, en bløt, cementgraa farve, som det blev os fortalt skulde være en efterligning av traventiner-marmor. Men hvad det er for slags marmor, vet ikke jeg. Og jeg tok ikke tid til at spørre noen desformedelst at vi fik det saa travelt med at se paa noe av det som var inde i husene. Altsaa, vi fik se utstillingen, og den var værd at se.

Næste dags formiddag gik vi ombord i "Shinyo Maru" med billetter til Hong Kong.

Japaneserne er blandt andet meget punktlige. Naar de sier at skibet skal seile klokken et saa seiler det klokken et. De ligger ikke og somler i det uendelige som folk og fartøier ofte gjør som mener om sig selv at de er bedre end japaneserne. Der er noget hos japaneserne som minder saa sterkt om tyskerne og deres militarisme. Alt gaar med militær præcision. Forskjellen er kanske den at japaneserne dækker sin militarisme til med blomster saa det haarde og brutale ikke træder saa skarpt frem. Det gjør ikke tyskerne. Et folk som lever av øl og pølse vil neppe bry sig om at gjøre det.

Saa nu vet vi det, og med forøkede kundskaper kan vi nu gaa videre. Altsaa, klokken et gled "Shinyo Maru" ut fra kaien i San Francisco. En halv time før avgangstiden begyndte de at gjøre støi med en gong-gong, en slik støi som de lager i Orienten naar de vil jage væk onde aander. Men denne gang gjaldt det at faa fra borde alle dem som ikke skulde bli med. Der var en vældig sværm av japanesere og kinesere som var møtt op for at si farvel til venner, slegtninger og landsmænd som nu skulde tilbake til gamlelandet. Den store kai var fuld av viftende og støiende mennesker. Men denne gang hadde vi ingen som tilviftet os sit farvel, derfor kunde vi være uinteresserte tilskuere.

Det tok os ikke længe at faa vore saker anbragt og vor kahyt i orden saa vi kunde være paa dæk og se vort land forsvinde i horisonten. Veiret var vakkert. Høstsolen bredte sit guld over Californias bakker, over byen og havnen og Mt. Tamalpais. Aa men det er et vidunderlig deilig land — og nu skulde vi si det farvel igjen — og hvem vet — —. Utenfor Golden Gate møtte vi noen dønninger saa vidt vi fik merke at vi ikke længere var paa landjorden. Der var nok dem ombord som ikke likte den huskingen. Der blev ogsaa, ikke bedre end jeg mindes, straks optat en indsamling til de fattige, nødlidende og trængende fisk som holder til i de farvand. Og det saa ut til at der var ret mange som tok del. Offeret blev vist hvad prestene kalder "klækkelig." Et andet spørsmaal kan det vel være om det var frivillig. Selv er jeg av naturen økonomisk anlagt og har hele mit liv maattet øve mig i

sparsommelighet for at holde krop og sjæl sammen. Derfor har jeg aldrig tat del i slike indsamlinger. Jeg maa dog medgi at det ikke vilde bli greit for de fattige fisk hvis alle var saa sparsommelige. Men min egen sparsommelighetsaand til trods liker jeg at se kjærlighet og offervillighet hos andre.

Skibet var fyldt til sidste plads. De sa paa kontoret at der var seksti passagerer som var kommet til byen og ventet at faa være med dette skib uten at faa plads. Flere maatte ta anden plads, og det gjør man ikke uten aarsak paa disse japanske baater.

En gammel California-kone med et ben, en rullestol og mange penger fortalte selv at hun hadde git kapteinen fem hundre dollars for at faa benytte hans kahyt under overreisen. Jeg skulde gjerne ha leiet ut min to dollars billigere og sovet paa dæk, men var ikke ute i betids.

Her er ikke saa faa dignitærer med ombord, saasom ambassadører, biskoper og jøder. Men den interessanteste av dem alle er gamle Asano, præsidenten for denne dampskibslinje. Han er japaneser og bor i Tokio og skal være en av landets bedst kjendte forretningsmænd. Han er et slags Jim Hill derover i det blomstersmykkede rike. Han hadde været i Amerika, sa han, for at se utstillingen og for at kjøpe en amerikansk dampskibslinje.

Pacific Mail hadde nemlig fem store skib paa Stillehavet, men da den for amerikansk skibsfart saa ulykkelige La Follette lov traadde i kraft maatte de slutte. Amerikanske fartøier kunde ikke sutinere paa Stillehavet. Og det var netop en slik anledning

Japan ventet paa. Stillehavet skulde høre dem til. Derfor reiste Asano for at kjøpe skibene.

Japansk have

Men Asano er en forsigtig mand. Han tar intet sprang ut i mørket. Derfor har han sin astrolog med sig samt en gammel buddhistisk munk. Astrologen gav agt paa stjernene og regnet det slik ut

for Asano at han ikke kjøpte mere end et av de fem skib. Resten blev kjøpt av et New York firma og skal herefter pløie Atlanteren. Det var leit at hans astrolog ikke dreiet litt paa stjernekartet, saa kunde disse baater fremdeles ha forblit paa Stillehavet, men slik gaar det. Man taler om en liten tue som velter et stort lass.

Asano skal være en meget liberal mand. Der er to religioner i Japan, shintoismen og buddhismen. Asano bekjender sig til dem begge. Hans astrolog er shintoist mens den gamle munk med det glatrakede hode og det tynde, hvite skjeg er buddhist. Rækker ikke den ene religion til for at frelse ham, saa har han jo den anden at falde tilbake paa. Det er godt at ha mer end en snor til sin bue, sier hinduene. Men Asano er ikke alene om denne opfatning og heller ikke om den praksis som er en følge av den. Det er vist en stor slegt, de som forsøker at tjene to herrer paa en gang.

Men vi var sandelig glade og taknemmelige fordi vi fik ha Asano med os ombord denne tur. Betjeningen var saa ekstraordinær høflig og beredvillig til at opvarte os at vi næsten aldrig hadde oplevd noe saadant. De formelig læste vore ønsker længe før vi hadde faat tid til at uttale dem. Han er sikkert en stor mand i sin slegt, og det var let at merke at der stod respekt av ham paa lang lei.

Dag og dato er noe som man ikke har bruk for naar man reiser over Stillehavet især, men ogsaa paa andre hav. Hvad skal man med datoer? Den ene dag er jo akkurat som den anden. Man

sover, spiser, læser litt og spiser igjen, spaserer litt og spiser igjen, prater litt med noen, og saa spiser man igjen. Dette gjentar sig dag efter dag præcis likedan, og hvad bruk har man saa for datoer? Tidsregning hører landjorden til — synes nu jeg da.

Saken er den at der altid blir kluss med datoene paa Stillehavet, man kan stelle sig hvordan man vil, ugreie faar man. Slik var det sidst vi for her, og slik blev det nu. Det hænder altid naar man passerer den 180de meridian.

Da vi kom denne vei for to aar siden hændte det sig at vi fik to fredage, den ene like efter den anden. Først trodde vi det var en trykfeil paa spiseseddelen. Det er nemlig paa den man faar se hvad dato det er naar man er ombord. Men saa var der folk som forklarte at slik maatte det være naar man passerer nævnte meridian. Og saa forklarte de og forklarte, og jo mere de forklarte jo mere broket og indviklet blev det. Og det skal ha hændt sig at folk har gaat hen og spekulert sig gale over datoene paa Stillehavet, akkurat paa samme maate som de gjør over evighetsmaskiner og slikt. Derfor mener jeg at for de svakes og enfoldiges skyld skulde man ikke ha datoer paa havet.

Altsaa, vi fik to fredage, og begge var den 25de april. Det gik slik til: Fredag kveld nærmet vi os den 180de meridian. Hele dagen hadde vi altsaa seilet i fredagen, og den fredagen skulde først slutte klokken tolv om natten. Fredagen for altsaa vestover paa sin tur rundt jorden, men vi seilet

østover, altsaa den motsatte vei. Midt paa natten passerte vi den 180de og trodde da at vi var færdige med fredagen, men enten I nu vil tro det eller ei, møtte ikke vi fredagen igjen paa den anden side og maatte saa seile i den en hel dag til. Jeg medgir at folk med svake hjerner let kan bli forvirret ved at spekulere paa dette. Jeg har nok følt det selv at det har tat paa naar jeg har lagt mig til at tænke paa det.

Men om de to fredagene. Jeg var yngre og mere enfoldig i de dage og trodde det for alvor at jeg hadde oplevd en fredag mere end andre mennesker, og at jeg for resten av mit liv skulde ha noe at skryte av og prale med som ingen kunde ta fra mig. Baade i Europa og Amerika for jeg omkring og skrøt av denne fredagen min og begyndte i mit hovmod at se ned paa alle de stakkars mennesker som ikke hadde været ved den 180de og oplevd to fredage. Især syntes jeg synd om mine gamle skole- og klassekamerater, som var saa store heimføinger at de ikke hadde oplevd to fredage i en uke.

Med anger og ruelse skriver jeg dette; maa det ogsaa være en betimelig advarsel for andre! — Jeg fik ikke beholde den fredagen. Eller rettere sagt, da vi denne gang krydset den 180de maatte jeg gi en onsdag tilbake istedenfor min ekstra fredag. Igaar stod der nemlig paa spiseseddelen: tirsdag 14de september, og idag staar der torsdag 16de september. Jeg skal vist aldrig mere gaa hen og hovmode mig over noe jeg har faat eller oplevd, ti ret som det er blir det tat fra mig igjen. Jeg vandt

en fredag men maatte gi en onsdag for den, og da gaar regnskapet op i op, og jeg er like fattig som jeg var.

Da vi hadde pløid Stillehavet i seks dage og tilbakelagt omtrent to tusen sjømil kom vi til Honolulu.

Hvis læseren ikke er blit aldeles optørket og prosaisk i denne materialistiske verden, saa vet jeg at blodet risler varmere og hurtigere gjennem hans aarer saa snart Honolulu nævnes. For de fleste av os har Hawaii-øene staat som et drømmeland med evig sommer, hvor varme bølger bryter over røde koralrev og hvor kokospalmen helder sig utover og betragter sit billede i Stillehavets blaa speil. Indenfor var der en række hytter tækket med palmeblade, og i de yppige tropiske haver mellem blomstrende hibiscusbusker sat de sorgløse og glade hawaiianere og sang sit "Aloha oe" til ukulelens dæmpede og drømmende akkompagnement.

Slike drømmebilleder tænker jeg de fleste av os har dannet sig av disse romantiske øer. Og man blir ikke skuffet. Der er vakkert. Dette var anden gang vi fik anledning til at se Honolulu.

Den dag vi skulde naa frem var vi tidlig paa færde. Vi skulde være fremme ved syvtiden. Naar man i fem, seks dage bare har set himmel og hav er det en hvile for øiet at se grønne strande, skogklædde bakker og graa fjeldsider.

Det første kjendte sted vi saa var Diamond Head, en utbrændt vulkan ved hvis fot Honolulu ligger. Høit oppe stod det store, hvite fyrtaarn, men nu var dets øie lukket, ti solens straaler hadde

allerede naadd det. Men før det var lyst hadde vi været paa dæk og set efter det, og da hadde det blinket os imøte. Om kvelden naar vi reiste derfra igjen var dets øie atter aapent, og med sine lysstraaler tilvinket det os sit farvel.

Vi blev liggende en stund ute i havnen. Der skulde være lægeinspektion før vi fik komme iland. De var vist bange for at vi skulde bringe sygdom og pest med os til deres deilige by. Og det kan man ikke klandre dem for. Lægene kom ombord. Vi blev kaldt op paa dækket og opstillet i en lang række med ryggen imot rælingen. Der skulde da inspektionen finde sted. Doktoren kom spaserende opover langs denne række av opstillede passagerer. Jeg syntes ikke det var noe til inspektion dette, og derfor lot jeg en fire, fem tommer av min tunge hænge ut av munden da lægen skulde passere mig, saa kunde han faa anledning til at avlægge en baade retfærdig og videnskabelig dom om min sundhetstilstand. Men lægen tok intet særskilt hensyn til mig og min tunge, slukøret maatte jeg trække den tilbake og lukke til for den.

Jeg sa til mine medreisende at her kunde vist endog gamle pastor O. komme iland, han som farer omkring med seksten dødelige sygdommer og desforuten har presteattest for at han er syk. Men en av mine medreisende mente at de var meget gløgge, disse marinelæger. De behøver bare at spasere forbi et menneske for at finde ut enten det er befængt med sygdom eller ei. De skal kunne kjende det paa sig. Det er vel noe lignende som naar folk "tar ut vand." De gaar med en vidjekvist i hæn-

dene, og naar de saa kommer like over en vandaare i jorden, saa rykker det i kvisten. Men ikke alle kan kjende den rykningen. Dertil skal der særskilt begavelse.

Da lægeinspektionen var overstaat la vi til bryggen, og snart var vi alle iland. Det var godt at føle fast jord under føttene. En stor del av Honolulus befolkning lever av at kjøre folk omkring i sine automobiler og vise dem byens og omegnens seværdigheter. Hundreder av automobiler var møtt frem. Det gjør de hver gang der kommer et skib. Der var nok av dem som vilde ha os til at leie biler, men vi brukte sporvognen og apostlenes hester og fik se baade byen og musæet og de gamle kongegraver og meget mere.

Alle folk vet jo at Hawaiiøene hører til de Forenede Stater. Det er nok saa mange aar nu siden vor regjering avsatte dronningen, tok hendes rike fra hende og paatok sig at betale hendes gjæld. Hvorfor de gjorde det? Svaret er, at hadde ikke vor regjering gjort det, saa hadde noen anden regjering gjort det. Og da vi er saa bra og skikkelige folk var det jo bedst at vi gjorde det. Den avsatte dronning var Liliuokolani, et bra menneske, sies der. Regjeringen gav hende et pent hus, og der laget hun sig en pen have. Der levde hun sine sidste dage og hadde mange færre bekymringer end om hun hadde været dronning.

Hendes forfædre skal være kommet til disse øer for to, tre tusen aar siden. De kom fra Tahiti. Disse øboere var den tids vikinger. De for viden om paa sine skib og røvet og herjet, heter det i

deres traditioner. Deres skib bestod av to uthulede træstammer som var bundet sammen side om side. Der kunde være seksti til sytti mennesker paa hver av disse farkoster. Træstammene var ventelig større i de dage end de er nu. De skal ogsaa ha hat et slags kompas som de styrte efter og kunde gjøre saa lange reiser de vilde. Som oftest var der en hel del slike farkoster i et følge, og de pløide Stillehavet paa kryss og tvers. De skal endog ha været paa Madagaskar, hvor man paastaar at hovastammen er deres efterkommere.

Sagaen meddeler ogsaa at disse vikinger levde godt her paa Hawaiiøene i lange tider. Her er nemlig syv store øer og mange smaaøer og holmer. Hver ø hadde sin egen konge eller høvding, som var uavhængig av alle de andre. Naturligvis slogs de ret som det var, men allikevel formerte de sig saa at da kaptein Cook kom til disse øer anslog han befolkningen til 400,000. Nu er neppe en tiendedel saa mange igjen av øens oprindelige beboere.

For vel et hundre aar siden fremstod der en mand som het Kamehameha. Han satte sig som formaal at overvinde alle kongene, samle folket til et rike og gjøre sig selv til enehersker. Og det lykkedes virkelig for ham. Han er kjendt i Hawaiis historie som Kamehameha den første, og hans navn betyr den ensomme, han som staar alene, høit over alle andre.

Liliuokolani, fra hvem jeg har disse oplysninger, er en ætling av denne mand. Hans kongerike

gik den samme vei som saa mange andre riker her i verden har gaat.

De indfødte hawaiiere er bekjendte for tre ting, de er usedvanlig late, de er dygtige svømmere og synger godt. Vi kjender dem bedst som sangere. Der gaar igjennem deres musik en undertone av vemod og længsel. En længsel efter noe som engang var, men som ikke er mere og som de aldrig mere kan faa igjen. De er et folk som holder paa at forsvinde.

Vi tilbragte en uforglemmelig deilig dag i Honolulu. Der fik vi atter se mangotræet og andre tropiske vekster som vi var vant med fra Indien. Nu talte de sit eget sprog til os. De vakte længslene, og vi gik og ønsket at vi snart maatte være fremme.

Hvor mange dage vi var paa Stillehavet mellem Honolulu og Yokohama kan være det samme. Da vi kom frem saa vi paa almanakkene deres at det var den 21de september. Langt ute i havet blev vi møtt av en liten hær av smaa, vigtige japanske embedsmænd som skulde holde inspektion paa os. De saa forfærdelig vigtige og høitidelige ut i sine uniformer. Men kvikke var de trods høitideligheten. De fandt snart ut at vi var venligsindede mot deres elskede land og ikke var komne for at omstyrte deres regjering, og at vi heller ikke hadde noen smitsomme sygdommer med os. Vi slap ikke bare ind i havnen men laa snart ved bryggen trygt fortøiet og fik lov til at gaa iland.

Yokohama er en stor by og en av de travleste

havner i Østen. Her gaar skib ind og ut fra næsten alle verdens land.

Der er meget interessant at se i Yokohama. Men det mest interessante av alt er folkene. Og det er jo naturlig at folket skal være det interessanteste, for det er jo de som har bygget byen og faat istand alle dens merkværdigheter.

Vil man komme omkring i Yokohama maa man faa sig en rikshaw og en mand til at agere hest og trække en omkring. Min kone og jeg prøvde nok at spasere litt, men vi gav det snart op fordi det var for varmt og lummert, saa der var ingen hygge i det. Men det værste var at folk likesom saa paa os med foragt, som om de vilde si at vi var for gjerrige til at gi femten cents for en rikshaw.

En rikshaw ligner nærmest en stor tohjulet barnevogn, om man har indbildningskraft nok til at forestille sig en saadan. Mellem hjulene er der et sæte med en solskjerm over. Og saa er den forsynt med to spinkle skjæker, og imellem disse staar der itedenfor en hest altsaa en ret og slet japaneser. Musklene i hans lægger er vel utviklet, likeledes hans evne til at forlange høi pris for tjenesten.

I slike greier var det vi fartet omkring i Yokohama. Vi fik se lange rækker av bazarer, parker, haver, utsigt over havnen og havet, og naturligvis templer og guder. Men sidst vi var i landet saa vi saa mange templer og guder at vi syntes vi hadde nok av den slags til at vare os resten av vort liv. Det som interesserte os mest var deres dvergtræer. De viste os epletræer med frugt paa, og træene var ikke høiere end to, tre fot. De har en maate

at behandle træene paa saa de ikke vokser og blir store men holdes smaa som potteplanter.

Japaneserne er flinke og haandnemme folk. De kan lage næsten hvad det skal være naar de bare faar modellen. Det vil si, de kan efterligne alle ting som andre folk gjør. De kan kopiere. De ser andre folks maskiner, gaar saa hjem og lager en lignende til sig selv. Vi kjøper i Indien svenske fyrstikker med svensk anvisning paa hvorledes de skal tændes, men de er laget i Japan. Derimot at gjøre originale opfindelser duer de ikke stort til.

Japaneserne er ikke bare haandnemme men de er ogsaa meget flittige. I Japan finder man ikke den overlegne ro og storslagne sendrægtighet som i Indien. I Japan har de det travelt, og det er det de lever av. Jeg mener at hadde de det ikke saa travelt og var saa flittige saa kunde de ikke forsørge sig, ti landet er overbefolket.

Mens vort skib laa i Yokohama hadde vi indbydelse fra Mr. og Mrs. Asano at besøke dem i deres hjem. De sendte pene indbydelseskort til alle sine medreisende paa første plads. Og da de begge hadde været saa hyggelige imot os under reisen var det med glæde at vi tok imot indbydelsen.

Asano bor i Tokio, omtrent tyve mil nord for Yokohama. Paa den fastsatte eftermiddag reiste vi ditop med toget. Det var en deilig tur imellem grønne rismarker og med glimt av straatækte landsbyer her og der.

Det var ikke vanskelig at finde frem til Asanos hjem. Vi steg op i den første rikshaw som bød sig

frem og sa "Asano!" — og med en gang labbet manden avsted med os. Efter en ti minutters tur gjennem folkefyldte gater stanset vi foran en stor port med forgyldte drager paa portstolpene. Indenfor, i en deilig have, laa Asanos hjem.

Høflige tjenere møtte os ved døren. Det første de gjorde var at gi os sko paa vore føtter. Det er nemlig ikke skik at gaa ind i en japanesers hus med sko paa føttene. Det er jo ingen plage for japaneserne som kun bruker sandaler. De sparker disse fra sig ved døren. For os med klodsede snøresko er det jo anderledes. Men vi slap at ta skoene av. Tjenerne kom med store tøitøfler som de trak utenpaa vore sko. Med disse tøfler paa kunde vi spasere over de polerte og lakerte gulv uten at sætte merker igjen efter os.

At beskrive husets herligheter vilde føre os for langt, men pent var det. I storstuen sat husguden i høisætet. Den var av blankpudset messing med et forfærdelig hæslig ansigt og en uhyre stor mave. Men det skal være en svært paalidelig gud. Under dens beskyttelse har Asanos ti barn vokset op, og nu holder dobbelt saa mange barnebarn paa at vokse op under den samme beskyttelse. Alle Asanos barn har faat en god utdannelse. Flere av dem har gaat paa skole i Amerika. Hvor meget de nu tror paa sine gamle messingbeslaatte guder er ikke godt at si. Men saa længe de ikke kjender den sande Gud og den han utsendte, Jesus Kristus, faar jo husgudene staa.

Vi hadde en deilig eftermiddag i Asanos vidunderlig vakre hjem og kan kun ønske ham alt godt

baade til legem og sjæl, men mest av alt at han maa bli saa fattig og trængende at han faar bruk for Jesus til frelse. Og det vil vi ønske og be om for hele det japanske folk. De er et opadstræbende og energisk folk med mange gode træk, maatte de bare komme i besiddelse av den største av alle skatter, hjertets skat, Jesus.

Da vi forlot Japan maatte vi ogsaa si farvel til den nordlige sommers kjølige og styrkende luft. Nede i det kinesiske hav, som denne del av Stillehavet kaldes, begyndte det at bli varmt, og vi maatte finde frem vort tynde, hvite tøi.

Vort næste stoppested var Manila.

Den som er ute og reiser faar altid noe at se, han har ogsaa anledning til at lære noe, det vil si, hvis han ikke har tapt den naadegaven at kunne lære. Det sies at man lærer saa længe man lever, og ret forstaat er det sandt, men forstaar man det galt saa er det ikke sandt.

Naar det kommer til stykket saa er det kun de som kan lære der lever. De som ikke kan lære længere eksisterer kun eller vegeterer, de lever ikke i egentlig forstand, selv om krop og sjæl endnu hænger sammen. Jeg hørte en gang en prest si om sig selv at han var utlært, og det tvilte ingen paa som hørte ham. Han var utlært for længe siden.

Nu gaar jeg her og trøster mig selv med at der er svake tegn paa at kanske ogsaa jeg lever, ti jeg har lært noe. Jeg har lært at Filippinene er meget større end jeg hadde noen anelse om at de var. Tidligere trodde jeg at de var noen smaa filleøer som laa borte i en avkrok av verden og som ikke var

værd noenting, og jo før vi blev dem kvit jo bedre var det for os. Men nu tror jeg ikke det længere.

Nu har jeg lært at de er store, svære og gjilde øer som vi kan være stolte over at eie og som er værd det de har kostet os. Vi seilte hele torsdag og natten mellem torsdag og fredag langs øen Luzons kyst før vi naadde frem til Manila. Og endda sa de at vi var bare saa vidt halvveis paa denne ene ø, saa kan hvem som vil regne ut at det ikke er noe smaatteri.

Tidlig om morgenen den første oktober kastet vi anker utenfor Manilas havn, altsaa i Manila Bay. Derute var det admiral Dewey skræmte spanierne slik at de gik hen og sænkte sine gamle krigsskib. Dewey trodde nok at han skjøt dem isænk, men det skal ikke være tilfældet, fortalte en gammel spansk filippiner mig. Da de spanske sjøofficerer saa at Dewey mente alvor, tok de simpelthen proppen ut av bunden paa sine gamle skib og lot dem synke.

Fra taket av sit hus hadde min gamle reisekamerat set hele tildragelsen med egne øine, saa han visste hvad han snakket om. Han viste mig akkurat hvor de spanske skib laa og hvor Dewey seilte sine skib rundt i ring medens han fyrte av kanonene sine. Manden hadde sine kundskaper fra den indre cirkel, sa han, saa han visste de var paalidelige. Jeg takket ham for det nye lys han hermed kastet over historien og lar hermed oplysningene gaa videre.

Toldere og læger var snilde med os, og inspektionene tok ikke længe. Snart kom vi indenfor den nye store molo og op til de nye solide brygger, og

det varte ikke længe før vi var iland — paa amerikansk jord.

Det første vi la merke til i Manila var den sterke varme. Hett og lummert var det. Dernæst la vi merke til store, lange fæstningsmurer, graa av ælde. Indenfor disse murer ligger den gamle by og "tronar på minnan från fornstora dar." Men murene beskytter ikke byen længere. Der er brutt for mange huller paa dem til det. Sporvogner laget i St. Louis løper ut og ind gjennem muren ind til den gamle spanske by med de smale gater.

Den moderne by ligger paa den anden side av elven og samler sig væsentlig om en gate som heter Escolta. Der er det travelt. Folk fra alle kanter av verden svetter og arbeider side om side der. Manila skal ha en av de mest interessante bazarer i Østen.

Man maa uvilkaarlig beundre det spanske folk for hvad det har utrettet i sin storhetstid. Men den tid endte for over et hundre aar siden. Da likesom sluttet de at leve. Og saa gik det nedover med dem baade hjemme og i deres kolonier. Men gamle murer, rustne kanoner og ærværdige kirker staar igjen som tause vidner om folkets kraft og om dage som for længe siden er svundne.

I sten og bronse har de sat sine mindesmerker i de aapne "plazaer" hvor engang fontænene rislet. Vi spør manden som sitter i sin lille butik tversoverfor hvem denne mand var hvis deilige statue staar der. "Me no sæve," sier han og fortsætter med at ordne sine næper og sine gulerøtter. "Me no sæve," — jeg vet ikke.

La dekorationene paa de gamle murer dækkes av eføi og mose, flyt statuen av den gamle don væk. De gamle dage kommer ikke tilbake. Og den tykmavede, brune handelsmand maa ha mere plads for sine kaalhoder.

Men hvad nytter det at sætte sig til at sukke over det som var og aldrig mere kan bli? Gamle mindesmerker er bra at ha, men de er ikke noe at leve av. Da er næper, gulerøtter og kaalhoder at foretrække.

Vort land har gjort store ting for Filippinene. Det kan vel klinge som skryt naar vi sier at de Forenede Stater har gjort mere for oplysning paa Filippinene paa sytten aar end spanierne gjorde paa et hundre, men langt fra sandheten er det nu ikke. Det er de smaa skolehus med de graa straatak og flagstangen med stjernebanneret som har skapt nye tider paa Filippinene.

Nu er folket fredelig og som regel vel fornøid med det bestaaende. Naturligvis er der undtagelser. Der er politikere som ikke er aldeles tilfredse med alle ting og som vet hvordan alle ting burde ordnes. Men de misfornøidde har vi jo altid hos os. De findes i alle land og i alle samfund. De er forløpere for fremskridt og fremgang — hadde vi ikke dem blandt os, saa blev det ikke rart. Flere av de gamle oprørere som vore soldater hadde besvær med i den første tid, er nu lojale borgere. I den første avis jeg kjøpte fandt jeg Aguinaldos billede ved siden av en vældig høi kornstilk. Han hadde faat præmie paa en utstilling for sin pene

mais. Det svarer sig ogsaa bedre at avle mais end insurrektioner.

De late, sløve filippinere er blit vækket op av sin søvn. Der er kommet fart og ambition i dem, og det spaar godt for fremtiden. Deres indsats i Asiens fremtidsutvikling vil ikke bli den mindste.

Et par dage efter at vi hadde forlatt Manila var vi i Hong Kong. Det var saa langt som Shinyo Maru hadde kontrakt paa at fragte os. Der blev vi saa sat iland med vore syv saker. Reisen fra San Francisco hadde tat os 31 dage.

I Hong Kong fik vi det travelt med at søke skibsleilighet til Indien. Utsigtene var ikke lyse. Alt var optat maanedsvis i forveien.

I vort reiseføIge var der et ungt parfolk som ogsaa skulde til Indien. De hadde aldrig været der før og satte megen pris paa at bli indvidd i landets mysterier. Da de kom til Hong Kong fik de slik lyst til at ta en tur op til Canton. Vi mente ogsaa at det burde de gjøre nu da de hadde saa god anledning og var saa nær. Jo, de vilde gjerne det, men der var vanskeligheter. De hadde billetter med "Nore," som skulde seile den næste dag. Hvad skulde de gjøre med dem? Aa, var det ikke værre, mente jeg, fik jeg hellere prøve at overta deres billetter efterdi de var landsmænd og missionærer. Slik gik det til at vi slap at ligge i Hong Kong og vente paa skibsleilighet, som saa mange andre maatte gjøre i krigens dage.

Naar man saa reiser imot sydvest fra Hong Kong over den kinesiske sjø kommer man til Singapore. Det vil si, hvis det er dit man skal. Hvis

man altsaa skal til Singapore, seiler man i sydvestlig retning i fem dage og fem nætter, saa kommer man frem til Singapore. Slik gik det nu med os.

Som en lang arm stikker Malay-halvøen sydover indtil den næsten naar ned til Sumatra. Hvis denne arm hadde litt længere fingrer kunde den saa godt naa at gripe om ækvatorlinjen, som skal være strammet omkring jordkloden et sted her i nærheten.

Endnu har jeg ikke hat den fornøielse at se ækvatorlinjen, skjønt jeg har været den saa nær som en mil eller to. Da var en amerikansk kone meget heldigere. Hun vilde saa gjerne se ækvator, sa hun, og bad kapteinen om han dog ikke vilde være saa venlig at vise hende den naar de var i dens nærhet. Kapteinen var stillingen voksen og lovte at gjøre sit bedste. Næste dag kaldte han konen op paa broen, nu skulde hun faa se ækvator. Han gav hende en stor kikkert og bad hende se bortover sjøen, saa vilde hun snart faa øie paa den. Jo, konen gav sig til at kikke bortover. Mens hun holdt paa med dette plukket kapteinen et haar av sit hode og holdt det op foran kikkerten. "Jo," skrek konen, "nu ser jeg ækvatoren, og jeg ser et underlig dyr som holder paa at spasere opover den!" — Nu, dette er en gammel ækvatorskrøne som hører til nede i de farvand. Ingen faar lov at nærme sig ækvator uten at han maa høre denne skrøne.

Singapore ligger paa en liten ø for enden av Malay-halvøen. Men liten som øen er, kun 400 kv.mil, er den dog bekjendt over hele verden. Alle som skal til Kina eller Japan fra Europa eller In-

dien maa forbi Singapore. Det er nu over hundre aar siden en engelskmand, Stamford Raffles, fik tak i denne ø og anla byen. Paa den tid var det ikke den engelske konge men det øst-indiske handelsselskap som regjerte her i østen. Til at begynde med var selskapet forfærdelig gal paa Mr. Raffles

Santalfamilie

fordi han gik hen og anla byen paa et saadant sted, men det varte ikke længe før de indsaa at stedet var fortræffelig baade kommercielt og strategisk. Og Sir Stamford Raffles navn er stort i Singapore. Man møter det allevegne, næsten alt heter Raffles.

I Singapore findes en av de vakreste botaniske haver i verden. For den som kommer fra nordens kolde land er denne have et eventyrland av plante-

liv som er værd at se og som man aldrig vil glemme naar man en gang har set det. Naar man gaar opover de gruslagte veier mellem palmer, bambus, busker og underlige trær maa man si som gutten sa første gangen han kom til byen: "Nei, at der kan være saa mykje rart i væra!"

I Colombo sa vi sjøen farvel og reiste med jernbanen over Madras til Calcutta. Derfra er det jo bare noen faa timers kjørsel op til Santallandet.

XI

VOR ASSAM-KOLONI

DA vi nu kom tilbake til missionsmarken blev vi sendt op til Assam for at avløse bestyreren for vor koloni der, past. Skat-Petersen. Det forholder sig nemlig slik, at Assam er et feberland, og ingen europæer kan holde det ut ret længe der. Saa blev det vor tørn at reise ditop. Vi samlet da vore saker og begav os paa vei fra Benagaria til kolonien. Tversover landet fra Santalistan er det omtrent 350 mil, men med banen meget længere. Vi la veien over Calcutta.

Men hvor er Assam? Det er den provins som ligger øst for Bengalen. Med Calcutta som utgangspunkt skal vi begi os avsted, og saa finder vi nok tilsidst ut hvor baade Assam og kolonien er. Fra vort hotel i Calcutta kjører vi henover brolagte gater, gjennem travle basarer ut til Sealdah jernbanestation. Som vi nærmer os stationen blir vor vogn omringet av blaatrøiede mænd. Hver av dem har paa armen en messingplate med nummer paa. Disse nummererede mænd møter os langt oppe i gaten og løper med vognen indtil den stanser foran indgangsporten til stationen. De er kulier og har møtt op for at bære vort tøi ind til toget. Men et dusin mænd behøver vi nu ikke til at bære tre haandkuf-

ferter ombord. Et par blir utvalgt, og disse hjælper da hverandre til at faa vore haandkufferter anbragt der hvor alle tunge byrder anbringes her i Indien, paa hodene. Kulier kan bære næsten hvad det skal være naar de bare faar det op paa hodet. I Calcutta kan man ofte se fire mand løpe avsted med et piano paa den maate. De sætter et sort hode under hvert hjørne.

Det tog vi skal reise med heter "Darjeeling Mail" og er et av de peneste og mest bekvemme tog i hele landet. Vi faar en kupe for os selv, vort tøi anbringes under sætene, kuliene faar sin betaling, og toget sættes i bevægelse.

Det bærer nordover. I susende fart farer vi forbi den ene efter den anden av Calcuttas forstæder. Paa fire og en halv time har vi tilbakelagt 120 mil. Det er forlængst blit mørkt, klokken er halv ti. Vi kjører over en bro som vi synes aldrig tar ende. Det er Saraghat broen over Gangesfloden. Den er ny og et storverk. Tidligere maatte vi over elven med baat her. Toget kom ned i nærheten av elven, og saa maatte vi spasere enten i søle eller i støv eftersom aarstidene var, en lang vei ned til baaten. Det tok os gjerne et par timer at komme over.

Ganges fandt nok ofte paa at skifte løp og skubbet op store sandbanker midt i leden, saa ingen visste hvor dampfærgen vilde lande. Det hændte ofte at den blev sittende fast paa en sandbanke i timevis. Men nu har vi faat bro, saa nu kommer vi over uten besvær. Og selv gamle moder Ganga holder paa at bli tæmmet av disse moderne ingeni-

ører. De har faat kjørt ditned en masse sten fra Santalistan. Den har de dumpet i elveleiet paa en saadan maate at strømmen maa holde sig i et visst leie og ikke vandre omkring som den vil. Men arbeide og penger har det kostet.

Vi fortsætter nordover en halv times tid, saa er vi i Santihar. Der ender den bredsporede bane. Samme historien op igjen med kulier og baggage og skrik og skraal og spektakel. Alt maa jo gaa med mundkraft her i denne del av verden. Endelig kommer vi os til ro paa den smalsporede bane og lægger os trygt til at sove paa sætene i vor kupe.

Ved daggry næste morgen er vi i Lalmanir Hat. Der maa vi atter bytte tog. Vi har i nattens løp reist omtrent halvandet hundre mil i nordøstlig retning. Vi er nu langt inde i Assam, landskapet er flatt og vegetationen yppig.

Morgentaaken letter. De violette og røde skyer som syntes at hænge like over palmetoppene øst for stationen forsvinder og dagen kommer. Som solen rinder op over Bhutanfjeldene i øst ser vi nordover og opdager snart at noe av det vi trodde var skyer staar der endnu likedan. Det gaar op for os at det maa være Himalayafjeldene. Jo, der kan vi tydelig se Kinchinjinga hæve sin glitrende hvite top over de andre bergtopper; med morgensol over sig er den som et eneste stort smil.

Men vi maa avsted. Nu bærer det østover igjen. Sagte gaar det, en ti eller tolv mil i timen med lange ophold ved stationene. Et stykke fra Lalmanir Hat kommer vi ind i typisk Assam-jungel. Der er stor, høi skog her og der, men indimellem er der store

strækninger av græs og krat. Og græsset her er ikke som præriegræs, et par fot høit. Nei, her er det op til seksten fot høit. Her er det tigre og vilde elefanter holder til.

Ved nitiden er vi fremme ved vor station, som heter Tipkai. Den ligger midt i tykke skogen, og

En santal-læge

der er ikke mange hus at se, men store stabler av tømmer. Der venter os hest og en tohjulet vogn, og vi skynder os at komme avsted. Vi har tretten mil at kjøre, og veien er ikke netop saa storartet.

Veien er hugget gjennem tætte skogen. Og den bestaar av høie, ranke saltrær, som er omvundet og sammenbundet av slyngplanter. Som en smal revne i skogen ligger veien foran os. De første fem mil

bærer det nordover. Solen stikker ret ned i denne revne, og svetten drypper av baade hest og kjører; men saa dreier den mot vest, og vi faar skygge, og det blir straks kjølig og behagelig.

Vi møter en mængde oksevogner lastet med tømmer eller ris. De er paa vei ned til jernbanen. Det er kun om dagen denne vei benyttes av folk. Ingen vil gaa gjennem Borobadhaskogen om natten. Der er mange vilde elefanter, og de gaar ikke altid av veien for folk. Flere mennesker er blit dræpt av dem. Især er der en gammel herre som synes at ha et indætt hat til alt det som heter menneske. Han skal ha bare en støttand. Hinduene kalder ham Ganesha og paastaar at der bor en gud i ham. Regjeringen har sat en præmie paa hans hode, men ingen er endnu kommet den paa skudhold, endskjønt flere har prøvd. Han har ikke saa faa menneskeliv paa sin samvittighet.

Om dagen er man nogenlunde tryg i skogen. Og tiden falder ikke lang. Aldrig blir en træt av at betragte det yppige planteliv. Træene er saa sammenfiltrede av slyngplanter at det er ufremkommelig.

Endelig er vi igjennem skogen og ved Sankoselven. Over broen — og vi er i santalmissionens Assam-koloni. En halv times kjørsel forbi Mornai tehave, Dingdinga markedsplads og postkontor, og saa er vi ved missionsstationen Grahampur. Vi kjører op gjennem en alle av store, deilige trær, gjennem grinden og ind til verandaen av det store, vakre missionshus.

Men hvorfor denne koloni? Og hvorfor er san-

talene kommet op i denne del av verden, saa langt fra sit hjemland? Det skal vi fortælle litt om her.

Da missionærene Børresen og Skrefsrud hadde arbeidet i Santalistan i omtrent tolv aar hadde de allerede faat samlet en ganske stor menighet. Kristendommen var begyndt at bli en magt iblandt santalene. Saa kom der trængselstider med tørke, misvekst og smitsomme sygdommer. Den unge menighet maatte bestaa sin ildprøve. Den kom ut av ilden renset og styrket og vandt seire som aldrig før. Store skarer blev ved daaben lagt til menigheten. Mange var blit leie av sine "bongaer" og vilde gaa paa den "nye vei" og bli "brødre."

Mange av dem var stedt i den yderste fattigdom. Pengelaanerne hadde tat deres marker fra dem, deres kreaturer, ja endog deres smykker og husgeraad hadde de maattet skille sig med, for at faa litt ris saa de kunde holde krop og sjæl sammen.

Regjeringen satte igang forskjellige arbeider, saasom utgravning av dammer og bygning av veier, og bad missionærene at ha opsyn med det og betale arbeiderne deres løn. Dette var til stor hjælp for folket, men hjælpen var kun midlertidig. Naar disse arbeider som regjeringen hadde sat igang blev avsluttet maatte folk søke andetsteds hen for at faa arbeide. De søkte til jernbanene og kulgrubene, og mange av dem blev tapt for menigheten. Noe maatte gjøres for at hjælpe folket. Landet var ogsaa overbefolket.

Paa denne tid var det at Skrefsrud fik høre om Assams jungel, om at der var store uopdyrkede

strækninger derborte som kun var befolket av omflakkende hyrdestammer som drev med bøffelavl, eller av andre jungelfolk, mere eller mindre nomadiske. Det kunde være noe for santalene. De er jo et jungelfolk.

Skrefsrud gik til regjeringen med sin plan. Den slog an. Han fik lov at gaa og vælge sit stykke land. Han tok saa med sig noen av de ledende kristne, blandt dem flere høvdinger, og reiste til Assam. I Dhubri fik de noen elefanter, og saa red de ind i jungelen for at finde et passende sted.

Oppe ved Sankosfloden fandt de saa et stykke land som tiltalte dem. Det bad de regjeringen om og fik det. Stort var det ikke, men de dristet sig vel ikke til at be om mere. I utstrækning er Assamkoloniens landomraade omtrent saa stort som et township, eller omtrent 35 kvadratmil.

Det næste spørsmaal var da at faa santalene til at flytte til det nye land. Det var lettere sagt end gjort. Det var saa forfærdelig langt vække, tænk, tre hundre og femti mil! Og saa var det paa den anden side av Gangesfloden. "Nei," sa mange fattige santaler, "da vil vi hellere spise støv i vort eget land og blandt vort eget folk, end at reise saa langt væk at vi aldrig kan komme hjem mere."

Noen var der dog som fik mot til at reise. Skrefsrud fulgte dem hitop og var med at anlægge de første landsbyer. Og efterhaanden var der flere som fik lyst til at reise naar de hørte at de som var reist hadde det godt og trivdes.

Med mot og kraft tok santalene fat paa at rydde jungelen og pløie den rike jord. Det var dog

ikke bare det høie græs og krat de hadde at kjæmpe med, der var ogsaa andre fiender. Jungelen vrimlet av tigre og leoparder som dræpte deres kvæg. Vildsvin og hjort spiste deres grøde. De blev nødt til at lage sig stillaser midt ute paa sine rismarker hvor de kunde sitte om nættene med sine piler og buer og jage de ubudne gjester.

Værst var dog de vilde elefanter. De kom fra skogen flere i et følge, og naar de hadde gaat igjennem en moden rismark var der ikke stort igjen at høste. Det de ikke aat op trampet de ned i sølen. Risen vokser jo i vand og søle. Heller ikke nyttet det stort at avskyte noen piler og skraale litt naar disse herrer kom. De var ikke nervøse av sig og lot sig ikke saa let skræmme. Det eneste de hadde en smule respekt for var ild. Santalene laget sig fakler av græs eller stry som de overheldte med olje og fæstet til lange bambusstænger. Naar saa elefantene kom tændte de faklene, og med disse foran sig styrtet de saa imot dem og jog dem paa flugt.

Men den værste fiende disse pionerer hadde at kjæmpe med var jungelfeberen. Den angrep næsten alle. Og mange bukket under for den, især barn og svake folk.

Noen gav op kampen og reiste tilbake til det "Gamle Land" og fortalte folk at Assam-kolonien ikke var til at leve i og at ingen burde reise dit.

Ved denne tid var det at missionær Bunkholdt døde her, ogsaa av feber. Det var det sidste straa. Nu turde ingen reise til kolonien. Og i flere aar var der næsten ingen som sluttet sig til den. Imid-

lertid gjorde de som var her god fremgang. De som var flittige og paapasselige arbeidet sig endog frem til velstand.

Da kolonien var saadan en fem og tyve aar gammel hændte det sig at der kom en ny kommissioner til Assam "som ikke kjendte Josef." Og for resten var han en av disse mennesker som følte det som sit kald at omkalfatre alt det bestaaende. Turen kom ogsaa til santalkolonien. Den hadde alt for meget land og for faa settlere. Og hvad skulde disse santaler her? Alt det land de ikke hadde rukket at dyrke op skulde tas fra dem og gis til andre.

Men da vaaknet gamle Skrefsrud. Assamkolonien hadde været hans smertesbarn, han vilde ikke staa og se paa at den blev sønderlemmet. Alt blev sat i bevægelse for at hindre koloniens landomraade fra at beskjæres. Det lykkedes da ogsaa, men paa den betingelse at der nu blev gjort alvor av at faa hele koloniens landomraade befolket og opdyrket.

Pastor Skat-Petersen blev sendt hitop for at lede kolonien. Resten av os som da arbeidet i Santalistan gjorde hvad vi kunde for at faa folk til at reise hitop. Og det lykkedes næsten over forventning. Paa tre aar blev alt det bedste land i kolonien opdyrket, mange nye landsbyer blev anlagt, og regjeringen fandt intet mere at klage over.

Men saa hadde vi da ogsaa samlet ind fra veiene og gjærdene alle slags mennesker. Halvdelen av dem var hedninger, og blandt dem var der noen som ikke var av mors bedste barn. Der blev kamp om hvem som skulde ha magten, enten det hedenske parti eller de kristne. Det varte dog ikke ret

længe før hedningene indsaa at de ikke kunde faa det som de vilde, og de gav op. Noen av motstanderne blev omvendt, andre forlot kolonien og reiste andensteds hen.

Koloniens indre ordning er patriarkalsk. Det vil si, den er bygget paa santalenes gamle samfundsordning. I enhver landsby er der en høvding. Han

Kirke og menighet i Santalistan

vælges av landsbyens befolkning, og hans valg godkjendes av koloniens høvdingeraad. Høvdingen er landsbyens far. Alle maa ære og adlyde ham. Er der ugreie mellem folk i landsbyen, gaar de til høvdingen og klager, og han maa da ta sig av saken og sammen med de ældre mandlige medlemmer i landsbyen forsøke at skifte ret mellem de stridende og gjenoprette freden. Lykkes det ikke for høvdingen at faa saken avgjort, eller er en av partene ikke fornøid med avgjørelsen, kan saken appelleres til

det store høvdingeraad som møter en gang i uken og bestaar av alle høvdingene i kolonien, landshøvdingen, parganaen eller overhøvdingen og koloniens missionær eller bestyrer.

Hver landsby har ogsaa sin egen ældste og ældstekvinde som forestaar det religiøse arbeide i landsbyen, samler folk til fælles aftenandagt og aftengudstjeneste paa søndag, samt sørger for baade barns og voksnes undervisning i Guds ord. Disse ældste vælges ogsaa av landsbyens befolkning.

Ingen av landsbyens embedsmænd, hverken høvdingen, den ældste eller ældstekvinden har noen løn for det arbeide de gjør. Ved aarets ende faar de dog en liten pengegave, nok til at de kan kjøpe sig et stykke simpelt tøi.

Alle som vil bli medlemmer av kolonien, enten de er kristne eller hedninger, maa, før de faar tillatelse til at bosætte sig underskrive koloniens love og regler. Disse regler forbyder al avgudsdyrkelse, flerkoneri, dans, drik, nydelse av opium og andre "drugs." De paabyder søndagens helligholdelse, skolegang for barna og lydighet mot landsbyens og koloniens ansatte autoriteter.

Reglene underskrives helst i overvær av høvdingene paa deres møte, som avholdes hver lørdag paa missionsstationen. Jeg sier underskrive, men de fleste som kommer op fra det gamle land er saadanne som kan hverken læse eller skrive. Istedetfor en pen faar de litt trykkersværte paa den venstre tommelfinger, deres navn skrives i boken, og saa trykker de den besmurte tommelfinger paa bladet ved siden av sit navn.

Underskrivningen av reglene gjøres saa høitidelig som mulig, og vedkommende formanes til at huske paa at hans fingeravtryk staar der i boken som et vidnesbyrd om at han vil holde koloniens love og skikke sig vel.

Og de fleste skikker sig ogsaa vel og blir sine veiledere til glæde. Man merker snart at folk i kolonien er meget mere mandige og selvstændige end de er nede i det "Gamle Land." Her knuges de ikke saa av fattigdom. Jorden er rik og kaster godt av sig, saa den som vil arbeide har let for at komme sig frem, ikke bare til pekuniær uavhængighet men til velstand.

XII

FRA DAGENS STRÆV I KOLONIEN

DER er folk i hjemlandene som tror at en missionærs arbeide herute i hedningeland væsentlig bestaar i at sitte i skyggen av et palmetræ og la sig vifte av milde tropiske vinde, som er mætte av blomsterduft. Hedningene vil da komme av sig selv i flok og følge for at høre det glade budskap.

Nu, dette er en baade pen og poetisk opfatning, og jeg vilde være den sidste til at si noe som kunde skjæmme den ut. Men der er allikevel en slem hake ved den, og det er at den intet har med virkeligheten at gjøre.

Først det om palmeskyggen. En almindelig palme har gjerne en dusk blade i toppen, saadan en 20—60 fot oppe i veiret. Og disse blade kaster virkelig en deilig liten skygge borte paa marken etsteds. Men eftersom solen skrider frem paa himmelen flytter ogsaa skyggen sig. Santalene har derfor det ordsprog om ustadige og vægelsindede mennesker at de er som en palmeskygge. Han faar ikke sitte længe paa samme sted, den som vil sitte i skyggen av en palme.

Og saa den opfatning at hedningene kommer strømmende hen til missionæren for at høre Guds ord. Det er netop hvad de ikke gjør. De synes

som regel at de har det godt nok som de har det. Har ikke deres fædre greiet sig udmerket godt med sine gamle guder og sin gamle religion? "La de hvite folk beholde sine guder for sig selv, vi greier os med dem vi har," sier de.

Nei, hedningene strømmer slet ikke hen til missionæren for at høre det glade budskap. Skal de faa høre evangeliet om frelsen, da maa det bringes til dem der hvor de er at finde, i deres landsbyer, i deres hus og paa deres marker hvor de arbeider. Evangeliet maa bringes til dem, ikke bare med ord og talemaater men fremfor alt med livets levende vidnesbyrd. Et liv som leves i Jesu samfund er det mægtigste vidnesbyrd for kristendommen hele verden over, og selvfølgelig ikke mindst blandt et primitivt hedningefolk. Ord og snak betyr ikke stort for dem. De kan høre en masse ord uten at de behøver at la sig overbevise, men et liv i Mesterens fotspor taler sit eget sprog til dem og fører sine egne argumenter, som ikke kan motbevises. Ogsaa en missionærs liv taler høiere end hans ord.

Naar hedningen møter kjærligheten kjender han den, og den taler et sprog han forstaar. Han fik hjælp i sin sygdom eller sin nød, og det glemmer han ikke. Og saa en dag blir hjertedøren skubbet op, og lyset faar trænge ind. Alt blir nyt for ham. Han kommer i et andet forhold til sine omgivelser, til sine naboer og især til alt hedenskap. I den første tid er det især at han trænger missionæren. Til ham gaar han med alle disse nye problemer som møter ham. Missionæren er hans far, og der er ingen sak han ikke kan bringe til ham.

Santalene er bra folk og vi er glade i dem. Glade fordi vi faar lov at arbeide iblandt dem og lede dem frem til noe som er bedre end det de har. Og vi kjender ingen vi heller vilde arbeide iblandt.

Men ogsaa santalene har sine skrøpeligheter tilfælles med resten av Adams efterkommere. Disse skrøpeligheter snakker vi nu ikke saa meget om, vi søker hellere at skjule dem saa godt vi kan. Men de er der, og arbeidet iblandt dem vilde bli meget lettere hvis de ikke var der.

En av santalenes fremtrædende skrøbeligheter, og en som missionæren ganske snart kommer i berøring med, er deres likegyldighet og letsindighet like overfor alt som heter gjæld. En santal vil laane saa længe han kan og saa længe der findes noen som vil betro ham. Tanken paa at gjælden engang maa betales besværer ham ikke et grand. Han er en utpræget optimist og ser fremtiden imøte med de lyseste forhaabninger. "Bare vent indtil jeg har høstet min næste grøde," sier han, "saa skal jeg nok betale." Naar han bare kan slippe at betale idag, saa er alt i orden og han er tilfreds.

Dette er forresten et træk som man finder hos mange folkeslag her i østen. En missionær fra Korea fortalte mig at koreanene har det paa samme maate som santalene. Jeg kjender santaler som har utviklet sig til at bli rene genier paa det financielle omraade. De arbeider næsten aldrig eller fortjener noe, men nød lider de ikke. De har lært den kunst at laane. Naar de saa efter noen aars forløp har laant fra alle sine venner og naboer og alle pengelaanere i nabolaget, og disse begynder at bli utaal-

modige og gjør det hett for dem, da forsvinder de simpelthen og dukker op paa et andet sted, hvor de saa kan begynde forfra igjen.

At indkassere gjæld hos santalene er ikke saa litet av en kunst. At de selv husker sin gjæld og kommer og betaler den uten at de gjentagende er blit krævd falder dem ikke ind. Ikke engang sine skatter betaler de før de blir næsten truet med utpantning. Der er dog mange hæderlige undtagelser fra denne regel, men de lærde fortæller os at undtagelsene kun stadfæster regelen.

Har man til eksempel gjentagende krævd en mand, og det allikevel ikke er blit til noe med betalingen, saa leier man simpelthen en dertil skikket mand, sender ham hen til vedkommende og lar ham sitte ved hans dør indtil han faar pengene. Hver gang manden gaar ind eller ut av sit hus blir han paa en høflig og pen maate mindet om at han maa betale det han skylder. Om noen dage begynder dette stadige takdryp at virke paa mandens nerver, og han skaffer pengene til veie. Som regel maa han ogsaa underholde manden som sitter ved hans dør. Han kan jo ikke la ham sitte der og sulte ihjel.

Svært faa santaler kan behandle penger. Har de noen skillinger mellem hændene er de formelig febersyke indtil de faar dem brukt op. Det er likesom de ikke forstaar at pengene har noen værdi. De gir dem ogsaa gjerne let fra sig. Kommer noen til dem med en rørende historie faar han maaske den sidste skilling de har.

Denne santalenes svakhet har hinduiske og muhamedanske pengelaanere god greie paa og benytter

sig av den til det yderste. Naar risen er plantet og veiret er noenlunde gunstig saa der er haab om en god avling, lar pengelaaneren santalen forstaa at han gjerne kan faa laane noen skillinger hos ham hvis han trænger det. Jo, santalen synes nok det skulde være gjildt at ha noen penger nu til litt ekstra mat eller klær; nu har han slitt haardt hele plantetiden og synes han kan unde sig selv alt godt. Saa biter han paa pengelaanerens krok, laaner penger og lover at betale tilbake saa og saa mange maal ris for hver rupee naar grøden er blit høstet.

Saa snart santalen har begyndt at tærske møter pengelaaneren frem paa tærskepladsen med sine tomme sækker og sit eget rismaal. Dette hans rismaal ser litt stort ut, og santalen protesterer; men da henter pengelaaneren sin kontrakt og læser op for ham at han maa betale tilbake saa mange maal ris, maalt i et rismaal som er saa og saa mange fingrer høit. Det har santalen selv sat sit fingermerke paa i vidners nærvær.

En saadan sak blev bragt frem for høvdingenes raad i kolonien, og det blev kjendt for ret at en kontrakt som bestemte et andet maal eller en anden vegt end den av regjeringen godkjendte ikke var bindende. Den gang fik ikke pengelaaneren det slik som han vilde ha det.

Denne kjendelse kom snart ut iblandt folket, og saa begyndte moroa. Alle som hadde lignende kontrakter med pengelaanerne tænkte at her var der anledning til at spare noe, ja kanske helt slippe fra at betale gjælden. Følgen var at jeg fik en ustyrtelig mængde pengelaanersaker at avgjøre. I flok og

følge kom de, professionelle pengelaanere, handelsmænd og skræddere, hinduer og musselmænd, alle som hadde tænkt sig at bli hurtig rike ved at laane penger til santalene i kolonien. De bøide sig til jorden og sa: "Du er vor far og mor, de fattiges ven og forsørger. I din store visdom har du sagt at en kontrakt som bestemmer at ris skal maales i et maal som er 19 fingrer høit ikke er bindende. Nu vil ikke dine santaler betale os hvad de skylder os. Vi er fattige mennesker, og hvis vi ikke faar vore penger tilbake, da vil baade vi og vore barn sulte ihjel. Dit ord er lov her i kolonien. Over dig er der kun en som har mere magt og visdom, nemlig Allah. Vil du ikke redde os fra døden ved at indkræve vore utestaaende penger for os?"

Der var intet andet at gjøre end at ta sig av deres saker. De kom med lange lister over folk som skyldte dem penger. Jeg sendte bud efter disse og satte mig saa til at opgjøre deres regnskaper. Pengelaanerne fik kun en rimelig rente, saadan omtrent tolv procent. De skar tænder og syntes at dette næsten tok livet av dem — kun tolv procent! Og de som var vant til at faa fire procent om maaneden, eller femti procent aaret for sine penger!

Men der var intet at gjøre ved det, var de ikke fornøid med regnskapet slik det nu forelaa, stod det jo aapent for dem at bringe sakene op for retten. De visste vel at den engelske magistrat i vort distrikt ikke næret noen særdeles stor kjærlighet til denne slags aagerkarle. Dit hadde de ikke lyst at gaa. Da fik de hellere se at indskrænke sig hvad leve-

maate og andre utgifter angik, saa de ikke skulde falde sine slegtninger til byrde.

Nu, dette var en av santalenes skrøpeligheter. Der er ogsaa andre. De er tankeløse, sorgløse barn. Men sandt at si vil vi hellere trækkes med denne skrøpelighet hos dem end at se dem som haarde materialister, slik som mange i vore kristne land er.

At drive processer og retssaker er ogsaa en av de skrøpeligheter santalene er befængt med. Det er de for resten ikke alene om her i landet. De har hat gode læremestre i sine naboer, bengalene. For en bengali er det en ren underholdning at drive processer. De er fødte prokuratorer. Og hvis en mand har hat flere retssaker, har han stor anseelse i sit nabolag.

Men skal noen kunne drive retssaker her i landet med noenlunde sukces, maa han kunne lyve. Og det kan bengalene, det skal de ha kredit for. Man maa uvilkaarlig beundre deres færdighet i at lage løgner og faa dem til at hænge sammen og passe sammen slik, at løgneren ikke kjører sig fast.

Santalene kan nok lyve de ogsaa, men naar det blir spørsmaal om i en snever vending at dække den ene løgn med en anden, da greier de sig ikke. De har ikke saa godt omløp i hodet til slikt som bengalene, og det blir snart for indviklet for dem. Har de ikke rent mel i posen og skal til at lyve sig frem, kommer de som oftest galt fra det. Tilsidst falder alt i stykker for dem, og de blir staaende og slikke sig om munden og klø sig under armene og se forlegne ut, og saa ender det gjerne med at de gaar til bekjendelse.

En gang over i Benagaria sat jeg sammen med Skrefsrud og hørte paa ham holde forhør i en sak. En santal var hovedvidnet. Skrefsrud hadde nok sterk mistanke om at han løi, men lot hele tiden som om han trodde hvert ord manden sa og paa denne maate ledet ham ut paa glatisen. Da han hadde faat ham dit hvor han vilde ha ham, satte han sine hvasse tigerøine paa ham og spurte ham: "Hvor meget har du faat for at si dette?" Manden manglet omløp i hodet. Uten at tænke paa hvad det vilde bety, sa han: "Fire annas, saheb."

Med litt tid og taalmodighet kan man som oftest faa sandheten at vite hos en santal. Der er ærlig bund i ham. Han er et stort barn med alle et barns lyder og dyder.

I kolonien er der rik anledning til at øve sig i retspleie baade blandt bengaler og santaler. Hver lørdag møter koloniens landsbyhøvdinger paa stationen, og alle som har saker at avgjøre møter da ogsaa frem. Stundom er der en forsamling paa et par hundre mennesker som er direkte eller indirekte interessert i noen av de saker som skal frem. Og det er som regel en meget interessant dag.

Alle slags saker kommer frem. Der er de forskjellige brudd paa koloniens love, saasom drik, bongadyrkelse, hekseri og søndagsarbeide. I hvert av disse tilfælder har man koloniens regler at holde sig til, og i disse er der fastsat bøter for de forskjellige forseelser.

Det er en glæde at faa lov at hjælpe dette folk ved at stifte fred iblandt dem og forlike dem som er blit uforlikte. De ligner da ogsaa barn i det at

de ikke bærer nag til hverandre. De kan slaas og trætte saa det fyker, men naar deres sak er behandlet og avgjort er de like gode venner igjen. Og da er det bare en fornøielse at ta sig av deres trætter og faa dem avgjort.

Med bengalene derimot er det anderledes. De lar sig ikke forlike saa let. De kan nok ogsaa love at de skal være forlikte og holde fred med hverandre, men den næste anledning de faar ryker de som regel atter i haarene paa hverandre.

En gang hadde vi en flok bengalske arbeidere paa stationen. De skulde sage tømmer for os. Vi sager tømmer med haandsag her i landet, vistnok paa samme maate som Noas tømmermænd gjorde. En tømmerstok lægges med den ene ende op paa en stelling. En mand placeres ovenpaa stokken for at styre sagen, medens to mænd staar nedenunder og trækker den. Smaat gaar det jo, men det faar man vænne sig til. Arbeidstempoet er ikke saa hurtig som det kunde være.

Der var seks mand i dette arbeidslag, og de var alle sammen i slegt med hverandre. Tre av dem arbeidet paa missionsstationen, og de andre tre arbeidet i landsbyene i nærheten. De hadde sine hjem nede i Bengalen og var her paa arbeide kun i den kolde aarstid. Fortjenesten skulde de dele likelig. Da de tre som arbeidet i landsbyene var færdige med sit arbeide kom ogsaa de til stationen og slog sig ned sammen med sine kastefæller. Pengene de hadde tjent bragte de med sig og la i en liten kasse i sit hus.

En dag kom den ene av disse sagere, en mand

med et stort, kulsort skjeg, og klagde over at tredive rupeer av de penger han var ansvarlig for var forsvundet. Han graat saa taarene haglet nedover skjegget.

Jeg gjorde intet med saken straks, da jeg mente at pengene nok vilde komme tilbake av sig selv. Men det gjorde de ikke. Mændene trættet baade nat og dag. Slogs gjorde de ikke, men munden gik ustanselig og det i meget høie toner. Tilsidst kom noen av folkene paa stationen og sa at de ikke kunde holde det ut længere med disse sagere, de fik ikke fred hverken nat eller dag for deres trætte. Vi maatte se til at gjøre noe for at faa slut paa trætten.

Vi samlet saa sagerne og sat et par timer og hørte dem lage løgner med en aldeles beundringsværdig færdighet. At manden virkelig hadde pengene da han kom til stationen blev bevist. At noen fremmed eller uvedkommende hadde været inde i deres hus i mellemtiden kunde ikke bevises. Et av arbeidslagets egne medlemmer maatte ha tat pengene. Men hvem tyven var, se det var ikke saa godt at bevise. Jeg hadde nok den sortskjeggede mistænkt, men noen beviser hadde jeg ikke. Han var den rappeste av alle til at lyve. Tilsidst sa jeg at jeg trodde det var ham som hadde pengene. Da graat han atter og sa at han var villig til at gaa med mig over i kirken og sverge ved de kristnes gud at han var uskyldig.

Nu var jeg omtrent sikker i min sak. Hvorfor vilde han som var en hindu sverge ved de kristnes gud, som jo ingen betydning hadde for ham? Jeg sa da at han skulde faa sverge ved sine egne guder.

Saa bestemte vi at møtes der igjen ved solnedgang. Og da skulde jeg bringe min rifle. Den vilde jeg saa la i alles paasyn og lægge den paa bordet. Saa skulde den ene efter den anden gaa og sætte sig foran den og gape over rifleløpet et par minutter, og saa kunde de gamle hinduiske guder avgjøre hvem tyven var. Men for at ikke jeg skulde faa vanskeligheter med regjeringen i tilfælde noen skulde faa sit hode avskutt, maatte alle først skrive under paa et dokument og bevidne at de gjorde dette av egen fri vilje. Naar vor bengalske lærer var færdig paa skolen vilde jeg be ham om at utfærdige dokumentet og faa deres fingeravtryk paa det.

Jeg spurte dem atter om de var villige til at gaa med paa dette, og alle erklærte at de var det, men jeg la dog merke til at den sortskjeggede ikke var saa høirøstet længere. Saa gik jeg min vei, der var over en time igjen til solnedgangen.

Jeg hadde ikke været hjemme mere end femten minutter før den sortskjeggede kom og bad om at faa snakke med mig. "Jeg har fundet pengene!" sa han. "Jeg kom til at flytte paa den lille kasse, og der fandt jeg dem i halmen," la han til. Jeg sa at jeg syntes det var leit at han ikke hadde tænkt paa at flytte paa den kassen tidligere, saa kunde han ha sparet baade os og andre en hel del baade ubehageligheter og bryderi.

Da vi saa ved solnedgang kom sammen igjen blev den sortskjeggede mulktert, ikke for tyveri, men fordi han hadde forsømt at flytte paa kassen i tide. Slik endte den historien. Der blev atter fred

i leiren, og sagen begyndte atter at gaa op og ned gjennem tømmerstokkene.

Al ugreie mellem koloniens medlemmer blev avgjort av høvdingeraadet, og jeg husker ikke at der i min tid blev sendt op til regjeringen en eneste sak. Anderledes var det naar der kom ugreie med folk som bodde utenfor kolonien. Da maatte vi til retten. Det hændte et par ganger.

En dag sat jeg i Haraputa-kirken og hvilte mig. Jeg var oppe i den ende av kolonien for at se til med et irrigationsarbeide som kolonistene holdt paa med. Saa kommer gamle Udla, høvdingen i Sirampur landsby, og ber om at han endelig maa faa snakke med mig.

Det han hadde paa hjerte var følgende: Et par bøfler var kommet væk fra landsbyen. I flere dage søkte de dem overalt i kolonien men kunde ikke finde dem. Endelig fik de greie paa at de var sat ind i en "pound yard" over i det tilstøtende kongerike, som heter Cooch Bihar. Folk var saa reist derover for at hente dem, men forstanderen for kreaturfængslet eller "pound yard" hadde forlangt 30 rupeer for deres løsladelse. Da de ikke hadde saa mange penger med sig kom de tilbake. Og nu var det spørsmaal om hvad de skulde gjøre.

Bøflene hadde været vække i omtrent otte dage, og jeg regnet ut at der skulde betales to og en halv rupee, eller i det høieste tre for deres ophold. Vi forstod straks at vi her hadde at gjøre med en egte bengalsk skurk som indbildte sig at han her hadde anledning til at skaffe sig litt ekstra fortjeneste, da han hadde med en dum santal at gjøre.

Disse pound yards, hvor herreløse dyr bringes hen, drives paa en maate av regjeringen. Bestyreren ansættes av magistraten og maa indsende maanedlig rapport om sit arbeide. Hvis eieren av et indsat dyr ikke melder sig inden en maaned blir dyret solgt ved offentlig auktion.

Santalsk postbærer

Høvdingen mente at det kanske var det bedste at en hel flok av hans unge mænd drog avsted, gav bengalien de tre rupeer og saa simpelthen jog bøflene hjem. Men paa den maate vilde de let faa en retssak paa halsen. Jeg raadet dem til at betale hvad bestyreren forlangte og kræve kvittering av ham. Jeg bad dem ogsaa at ta landsbyens skolemester

med for at han kunde læse kvitteringen og se om den var rigtig.

Der blev saa skillinget sammen, og fire mænd drog avsted med tredive rupeer for at utløse de to bøfler.

Den næste dag kom gamle Udla til missionsstationen sammen med de fire mænd. De hadde rigtignok faat sine bøfler, betalt sine tredive rupeer, men faat kvittering for to og en halv rupee.

Jeg spurte skolemesteren hvordan det var mulig at han hadde latt sig snyte paa denne maate. Han forklarte at de først maatte lægge pengene frem, da først fik de kvitteringen, og med det samme snappet den bengalske pound-bestyrer pengene og smuttet væk. De ventet paa ham i flere timer, men han viste sig ikke mere. Saa kom de hjem. Hvad skulde de nu gjøre?

Cooch Bihar er en saakaldt "native state," som har sin egen maharaja eller konge. Den nærværende konge er en fordrukken stakkar som litet eller intet har med regjeringen av sin stat at gjøre. Det besørger englænderne for ham. Retssystemet er derfor det samme i Cooch Bihar som i andre dele av Indien. Jeg sendte derfor hele følget over til den nærmeste magistrat indenfor dette kongerikes grænser med rapport om hvad der var foregaat og med bøn om at han maatte ta sig av saken.

Magistraten var en indfødt, men en meget grei kar. Han tok sig av santalene, forhørte dem om hvordan alt var gaat til, lot saa kreaturfængslets forstander arrestere og fastsatte dagen naar saken skulde avgjøres. Han skrev og bad mig komme der-

over som vidne den dag, da det jo var paa mit raad santalene hadde betalt pengene.

Stedet hvor magistraten holdt til heter Phulbari, hvilket er utlagt blomsterhuset, og ligger paa en tør slette omtrent 25 mil fra vor missionsstation. Der var ingen anden raad med det, da dagen kom maatte jeg reise. Jeg lot da spænde for min oksevogn og satte avsted. Det var en av de sidste dage i mars og solen var het, især midt paa dagen. For at undgaa heten reiser man paa denne aarstid helst om natten, det vil si hvis man reiser paa saadanne veier som kan befærdes om natten. Noen av veiene i den del av landet bør man helst holde sig væk fra ved nattetid. Vilde elefanter og tigre er ikke hyggelige at møte med i mørke natten i tykke jungelen.

Paa flere maaneder hadde det ikke regnet, og alting var knastørt. Om det er der intet at si, det er naturens orden at man ikke har regn fra oktober til frem i april. I den tørre tid er veiene dækket av et lag av fint, melagtig støv. Naar okser og vogn kommer i bevægelse reiser der sig en sky av støv. I en saadan støvsky maatte vi vandre den hele nat. Og veiene var noe av det værste jeg har været ute for, og aldeles uten erfaring paa indiske landeveier er jeg ikke.

Ved totiden om natten stanste vi ved en stor elv. Der skulde vi over med færge. Men færgen laa paa den anden side. Vi begyndte at rope paa færgemanden, men han hørte os ikke. Vi skrek os hæse, men like meget hjalp det, han svarte ikke. Jeg tænkte paa Baals prester og ropte endda litt høiere, men til ingen nytte. Der var da kun en utvei tilbake

for os, og det var at sætte os til at vente indtil manden vaaknet og av sig selv bragte færgen over.

Med orientalsk ro og taalmodighet satte vi os til at vente ved elvebredden. Oksene fik mat. De to mænd som var med mig svøpte sig ind i sit tøi og snorksov snart. Jeg skulde holde vakt. Utenfor den lille cirkel som blev oplyst av min løgt laa den blaasorte, maaneløse nat uforstyrret. De eneste lyd jeg hørte, foruten mændenes snorken naturligvis, var naar fisken sprat i elven eller naar en flok sjakaler tutet borte i jungelen.

Timene gik. Omsider begyndte dagen at gry. Her og der begyndte en fugl at kvidre. Jeg vækket mændene, og vi begyndte atter at rope. Denne gang lykkedes det. Manden kom pa benene og begyndte at stake sin færge over til vor side av elven. Færgen var skrøpelig i høieste grad. Et par gamle baater som saa ut til at være fra tiden før jernalderen, da de var naglet sammen med bare trænagler og bundet sammen med bast. Over begge baatene laa der saa et lag av bambusrør. Paa dette blev oksene anbragt under sterk protest fra deres side. Selv oksene, som jo har det ord paa sig at de er dumme, kunde se at færgen var gammel og skrøpelig, og de vilde vist meget hellere ha svømmet over. Men vi kom over i god behold, og det er hovedsaken.

Veien blev litt bedre, og det kom vel med, ti nu maatte vi sandelig skynde os hvis vi skulde naa frem i tide. Okser pleier at gaa to mil i timen, men disse okser var større end de almindelige, hadde faat ordentlig mat og kunde derfor naar det knep gaa hele tre mil i timen.

Endnu hadde vi to elver at passere, men færgemændene var vaakne nu, saa det gik forholdsvis hurtig. Ved den sidste elv blev det spørsmaal om vi skulde stanse og koke vand til te og spise litt frokost. Vi holdt raad, mine mænd og jeg, og kom til det resultat at vi nok ikke kom til at krepere om vi gik uten frokost for en gangs skyld. Hovedsaken for os var at naa frem til vort bestemmelsessted i tide.

Klokken var elleve da vi naadde frem, og vi var bange for at vi var kommet for sent. Glade blev vi da vi fandt ut at vor sak først skulde op klokken to, saa fik vi da tid til baade mat og hvile.

Paa den bestemte tid fik vi audiens hos magistraten. Han tok meget venlig imot os og hadde tid til at slaa en liten passiar før saken begyndte. Retssalen blev snart fyldt. Den anklagede og hans venner hadde en hel bænk fuld av advokater. Jeg tror der var fem stykker, og jeg kunde derfor vente mig et intrikat bengalsk kryssforhør.

Der blev da først git mig anledning til at fortælle hvad jeg visste om saken. Jeg hadde selv sendt folkene avsted og raadet dem til at betale det som manden forlangte. Han er jo en regjeringens tjener, denne pound keeper, og jeg formanet stadig mine folk til at være øvrigheten underdanig og lydig. Jeg kunde jo ikke vite hvad regler de hadde ved sine pound yards in Cooch Bihar, derfor sa jeg at de burde betale hvad manden forlangte, selv om vi syntes det var stridt. Men da jeg fik se at kvitteringen lød paa et helt andet beløp end det de hadde betalt, fattet jeg mistanke om at vi her hadde med et menneske at gjøre som ikke brød sig om lov og ret, og

derfor trodde jeg det var ret at henlede øvrighetens opmerksomhet paa saken.

Saa kom kryssforhøret.

Den som ikke har set en bengalsk lovkyndig vil umulig kunne forestille sig hvor vigtige, høitidelige og alvidende de ser ut.

De begyndte med at spørre mig ut om kolonien, om hvor mange kolonister vi hadde, hvor mange av dem var kristne, hvor lang og bred kolonien var, og lignende som intet hadde med saken at gjøre. Jeg satte mit enfoldigste ansigt paa og forsikret den lovkyndige om at det skulde være mig baade en fornøielse og en ære en gang senere at utvide hans allerede vældige kundskaper med de faa oplysninger jeg kunde gi ham om kolonien og vort arbeide der. Men nu turde jeg ikke opta magistratens tid med det, da han vistnok hadde meget at bestille. Koloniens størrelse hadde jo intet at gjøre med bøflene og de tredive rupeer.

Magistraten smilte.

Den lovkyndige satte sig og sa at det var alt han hadde at spørre om. Saa blev den anklagede spurt om han hadde noe mere at si til sit forsvar. De lovkyndige bad da dommeren om at faa lov til at gaa utenfor og holde raad sammen. Det fik de og forlot retssalen.

Magistraten mente at jeg var færdig og kunde gaa om jeg vilde. Det var jeg glad for, takket for mig, sa farvel og gik.

Paa marken utenfor retssalen saa jeg de lovkyndige sitte paa huk med synderen mellem sig. Senere fik jeg høre at resultatet av denne raadslagning var

at forbryderen kom ind til magistraten og tilstod at han hadde tat pengene og bad om naade.

Han maatte betale pengene tilbake og fik to maaneders fængsel atpaa for sin begjærlighet. Santalene var lykkelige fordi de for en gangs skyld fik ret.

Reisen hjem fra Phulbari gik for sig uten videre eventyr. Vi kom over alle elvene før det blev mørkt, og før midnat var vi atter hjemme. Da hadde vi tilbragt 24 timer paa landeveien og spist støv hele tiden, men mat kun en gang. Ved saadanne leiligheter sætter man pris paa hjem og hvile.

Hekseprocesser hadde vi ogsaa mere end nok av. Troen paa hekser er vistnok almindelig over hele Indien. Det er en av de ting som enhver missionær i Indien har at regne med. Blandt et folk som santalene med en animistisk religion er det rimelig at heksetroen har særdeles god jordbund og har slaat dype røtter. Og det har den ogsaa, det har vi faat se mange ganger. Og det er ikke bare hedninger som pludselig gripes av frygt for hekser, men ogsaa kristne.

Der er nok folk i hjemlandene som vil ryste paa hodet naar de faar høre at ogsaa de kristne ligger under for denne frygt. Men la os nu ikke være for snare i vor dom. Se selv efter hvor længe det er siden man brændte hekser i Amerika. Og i Norge avlivet man dem saa sent som 1834, næsten et tusen aar efter at Norge var blit et kristent land. Og blandt santalene er jo kristendommen bare et halvt hundre aar gammel. Skal vi følge hjemlandenes eksempel kan vi tyne hekser i Santalistan endnu i lange, lange tider.

Jo, vi har nok desværre hekseprocesser blandt de kristne ogsaa. I kolonien er der en landsby som heter Hansingpur. Der var kun seks familier i hele landsbyen, og alle var de i slegt med hverandre. Mændene var enten høvdingens sønner eller hans svigersønner.

En dag gik alle landsbyens kvinder ut i skogen for at hente brænde. Som de holdt paa med at samle tørre kvister sammen fik den ene av kvindene øie paa en stor "torhot," et slags firben, som laa paa en træstamme og solet sig. Disse firben blir ofte op til to fot lange og er tykke og fete. Santalene spiser dem og sier at de er rigtig lækre. Fedtet av disse firben benyttes som medicin og skal blandt andet være svært godt at smøre paa brandsaar. Den kone som først fik øie paa firbenet hadde et barn hjemme som hadde forbrændt sig.

Da hun saa firbenet ropte hun paa de andre kvinder at de maatte komme og hjælpe hende med at slaa det ihjel. Men de var sendrægtige som almindelig, og inden de drog sig dithen var firbenet sporløst forsvundet. Konen blev sint fordi de ikke straks kom og hjalp hende og sa sin hjertens mening om dem og deres sendrægtighet. De andre kvinder bare lo til hende. Da sa hun: "Der kan vel komme den dag naar noen av eder ogsaa kan faa sygdom og ønske hjælp til at forskaffe medicin!"

Omtrent et aar efter dette blev vedkommende kvindes svigerinde syk. De laget medicin til hende, men det hjalp ikke. Det var som om medicin ikke bet paa hende, hun blev bare værre. En dag sa hun til sin veninde: "Husker du hvad min svigerinde sa

da vi var i skogen og vi ikke hjalp hende at slaa firbenet ihjel? Nu er hendes ord gaat i opfyldelse. Det er sikkert hun som har kastet denne sygdom paa mig!"

Veninden fortalte dette til alle dem hun traf, og snart visste alle at vedkommende kone var blit forhekset og at det var svigerinden som hadde gjort det. Folk tok parti, somme med den syke og somme med den mistænkte, og landsbyen var snart fuld av trætte og spektakel. Det var midt i travle plantetiden, men mændene sat hjemme og trættet om hvad de skulde gjøre med denne heks.

Der er en god ting med dette folk, og det er at de ikke er saa snare til at ryke i tottene paa hverandre. De bruker munden mere end nævene, og den praksis har den fordel med sig at de ikke faar legemlig skade av den. De kan holde det gaaende meget længe med at bruke munden, da de har et anselig forraad av skjeldsord og anden brukbar skyts, men saadant tar da ikke helsen av folk. Saa i dette tilfælde er mundkraft meget at foretrække for haandkraft.

Konen som var mistænkt for hekseri kom sammen med sin mand hit og klagde sin nød for mig. Jeg sendte da bud til høvdingen at han maatte komme til det ukentlige høvdingemøte og ha med sig alle dem som hadde med saken at gjøre, saa skulde vi undersøke den.

Han kom og hadde med sig næsten hele landsbyens voksne befolkning. Saken blev undersøkt, og det som jeg ovenfor har fortalt kom frem. Det viste sig da ogsaa at den som hadde været mest ivrig

i at beskylde den mistænkte kone for hekseri var høvdingen selv. For det blev han mulktert av høvdingene og fik sig en god revselse atpaa.

Saken endte med at landsbyens folk bad hverandre om forladelse for hvad de hadde sagt og gik forlikte hjem.

Vi sendte medicin til den syke kone og hun kom ganske snart paa benene igjen. Men jeg er sikker paa at i sine hjerter tror folket at konen blev bedre fordi heksen blev skræmt og sluttet med at paavirke hende med sit hekseri, og at det slet ikke var medicinen som hjalp hende.

Hekseri er ikke bare en indbildning her men en virkelighet som vi har at regne med. Men her er et godt sted at slutte dette kapitel.

XIII

OPLEVELSER I JUNGELEN

SANTALENE er fødte jægere. Det ligger dem i blodet. Det første leketøi en santalgut faar er gjerne en liten bue og en pil. Med den øver han sig indtil han har lært at ramme det han sigter paa. Efterhvert som gutten vokser blir jo ogsaa buene større og stivere. Hans ambition med hensyn til vildt vokser da ogsaa i samme forhold. Først er det græshoppene som faar undgjælde, siden blir det firben og senere smaafugler og harer.

I det gamle santalland er der efterhaanden blit ganske smaat om vildt rundt landsbyene. En spurv nu og da, og en sjelden gang en hare, det er omtrent det hele undtagen man bor nær en større skog eller et berg.

Anderledes var det i Assam. Da de kom dit fandt de jungelen fuld av vildt, det var et Eldorado. Der var fuldt op av vilde dyr og fugler at skyte. Især var vildsvinene talrike til at begynde med, og det sies om somme av de første settlere at hadde de brukt saa megen tid paa sine marker som de brukte paa jagten vilde de for længe siden ha været rike folk. I elvene og de smaa indsjøer var der godt om fisk. Santalene laget sig store garn for at fange fisk.

Men saa en dag kom regjeringen med oplysning

om at der var fredetid baade for vildt og fisk, og at ingen maatte hverken fiske eller drive jagt i visse maaneder. Dette syntes santalene var en stor vilkaarlighet av en ellers god og hensynsfuld regjering. De protesterte nok, men det hjalp ikke. Saa begyndte de at søke efter veier at omgaa disse love paa, og de fandt dem. Hvem kan passe paa eller holde rede paa alt som foregaar i jungelen? Hvis en hjort kom ut av skogen i fredetiden og forvildet sig ind paa en santals marker og gav sig til at spise hans grøde, naar saa noen timer senere santalen spiste hjorten kunde han ikke indse at noen forbrydelse var skedd.

Naar der gis anledning til jagt maa en santal være temmelig skrøbelig hvis han ikke kommer sig paa benene. Der er vistnok intet uten døden eller alvorlig sygdom som kan holde dem tilbake. Da kommer der liv og fart i dem, selv om de ellers er nok saa træge.

Jeg husker vor gamle overhøvding i kolonien. Han var ved den tid omtrent otti aar. Naar han skulde være med omkring i kolonien og avgjøre grænsetvister eller andre saker maatte han altid faa kjøre med mig, da han paastod at hans gamle knær negtet at bære ham længere, han orket ikke længere at gaa lange turer. En dag sitter saa en av de yngre missionærer paa kirkeverandaen og har bibeltime med de ældste, og gamle Chortrae, overhøvdingen, var med. Som de sitter der optat av sit arbeide kommer en forvildet og opskræmt hjort travende gjennem missionsstationen. Santalene fik øie paa den. Men da kan det vel hænde at der kom liv i

dem. Bibeltimen fik nok en brat og hastig ende istedetfor en høitidelig avslutning.

Med sin gamle overhøvding i spidsen satte santalene efter dyret. Missionæren kom indom kontoret efter bøssen, og hjorten, bibelklassen og missionæren forsvandt i jungelen. En times tid senere kom de tilbake med hjorten. Og missionæren paastod at hadde det ikke været for den gamle overhøvding med de daarlige knær vilde han neppe ha kommet paa skudhold. Men han løp næsten likesaa hurtig som hjorten og slik at han fik vende den nedover imot missionæren, saa han fik skyte den.

Hjortestek hadde vi i flere dage, men vi tapte troen paa overhøvdingens daarlige knær.

I mars maaned begynder det lange jungelgræs at bli tørt. Ved den tid er ogsaa folk færdige med ristærskingen og har litt bedre tid end ellers til at drive jagt. Men misforstaa mig nu ikke, jeg vil ikke gi folk det indtryk at santalene er saadanne mammonstræller som har det saa travelt at de ikke har tid til at løpe efter en hare eller en hjort hvis det er nødvendig, langtfra! Det skulde bare mangle.

Som sagt, naar de er færdige med indhøstningen og tærskingen har de særskilt god tid til jagt, og de lar heller ikke anledningen gaa ubenyttet forbi. Naar jungelgræsset blir saapas tørt at man kan sætte varme paa det blir det gjerne bekjendtgjort at paa den og den dag skal det bestemte stykke jungel brændes av, og der skal holdes jagt.

Paa saadanne dage lægger gjerne hele den mandlige befolkning, baade ældre og yngre, store og smaa, alt sit verdslige arbeide fra sig, finder frem sine

jagtredskaper og samler sig paa det forut bestemte sted. Ildvaaben faar de ikke lov at ha. Dertil skal de ha særskilt tilladelse fra regjeringen. Og saadan tilladelse har kun noen faa i kolonien skaffet sig. Men piler og buer og spyd og stænger og stridsøkser har de. Og alle disse redskaper tar de med sig. Somme kommer saa nedlæsset med vaaben at de intet kan bestille naar anledningen byder sig.

En gang skulde vi brænde av et stykke jungel midt inde i kolonien. Det var omtrent en mil langt og en halv mil bredt. Ved elleve-tiden myldret det av bevæbnede santaler paa alle veier. Der var bare git et par dages varsel, men allikevel var hele den mandlige befolkning, smaagutten iberegnet, mobilisert. Hvordan de hadde faat det bekjendtgjort paa saa kort tid er et av "østens mysterier."

Der blaaste en frisk bris fra nord. Snart saa vi røk og flammer stige tilveirs paa nordsiden av jungelen. De fleste av os var forsamlet paa sydsiden. Ilden tok fart. Det var et storartet syn at se flammene gaa gjennem det femten fot høie græs med knitren og knald, saa det føltes som om jorden rystet.

Spændende var det ogsaa at sitte bak en tue med riflen i haanden og vente paa at en tiger, en bjørn eller en leopard skulde styrte frem av krattet opskræmt av ilden. Og vi hadde god grund til at vente at faa noen av disse herrer. I længere tid hadde en stor tiger hat sit tilhold netop i denne jungel. Andenhver dag hadde den slaat ihjel og spist et dyr for noen av folkene der i nærheten og var blit en plage for dem. Den var saa fræk at den kom og tok krea-

turer midt paa lyse dagen like for øinene paa hyrdedrengene. Og derfor hadde der i nabolaget samlet sig en ganske sterk uvilje imot denne bestemte tiger. Guttene hadde oplagt alskens onde raad imot den. Hvis de bare fik øie paa den skulde den faa betaling for alle de dyr den hadde dræpt!

Som et vældig tordenveir kom ilden nedover imot os. Flammene slog ofte femti fot i veiret, og braket var øredøvende. Røkskyene skygget for solen. Men al røken steg ikke tilveirs, den la sig ogsaa henover markene saa vi næsten intet kunde se, og den sved og brændte i næse og øine. Men hvad brydde vi os om det! Nu maatte vi passe paa. Kanske fik vi anledning til at sende den forhadte tiger en kule i livet. Og om ikke den, saa noen anden av jungelens indvaanere. Derfor tørret vi vandet fra øinene og stirret ind i den røkfyldte luft.

Da spændingen var som sterkest, saa det næsten ikke var til at holde ut blev der pludselig liv i leiren et stykke til høire fra hvor jeg sat. Der reiste sig vældige krigshyl, spyd blev kastet, piler avskutt, og folk løp hit og dit. Jeg strakte hals for at se hvor stor tigeren var og fik da inde i røken øie paa en stakkars forfjamset hare som var ivrig optat med at forsøke paa at redde det eneste den eide i denne verden, sit stakkars lille liv. Det lykkedes dog ikke for den. At løpe spidsrot gjennem rækker av væbnede santaler er ikke let selv for en rapfotet hare.

Jagten fortsattes til langt frem paa eftermiddagen, men ingen av os fik saa meget som et glimt av tigerens haletip engang. Formodentlig hadde den kjendt det paa sig at noe var i gjære og hadde lusket

av i tide. Nok var det, noen faa dage efterpaa var den paa pladsen igjen og fortsatte med at dræpe kreaturer. Først en maaneds tid senere, da den hadde slaat ihjel en ku for en av vore ledende høvdinger gjorde de has paa den. Om morgenen tidlig dræpte den kuen og suget blodet av den, derpaa trak den skrotten ind i jungelen for saa at komme igjen om natten og fortære den. Imidlertid var doktoren derhen og stak litt stryknin ind i bogen paa kuen med det resultat at tigeren den næste morgen laa paa likstraa et litet stykke fra sit bytte. Blandt hyrdedrengene var der stor jubel den dag. Mange var henne og kastet et sidste blik paa sin faldne fiende.

Nuvel, tigeren fik vi ikke se den dag, men der blev ikke saa litet utbytte av jagten allikevel. Der faldt flere smaa hjorter, et par vildsvin, noen pindsvin og en hel del harer.

Da jungelstykket var avbrændt kom folk og fortalte at de hadde set tre hjorter løpe ind i et stykke jungel en halv mils vei derfra. Skulde vi ikke brænde det med det samme? Der var en landsby like i nærheten av dette jungelstykke, og jeg var bange for at gnistene kunde komme til at sætte ild paa den, men det vilde folket ikke høre paa. Vinden hadde da ogsaa lagt sig litt.

Det varte ikke længe før jungelstykket var omringet av folk, og ild blev paasat. De stakkars dyr som hadde tat sin tilflugt der blev nødt til at fly. Røken var tyk. Den første hjort som kom var en liten hornløs tyksak. Med næsen mot marken løp den tvers igjennem folkehopen, og i hasten saa den sig ikke for men løp like mellem benene paa en høi

og meget bevæbnet santal. Vi saa ham fegte i luften med sine armer idet han blev vippet overende av hjorten. Santalene kan nyte en morsom situation og blev saa betat av latter at de glemte at skyte dyret, og det slap uskadd væk. De to andre faldt.

I den indiske kvelds korte skumring slæpte vi os hjem trætte og utmasede, men noksaa vel fornøid med jagtens utbytte.

Ved daggry en morgen kom der bud fra en landsby en mils vei fra stationen at jeg maatte komme med riflen saa hurtig jeg kunde. To tigre hadde gjestet landsbyen om natten, og nu var de jaget ind i et litet stykke jungel som laa inde mellem landsbyens rismarker. Da jeg kom dit var der vel et hundre mand samlet. De hadde set tigrene flere ganger, og den ene var undsluppet, men den anden var der endnu. At faa øie paa den var dog en anden sak. Det var i regntiden, græsset var høit og grønt, og at bruke varme var der ikke tale om. I timevis blev vi gaaende omkring det lille jungelstykke uten at faa øie paa den. Vi jagte noen store bøfler igjennem krattet gang paa gang, og hver gang de fik teften av den brølte de. Tigeren flyttet vel litt paa sig hver gang, men ikke fik vi se den. Den holdt sig godt gjemt.

Ved middagstid var jeg træt og sa til folkene at jeg vilde hjem. Jeg begyndte at gaa nedover mot landsbyen hvor jeg hadde min hest. Paa veien la jeg merke til en mand som sat paa huk like ved kanten av jungelen og kikket ind i den. Pludselig vender han sig og vinker til mig, samtidig som han gir mig tegn at jeg ikke maatte snakke. Jeg skyndte

mig dithen og bøide mig ved siden av ham for at se hvad det var. "Se der!" hvisket han og pekte ind i jungelen. Der var en sti som kreaturene hadde laget gjennem græsset, men den var synlig kun nede ved marken, øverst var den lukket av græstoppene. Inderst inde, et halvt hundre fot fra hvor jeg sat kunde jeg se noe som lignet et stykke av et tigerskind. Det var ikke stort stykket jeg saa, men stort nok til en blink. Jeg fyrte tre skud med min automatiske rifle midt i blinken. Saa reiste jeg mig for med de to sidste skud at møte den hvis den skulde angripe os. Jeg kunde jo ikke vite hvordan mine kuler hadde rammet den. Kanske jeg bare hadde saaret den, og en saaret tiger er ikke at spøke med.

Vi ventet litt men merket intet til den. Folk kom nu løpende dithen. Med sine lange stokker bøide de græsset tilside, og vi trængte os sagte og forsigtig ind i jungelen, og der fandt vi tigeren netop som den trak sit sidste suk. Det viste sig senere at en av mine første kuler hadde gaat igjennem dens hjerte.

At skyte tigre paa denne maate er et vaagestykke som ikke er at anbefale. Det kunde jo ha gaat galt. Det hænder saa ofte at saarede tigre angriper og dræper jægerne. Mr. Johnson, en missionær som var sammen med Skrefsrud og Børresen de første aar i Santalistan, fik sin ene arm knust av en saaret tigers tænder saa den maatte amputeres.

Den faldne tiger blev baaret op til stationen i triumf paa et par lange bambusstænger. Det var

min første tiger, og jeg syntes det var aldeles i sin orden at den hadde en eskorte paa omtrent et halvt hundre mænd. Den var ung og ikke rigtig fuldvoksen. Den maalte dog ni fot fra næsen til haletippen naar vi strakte den ut.

Det var ogsaa sidste gang vi gik tilfots i jungelen paa jagt efter tigre. Senere brukte vi andre og mere fornuftige fremgangsmaater. Skal man drive tigerjagt i jungelen, maa man ha trænerte elefanter. Da er det sikkert den mest storartede sport man kan tænke sig. Men se, trænerte elefanter maa nok en fattig jungel-missionær se til at klare sig foruten.

Det hændte ret som det var at tigre kom ind i kolonien og slog sig ned. Kanske der ikke var mat nok for dem i den store Borobadhaskog, eller kanske det var saadanne som var blit utstøtt av tigersamfundet som kom ned til os. Nok var det, de kom, og mat maatte de ha. Folk kom og klagde at tigrene hadde besøkt dem og slaat ihjel deres kreaturer for dem. Noe maatte gjøres for at bli dem kvit.

Vi laget da sittepladser i trætoppene paa saadanne steder hvor vi ventet at tigrene færdedes. Naar det saa var klart veir og fuldmaane satte vi os i trætoppene og ventet paa dem. Høit oppe i et træ kunde man jo være nok saa tryg for ikke at bli revet ihjel av en saaret tiger, men paa den anden side var det en jagtmetode som krævet en mængde tid og taalmodighet. For at paaskynde tigerens ankomst bandt vi en gjet nær træet. Den

blev staaende der og bræke. Vi ventet at tigeren skulde høre den og komme.

Første gang vi prøvde denne metode var i tehaven. Bestyreren og jeg satte os med hver vor rifle i trætoppen. Paa marken like i nærheten av træet hadde vi bundet en liten hvit buk. Imellem den og jungelen var der en aapen pløiet mark som tigeren maatte passere for at naa hen til bukken. Der var klart maanelys. Bukken bræket noen faa ganger og forsøkte at slite sig løs, men da det ikke lykkedes for den gav den sig over, saa op paa de to væbnede mænd i træet og la sig trygt til at tygge drøv. Den tænkte vel som saa at her er der da ingen fare naar to mænd sitter og holder vakt. I lange timer sat vi der og ventet, men alt vi saa var lysfluer og alt vi hørte var myggesur. Da det led over midnat gav vi op og gik hjem og laget os en kop te.

Senere prøvde vi det samme i noen trær i nærheten av en landsby som hadde besøk av tigre næsten hver nat. Vi sat i hvert vort træ et stykke fra hinanden. Denne gang hadde vi unge gjetekid, og de holdt det gaaende med bræking den hele tid. Timene var lange baade for os og vore gjetekid. Fuldmaanens bleke lys laa henover mark og jungel. Smaa, lyse, spøkelseagtige taakedotter drev op fra elven.

Pludselig opdaget jeg en mørk skygge som jeg syntes bevæget sig. Jeg saa paa den en lang stund, men den var stille og jeg begyndte efterhaanden at tro at jeg hadde tat feil og tænkte at det vistnok bare var en tue. Men saa flyttet den sig igjen. Da

begyndte det at bli spændende. Nu forstod jeg at tigeren var kommen. Den laa aldeles stille et minut eller to, saa flyttet den sig noen skridt igjen, akkurat som en kat gjør naar den skal snike sig ind paa sit bytte. Nærmere og nærmere kom den, og spændingen blev sterkere og sterkere. Mit hjerte banket saa haardt at jeg var bange for at tigeren skulde høre det og ta flugten.

Endelig hadde den sneket sig op saa nær at det var bare en tyve eller fem og tyve fot igjen til gjetekiddet, da samlet den sig sammen indtil den saa ut næsten som en bal; den skulde ta det sidste sprang og gripe sit bytte. Da fyrte jeg. Tigeren sprat høit i veiret, og jeg skjøt et skud til, det var ogsaa alt jeg fik anledning til. Som en pil for den ind i et stykke krat like i nærheten.

Jeg reiste hjem meget misfornøid med mig selv som skytter. Skulde jeg ramme noe nu, saa maatte det være saa stort som et høilass. Alle de undskyldninger som kunde tænkes hentet jeg frem, men det hjalp ikke. Jeg var færdig med tigerjagt. Skulde tigrene i kolonien dræpes, maatte noen anden ta paa sig at gjøre det. Og med den beslutning sovnet jeg.

Tidlig den næste morgen kom vor gamle tjener og vækket mig. Der var kommet bud fra landsbyen at de hadde fundet tigeren. Den laa i krattet, hvor den hadde løpet ind om natten, men den var ikke død. De vilde gjerne at jeg skulde komme ned og skyte den. I graalysningen hadde hundene og hyrdedrengene fundet den, og høvdingen sendte saa straks bud til missionsstationen.

Saa hadde jeg da truffet den allikevel!

Nattens triste tanker forsvandt med en gang. Verden blev med ett lys og skjøn. Fager kom ogsaa dagen med rosenfarvede skyer. Det tok ikke længe at komme i klæene. Saa slukte jeg en kop te, puttet patronene i riflen og satte avsted.

Men da jeg kom frem til stedet var tigeren forsvunden. Hyrdedrengene kunde ikke la den i fred. De kastet sten og jordklumper paa den, indtil den samlet sine sidste kræfter og slæpte sig ned til elven, hvor den smuttet ind i et tæt tornekrat og gjemte sig. Vi fulgte dens spor. Hvert sted hvor den hadde ligget var der en blodpøl. Derinde i tornekrattet døde den, og jeg gik glip av et tigerskind. Men mine kuler hadde truffet den, og det var hovedsaken. At den ikke fandt paa at dø med en gang er jo en anden sak. Tigeren er for resten en seig kar og har likesaa mange liv som katten. Og at en kat har ni liv vet jo alle.

Der er flere tigre jeg kunde fortælle om, men jeg tror vi klarer os med det som allerede er fortalt. Nu er det jo den ting med jagt- og fiskehistorier overalt i verden, at ingen er hverken juridisk eller moralsk forpligtet til at trø dem. Det er en ret som menneskeslegten ned igjennem tidene har tilkjæmpet sig og som vistnok ingen kan frata os. Det er ogsaa det eneste forsvar stakkars hjælpeløse mennesker har mot jagthistorier, naar de ikke selv er jægere da.

Men dette menneskeslegtens anlæg til tvil har hat den motsatte virkning paa jægerne fra hvad den skulde ha hat. Den skulde jo ha drevet dem til

nøkternhet og forsigtighet. Men faktum er at jo mere de føler tvilen hos folk, jo tykkere smører de paa.

Men jeg kan ikke avslutte dette kapitel om oplevelser i jungelen uten at fortælle litt om den store bison-okse med hvem jeg hadde et saa voldsomt sammenstøt, at det kun var ved et under jeg slap fra det med livet.

Vi kalder disse okser bison, men det er de nu egentlig ikke. De tilhører Gaur familien eller uroksen, vildoksen. Deres tilholdssted er fortrinsvis høilandet og bergegnene. I Bhutanbakkene nordøst for kolonien skal der være nok saa mange av dem. De kommer ofte ned paa slettene dels for at søke beite, dels for at undfly en slags fluer som plager dem i bergene en viss tid paa aaret.

De er ganske store dyr, omtrent seks fot høie. Deres hode ligner sterkt hodet paa en amerikansk buffalo; samme brede, sterke pande, hornene ogsaa har samme form men er større. De er mørkegraa av farve og har næsten intet haar paa kroppen. De har lange ben og løper meget hurtig.

Saa var det en dag under jagttiden at vi holdt paa at brænde av noen smaa jungelstumper inde i kolonien. Som vanlig var der en masse folk møtt frem, men noe vildt som var at snakke om fandt vi ikke. En av de yngre missionærer var med mig. Vi trasket omkring indtil vi blev trætte, og saa frem paa eftermiddagen blev vi lei det hele og bestemte os paa at reise hjem. Vi hadde hest og en tohjulet vogn, som her kaldes tomtom, henne i landsbyen. Just som vi skulde avsted kom en av vore tjenere

som kunde skyte litt og bad om at faa laane det ene gevær. Det fik han, og vi hadde da kun riflen igjen med fire patroner i.

Da vi var kommet et stykke paa vei hjemover blev vi opmerksom paa et stort dyr som travet henover markene. Vor gamle overhøvding, som hadde

faat lov at sitte paa med os, erklærte straks at det var en vildokse. Nu angret vi paa at vi hadde git fra os vort andet gevær. Oksen var paa venstre side av veien, og det var let at se at den agtet sig hen til et stykke jungel paa høire side av veien en halv mil længere fremme, noe som vi maatte søke at forhindre. Vi kjørte da paa saa hurtig som vor gamle hest var istand til at løpe, og det lykkedes

os at faa dreiet dens kurs. Den var fremdeles paa lang avstand fra os. Med min rifle skjøt jeg saa tre skud paa den, men kun to av kulene rammet. Den dreiet da til venstre og løp langsmed vor vei. Det var let at merke at den var saaret, og vi trodde ikke den skulde løpe ret langt.

Vor vei krydset en liten elv. Da vi kom op paa elvebredden igjen var oksen ingensteds at se. Vi kjørte da frem til Borsenpur landsby, som laa like ved, og spurte noen kvinder om de hadde set den. De kunde da fortælle os at den hadde lagt sig henne paa en mark hvor der var nok saa høit græs.

Vi satte hesten fra os i landsbyen og gik hen til marken. Den var ikke stor og græsset var ikke høit, men høit nok til at skjule oksen. Og ind i græsset turde vi ikke gaa for at søke efter den. En saaret vildokse er ikke hyggelig at omgaaes med, det visste vi. Det hænder ikke sjelden at de angriper og dræper folk. En kort tid i forveien hadde vi hørt at etsteds utenfor kolonien var to mænd blit dræpt av en vildokse som de hadde saaret med sine piler. Derfor gik vi ikke ind i græsset til den.

Disse vilddyr forstaar at gjemme sig. Jeg stod en hel stund ved siden av den lille græsmark for at se om jeg kunde faa øie paa den. Den unge missionær klatret op i et træ i nærheten, men heller ikke han fik øie paa den straks. Endelig saa jeg noe som rørte paa sig, det var oksens ene øre. Fluene besværte den. Saa fik jeg øie paa dens ene sorte horn. Det var alt jeg kunde se av den, men jeg syntes det skulde være nok. Jeg regnet saa ut

omtrent hvor oksens pande skulde være og fyrte mit sidste skud. Oksen reiste sig med besvær, stod stille en stund for likesom at orientere sig. Bare jeg hadde hat en patron til, men det var netop hvad jeg ikke hadde!

Paa den venstre side av marken stod en santal. Han snakket og gestikulerte. Derved blev oksen opmerksom paa ham og tok noen hop henimot ham. Da ropte jeg at han maatte løpe sin vei, og det vil jeg si, at sjelden eller aldrig har jeg set en santal flytte paa sig saa fort som denne mand gjorde. Men ved mine rop var oksen blit var mig. Nu opgav den santalen og kom. Der var et træ nær ved, og jeg løp henimot det saa hurtig som jeg kunde, men oksen var for snar for mig. Før jeg naadde træet naadde den mig. — Jeg kom til bevissthet igjen paa veien da de kjørte mig hjem.

Oksen hadde rammet mig paa venstre skulder og kastet mig bort over marken. Min trøie var blodig, men det var blod fra oksens pande og ikke mit. Folk var bange for at den hadde faat et horn i mig, men det hadde den ikke. Den hadde tat mig slik at hornene var kommet et paa hver side av mit legeme, og jeg blev rammet av dens brede pande. Hvis den hadde truffet mig med et av sine horn vilde noen anden ha maattet fortælle dette.

I den 22de salme staar der et ord som nu blev levende og virkelig for mig: Frels mig fra løvens gap og vildoksens horn! Fra vildoksens horn var jeg blit reddet, og det var skedd av Herren. Da oksen hadde slængt mig av veien løp den videre. Jeg blev bragt hjem med et knækket kraveben og

med voldsomme smerter i ryggen. Kravebenet kom snart i orden igjen, men længere tok det med min lemlæstede ryg. Jeg maatte ligge stille en maaneds tid før mit gamle legeme kom saa pas i orden igjen at jeg blev istand til at bestille noe.

Oksen løp et stykke vei opover og saa faldt den. Min sidste kule hadde gaat igjennem dens pandebrask, men litt for høit oppe. Den hadde gaat igjennem en fjerdedels tomme over hjernen.

Hele jagtsværmen kom efterhaanden nedover. Et par oksevogner blev føiet sammen, den døde okse blev anbragt derpaa og transportert ned til missionsstationen. Det var allerede sent, og de som hadde lang vei kunde ikke reise hjem. De blev der om natten. Og derute under de store trær paa Grahampur compound blev der den kveld holdt bønnemøte til langt paa nat. Den næste morgen kunde min kone meddele dem at jeg ingen feber hadde og at smertene var mindre, saa der ingen fare var. De delte da oksens kjøt mellem sig, gik hjem og holdt fest i 25 landsbyer.

Dette blev min sidste jagt i Assams jungel. Efterhaanden fik jungelfeberen magt over mig. Jeg laa med feber saa ofte at jeg ikke dudde til arbeide længere. Og fremme paa kamplinjen har man ingen ret til at være hvis man er udygtig til kamp. Der trænges friske kræfter. Derfor bad vi om at bli avløst. Det blev indvilget. Missionær Gausdal kom for at avløse os, og arbeidet og byrdene blev lagt paa yngre og sterkere skuldre.

Men ak, hvor tungt det var at være fri! At se paa alt det der var at gjøre, disse næsten grænse-

løse anledninger til arbeide og saa faa arbeidere, og saa bli nødt til at forlate alt og gaa, nei, det var ikke let. Og saa kom spørsmaalet: Hvad skal der bli av os? Skulde vi kastes paa skraphaugen som utslitte, ubrukelige, avlægse redskaper? Det saa ikke lyst ut. Men vi fik naade til at lægge ogsaa dette i vor himmelske Faders haand. Og saa gik vi.

Det var den 4de juli 1918 vi forlot Grahampur i oksevogner. Just som vi kjørte ut av stationen kom en av vore ældste og stak et stykke papir til hver av os. Han hadde oversat fra engelsk til santali sangen: "Gud være hos dig til vi sees igjen." Men at se santalene igjen hadde vi ikke stort haab om da.

Reisen hjem blev langvarig. Vi var 53 dage ombord paa "Colusa" fra Calcutta til San Francisco. Men den lange sjøreise gjorde os begge godt, vi var kommet et godt stykke paa bedringens vei da vi fik gjense vort lands kyster.

XIV

FRA ENGLAND

DE FORENEDE STATER er nu bedste landet allikevel, og iblandt alle statene er Minnesota den bedste. Der kan maaske findes mennesker som har frimodighet nok til at være uenige med mig i denne paastand, men jeg holder allikevel fast paa den. Jeg har beviser. Da vi hadde været hjemme i halvandet aar kviknet vi til og blev som nye mennesker, og for det skal nok Minnesotas klimat ha en del av æren.

Vi kom hjem nedbrutte, syke og haabløse og saa alting graat i graat. Men litt efter litt blev vi kvit baade malaria, sukkersyken og alle de andre sygdommer og skrøpeligheter som vi hadde bragt med os hjem fra det usunde Assam. Aa, men det var godt at være frisk igjen og godt endnu en gang at faa være med i Guds rikes arbeide!

Saa kom der anledning til utfærd igjen, og utfærdslysten behøvde ikke større puffet før den var vaaken. Det gik slik for sig: Vi fik indbydelse fra missionskomiteene baade i Norge og Danmark til at komme ditover og arbeide for santalmissionen en tid, da man endnu ikke var klar over enten vi skulde sendes ut til Indien igjen eller ei. Med glæde tok

vi imot denne indbydelse, og vor komite gav os lov til at være vække et helt aar.

En straalende maidag i 1920 gik vi ombord i "Adriatic" i New York med billetter til Southampton, England. Noen timer senere saa vi atter vort land forsvinde i havdisen, og det oplever vi aldrig uten vemod. —

Atter var vi ute paa Atlanteren, og den var som den pleier at være. I solskin ligger den bred og blaa med smaa, hvite skumpletter her og der. Men er himlen overskyet er den graa og trist. Atlanteren er noe for sig selv. Rolig er den aldrig. Selv om overflaten ser rolig og jevn og stille ut, gaar dog dønningene brede og sterke og minder om svundne tiders stormer. Men vi med norsk blod i vore aarer holder av Atlanteren enten den nu er blaa eller graa, enten den er i godt eller ondt lune. Vore fædre holdt av dens rullende, dansende bølger, og de fandt veien hen over dem. Atlanteren var deres ven, og deres hemmeligheter har den bevart.

En kveld sat jeg ved rælingen og saa fuldmaanen stige op av bølgene. I en lang, bred stripe strødde den sit sølv over havet henimot hvor jeg sat. I denne stripe, sies der, kan man endnu se de gamle snekker med seil hvite som rimfrost og med rækker av straalende blanke skjold. Men ikke skal det være hver mand git at faa se dem.

"Adriatic" var fyldt til sidste plads. Der var to tusen passagerer ombord. Blandt dem var vist alleslags mennesker repræsentert. Først var der en mængde rent almindelige folk, saa var der prester

og biskoper og pengefyrster og verdensberømte danserinder, hvis navn vi aldrig hadde hørt. Og saa, ikke at forglemme, to prinser, en engelsk og en svensk. Men ingen av dem gjorde os det mindste fortræd, og jeg skal ikke klage paa dem.

Ombord paa et saadant skib er man jo som en liten verden for sig selv, avskaaret fra sine omgivelser og med en befolkning som en liten by. Der er heller intet sted hvor man kan studere menneskene saadan som ombord paa et skib. Der er det som om al fernis falder av, og et menneske er hvad det er. Man rystes sammen, og det varer ikke længe før enhver likesom flyter op til det høidenivaa hvor han hører til. Det kommer saa tydelig tilsyne at der hvor skatten er der vil hjertet være, og der hvor hjertet er vil de søke sine skatter. De hvis hjerter er i verden vil søke sine skatter i dens fornøielser med drik, dans og spil. Der finder de ogsaa sine venner og sine brødre som de kan glæde sig sammen med.

Det er ogsaa rart at merke sig hvorledes Guds folk efterhaanden finder hverandre, og hvorledes grænsen imellem dem og verden danner sig likesom av sig selv. Det er sikkert at hvis vi virkelig lever Kristus skal vi slippe at ha saa meget besvær med grænsen imellem Guds folk og verden som en del kristne synes at ha.

Men dagene gik, og en skjøn morgen fik vi vore første glimt av grønne, solbelyste bakker i Nord-Frankrike. I Cherbourg havn laa vi i flere timer. Mange av vore medreisende forlot skibet der. De fleste reiste for at besøke sine kjæres graver paa de

forskjellige slagmarker i Frankrike og Belgien. En kvinde reiste for at besøke sin mands og to brødres graver. For saadanne har krigen betydd noe.

Samme eftermiddag forlot vi Cherbourg og seilet nordover til Southampton. Det var en uforglemmelig eftermiddag. Disse vand, som for et par aar siden boblet av undervandsbaater og miner, laa nu smule og stille i solskinnet som en mølledam. Til høire oppe i kanalen skimtet vi øen Jersey, og til venstre for os laa den bekjendte Isle of Wight. Vi seilte tæt op under land og fik se Cowes, hvor Englands aarlige regatta finder sted. Vi fik ogsaa et glimt av perlen paa Isle of Wight, dronning Victorias sommeropholdssted, Osborn Castle. Her tilbragte denne merkelige kvinde meget av sin tid. Dette sted holdt hun av.

Like ved Osborn ligger Charles den førstes slot, Carris Brooke, om hvilket der er spundet saa mangen en romantisk traad. Og skal man nu endelig spinde en ende, er vist disse gamle eføi-klædde slot nok saa gode at knytte den til.

Fra Southampton til London med hurtigtog tar ikke saa lang tid, men der var allikevel tid nok til at sætte os i spænding og forventning over det vi nu ventet at faa se.

London har git sig selv ord for at være den største by i verden, og jeg tror saamen at det ikke er bare skryt, men at der virkelig er noe i det. Jeg vet nu av egen erfaring at det gaar an at kjøre gate op og gate ned i timevis uten at se noen antydning til at byen skal ta slut. Og folk saa vi allevegne, det vrimlet av dem. Med suk og taarer

har de skrevet i avisene at Englands mandlige befolkning var næsten utryddet av krigen, men jeg syntes der var saa fuldt av baade mænd og kvinder som der vel kunde være. Og der var en vældig trafik i gatene. Sommesteds maatte man bokstavelig ta livet i næven bare man skulde over gaten, saa farlig var det, og der var politimænd som hadde det paa sig at hjælpe folk over.

Sporvogner ser man svært litet til i London, i den centrale del av byen da. Derimot er der underjordiske baner som de kalder "tubes," og saa en masse omnibusser. Disse er merkelige. De er bygget paa store "motor trucks" og har to etager, en for regnveir og en for solskin. Naar veiret er fint sitter alle paa taket og røker cigaretter, og regner det, saa sitter de inde i vognen.

Men hvor du saa sitter finder konduktøren frem til dig, og ret som det er kommer han og slaar dig for noen kobberslanter. Men ærlig er han, hver gang du betaler gir han dig kvittering, en liten gul papirlap som han for anledningen klipper et hak i. Jeg fik lommene fulde av slike kvitteringer. Der var nemlig solskin de dage vi var i London, og vi tilbragte en hel del av vor tid paa taket av disse omnibusser. Derfra kan man se London, og jeg vet ikke hvilke vi beundret mest, byen eller omnibuskjørerne. I de trange gater kan de passere hverandre, dreie om hjørnene, smutte igjennem trængselen eller undgaa en lygtepæl med bare en ottendedels tomme tilovers.

De første mennesker man stifter bekjendtskap med i London er gjerne de berømte "cabdrivers."

Næst efter en Singapore rikshaw-kuli er han den mest durkdrevne mand paa denne klode, det er omtrent alle reisende enige om. Vi vil ialfald mindes dem med taknemmelighet al vor dag, fordi vi kom noenlunde helskindet fra dem.

Der er mange hoteller i London, og overfyldte var de alle, det visste vi paa forhaand. Saa tok vi en cab og kjørte op paa Strand til Beaver Hut, hvor Y. M. C. A. har et byraa hvor de anviser hoteller. En ung mand telefonerte rundt i byen, og endelig var der noen vaagehalser som var dristige nok til at ta paa sig at gi os herberge. Det var et litet pensionat ute ved Kensington Gardens i et fint strøk av byen. Derfra var det saa at vi gjorde vore utflugter baade per tube og cab og omnibus.

Et av de første steder vi besøkte var Westminster Abbey. Allerede fra togvinduet, før vi naadde frem til Waterloo station, lyste det gamle Abbeys tvillingtaarn os imøte fra den anden side av Themsen. Et par dage senere tilbragte vi en uforglemmelig eftermiddag der.

Folk samledes netop til gudstjeneste i et av kapellene da vi kom. Junisolen silte ind gjennem de høie, farvede vinduer og lyste op de gamle mindesmerker paa gulv og vægger, orgeltonene og kordrengenes sang bruste hen over gravkamrene, hvor saa mange av Englands største sønner sover sin sidste lange søvn.

Westminster Abbey er Englands store mausoleum. Der er de begravet som folket kaldte "de store." Nok erkjender man nu at ikke alle som er begravet der har fortjent det. Ingen vet nu

længere hvem de var somme av dem som kanske har de største og mest utstaferte mindesmerker. Det eneste man med sikkerhet kan si at de har gjort, er vel det at de har samlet penger nok til at betale for en grav i The Abbey. Slik var det i gamle dage, nu er det anderledes. Nu er det ikke saa let længere hverken at bli begravet der eller at

Westminster Abbey

faa sat et mindesmerke der. Det er nok meningen at man skal ha utrettet noe i verden før man kan bli begravet i Westminster.

Man lægger merke til at mange som var misforstaat, ja kanske endog fordømt av sin samtid, har senere faat pragtfulde mindesmerker her og er kommet til ære. Saadan har en generation forsøkt at bøte paa det en tidligere generation har gjort galt. Slik gaar det saa tidt i verden.

I flere timer gik vi omkring derinde og læste navn paa kjendte og ukjendte. Vi stod ved kongers og statsmænds graver og likesom lot Englands historie gli forbi os paany.

Men det meste av tiden tror jeg vi tilbragte i Poets' Corner. Der fandt vi kjendte og kjære navn. En av de første som lyste os imøte var vor egen Longfellow. Hans vakre byste har faat en fremtrædende plads. Saa er der en lang række av navn og mindesmerker, lysende navn som Dryden, Chaucer, Browning, Tennyson, Milton, Gray, Shakespeare, Goldsmith, Scott —. Men hvem kan nævne dem alle, disse mænd som har skapt den engelske litteratur? Noen sover her, andre har statuer eller mindetavler.

Da vi kom til Charles Dickens' grav fandt vi den dækket av blomster. Det var den 9de juni, femtiaars-dagen efter hans død. Ved hans grav blev vi staaende en lang stund, og vi tænkte paa den skare av mennesker den mand har glædet og hvis tanker han har løftet imot lyset. Vi tænkte paa hans udødelige Christmas Carol indtil vi syntes vi saa Tiny Tim komme paa sine krykker, bøie sig og kysse blomstene paa hans grav. Fra denne grav gik vi ut paa de av kveldsolen belyste gater og blandet os med de mennesker han kjendte og elsket, — vi hadde set nok.

Dagen derpaa stod min kone og jeg nede paa Trafalgar Square og akkorderte om hvor vi skulde hen. Saa kom det os pludselig for at vi skulde ta os en tur ut til kongsgaarden, Buckingham Palace. Kong George hadde været vor konge i mange aar

derute i Indien, og vi hadde intet at utsætte paa ham som konge, heller ikke trodde vi at han kunde ha noe at utstætte paa os som undersaatter. Og naar vi nu var i London allikevel, syntes vi at det slet ikke var for meget om vi stak opom slottet, saa vi ialfald kunde si at vi nu visste hvor han bodde.

Først gik vi saa igjennem en stor og vældig port med mange latinske indskrifter paa, som jeg nok kunde ha tydet hvis jeg hadde tat mit leksikon med mig. Der var ogsaa mange gudebilleder og statuer paa denne porten, og indenfor var der en stor park. Der fandt vi en gate som heter The Mall og gaar like op til paladset. Med denne gate er der noe ganske eiendommelig og merkverdig som skiller den ut fra alle andre gater i London, det kan jeg likesaa godt fortælle med en gang. Den er ikke kroket. Alle de andre gater vi saa var saa krokete som de kunde bli, og vel saa det. Somme er saa krokete at de skal møte sig selv bakfra, sies der. Og naar gaten er slik, kan sagtens et barn regne ut hvordan de folk maa bli som bor paa dem og som maa færdes paa dem al sin dag. La mig atter henvise til cabdrivers!

At gatene i London er krokete kommer av at byen blev anlagt før man fik ingeniører og slikt. Eller kanske det er rettere at si at London aldrig er blit anlagt; man bygget simpelthen sine hus utover markene langsmed kustiene og saustiene, slik det faldt sig bedst og efterhvert som de behøvdes. Saa det er vel helst sauen som maa ha æren for at ha været den første ingeniør i London. Vi fik for

resten det indtryk at sauen er et slags hellig dyr i London, omtrent som kuen er det i Calcutta. I alle parkene saa vi sauer. Hyde Park og Kensington Gardens var fulde av dem. Det skal være billigere at holde sauer i parkene end "lawn mowers" for at holde græsset nede.

Men det var dette jeg vilde ha "slaat fast," at gatene i London er krokete, og følgen er at det er en vanskelig by at finde frem i. Ja, en som ikke er født og opvokset i byen finder aldrig frem til noe sted ved egen kraft og visdom. Det gjorde ialfald ikke vi. Er man fremmed maa man ha veiviser. Spør man noen efter veien til et bestemt sted svarer han gjerne omtrent slik: Gaa bent derbortover, om fem minutter er du der. Vi labber saa avsted i al enfoldighet efter anvisningen, men det varer ikke længe før vi støter paa et hus eller en mur og maa bøie av. Heller ikke kan her være tale om at gaa saa eller saa mange "blocks," saadant eksisterer nemlig ikke. At gaa efter nummer er ogsaa haabløst. De numererer gjerne husene op den ene side av gaten og ned den anden. Ingen gater har nummer, alle har navn, og det er sandt at kjært barn har mange navn; ti en stub av gaten heter saa og en anden stub heter noe andet; og saa finder man gjerne igjen det oprindelige navn langt fremme. Men naar sauen har været ingeniør maa man si det er store ting at det er saapas.

Men vi kom væk fra vort emne. The Mall er altsaa ikke kroket, men ret som et skud. Og det er Englands lykke at de har sin konge paa et sted hvor der er rette linjer at gaa efter. Og bred er

gaten ogsaa. Der er kjøreveier og bilveier og særkilte veier for fotgjængere, og det gaar an at spasere der og føle sig noenlunde tryg. Og det er sagtens ikke det mindst merkværdige ved denne gate.

Naar vi saa hadde gaat en ti minutters tid opover The Mall kom vi omsider opimot slottet. Foran dette staar der store, gjilde kunstverker baade i bronse og marmor, og blomster var der overalt.

Bortenfor blomsterbedene til den ene side gik der en mand og pløide. Vi tænkte os at kongen nok ogsaa vilde sætte poteter iaar, da de er saa dyre. I krigens tid plantet han hele parken fuld av poteter og grønsaker.

Han skal være en meget demokratisk og folkelig mand denne kong George. Der skal ikke være noenslags fornemhet med ham. Og det kan vi saa godt faa os til at tro. Saa vi ikke med egne øine hans gamle Ford som stod der like utenfor hovedindgangen, og den var ikke det grand likere end andre gamle Forder som jeg har kjørt i ute i Nordvesten. Nu vet jeg vel det at der kan være kloke hoder som vil si at de tviler paa om jeg har juridisk ret til at paastaa at det var kongens Ford jeg saa der utenfor trappen. Men si mig saa, hvorfor skulde ikke kongen av et saa stort land som England ha raad til at ha sig en Ford?

Fint er det omkring Buckingham Palace, det er baade visst og sandt. Og det er nok i sin orden at det er fint der hvor kongen skal bo, ellers fik man neppe noen til at være konge i disse tider. Vi gik omkring en hel stund og saa paa stasen, blomstene

og statuene, og hadde det ikke begyndt at regne er jeg sikker paa at vi hadde faat set kongen ogsaa. Men hvorfor skulde nu han gaa ut i regnet og bli vaat bare for at vi skulde faa se ham? Slikt er da rent urimelig at vente.

Vi fik gaa akkurat hvor vi vilde i havene der omkring paladset, og vi saa ikke engang saa meget

Buckingham Palace, London

som et skilt om ikke at trampe paa græsset. Og ikke var der en eneste av folkene som sa noe til os, endskjønt jeg saa at kongen hadde baade politi og konstabler og soldater og anden øvrighet som gik der frem og tilbake, og vistnok skulde passe paa at alt gik sømmelig og ordentlig til der rundt. Og da vi reiste ønsket vi av hjertet at kongen maatte leve længe.

Men i England er der mere at se end London.

Der er til eksempel de to store gamle universiteter som er kjendt over hele verden, Cambridge og Oxford. Begge ligger i nærheten av London. Og naturligvis er de rivaler. Er man fra Oxford har man pligt paa sig til at rakke ned paa Cambridge, og er man fra Cambridge er man paa en maate moralsk forpligtet til ikke at anerkjende noe som kommer fra Oxford. Forholdet er omtrent slik som jeg kan huske det var imellem Augsburg og Sakariasskolen i Minneapolis i nittiaarene.

Disse to skoler, Cambridge og Oxford, har ned igjennem tidene øvd en vældig indflydelse paa Englands aandsliv og utvikling, og denne indflydelse er sikkert ikke begrænset til England, men er naadd ut til hele den civiliserte verden.

Til at besøke begge disse anstalter blev der ikke tid. Vi fik nøie os med en avstikker ut til Cambridge, og der hadde vi ogsaa forbindelser. Jeg hadde nemlig studert sammen med dr. R. T. Glover i to maaneder i New York, og han hadde tat det løfte av mig at hvis jeg kom til England maatte jeg besøke Cambridge. Og det gjorde vi saa.

Fra Kings Cross jernbanestation tar det to timer at kjøre ut til Cambridge med et bumletog som stanser allevegne. Hvor langt det er vet jeg ikke, det spør man for resten aldrig om i England. Man regner altid med hvor lang tid det tar at reise dit, og en god dag i hvor mange mil det er.

Cambridge er en gammel og overmaate interessant by, bygget op omkring universitetet. Vi traf til at dumpe midt op i de aarlige festligheter som de kalder mai-uken. Da har studentene blandt an-

det kaproning paa elven Cam, som flyter gjennem byen. Oxford var gaat av med seiren. Men byen var fuld av feststemning. I flokkevis sværmet studentene op og ned paa de smale, krokete gater og diskuterte dagens begivenheter. Og der var mange studenter, mellem 6 og 7 tusen. Og blandt dem kan man se folk fra alle verdens land.

Byen var fuld av gjester i anledning av festlighetene, og det var smaat om plads, men i Bull Hotel var de snilde med os og tok os ind. Saa fik vi os en veiviser, en bra og fornuftig gammel fyr som hadde god greie paa skolene og kunde fortælle os meget som vi aldrig før hadde hørt, men desværre gik jeg hen og glemte det meste av det. Det husker jeg dog at jeg sammen med min kone den eftermiddag gjennemgik flere colleges end jeg før hadde gjort i hele mit liv. Rundt om universitetet ligger der nemlig 18 colleges, og vi gjennemgik de fleste av dem. Da vi var færdige følte vi os baade trætte og lærde.

Mange av bygningene er gamle, saadan en seks, syv hundre aar, og de gamle stentrapper er hulslitte av Englands unge mænd som her har løpet ut og ind. Allevegne var der statuer, buster eller andre mindesmerker efter mænd der hadde gaat ut fra dette universitet og sat merker efter sig ute i verden. I Trinity College biblioteksal staar Thorvaldsens berømte statue av Lord Byron. Men det vil føre os for langt at omtale ret mange av disse mindesmerker.

Frem paa eftermiddagen var prof. Glover fri, og vi gik en tur sammen i den gamle by. Blandt

de steder vi besøkte var den saakaldte Mindre Mariakirke. Paa væggen i denne kirke er en av dens gamle prester foreviget ved en mindetavle som det er særskilt interessant for en amerikaner at se. Indskriften lyder omtrent slik: Nær dette sted hviler støvet av Rev. Goodfrey Washington fra York County, prest i denne kirke og medlem av St. Peters college. Døde den 26de september 1726. — Og over denne tavle hænger hans vaabenmerke. Øverst paa dette er der en ørn, derunder tre stjerner paa blaa grund, og under disse igjen tre røde og tre hvite striper. Denne prest tilhørte den samme familie som George Washington, vor første præsident, og familiens vaabenmerke er uten tvil oprindelsen til den amerikanske ørn og stjernebanneret.

Nær denne samme Mariakirke bodde digteren Gray den tid han gik paa skole her. Fra sit værelse kunde han se ned i kirkegaarden og læse indskriftene paa gravstenene, og det er ikke usandsynlig at det var fra denne gravplads han hentet inspirationen til sin udødelige "Elegy."

Tvers over gaten fra vort hotel viste man os de kvistværelser hvor Tennyson hadde bodd og hvor han hadde drømt mange av sine ungdomsdrømmer.

I gamle dage laa der en saakaldt inn like bakenfor Bull Hotel nærmere elven. Nu er den dels nedrevet og dels ombygget. Men i denne inn paastaar prof. Glover at reformationen holdt sit indtog i England. Paa et værelse der var det at noen studenter samledes om nættene og læste Luthers skrifter. Men man kan ikke gaa langt i Cambridge

uten at støte paa interessante ting og mindesmerker og lysende navn som straaler langt ut over Englands grænser.

Om kvelden fik jeg være gjest ved en stor middag i St. John's College. Det var en saakaldt "Fellows' Dinner." Damer var naturligvis utelukket, saa min bedre halvdel fik hvile sig. Middagen var en høitidelig affære. Der var omtrent femti lærde herrer tilstede, og alle var de "fellows" av dette college. De var alle iført sine lange, sorte akademiske dragter. Jeg var den eneste undtagelse. Som vi stod omkring bordene blev der ringet paa en klokke, og en gammel, ærværdig patriark av en professor traadde frem og læste bordbønnen paa latin. Han kunde den ikke utenad. Det var ikke nødvendig. En tjener gik hen og tok en trætavle som hang paa væggen og gav ham. Paa den var bønnen indskaaret, og fra den blev den saa læst. Og saadan har den været læst i mange hundre aar.

At begynde med var middagen næsten uhyggelig stiv og høitidelig, men efterat man hadde faat en tallerken varm suppe tillivs begyndte den bekjendte engelske stivhet at løses op i limingene. Og det varte ikke længe før det viste sig at disse lærde herrer var likedan som andre mennesker.

De vilde ha greie paa hekseri og slikt noe blandt santalene, og det tok mig ikke svært længe at fortælle hvad jeg visste om den sak. Det har jeg nemlig lagt merke til baade hos mig selv og andre, at holder vi os til det vi har greie paa staar vi aldrig i fare for at bli langtrukne. At faa sagt det vesle vi vet tar sagtens ikke længe. Det er naar vi snak-

ker om det vi ikke har greie paa at vi skal ha mange ord.

Ihvor det nu var, vi hadde en særdeles fornøielig stund sammen i den gamle spisesal i St. John's College, en stund som jeg aldrig vil glemme.

Næste dag reiste vi nordover til Newcastle on Tyne for at vente paa skibsleilighet til Bergen.

Landsbygate i Santalistan

Junisolen strødde sit lys og sin varme over de bølgende rugakrer hvor de røde valmuer tittet frem mellem de ranke stråa; den strødde sit tindrende lys over de graa hustak, over skoglundene, over de bakkede enger og marker, over de glimtende elver og de deilige veier, der lik lyse baand slynget sig frem mellem akrene — og den viste os

et land saa drømmevakkert at jeg nu godt kan forstaa hvorfor englændere i utlændigheten længter hjem. Og slik, badet i junisol, skal landet ligge i min tanke indtil kvelden kommer, ti nu faar jeg vel aldrig se det mere.

XV

OPLEVELSER I NORGE

IMELLEM England og Norge ligger Nordsjøen, og før vi kunde opleve noe i gamle Norge maatte vi over den. Men det var lettere sagt end gjort. Vi forhørte os hos dampskibsagenten i London, men der var ikke megen trøst at faa. Alle pladser paa Bergens-baatene var optinget til langt fremover. De kunde intet gjøre. Vi paastod at vi maatte avsted, vi hadde bestemmelser, de maatte skaffe os plads.

Da agenten saa vor iver sa han at han vilde gi os et godt raad. Da han ikke kunde skaffe os billetter, tænkte vi at et godt raad var da bedre end intet, og saa tok vi imot det. Vi skulde gaa til Newcastle, sa han, og lægge os til at vente der. Det hænder stundom at folk som har kjøpt billetter faar forhindringer, blir syke eller dør, og naar vi saa var paa stedet kunde vi faa deres pladser. Det var jo ikke hyggelig at sætte sig til at vente paa at noen skulde krepere for at vi kunde faa komme til Norge, men da raadet ellers var godt fulgte vi det.

Til Newcastle kom vi saa en lørdags kveld, fandt os et hotel og belaget os paa at vente. "Kom ned mandag morgen," sa agenten. Mandag morgen var vi selvfølgelig der saa snart kontoret var

aapent. "Kom igjen klokken tolv," sa agenten. Jo, dette er en god begyndelse, tænkte vi. Men da vi kom der klokken tolv var billetten færdig. Noen hadde faat forfald, og vi fik deres kahyt. Hvad der var i veien med dem turde vi ikke spørre om, men indtil denne dag haaber vi nu at det ikke var døden som hindret dem. Nok var det, vi fik en av de bedste lugarer paa baaten.

Ved seks-tiden samme aften bar det avsted nedover elven. Baaten het "Iris" og var baade ren og pen, og det var morsomt at høre alle mennesker snakke norsk, ja somme endog rent kavende bergensermaal. Og saa hadde de laget til et vældig maaltid mat, gode norske retter. Det spiste vi medens vi seilte nedover elven. Alle vore medreisende var tilstede ved dette maaltid. Og du, hvor vi proppet i os! Men saa en stund efter kom vi ut paa Nordsjøen, og da kan det nok være der var dem som angret paa at de hadde spist det maaltid. De tvilte paa at potetene var blit ordentlig kokt.

Nordsjøen har et daarlig ord paa sig blandt dem som har anlæg for sjøsyke. Og vi var ikke kommet langt ut før der var nok av syke folk ombord. Aa, hvor de hadde det ondt! Men stor sympati fik de vistnok ikke. Vi saa ingen som bar blomster til dem.

Næste morgen var veiret bedre, og flere av vore lidende medreisende kom til syne da det led frem paa dagen. Paa eftermiddagen hadde vi litt "excitement." Utkiksmanden hadde faat øie paa en drivende mine. Skibet blev stanset. Der laa minen og duvet i sjøen et stykke fra os. Vi kunde

tydelig se dens horn, de glitret i solen. Det var ingen hyggelig tingest at se paa. Et par mænd gav sig til at skyte paa den med rifler. Skarpskyttere var de nu ikke, men en og anden gang traf de den nu allikevel, men de fik den ikke til at eksplodere. Næsten en time laa de der og blafret og skjøt paa den. Tilsidst blev kapteinen lei og satte maskinen i gang igjen.

Tyskebryggen, Bergen

Det tar to nætter og en dag at komme over Nordsjøen. Tidlig onsdag morgen var vi indom i Stavanger, men da det var saa tidlig var der næsten ingen stavangere at se. Vil man se dem maa man være paa færde om kvelden. Det ventet vi ikke paa, men satte avsted nordover, og ved totiden var vi fremme i Bergen. Der la vi til like

nedenfor Haakonshallen og var snart paa historisk norsk grund. Og onkel var paa bryggen.

Og det regnet ikke!

Bergen laa i glitrende solskin, og de indfødte gik og klaget sig over den "tropiske hete." Og jeg kunde gaa omkring uten overfrakke.

Ute i Nygaardsviken fik vi saa tilbringe noen uforglemmelige norske midsommerdage, ja, vi fik endog opleve en St. Hans kveld, men det regnet og vi fik ingen baal se. Det var en stor skuffelse baade for os og for byens ungdom og barn. Men det regnet ikke hver kveld, og vi fik se meget av Norges sommerherligheter.

Aa, men de sommernættene er yndige! Tænk, ganske lyst hele natten. Der er egentlig ingen nat, aftenskumring og morgendæmring flyter sammen til ett. Like bak horisonten laa solen og glødet. Se den kunde vi ikke, men den var der allikevel, dens disede, dæmpede lys laa over fjeldene, over de skogklædde lier og over de stille, drømmende fjorder. Og der var solnedganger hvis like vi næsten ikke har set nede i tropene. Forskjellen er den at her var farvene saa meget mildere og bløtere, og saa laa de der i timevis og glødet indtil de sagte bleknet av i en ny dags lys.

Jo, sommeren i Norge er vakker, og den likesom omskaper landet til et eventyrland, et drømmeland. Et hav av stemninger ligger over disse lyse nætter med deres forunderlig bløte, violette dis.

Men vi var kommet til Norge for at arbeide, og dertil var der da ogsaa rik anledning. Først hadde vi en hel række møter i Bergen. De be-

gyndte med høimesse i domkirken og endte med fest paa Betlehem. Saa kom tiden naar vi efter programmet skulde indfinde os i Oslo til santalmissionens landsmøte. Og en morgen satte vi saa avsted med bergensbanen. Men at reise med denne bane paa denne tid av sommeren er ikke saa like til. Plads maa bestilles flere dage i forveien, ellers risikerer man at bli uten sæte. Det ser ut til at alle som kan krype og gaa er ute og reiser paa denne tid. Og billig er det ikke, derfor reiser alle som ikke er millionærer paa tredje plads. Der sitter man paa ulagelig haarde træbænker og faar verk og pine i baade hode og lemmer, men mest i ryggen, med den følge at man blir baade grætten og bitsk. Det man sparer ind paa billetten det taper man igjen paa humøret. Men det er jo vor hellige pligt at spare, selv om man faar aldrig saa megen gigt i ryggen og blir aldrig saa sur i humøret. Den skade faar man senere lappe paa saa godt man kan. At se landskapet nytter ikke stort, ialfald ikke oppe i høifjeldene, ti man farer gjennem tunneller det meste av tiden, og naar man en og anden gang kommer ut i dagslyset er øinene fulde av røk, saa man intet kan se. Bedre blir det naar banen blir elektrisk. Og det blir den vel ogsaa engang — naar de nu faar snakke om det et hundre aar eller to. En saadan sak maa jo grundig behandles før noen endelig avgjørelse kan fattes.

Der er dog saa meget ved de norske baner som man gjerne kan skryte av. Ved alle store stationer er der altid god mat at faa. Paa Voss hoppet vi av toget og fik os en bolle varm suppe, og det vil

jeg si, at det er underlig hvordan varm suppe virker paa humøret. Termometret steg mange grader paa de faa minutter vi stanste der. Der er ogsaa spisevogn med dette tog, og der kan man faa rimelig god mat. Det fik vi. Men det første som kom paa bordet var ølflasken. Nu har vi gamle fordommer imot ølflasker — ja egentlig ikke imot flaskene, men imot øllet. Vi bad opvarteren at ta sine flasker ved halsen og fjerne dem og i stedet la os faa litt vand til maten. Men da tænkte jeg opvarteren hadde faat et slaganfald. Drikke vand! Da han endelig fik pusten igjen oplyste han os om at vand kunde han ikke skaffe os, det hadde de ikke. Saa maatte vi kjøpe "pop" eller det som de i Stavanger kalder "rabavand." Der er ikke mange ting de har saa godt om i Norge som vand, og godt er vandet ogsaa, det vet jeg.

Alle tog var forsinket i denne tid. Jernbanefolkene var i slet humør, lot det til, og gik med streiktanker. Men ogsaa forsinkede tog kommer frem engang, og vi naadde da frem til Oslo engang, og der paa stationen var santalmissionens trofaste sekretær, past. Waaler, møtt frem for at ta imot os. Det var næsten midnat, men allikevel saa det ut som om halve byen var paa benene. Det myldret av folk allesteds. Biler, sporvogner og alskens andre kjøregreier tutet og larmet og skranglet, det var rent livsfarlig at gaa over gaten. Vi var da ogsaa baade glade og taknemmelige fordi vi blev møtt paa stationen av troværdige og kjendte folk. Vi fandt senere ut at det var rent fælt med bondefangere i byen, og at slottet, nationalteatret eller

centralbanken blev solgt til godtroende nykommere fra Amerika for et par hundre kroner.

Og saa var der husnød i Oslo. Skulde man ha et værelse paa et hotel maatte det bestilles længe i forveien. Det hadde vi ikke gjort. Og da vi sat paa toget og strævet med humøret var vi næsten sikker paa at vi kom til at ligge ute. Men disse

Sommerskolen paa Framnes i Hardanger

anelser slog feil. Der var sørget godt for os, vi fik bo som kongelige nede paa raadhus-hospitset ved Tordenskjolds plads. Der hadde vi det godt og fik hvile, saa vi snart glemte baade gigta og træbænkene.

Saa blev det festdage. Santalmissionen holder landsmøte hvert tredje aar. Da blir der sendt delegater fra alle kredsene trindt om i landet. Man er samlet i tre dage, og da gaar det slag i slag med

taler, rapporter, prækener, sang, fester og store middage med mat og drikke og flere taler. Det var gjilde dage. Men ogsaa festdage tar slut. Vi maatte omkring i landet og holde møter. Min kone reiste til Nordland, og jeg blev sendt til Hardanger.

Paa Framnes i Hardanger er en av de mest bekjendte kristelige ungdomsskoler i Norge. Der holdt det Norske Missionsselskap et sommerkursus for missionsemisærer og for unge mennesker som er interessert i missionen. Det var meningen at jeg skulde fortælle litt om Guds rikes arbeide blandt santalene. Kurset varte i fire dage og blev ledet av pastor Dreyer fra Bergen og lærer Ivar Aasen fra missionsskolen i Stavanger.

Der var fremmøtt omtrent 300 unge mennesker til dette kursus. Og som sedvanlig var kvindene i majoritet. Flere missionærer var tilstede — Gotteberg og fru fra Kina, Roberstad, Birkeli og fru Fagereng fra Madagaskar og Norgaard fra Zulu. Desuten var ogsaa jødemissionær Clausen fra Galicien tilstede.

Det var travle dage. Den første time om morgenen var de unge opdelt i studiekredser hvor de forskjellige missionsmarker blev studert under en lærers ledelse. Der er efterhaanden blit utarbeidet lærebøker over de forskjellige missionsmarker som gir de unge en klar og grei indsigt i forholdene og tilstanden iblandt det folk hvor missionærene arbeider. Med liv og lyst tok de unge del i disse timer, og det spaar godt for fremtiden. Ti uten voksende missionskundskap kan der ikke bli tale om voksende missionsinteresse.

Om eftermiddagen gik baade gamle og unge turer henover bakkene til steder hvor man kunde nyte utsigten over fjeld og li og fjord. De unge som er opvokset blandt disse bakker og berg forstaar da ogsaa at klatre. De løp op over bratte bakkene og sang mens de løp. Vi andre maatte hvile for hvert femte skridt, og endda pustet vi som dampmaskiner. Naar vi saa naadde op paa høidene blev der fundet en passende leirplads hvor folk saa satte sig paa den mosegrodde mark eller paa stener. Jeg kom aldrig tidsnok til at være med at utvælge leirplads. Da jeg naadde frem var leiren fuldt i orden og programmet i fuld gang. Der var sang og korte foredrag og vidnesbyrd, men altid med hedningemissionen som bakgrund.

Det var gripende at høre den store ungdomsskare staa der paa bakkeheldet og synge, "Til kamp, til kamp for Jesus!" saa tonebølgene rullet gjennem dalene, over fjorden, og gjenlød fra de skogklædde aaser. Det er sandt at i slike stunder er det likesom den tilkommende verden, det hinsidige, kommer os saa nær og blir saa levende og virkelig for os.

At der skulde være vakkert i Hardanger hadde jeg nok en anelse om paa forhaand. Intet sted i Norge har været prist i saa høie toner som Hardanger, og jeg kom der fuld av forventning. Nu var det ikke saa svært meget av herligheten jeg fik se de par dage jeg var der, men jeg fik da i hvert fald se nok til at forstaa hvordan dronningen av Saba følte da hun sa disse ord: "Det halve har aldrig været sagt mig."

Søndag morgen reiste vi med motorbaat fra Framnes tvers over fjorden til Øystese kirke, hvor der skulde være missionsgudstjeneste. Og det var en deilig tur over de "grønklare vande" hin søndagsmorgen. Inde paa strandene laa de smaa gaarder med søndagsfreden over sig, og bortover markene stod høiet i hesjer. Rundt nessene kom baatene glidende, den ene efter den anden, og stevnet ind imot kirken. Det hele var som et deilig digt.

Men selv om skjønheten grep mig kom der allikevel en følelse av medynk over mig for de mennesker som maa bo her hele sit liv. Her er saa trangt. Fjeldene likesom lægger sig indover en. Haarde og alvorlige staar de der og stænger paa alle kanter. Og ut til de store, rummelige vidder kan du likesom ingen vei se. Her kan vi forstaa hvad digteren mener naar han synger: "Ut vil jeg, ut, O saa langt, langt, langt over de høie fjelde!"

Og selv om det er sommer i Hardanger, sommer med lette, hvite skyer paa himmelen og duft av nyslaat høi i luften, saa er dog vinteren likesom altid for øiet. Der ligger store snefonner i fjeldene rundt om, og bakenfor aasene skimter vi Folgefonnens hvite ryg. Sommeren er saa kort, og der er noe saa løssluppet og vildt over den. Den vet at dens dage er talte, selv om de er lange og lyse, derfor gjælder det likesom for sommeren at fosse og buldre saa meget som mulig, den korte tid den har. Den vet at kolde lænker venter den om en liten stund.

Men alle disse reflektioner til trods kom vi da frem til kirken, og den blev proppende fuld, saa

mange maatte staa. Det var interessant at se de brokede hardangerdragter med blanke spænder og ringlende søljer. Paa kvindesiden av kirken saa det ut som et hav av hvite "skaut." De er vakre disse hodeplagg og minder om Hardangers hvite fosser.

For mig var det som at gaa paa besøk til svundne tider den dag. Presten messet saa vakkert, han hadde en ualmindelig deilig sangstemme, og at hjertet var med i messen kunde vi føle. Den gamle kirke med de ukomfortable bænker og alt det rare inventar hørte likesom til en tid som ikke er mere, men fremmed var det egentlig ikke. Jeg kunde føle at folket var mit folk og at mine hjerterøtter suget kraft av den samme jord som deres.

Der var dog forskjellig i kirken som jeg ikke straks forstod. Oppe i koret hang der til eksempel en stor engel efter en jernstang fra taket. At begynde med kunde jeg ikke begripe hvad den skulde være der for. Den hang omtrent syv fot gra gulvet. I den venstre haand hadde den en trompet og i den høire noe som lignet en krans av oljeblade. Vingene var strakte bakover, og ansigtet, som den vendte imot forsamlingen, saa ikke aldeles uintelligent ut. Som sagt, jeg kunde ikke begripe hvad den skulde hænge netop der for, og saa hadde den et slags haandtak i maven som forøket mysteriet.

Men alle menneskelige problemer har sin løsning, sier Lloyd George. Der skulde være barnedaab, og da fik jeg syn for saken. Kirketjeneren gik hen og grep haandtaket som var fæstet til engelens mave og trak den ned i passelig høide fra

gulvet. Den hang formodentlig i lodder oppe under takhvælvingen, vi kunde høre trinsene skrike efter smørelse. Saa kom han med et vandfat og satte op i kransen som engelen holdt i den høire haand, og da gik lyset op for mig, at dette maatte være deres døpefont. Men al denne opmerksomhet hadde bragt engelen ut av balance. Den svinget frem og tilbake som en pendel. Men kirketjeneren visste raad. Da det kom til den tid at barnet skulde døpes gik han hen og grep engelen om benene og holdt den i ro indtil handlingen var over.

For øystesefolkene var nok dette som det skulde være, de var jo vant med det, men for os stakkarer som saa det for første gang tok det sig jo litt komisk ut. Men jeg tror nu det, at jeg hellere vil ha en døpefont som staar paa gulvet.

Men i kirke hadde jeg været og paa besøk til svundne tider.

Paa eftermiddagen hadde vi et stort missionsmøte paa Framnes, hvor de fleste tilreisende missionærer tok del. Sent om kvelden reiste missionær Clausen og jeg over til Norheimsund, hvor vi bodde paa Sandvens hotel og hadde det rigtig hyggelig, kun det at vi maatte ut saa tidlig for at komme avsted med rutebilen til Trengereid paa Bergensbanen — den gik klokken seks. Men til gjengjæld fik vi den mest interessante biltur som ialfald jeg noensinde har hat. Veien var ofte hugget ind i bratte fjeldvæggen, saa vi kunde se ned i avgrunden. Vi stanste længe nok ved Steindalsfossen til at gaa under den. At beskrive denne tur magter jeg ikke, selv om jeg aldrig saa gjerne vilde, men den vil

leve i mit minde som noe der har bidrat til at gjøre mit liv rikt.

Efter fire timers kjørsel var vi fremme i Trengereid, og der skiltes jeg fra et av disse lykkelige, lyse solskinsmennesker som hjælper til at gjøre veien lys og let. Pastor Clausen reiste hjem til København, og jeg til Bergen.

En kveld eller to senere bar det avsted sydover med natruten til Haugesund. Fra Framnes i Hardanger til Haugesund er det geografisk talt ikke saa svært langt, men det er likevel som at komme ind i et andet land. Landskapet er forskjellig, folkene er anderledes og taler en anden dialekt. Her har man havet paa nært hold. Her stænger ikke de høie fjeld. Her er rum og utsyn. Sagte glir dampskibet ind gjennem sundet den lyse julimorgen. Det smale sund, bakkene rundt omkring, Haraldsstøtten og alt det andre var som det hadde været, kun byen var forandret. Den var næsten ikke til at kjende igjen.

Haugesund holder paa at bli en storby. Folket der skal ha tjent mange penger i de sidste aar, og det har gaat ut over byen, den har vokset ut over alle sine grænser. Vakre, brede gater har den, og pene, moderne hus. Der er noe næsten amerikansk over det moderne Haugesund.

Det første jeg la merke til da jeg gik opover torvet fra den gamle kai var et kunstverk som nylig var blit færdig og opstillet. Det er et bronsemonument og forestiller to fiskere i langstøvler og sydvest. Den ene peker ut tilhavs med en haand, og med den anden drar han i kameraten for likesom at

faa ham med sig ditut. Det skal være havets rigdommer han vil ha kameraten med for at faa tak i. Men der skal ogsaa være en anden forklaring, hørte jeg. Nede ved sjøen i den retning fiskeren peker laa der tidligere en bekjendt brændevinskneipe; folk har været ondskapsfulde nok til at sætte ut det rygte at det var dit han vilde ha kameraten sin med. Nu, dette er da noe de faar trætte om som ikke har nyttigere ting at ta sig fore. Monumentet er vakkert, og indbyggerne har grund til at være stolte av det.

For resten stræver de med at faa Norge "tørlagt." Landsmøtet for totalavholdssaken hadde møte i byen de dage jeg var der, og man faar indtryk av at de driver et maalbevisst og kraftig arbeide, ledet av noen av landets bedste mænd. Blandt dem var Sven Aarrestad og biskop Støylen.

Der er et langt hop mellem Asbjørn Kloster og Sven Aarrestad, og der ligger en lang og seig kamp imellem, men de nærmer sig maalet: et "tørt" Norge.

I Haugesund og paa Karmøen hadde vi deilige møter, derfra gik saa reisen sydover til Stavanger og til — Jæderen.

Ja, atter fik jeg se Jæderen!

Sidst jeg saa den var det høst. Høst med avmeiede enger og nakne akrer; graa himmel, graat hav med hvite skumdotter paa. Graa stenrøiser langs veiene og hauger av graa næper inde paa akrene. Slik var det billede jeg da tok med mig fra Jæderen, graat i graat. Men henne i det ene hjørne av billedet staar der rigtignok en liten hvit-

malt stue med rødt tak og et par rognetrær med røde bær, der likesom lyste op i det evige graa.

Denne gang var det sommer. Og selv om det var den fugtigste sommer de har hat paa lange tider, saa glyttet dog julisolen frem nu og da mellem regnbygene saa jeg fik se lyngheiene i solskin. Og det er jeg saa inderlig glad for. De endeløse stenrøiser langs veiene var ikke saa graa og triste nu, naar de hadde sol over sig. Og Nordsjøen laa derute saa glitrende blank i sommersolen og likesom viste vei utover til den store, ukjendte verden. Nu laa den ikke der og stængte længere, men hellere lokket og kaldte til utfærd.

Og bortover bakkene laa gaardene med hvite vægger og røde taksten — gaarder med kjendte navn fordi folk har tat disse navn med sig over til den anden side av havet. Markene var fulde av saater, og havreakrene bølget i vinden. Grøn og fager var hver en dyrket plet like op imot aasene der vest, hvor Knudaheien og de andre heiene ligger.

Ja, jeg er glad fordi vi fik ialfald et par solskinsdage mens jeg var pa Jæderen, for da er der vakkert.

Naar man kommer indefra de trange fjorder føler man at der er noe saa bredt og stort og trygt over Jæderen. Her faar man perspektiv, faar se tingene paa avstand og i forhold til hverandre. Og her er rum for tanken at fare viden om. Jærbuen har ingen grund til at synge: "Her er saa knugende, tærende trangt."

Jæderen er nu bekjendt for mange ting rundt

om i verden, men i Amerika er den mest bekjendt fordi den har alet op og sendt dit flere jærbuer end noen anden bygd i verden. Jærbuer kan man finde overalt baade i de Forenede Stater og i Canada. Saa bare dette er nok til at gjøre Jæderen verdensberømt. Men den har ogsaa opalet mange sønner som ikke reiste til Amerika, men som blev hjemme og hjalp til at bygge sit land, og blandt dem er der mange lysende navn.

Og saa er Jæderen bekjendt for sit landbruk. Den er en foregangsbygd paa mange omraader. Til eksempel sender jærbuene hver dag et jernbanetog lastet med melkekander ned til Stavanger. Derfra sendes saa melken videre. Man sitter paa et hotel i Bergen og helder jæderfløte i kaffen.

Men jærbuene var ikke i særlig godt humør de dage jeg var der. Det vil si, mange av dem var det ikke. Enkelte jærbuer kan vist aldrig komme i daarlig humør. Men la mig nu skynde mig at forsikre at det ikke var min skyld at somme av dem var i daarlig humør. Nei da, saken var den at de hadde ikke hesjestaur. Staaltraad hadde de og alt andet tilbehør, men ikke staur. Skog er der jo ikke paa Jæderen, og uten skog blir der naturligvis ikke staur.

Stakkars folk, de hadde høi ute, og det regnet. Silet og regnet gjorde det næsten dagstøt hele juli maaned, sa de. Slik en vaat juli har de ikke oplevd i mands minde, men heller ikke kan de mindes slikt et høiaar. Og paa Jæderen bruker de ikke hesjer. De sætter høiet i saater. Det blaaser slik paa Jæderen at høiet blir tørt selv om de ikke hænger det

paa snorer som vasketøi, hvilket paakræves andre steder i Norge. Nu gik de der og saa paa disse "vaade saadene" og græmmet sig og ønsket at de bare hadde hesjestaur saa de ialfald kunde faa berget noe av det dyrebare høiet sit.

Men naar de nu ikke hadde anledning til at bale med høiet sit saa hadde de anledning til at komme paa missionsmøter, og det gjorde de. Da vi var paa Varhaug sa en kone som staar for missionsforeningen der, at den kveld kunde vi ikke vente mange folk paa bedehuset, da solen sken, og frem paa eftermiddagen hadde det tørket saapas at folk var begyndt at berge ind høi, og da mente hun at de vilde holde paa saa længe de kunde se. Men klokken 6 pøsregnet det igjen, og klokken 8 var bedehuset pakfuldt.

Man faar indtryk av at der pulserer et varmt aandelig liv blandt folket paa Jæderen. Flere steder har der været vækkelser i det senere. Saaledes i Aare, anneks til Klep. Der er et bedehus paa Pollestad, der hadde vi et møte jeg sent skal glemme. Det var som alle hjertedører var sat paa vid væg. Det er rart naar der blir liv, da behøver man ikke at staa og tigge folk om at være med i Guds store gjerning ute i hedningeland. Da falder det av sig selv at de er med.

Sidste søndag i juli var en deilig solskinsdag. Da hadde vi stevne for santalmissionen paa Nærbø. Den gamle kirke var vel fyldt den formiddag. Der skulde da være offer til missionen, men hvor skulde de lægge det? Sognepresten var ikke tilstede, og der var ingen som hadde autoritet til at staa for alteret

og ta imot det. Men emissær Line visste raad. Han tok et bord og satte op i kordøren foran alterringen, og saa kom folk og la sine gaver paa det. Om eftermiddagen fortsatte stevnet i byens bedehus.

Jærbuen beskyldes for at være ukirkelig. Han gaar til kirke bare naar han har særskilt erend, som naar han skal ha kirkelige handlinger utført, ellers gaar han paa bedehuset. Og beskyldningen er vistnok ikke uten grund.

Saa var det en kveld litt før solnedgang at jeg kjørte forbi den gamle kirke paa Time, en kirke som alle timebuer i utlændigheten tænker paa med længsel og vemod, ti saa mange dyre minder er knyttet til den, en kirke som de har forsøkt at kopiere her og der utover præriene. En gut skysset mig med en gammel hest som slet ikke var født traver, saa der var tid nok til baade at se og tænke.

Der gik en gammel mand og en ung gut og raket høi de hadde slaat paa gravtuene imellem de mosegrodde gravstener og de smaa trækors paa kirkegaarden. Slik gaar det, der sover den svundne slegt efter dagens strid, og en ny slegt slaar høi paa deres graver.

Men midt inde paa kirkegaarden stod den gamle kirke stængt og lukket. De vindskurede vægger skrek efter maling, og stormen hadde reist med mangen en taksten. Den var som en gamling der ingen har til at se efter ham. Og dog hadde den sine, de sover omkring den, og selv om græsset ikke faar fred til at vokse paa deres tuer forstyrrer det dem ikke. Og hvem kan tælle de tanker som kommer hit hver eneste nat fra søvnløse leier hinsides havet!

Men over det gamle kirkespir og tak la kveldsolen sit guld da vi kjørte forbi, og slik skal jeg altid mindes den.

Nu stod reisen til Lillehammer. Der holdtes et missionsstevne i likhet med det de hadde i Hardanger. Ogsaa paa Lillehammer hadde vi deilige dage og fik være sammen med snilde folk. Men det var om et par utflugter jeg fik gjøre mens jeg var der at jeg vilde fortælle. Den første var ut til husmandspladsen Skrefsrud.

Saa svært langt er det ikke fra Lillehammer ut til den lille husmandsplads, det kan vel dreie sig om to, tre engelske mil. Men naar disse mil blir sat saadan paa skraa op i luften—som for resten ofte er skik og bruk med milene i Norge — ja saa kvier man sig for at gaa dem, især naar man er gammel og utslitt.

Jeg vilde ditop, men jeg kvidde mig for de bratte mil. Men fru Lysgaard, santalmissionens bedstemor her paa disse egne, visste raad. Hun spurte om jeg kunde ride. Og jeg bekjendte og erkjendte at det ikke var saa aldeles frit for at jeg hadde været paa en hesteryg, men nu var det en stund siden. Ja, jeg skulde faa laane en hest hos hende, en rigtig stø og sikker en som var at stole paa. Og saa skulde en av guttene gaa med og vise veien, "samt dertil ogsaa tillige" som en gammel lægmand pleide at si, at hjælpe mig ombord igjen hvis jeg skulde falde av, men dette sa hun rigtignok ikke. Nok er det, at naar man falder i hændene paa saadanne venner staar det ikke paa.

Skrefsrud er jo en husmandsplads under Lysgaard. Ja, misforstaa mig nu endelig ikke, Skrefsrud ligger høit over Lysgaard oppe paa en aas, men allikevel ligger Skrefsrud under Lysgaard; dette er da saa greit og indlysende at alle kan ane sammenhængen i det, selv om de ikke forstaar et muk av det.

Med hest og "trille" blev jeg saa hentet op til Lysgaard, hvor jeg fik hest og sadel og en gut til at følge mig, og det bar avsted op gjennem skogen ovenfor jordene, opover, opover. Og det er visst og sandt at det er ulike lettere at ride opover bratte, stenete stier end at gaa dem tilfots.

Men er det brat og balsomt at komme ditop, saa føler man sig dog snart betalt for umaken naar man er kommet frem og faar se utover. Det er i sandhet et storartet panorama som utfolder sig for en deroppe fra aasen.

Det første som slog mig da jeg deroppefra saa ut over dalen var at der var saa meget skog og var saa faa rydninger. Og dette skulde da likesom være et temmelig "gammelt settlement."

Langt ute der i horisonten, paa den bakerste aas, begynder skogen. Som en mørkegrøn linje tegner den sig der og gaar næsten i et med himlens blaa. Og paa de nærmere aasrygger er det likedan, mørkegrøn skog. Og vender jeg mig mot lien tversover Mjøsen er skogen omtrent enehersker ogsaa der. Kun hist og her er der "skaaret vei for synet" i den, og der ligger en gaard med lysegrønne marker omkring, ellers er det skog.

Men like foran mig, ind i disse evige skoger,

stikker Mjøsen sig som odden av et blankt afghansk sverd. Mesnaelven skynder sig forbi os der hvor vi staar, og der er fossedur i luften.

Saa er vi kommet op paa aasen. Like foran os ligger rydningen med noen smaa byg- og potetakrer og noen indhegninger. Og derhenne med den dystre granskog som bakgrund staar stuen hvor "Gud-

Skrefsrud og Skrefsrudmusæet

brandsdalens største søn først saa dagens lys, her er det tun hvor han løp omkring som barn. Og ut over disse aaser har hans blik glidd indtil han kjendte hver en linje i horisonten. Og dette land hadde sat sit præg paa ham, et præg som Indiens palmelunder ikke kunde formaa at slette ut.

En barbent smaajente kom med nøklen til Skrefsrudmusæet, et litet hus som er bygget der paa tunet og hvor der er samlet noen faa simple saker fra Santalistan. Det vilde vel ha været bedre om dette

musæum hadde staat paa Maihaugen og været en del av de sandvigske samlinger, da vilde mange flere faa anledning at se det. Og dog, som det er har det visselig ikke været forgjæves, idet der var en forbausende mængde navn i boken for besøkende. Det er et bevis paa at denne merkelige mands minde ikke saa snart vil dø, og heller ikke kjærligheten til den gjerning han fik være med at begynde.

Like foran kirken paa Lillehammer staar der en liten gravsten av rød granit, den bærer denne enkle og gripende indskrift:

Missionær
SKREFSRUDS
Moder
ELI AMUNDSDATTER
Født 23 dec. 1806
Død 15 juli 1856

Om hende fortæller Skrefsrud at hun var en from kvinde som formante sine barn til at holde sig nær til Herren. Mangen bønnekamp har hun sikkert kjæmpet for sin søn. Men døden kom og lukket hendes øine før hun fik se frugten av sit arbeide og sine bønner. Men evighetens morgen vil vise at hendes arbeide ikke var forgjæves. Den søn hun kjæmpet og bad for er blit brukt av Herren som næsten ingen anden av vort folk er blit det.

Ved siden av Ebeneserkirken derute i Santalistan hviler han nu blandt det folk hvis apostel han fik være. Paa hans grav er der en sten likesaa enkel som den paa hans mors grav. Og mere behøver

han ikke, ti hans navn vil leve i santalfolkets hjerter.

Den næste tur var ut til Blekengaardene i Faaberg. At jeg fik den tur har jeg at takke bestyreren for Gaustum gamlehjem, hr. Skullerud. Han ordnet alt og bad past. Fr. Muller og mig om at være tid-

En hellig mand, asket paa en spikerseng

lig paa færde søndag morgen. Og vi hadde ikke før slukt vor frokost før en deilig bil stod for døren og surret. Vi hoppet i den, og det bar avsted opover dalen paa aldeles udmerkede veier.

Straks ovenfor Lillehammer ligger Faaberg by. Der møtes to dalfører. Ned den ene kommer Lau-

gen fossende med sit klare, grønblaa vand oppe fra Jotunheimen. Langs den gaar veien opover til "Vaage, Lesje og Lom." Men det var ikke den vei vi skulde. Vi dreide skarpt til venstre, kjørte over Laugen paa en bævrende, knirkende træbro, tvers igjennem Faaberg og opover den anden dal, hvad den nu heter — længere oppe heter den Gausdal, fortalte de mig. Vi skulde op til Betel bedehus i Rusbygden.

Paa veien var vi indom Gaustum gamlehjem og saa til de ca. 20 gamle som sitter der og venter paa dagen. Muller sang saa deilig for dem. Jeg gik derfra med en følelse av taknemmelighet fordi jeg ingen utsigt har til at bli gammel.

I god betids var vi fremme ved bedehuset. Det ligger paa Tore Veiveruds gaard, like ved landeveien, næsten bortgjemt inde mellem birketræene. Det var stille, klart veir, rigtig en deilig sommersøndag, naar man likesom kan føle søndagsfreden.

De blanke birkeblade glitret i solen. Akrene omkring holdt paa at lysne saa smaat. I naturens sommersang var der allerede begyndt at blande sig en vemodig høsttone.

Stille og alvorlige kom folket til bedehuset hvor de samlet sig i smaa grupper paa tunet. De snakket sammen med dæmpede stemmer. Somme av kvindene hadde tørklæ paa hodet og salmeboken tullet ind i lommetørklæet sit. Og mændene kom i sit søndagspuds med stiv, hvit krave som øiensynlig generte dem og med beksømstøvler med jernskodde hæler og saaler. Det gik nok an at høre dem naar de senere kom op trappen.

Opmerksomt lyttet de til det som blev fortalt dem om Santalistan, hvor deres sambygding hadde faat gaa Herrens erend til et forkomment folk. Likeledes lyttet de til Mullers hjerteransakende tale om dem som elsket lyset men som elsket mørket mere.

Det var arrangert paa forhaand at vi skulde spise middag hos Gunnar Bleken. Og straks møtet var over begav vi os i vei opover, sammen med Gunnar, Oline og Karen, søskende av prof. Blegen ved Augsburg Seminar i Minneapolis.

De sa at det var bare en liten stub ditop, men jomen var det en god mils vei, og denne mil hadde ogsaa den slemme feil at den laa paaskraa opefter bratte bakken. Men enten milen ligger paaskraa opefter bratte lien eller den ligger flat som en Dakotamil har intet at bety for de indfødte. Sytti aars gubber med røde kinder og trøien over armen tar disse bakker som ingenting, og naar de er kommet op paa toppen av dem slikker de sig likesom om munden og vil ha mere. Slike folk er det som vokser op der i dalene. Og gamle blir de. Otti aar er justsom bare en begyndelse til alderdom deroppe, egentlig gamle begynder de ikke at bli før de fylder de hundre.

Men for os som er vant med den flate prærie er disse bratte mil nok saa anstrengende. Det bar da opover med os, langs med skigarer hvor langhornede kjør stod og hvilte sig og jaget fluer, opover forbi løer fulde av høi, tversover avmeiede marker, forbi gamle stenrøiser hvor fædre som levde i Arilds tid samlet stenen de brøt op; nu var røisene

næsten gjemt av orrekrat og rognetrær; opover bar det, indtil pulsen hamret i tindingene og svetten randt, og endelig var vi fremme. Paa timen var strabasene glemt.

Fik alle omstreifere en saadan mottagelse og en saadan middag som vi fik den dag, staar det ikke paa.

Der ligger tre Blekengaarder efter hinanden i lien, nordre, midtre og søndre Bleken. Det var Midtbleken vi besøkte. Paa denne gaard var det at min faderlige ven og lærer traadde sine barnesko og drømte sine ungdomsdrømmer. Herfra reiste han til Amerika da han var i syttenaars alderen. Her kjender han nok hver en stub og sten, sikkert den store saltstenen der paa tunet, blankslitt av ku og gjet.

Vakkert er det der oppe i lien, og fra altanen hadde vi den deiligste utsigt opover dalen med de skogklædde lier og de gamle gaarder. Der nedenfor Follebu kirke kunde vi se Bjørnsons gaard, Aulestad. Hvitmalte vægger skimtet frem mellem gamle trær.

Men tiden blev os saa altfor kort. Vi skulde ha møte paa Lillehammer klokken fem, saa vi maatte avsted. Vi maatte ta avsked med den gamle gaard og de snilde mennesker som bor der, men vi gik derfra rikere fordi vi hadde faat et lyst minde mere at bære med os, og saadanne minder er skatter som ingen kan ta fra os.

Men de deilige dage paa Lillehammer tok slut, ungdomsskaren som hadde været samlet der for-

svandt, ogsaa jeg maatte ta skræppen min og fare videre.

Der er et sted i Norge som jeg hadde længtet efter at faa se, det sted hvor 17de mai blev til, gamle Eidsvold.

Saa hændte det sig at en deilig, solblank augustmorgen sat jeg paa toget sammen med sekretær Svelland, og vi hadde billetter til Eidsvold. Det var en slik dag naar en føler det er godt at være ilive. Bare vi nu fik tid til at ta en tur ut til Eidsvoldsbygningen, at de nu bare ikke hadde bestemt møter for os hele dagen!

Fremme ved Eidsvold station fandt vi snart veien ut til Sanner, vor missionskasserer der i kredsen, og der fandt vi ut at vi hadde hele eftermiddagen fri. Saa spurte jeg forsigtig om det var langt ut til Eidsvoldsbygningen. Jeg fandt da ut at den laa en ca. fire mil ute paa landet. Sanner vilde vite om vi hadde lyst til at komme ditut, og det kunde vi sagtens ikke negte for. Ja, vi skulde ta det med ro, saa skulde der vel bli raad med den sak.

Og raad blev der. Vi var ikke før færdig med middagen før der stod en bil for døren, og vi var snart paa vei ut til Eidsvolds bruk, som stedet heter hvor Eidsvoldsbygningen staar.

Vi kjørte forbi den gamle kirken hvor digteren Wergelands far engang var prest, utover forbi den ene store gaard efter den anden, forbi brede enger hvor kreaturene vadet i kløver, forbi havre- og rugakrer der laa over bakkene og skulde steke sig modne i augustsolen. Og vakkert er det mellem Eidsvolds bakker. Men vi ramlet over en bro, ind gjen-

nem en port, og pludselig laa "Sagahallen" like foran os, slik som vi kjender den fra billedene. Men bilturen hadde været saa altfor kort.

Døren var stængt, men der stod at læse paa en plakat at den var aapen hver dag efter klokken to, og det var efter den tid nu. Vi ventet en tid, men da vi ikke saa noe tegn til at der skulde aapnes syntes vi at vi burde faa tak i personen som hadde nøklene. Vi kunde se at Sanner kvidde sig, men tilsidst bet han i det sure eple og gik avsted for at hente den mand som var ansat til at forevise bygningen og dens seværdigheter. Og om en liten stund kom han tilbake med en litenvorren mand med graa barter og en sur snadde.

Han saa forfærdelig sur ut, og uten at værdige os et blik aapnet han døren, og vi kom ind i forhallen til en av det norske folks helligdommer.

Læg hattene der! kommanderte den sure. Vi adlød mekanisk.

Skriv eders navne der! Nei, bruk denne blyanten!

Jeg grep nemlig efter min finfine sølvblyant, som en kjær ven hadde forært mig. I min enfoldighet tænkte jeg at skulde den noensinde brukes, saa var det vel ved anledninger som denne; men jeg maatte fint stikke den tilbake i lommen og ydmyge mig og bruke en simpel blyantstub som hang i en skitten snor. Med stor ærbødighet fik jeg saa tegnet mit uværdige navn i hans ærefulde bok.

Vær saa god, en krone!

Her er en bok til veiviser, femti øre!

Læs kortene paa dørkarmen til høire!

Med disse og lignende bemerkninger blev vi saa aandelig talt "sparket ind" i prins Christian Fredriks stuer til venstre. Litt betuttet stod vi der en stund og saa os omkring. Vi blev snart enige om at paa saadanne steder burde der være ansat folk med litt dannelse og almindelig høflig optræden, folk som forstod at gjøre det hyggelig og behagelig for fremmede, og ikke saadanne kroniske surpotter.

Vi forsøkte saa godt vi kunde at ryste av os den grinebiterstemning vi var kommet i paa grund av mottagelsen, men det vilde likesom ikke lykkes os. Vort besøk var omtrent ødelagt. Men vor taalmodighet fik sig nok en vældig øvelse, kan jeg tænke mig.

Fra værelse til værelse gik vi og forsøkte saa godt vi kunde at levendegjøre for os riksdagsmændene og deres tid. Her var det altsaa at den Syttende Mai blev til. Her staar endnu bordet hvor grundloven blev underskrevet, og der er de simple plankebænker paa hvilke deltagerne i riksdagen sat under forhandlingene. Der er samlet mange minder efter disse riksdagsmænd. Der er billeder av dem alle. Men det vil føre os for langt at forsøke at beskrive de historiske skatter som her er opbevart, ti de er mange.

Vi gik en tur ute i parken som omgir bygningen. Derute i solskin og blandt blomster og trær var det lettere at glemme den sure. Og der i skyggen av de gamle trær fandt vi statsraad Carsten Ankers grav. Det var han som eide Eidsvolds bruk i 1814. Han var en rik mand efter den tids forhold. Det meste av sin formue hadde han tjent i Indien. Han hadde

været medlem av et østasiatisk selskap og selv hadde han været i sit selskaps tjeneste i Tranquebar i Sydindien en tid. Der er endnu bevart ikke saa faa indiske saker som han hadde med sig derutefra.

Anker indbød riksdagsmændene til sit hjem paa Eidsvold, baade fordi stedet laa centralt og fordi der var godt om husrum.

Carsten Anker hadde engang uttalt det store ord at han ikke skulde bli fattig saa længe der var vand i Andelven som flyter forbi. Men skjæbnen vilde det anderledes. Selskapet i Indien gik fallit, og da Anker var den eneste som hadde formue, blev det han som maatte betale. Han maatte sitte og se paa at hans møbler og andre skatter gik under auktionshammeren og blev spredt for alle vinde. Selv døde han som fattiglem i Biri.

Men i 1914 husket Norges folk atter paa Carsten Anker, grov op hans støv og flyttet det ned til Eidsvoldsbygningen, hvor det nu hviler. Hans kjære fædreland har ogsaa reist ham en vakker og værdig bronsestatue der i parken.

Slik gaar det saa tidt her i verden. Det tar et hundre aar før somme mennesker blir forstaat. Jeg gad vite hvor længe det vil ta før vi faar den rette forstaaelse av den sure knarken?

Reiser i Trøndelagen

De som styrer med Santalmissionen i Norge har delt landet op i mange kredser. I hver kreds har de saa ansat en sekretær som har paa sig at forestaa arbeidet i den kreds. En av sekretærenes plig-

ter er at passe paa at missionærer som er hjemme paa ferie og som kommer indenfor deres enemerker faar noe at bestille og ikke bare gaar og driver.

Men kjækkere karer end disse sekretærer skal man faa lete vidt og bredt efter, det vil jeg da si, selv om de kjørte mig lovlig haardt. De er gjilde karer; kjører de haardt, saa er det for sakens skyld, og de er selv med og tar den tyngste ende av reisenes strabaser, og da er der ingen grund til at klage.

Fra Oslo kan man reise med jernbane til Trondhjem. Først med en almindelig bredsporet bane til Hamar, derfra med en smalsporet over fjeldene. Og har man reist en nat med den smale bane og ligget paa en smal plankebænk og drømt smale drømmer og tænkt smalsporede tanker, saa har man gjennemlevd noe man helst vil glemme. Og det lykkedes mig virkelig ogsaa snart at glemme nattens rystelser, ti da vi var fremme i Trondhjem skinnet morgensolen over by og fjord, og sekretær Bjørgum kom mig imøte med et lyst smil, en utstrakt haand og et "Velkommen til Trondhjem!" Bilskyss opover brede gater til hotellet, reisestøvet av og noen timers hvile, derpaa laa livet atter bredsporet, lyst og fagert foran os.

Det var altsaa Bjørgum som i den tid regjerte over Trøndelagen. Og under hans herskerstav skulde jeg være i ti dage.

Det første møte blev holdt i Domkirken. Det var en fredags kveld, men allikevel var kirken vel fyldt, og jeg fik fortælle om Guds arbeide blandt santalene for en meget opmerksom forsamling.

Stiftsprovst Svanholm talte noen pene ord tilslut.

Tidlig den næste morgen bar det avsted til Indherred, med jernbane naturligvis, og den var bredsporet og løp gjennem en station som heter Hell, hvor der var oplagret en ustyrtelig masse ved og kul. Saa opover langs med fjorden, gjennem deilige, brede bygder med velstelte gaarder, op til en by som heter Stenkjær. Men det var ikke dit vi skulde. Vi skulde længere. Vi fik bare saa vidt tid til at sluke en kjøtkake som Bjørgum fik luret av noen koner i hotellets kjøkken. Saa kom rutebilen.

Rutebilen, ja, det er en institution som man lærer at skatte, elske og sætte pris paa naar man reiser i Norge. Det vil si, man slipper at sætte prisen paa den, kjøreren forbeholder sig retten til det. Men skal man absolut frem til et sted og der ingen anden befordring er, tar man ganske naturlig rutebilen, og man kommer da frem, men koster gjør det.

Kjørerne, de har et fransk navn her, er gjennemgaaende dygtige og forsigtige folk. Veiene er smale og løper ofte langsmed avgrundens rand. Møter han saa en gammel hest, en kjærre og en sint bonde, stanser han bilen og staar bom stille indtil en av passagerene gaar ut og leder hesten forbi. Amerikanske bilkjørere kunde ha godt av at komme herover og lære litt.

Vi hadde en ubeskrivelig interessant og deilig tur med rutebilen fra Stenkjær til et sted som kaldes Rødhammer. Det er vel en femogtyve mil omtrent, og veien slynger sig gjennem skoger, over berg, gjennem rike bygder og over vidtstrakte torvmyrer. Disse sidste skulde tappes av, sa de, og lægges un-

der plogen. Og der var vældige strækninger som hvis de blev ryddet og dyrket sikkert vilde kunne brødføde mange mennesker. Det har ogsaa slaat mig gang paa gang at hvis folk vilde arbeide saa haardt i Norge som de maa naar de kommer over til Amerika, saa blev det til noe der ogsaa. Men arbeidstempoet i Norge!!

Men det sømmer sig kanske bedst for mig ikke at si noe om arbeidstempoet hos andre folk. Jeg liker nemlig selv at ta det med ro hvis jeg ikke er aldeles nødt til at skynde mig.

I Rødhammer laa der en liten dampbaat og ventet paa os, det vil si rutebilene, ikke sekretæren og mig. Og naar saa posten, kufferten og passagerene efterhaanden kom ombord, og kapteinen hadde pratet med alle de folk han efter skik og sedvane skulde og var forpligtet til at prate med, gik baaten øieblikkelig. Den stak opover fjorden til Namsos. Dit kom vi ved sekstiden om kvelden.

Men Namsos er ikke verdens ende herinde. Fjorden ender nok her, men op fra den gaar der flere dalfører som spreder sig indimellem fjeldene som de utstrakte fingrer paa en haand. Og i hvert dalføre er der store, rike grænder. Vi saa glimt av dem fra Namsos.

Og saa skogen! Der saa jeg atter kanten av den. Paa hver en li og aas staar dens mørke, alvorlige forposter og holder vakt. Og bakenfor dem, saa langt synet naadde var kun skogens mørke linjer at se. Den strækker sig gjennem Sverige, Finland og langt ind i Rusland, hvor langt vet jeg ikke.

Paa Namsos hadde vi en deilig søndag med mø-

ter, først i kirken og om kvelden i bedehuset. Og vi traf en hel del gjilde mennesker der. Mandag for vi saa tilbake den samme vei: nedover fjorden med baat, over fjeld, over myrer og gjennem skog med bil, indtil vi naadde ned til Stenkjær igjen.

Noe av det vigtigste som hændte paa Stenkjær var at min kone og jeg blev gjenforenet der. Det gik slik til: Sekretærene for kredsene i Nordland hadde faat nys om at min kone var nordlænding, saa lokket de hende med sig ditop for at holde møter for santalmissionen et par maaneder. Nu kom hun tilbake derfra.

Der er en stor, pen kirke paa Stenkjær. Naturligvis er den av sten. Jeg tror jeg gjorde den videnskabelige opdagelse paa Stenkjær at navnet paa byen skriver sig fra at folkene der er kjær i sten, eller som vi ofte efter moderne sprogbruk vilde si, glad i sten. Tar man sig en tur rundt i byen finder man nok av beviser for det.

Vi hadde møte i den pene stenkirke mandags kveld, og tidlig den næste morgen for vi med toget ned til Levanger. Der er en bekjendt lærerskole hvis rektor var Ingvald Bleken, ogsaa en bror av prof. Blegen i Minneapolis. Der ved lærerskolen fik jeg lov til at tale til en klasse vordende lærere og lærerinder om den største sak i verden, missionen. Pastor Jhenke var saa venlig at overlate sin time, religionstimen, til mig.

De er imponerende, disse brede, rike Indherredsbygder. De har noe saa stort og bredt og trygt over sig. Det er likesom dalførene her har faat skubbet fjeldene fra sig paa tilbørlig avstand, og

har faat lov til at brede sig ut og faat ryddet op om sig og er kommet til ro omkring fjorden. Her er albuerum. Her har der ogsaa været plads for dem som har villet noe.

Her er da ogsaa noen av de vigtigste kapitler i Norges historie blit skrevet. Her er Stiklestad.

Da vi var paa Levanger spurte vi sekretær Bjørgum hvor langt det kunde være ut til Stiklestad. Jeg husker ikke om vi fik rede paa akkurat hvor langt det var, men vi fik rede paa at vi skulde holde os parat klokken elleve den næste morgen, saa skulde der vel bli raad med at komme ditut. Den næste dag, akkurat paa klokkeslettet, var baade sekretæren og bilen der, og vi var snart paa vei ut til den berømte slagmark.

Veiret var litt graat og surt og høstlig. Somme av os spaadde regn, men de indfødte glyttet i sky og mente at veiret nok vilde holde sig til frem paa kvelden. Og det gjorde det. Høstveiret til trods fik vi en deilig tur indover de prægtige veier gjennem alleer av gamle trær.

Det var bare først i september, men birken, som ellers pleier at staa saa letsindig med hvite stammer og lysegrønne blade, stod nu allerede gusten og gul. Sommerstemningen og munterheten var likesom gaat av den. Høstvinden lekte allerede med dens visne blade bortover veien.

Men dalen var bred. Og bortover de brede, noe bakkete akrer stod kornstaurene i tætte geleder, belæsset med havre- og bygbaand like tiltops.

Tæt ved hverandre laa de store gaarder med hvitmalte vaaningshus og røde uthusbygninger.

Foran huset var der altid en haveflek med blomster og flagstang. Og ikke at forglemme, noen rognetrær.

Rognetræene, ja! Jeg er blit likesom saa glad i dem. Der er noe saa hjemlig og koselig ved en rogn. Den likesom hører tunet og hjemmet til. Den er ikke et stemningstræ som birken. Rognen er likesom mere de gamles træ. Den taaler høstveir og frost. Og iaar er den særdeles vakker. Den staar aldeles belæsset med rognebær helt fra Lindesnes til Nordkap, som man pleier at si. Og folk mener at i vinter vil der ikke bli megen sne, da rognen aldrig blir nedlæsset to ganger om aaret.

Vi kjørte forbi Værdalsøren, hvor Værdalselven flyter ut i fjorden, graa av lerjord den fører med sig. Straks ovenfor her var det at den forfærdelige ulykke hændte den 19de mai 1893, da omtrent 50 gaarder blev ødelagt og 112 menneskeliv gik tapt. Jordskredet som bestod av kviklere, kom fra en liten sidedal, Foldalen, gled ut i hoveddalen, hvor det begrov over 40 gaarder og pladser. Og oppe i Foldalen blev der ødelagt omtrent et dusin gaarder.

Nu dækker løvskogen atter lerbakkene som et tæppe, der hvor ikke plogen har gaat og hvor ikke hesjene staar. Der er nu omtrent intet at se, man vet kun at under disse lerbakker hviler der mange som blev rykket ut av tiden hin rædselsnat.

Straks ovenfor Værdalsøren ligger Stiklestadgaardene og den gamle kirke, som efter sagnet er bygget paa det sted hvor Olaf den Hellige faldt. Alteret skal staa netop der hvor han døde. Vi var indom og saa kirken. Hvor gammel den er husker

jeg ikke, men den er vel saadan rundt syv hundre aar, og der er al utsigt til at de seks fot tykke vægger er istand til at trodse tidens tand endnu i noen hundre aar.

Noen faa minutters gang fra kirken, oppe paa en liten haug omgit av et jernstakit, staar Olaf den Helliges mindestøtte. Det er et meget enkelt mindesmerke, en firkantet granitblok hvorpaa der er anbragt en stump av en rund søile. Paa en hvit marmorplate indfattet i søilen læser vi: "Denne støtte er reist aar 1805 til minde om Olaf Haraldsøn, kaldet den hellige, som faldt i slaget ved Stiklestad den 29de juli 1030."

Jeg forsøkte at se det blodige slag som hin sommerdag for snart ni hundre aar siden raste opover denne fagre dal og disse bakkesider, men jeg fik det ikke til. De er likesom saa langt vække fra mig, disse brynjeklædde mænd med stridsøkser og piler og buer. Jeg kunde ikke se dem. Kanske var det den graatunge dag og høstvinden som suste gjennem træene omkring mindesmerket, som var skyld i det; eller maaske grunden var en hel anden — den at jeg var blit fremmed, var kommet ut av kontakt med den jord som drak de gamle fædres blod. Og det var som om høstvinden bar det til mig der den sang sit sørgekvad over de faldne: Du er præriens søn, de store sletter der vest er dine, men disse bakker gjemmer sine hemmeligheter for dig.

Det nytter ikke, jeg er nok blit fremmed og kommet ut av kontakt.

Med en følelse av dyp skuffelse læste jeg atter indskriften paa mindesmerket, og det slog mig at

trønderne hadde været svært forsigtige i sine uttryk, og det er jo naturlig for dem. De sier, "kaldet den hellige." Det forekom mig at de ikke vilde si mere end de godt kunde staa ved.

Vi kastet et sidste blik paa mindesmerket, paa kirken, gaarden Stiklestad og bakkene omkring, rystet høststemningen av os, sprang i bilen og naadde Levanger tidsnok til at komme med toget til Trondhjem.

Og Trondhjem er en vakker by. For en gammel by at være er gatene brede og er holdt i god stand. Der er nok smale gater ogsaa, men disse bærer ikke navnet gater, de kaldes veiter eller "veita." Man kan vel tænke sig oprindelsen til disse veiter.

Og trønderne er kjække og greie folk, som forstaar at ta verden med ro. Travelt har de det aldrig undtagen naar de snakker, da har de det saa travelt at de ikke har tid til at uttale den sidste stavelse i et ord — den stavelse som søndfjordingen og sogningen dvæler ved med saa stor omhu og sterkt eftertryk. Men til gjengjæld lægger trønderen til et ja eller et nei, eftersom det passer, naar han kommer til enden av en sætning. Det er som om han har det paa følelsen at han har snytt litt og vil gjøre det godt igjen ved at gi litt atpaa, og det blir da til et ja eller et nei.

Trønderen har ord paa sig for at være seig og sen, men kommer han først i gang hænger han godt i. Der er tyngde og ballast i ham.

Det er nu likesom Domkirken da, som er Trondhjems store seværdighet. Og værd at se er den, det er sikkert. Det er vistnok med rette at den kaldes

"Nordens herligste tempel," og trønderne har grund til at være stolte av den.

Saa var det en deilig, solblank septemberkveld jeg gik alene omkring den gamle kirke. Jeg hadde jo set den før, gaat igjennem den med fører, hørt foredrag om den og saadant mere, saa det var egentlig ikke for at se kirken at jeg gik denne gang, men for at opsøke pastor Muus's grav. Jeg visste omtrent hvor den skulde være, men kunde ikke finde den igjen. Tilsidst maatte jeg hen og spørre en gammel feiekone som gik der og feiet løv paa gangene om hun kunde vise mig den.

"Hain amerikaner'n, ja! Jau, de kain æ!"

Saa satte hun riven fra sig og gik med mig bortover, og snakket gjorde hun hele veien, fortalte mig at der var "my amerikanera som vilde sjaa grava has Muus. Du er da vel ventelig amerikaner, du aa, ja?" — Slik pratet hun væk idet hun gik med mig bortover de gruslagte ganger, hvor høstvinden hadde strødd de gule blade. Og der paa sydsiden av kirken, like ved Wexelsens store bauta, fandt vi pionerprestens grav. Der er et jernstakit omkring den. Jeg aapnet grinden og gik ind, karet tilside det visne løv som laa paa stenen, der ligger flat paa graven, og læste:

BERNT JULIUS MUUS
Født paa Snaasen
15 Mars 1832
Døde i Trondhjem
24 Mai 1900
Min Gud gjør dog for Kristi blod
Min sidste afskedstime god.

Jeg gik hen og satte mig paa en bænk og lot mine minder om denne eiendommelige personlighet atter passere forbi. Der var sikkert faa som kjendte ham og mange som miskjendte ham. Mange og forskjellige har dommene været om ham, men det er alle enige om, at han var en mand, og at han var en som turde gaa sine egne veier og tænke sine egne tanker i en tid naar netop det hadde sine store vanskeligheter. Og saa bar han sit livs tragedie uten klynk.

Nu hviler han i sit fædrelands jord, han sovnet bort fra dommene om ham og alt. Og nu ligger han og hviler paa solsiden av Nordens herligste tempel. Barn lekte omkring graven. Der var sol og barnelatter og vissent løv, og høstvind i trætoppene der hvor pionerpresten sover. Og jeg er glad fordi jeg fik blotte mit hode ved hans grav.

Men det slog mig som merkelig, at der intet værdigere mindesmerke var paa hans grav, kun en flat, mørk stenhelle med ovennævnte indskrift er lagt paa hans hvilested.

Alle de menigheter han har organisert og betjent, al den ungdom han har undervist og konfirmert — har de glemt ham?

Han nedla dog sin manddoms kraft for at bygge Guds kirke blandt sine utflyttede landsmænd i Amerika, og ikke vilde det skade at kommende slegter fik se at der var noen som satte pris paa ham og som værnet om hans minde.

Det er ikke pionerpresten jeg først og fremst tænker paa. Han trænger intet mindesmerke, og har gjerne, for alt jeg vet, forbudt at noe merke sættes over ham. Det kunde ligne ham. Men me-

nighetene han har betjent, synes jeg, trænger at der sættes et værdig minde paa hans grav. Kanske naar hundre aar er gaat og sagn og virkelighet har faat tid til at flette sig sammen til en krans omkring hans hode vil noen i Goodhue County si: "La os hente denne mands støv tilbake og reise ham et værdig minde her hvor han nedla sit arbeide. Hans samtid kjendte ham ikke."

Gaa og sæt dig ved hans grav en septemberkveld, naar løvet falder og aftensolen lægger sit guld over aasene omkring gamle Nidaros; sæt dig hvor jeg sat og la tankene gaa tilbake til prærien, til fars og mors tid, og du vil sikkert se det jeg saa og være enig med mig i, at der hviler en av de mænd hvis minde vi bør værne om. Han var dog en høvding.

Saa var det Domkirken. Jeg gik atter en tur omkring den og saa paa den, kanske for sidste gang. Dette tempel som blev bygget omkring hellig Olafs skrin. I mange aarhundreder blev Olafsdagen, den 29de juli, feiret her og var den største festdag i Norden. Folk valfartet hit fra alle Nordeuropas land. Byen kunde langtfra rumme dem. Paa alle aapne pladser blev der sat op telt. Paa bestemte tider kom munkene i procession med Olavsskrinet, de gik rundt kirken. Sagte gik de saa folk skulde faa tid til at lægge sine penger i de poser som var fæstet til skrinets sider. Og satte de skrinet ned et sted var der nok av dem som, naar det blev baaret videre, la sig ned og kysset stedet hvor det hadde staat. Og jertegn og undere hændte, syke blev friske. Og Domkirken reiste sig sten pa sten, pen-

gene fløt ind. Sandelig var de forretningsfolk de gamle munker.

Og saa længe efterpaa kom lærde historikere og fortalte at de ben som laa i skrinet slet ikke var Olafs, men et benrad efter noen anden. Men undrene hadde fundet sted, folk var blit helbredet, og Domkirken stod der i al sin pragt. Jamen er det et underlig væsen, dette væsen som man kalder menneske. Hvem kan forstaa det?

Men solen var gaat ned, barna lekte ikke længere mellem gravene og omkring kirken, de var gaat hjem. Alene gik jeg der og forsøkte at la middelalderen komme tilbake til mig og bli levende for mig, og den blev det.

Rutebaaten gik sydover sent den kveld, og jeg var med. I den stille høstnat svinget den om nesset, og det sidste av byens lys blev borte for mig. Jeg gik ned i kahytten og satte mig til at tælle de mange lyse minder jeg hadde faat med mig fra Trøndelagen, og især fra Trondhjem. Minder om de deilige møter vi fik ha der, først i Domkirken, saa i Vor Frues kirke og sidst den uforglemmelige fest i Sommerveitens bedehus sammen med den store venneskare som er med i arbeidet for santalene.

Perlene paa denne rosenkrans tæller jeg saa tidt, og nu hadde jeg faat flere nye, straalende perler at smette ind paa mindenes snor.

Sydover

I vildt jag gik det sydover, først en ukes tid i og omkring Molde, derfra til Aalesund og rundt i Søndmør. Det gik fra møte til møte, i kirker, i bedehus og i hjemmene, stundom fire møter om dagen eller rettere sagt i døgnet. Snart reiste vi med motorbaat, snart med en av disse smaa fjorddampere som vet veien ind i hver en vik og finder frem gjennem disse trange fjorder, som for den fremmede ser saa stængte ut. Til andre tider var det rutebilen som befordret os, eller vi skranglet i en kjærre over lange veier i regn og ufyse indtil gamleblakkens ensformige dilt gik os slik ind i ben og blod at det varte i dagevis før vi blev det kvit. Jo, vi fik kjørt os! Men frem kom vi til alle møtene som var bestemt, alle saa nær som ett, og det var ikke vor skyld — baaten kom ikke avsted, de somlet til det blev for sent.

Snart var vi inde i de trange fjorder, hvor baaten la til ved en gammel stenkai. Ovenfor, tæt opunder det graa fjeld, laa der en klynge av hus. De fik plads der kun hvis de var gode venner. Men midt i klyngen stod kirken. Omkring den var der rum, rum og fred. Men borte i den trange gate stod bedehuset, der møttes vi og fik tale om den største sak i verden.

Men turen gik ogsaa ut til de yderste skjær, hvor de smaa fiskerstuer likesom hadde gjemt sig bak fjeldknausene og kun tittet frem som forskræmte barn. Det var for havstormene de hadde forsøkt at gjemme sig. Og utenfor gik havet med hvite skav-

ler og lange, tunge aandedrag. Og det graa berg var blankslitt høit opover av sjøsprøit.

Inde i en vik saa vi et sildestæng. Der vrimlet

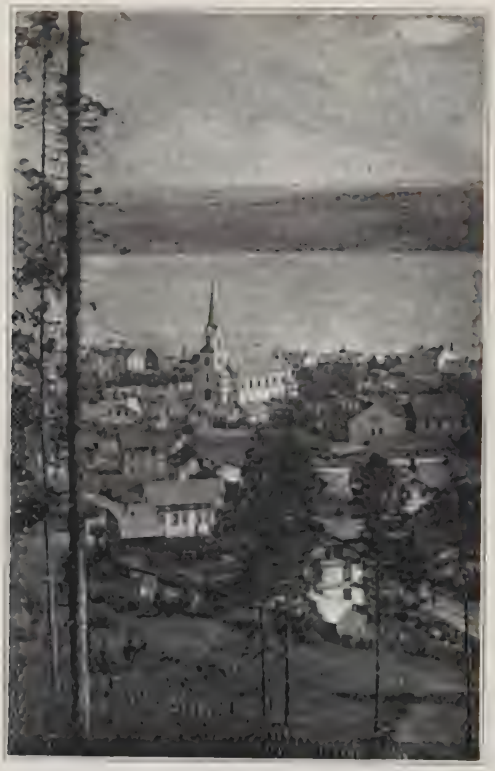

Midt i klyngen staar kirken

av folk i baater. Stænget betydde mat for dem som sat derinde i de smaa stuene. Oppe i luften sværmet der en mangfoldighet av fugl. Stænget betydde nok mat ogsaa for dem.

Omkring de veirbitte stuene var de nakne klipper hvite av klipfisk som laa og skulde tørke. Naar solen sken hadde folk det travelt med at snu og vende paa denne fisken, og naar kvelden kom eller det saa ut til regn samlet de den sammen i store saater, som de saa la et stort lok paa for at holde dugg og regn ute. Næsten hele dagen klapret de omkring paa fjeldknausene i sine store træsko og stelte med denne fisken. Klipfisk er en delikatesse — for dem som liker den — og det gjør de i Spanien og andre Middelhavsland.

Allevegne ute i skjærgaarden lugter det av sild og fisk, endog i kirkene og bedehusene.

Jo, skjærgaarden og fiskeværene kan nok være interessante saadan for en gangs skyld; men man maa vist helst være baade født og opvokset der for at kunne trives, og helst aldrig noensinde været borte derfra.

Men derute, fra toppen av en av disse vindskurte klippene, faar man se et panorama man aldrig vil glemme. Jeg saa det en solblank dag. Utenfor laa havet og likesom gjemte paa sine hemmeligheter. Som en andemor med en flok andunger omkring sig laa øer og holmer, somme av dem var bare en sort ryg som av en kjæmpehval der stak op over havflaten. Og hist og her de usynlige skjær og baaer som laa der og sprøitet skum i veiret selv paa den stilleste dag. Det var havet. Men saa man indover landet, var ogsaa det som et bølgende hav av sten. Brune fjeld, blaa fjeld, mosegraa lyngheier, den ene bølge bak den anden, stigende, synkende, og tilsidst en hvit fonn derinde i horisonten

som en skumhvit brænding. Der er atter havet, et rullende ocean i sten.

Men inde imellem disse stenbølger, "i revnene," er der vaarliv. I de smaa stuer derute ved havet bor der mange gjilde, snilde folk, det fik jeg se. Kampen for tilværelsen har nok mangen gang været haard, men den har ikke kvalt det bedste i dem. I næsten alle de smaa vinduer var der blomster.

Mangt et lyst minde bærer jeg med mig fra kirker og bedehus derute. Der fandt jeg mange hjerter som slaar varmt for Guds rikes sak, og slik som de kan ofre! De rike, brede bygder paa østlandet kan godt gaa i skole hos folket derute og lære av dem at gi til Guds rikes arbeide.

Og saa!

Ja, saa reiste vi med "dampen" sydover fra Aalesund til Bergen, en nats reise. Og tænk, der var sol over Fløifjeldet og Løvstakken og over byen og fjorden og Tyskebryggen den morgen da vi naadde frem til den gamle by.

Og ifølge traditionen er det ikke ofte at de har sol og opholdsveir i Bergen. Som oftest regner det og er graat og trist. Og bergenserne løper der med sine paraplyer og studerer ut alskens vittigheter for at holde humøret oppe. Og det skal sies om dem at igjennem de regntriste aarhundreder har bergenserne formaadd at utvikle et ganske straalende humør. Og det er saa let at forstaa, de er simpelthen blit nødt til det. Var det ikke for deres lyse humør holdt de det aldrig ut. Mennesket trænger sol. Men med et lyst humør og en god paraply gaar det nok an at greie sig i Bergen ogsaa.

Ja, ikke bare det at det gaar an at klare sig i Bergen, men omtrent alle fremmede som kommer der blir glad i byen og dens indbyggere. De kan ikke hjælpe for det, de maa bli glad i dem. Og især kan nok det sies om os, hvis fædre har været med at slite de gamle brostene i Bergen glatte.

Ogsaa denne gang hadde vi en hel række møter i byen, og de avsluttedes med et avskedsmøte oppe i ynglingeforeningens festsal, et av de vakreste forsamlingslokaler i byen. Fra dette løp vi saa ned til Tyskebryggen og kom os ombord paa "Natruten" til Stavanger.

Vi reiste til Stavanger, men det var nu egentlig ikke dit vi skulde. Santalkomiteen hadde adressert kona til Flekkefjord og mig til Mandal. Og naar baaten faar tid paa sig gaar den jo sydover til begge steder. Men man maa forbi Jæderen, og der ruller det aapne hav ind. Er det ruskeveir skal det ingen fornøielse være at passere der forbi med en liten kystdamper. Og siden den tid jæderbanen kom igang er det bare gamle, forhærdede sjøulker som reiser sjøveien; alle almindelige mennesker gaar av baaten i Stavanger og tar med banen til Flekkefjord. Derved undgaar de sjøsyken.

Men følgen av denne tingenes ordning er, at der nu næsten ikke skal findes en krabbe paa hele strækningen utenfor Jæderen. De som ikke er døde av hunger skal være reist andetsteds hen paa grund av ernæringsvanskeligheter. Saa har jeg ialfald latt mig fortælle av troværdige og lokalkjendte folk.

Rystet og skaket av jæderbanen ankom vi saa til Flekkefjord frem paa eftermiddagen, hvor jeg saa

satte mig til at vente paa baat til Mandal. Men det er en hygge at vente naar man kan faa tilbringe ventetiden oppe hos gamle Seland. Naar man er der kan det være det samme om baaten aldrig kommer. Men den kom dog tilslut, og det bar avsted sydover.

Vi er kommet ind i oktober og solen begynder at bli lovlig sent paa færde om morgenen. Den var endnu ikke oppe da vi den næste morgen la til bryggen ved Kleven, utenfor Mandal. Men det stod ikke paa. Fiskehandler Olsen var mødt frem med hest og kjærre for at ta imot mig. Han møtte op i vestlandsk nationaldragt, sorte sjøstøvler, gule oljebukser, gul oljetrøie og gul sydvest. Hatten av for slike karer! Og Norges vestland har opalet mange av dem.

Det regnet saa gatene bortover glinset av vand der hvor gateløgtene lyste op. For resten har jeg en følelse av at jeg ikke burde bruke flertalsformen naar jeg taler om gater i Mandal. Der er strengt tat bare en gate i byen, og den løper tvers igjennem den fra ende til anden. Og det er en godslig og rimelig gate, som er baade føielig og bøielig. Var den ikke det, kom den neppe frem. Har noen fundet paa at bygge et hus midt i veien for den, saa gjør ikke det noet, gaten tar likesom hatten av sig, trær tilside med et høflig buk og gaar rundt huset. Og en kan godt forstaa at der trænges en hel del god, gammeldags vinskibelighet naar en hel by skal bygges paa en smal avsats eller strimmel imellem en elv og en brat fjeldvæg.

Men netop dette har de greiet i Mandal. Det

likefrem vrimler av hus paa denne smale strimmel. Gater faar være en bisak naar det gjælder at finde rum for et hjem. Og det har de fundet. Kun noen faa hus har tyet op paa fjeldvæggen. Der hang de da ogsaa som billeder paa en væg, ikke bare til pryd men til nytte.

Santalkvinder

De har en skrækkelig stor kirke i Mandal, saa stor at det skal være sjelden at den er halv fuld av folk. Men en ting merket jeg, og det var at de sætter sine prester høit i denne kirke. Prækestolen sitter høit oppe under loftet som et svalerede klistret paa væggen. Prester som ikke er særskilt sterke i hodet — og slike er ikke ualmindelige blandt den

norske prestestand — blir svimmel naar de kommer saa høit til veirs. De fortalte mig om en at han ikke kunde præke der uten at ha et taug bundet om livet og kunde føle sig fastbundet til noe. Han søkte sig straks derifra. Men nu kan det jo godt være at disse sjøulkene jeg var sammen med i Mandal fandt plasér i at spinde en ende og kjøre i en enfoldig utlænding. Det kunde ligne dem. Derfor tør jeg ikke indestaa for sandheten av fortællingen om presten med repet om maven.

Men prækestolen og den lille forsamling i den store kirke til trods hadde vi et rigtig godt møte i Mandals kirke. Der er mange som har hjerte for missionen.

Min næste adresse var Kristiansand. Vennene i Mandal satte mig ombord i en liten kystbaat som stak indom allevegne med post og andre fornødenheter til de mennesker som bor derute paa de nakne strande og øer. Nu og da maatte vi passere en aapen stripe hvor havet rullet ind, vildt og uregjerlig, høststormenes tid var begyndt; og da gjorde vort lille fartøi mangt et hop og mangt et sprang, og krabben fik nok til livsophold til lange tider. Og selv vi haardhjertede mennesker som aldrig kan avse noe til disse væsener var baade glade og fornøide da vi dreiet om et nes og fik se den vakre by ligge der med de høie kirkespir i midten og med bakker og berg i bakgrunden.

Fra Kristiansand fik jeg gjøre en avstikker til Farsund og Listerlandet. Dette strøk er bekjendt for to ting, først fordi de har utviklet en egen baattype som kaldes listerbaater, og dernæst er Lister-

landet bekjendt for sin vind. Det blaaser altid paa Listerlandet. Men listringen skal trives bedst naar det blaaser mest. Men de er ogsaa flinke missionsfolk, og det fik jeg anledning til at se med egne øine.

Paa veien indover til Oslo var jeg en søndagskveld i Grimstad. Der var en prest som passet godt til byen, ti han hette Grim. Denne by har ogsaa noe den er berømt for. Henrik Ibsen var "clerk" paa et "drugstore" her i gamle dage.

Den sidste uke i Norge tilbragte vi i Oslo. Der var møter paa Hausmansgatens bedehus, i ynglingeforeningen og sidst i Calmeyergatens missionshus.

En søndag formiddag fik vi ha missionsmøte i gamle Akers kirke. Det var et deilig møte. Det gamle, ærværdige gudshus var vel fyldt.

Det er utenfor denne kirke Hans Nielsen Hauge hviler. Før gudstjenesten begyndte fik jeg tilbringe noen minutter ved hans grav.

Der er sat et ganske enkelt mindesmerke over ham, en sort granitsten med et litet kors paa toppen. Hele støtten er mindre end seks fot høi. Paa forsiden av stenen læser vi følgende: "Herunder hvile de jordiske Levninger af vor Medchristen, Broder og Ven, Hans Nielsen Hauge, født paa Rolfsøen i Thunøe Sogn D. 3 April 1771. Død paa Gaarden Bredtved i Aggers Sogn D. 29 Marts 1824."

Hans samtid forfulgte ham og fængslet ham, nu staar der en landskjendt mand frem og sier at han er Norges største søn, og der er ingen som tør motsi ham. Nu kappes folk paa begge sider av havet om at hædre hans minde. Hvor jeg er glad og taknem-

melig fordi jeg fik lov til at blotte mit hode ved graven hvor støvet efter dette Jesu vidne ligger.

Det er ofte vanskelig i Norge at faa opta offer paa alteret i kirkene. Alt har jo sine regler at gaa efter. Men stundom er det presten som er bange for at alle disse krav som kommer til menigheten kan bli for mange, og derfor føler han at han maa holde igjen. Og saa aldeles greit og liketil er det nu ikke at være i prestens sted heller. Men en ting synes jeg dog at de godt kan la være, og det er at staa vakt ved sit folks pengepung. Den gamle Adam greier den ting alene uten presters hjælp.

Ogsaa i gamle Akers kirke maatte folk ned til døren og stikke sine gaver til missionen i noen smaa bøsser. Der saa jeg en kirketjener staa med en kniv og stoppe papirpenger i bøssen. Disse er beregnet paa mynt og var blit fulde.

Nede ved døren, ja. Mon Guds store rikssak ikke længe nok har staat nede ved døren baade i kirkene og i folkets bevissthet? Og skulde ikke tiden være kommen nu at man burde si til missionen: Ven, sæt dig høiere op!

XVI

OPLEVELSER I DANMARK

NAAR der ikke er streik paa de norske statsbaner og alt ellers er i orden, gaar der hver dag et tog fra Oslo som har sovevogner direkte til København. Man kan gaa tilsengs i Norge, sove sig gjennem Sverige og vaakne op i Danmark. Og bedre kan man vel neppe ønske sig det. Men, som sagt, det er bare naar der ikke er streik at det gaar an. Og skal man komme med disse vogner maa man tegne sig en ukes tid i forveien, saa populære er de. Det kunde vi imidlertid ikke gjøre, da vi ikke visste naar det behaget det danske indenrigsdepartement at sende os opholdstilladelse. Uten et saadant kunde vi ikke faa være der i denne rationeringstid.

Tilladelsen kom da endelig. Saa skaffet vi os tilladelse at reise gjennem Sverige, det maatte vi ogsaa ha, "forstaas." Og saa, naar vi ikke kunde faa direkte sovevogn til København, da alt var optat, gjorde vi det næst bedste og tok sovevogn til Malmø.

Natten laa tung og sort over Skaane da vi for derigjennem. Vi var fremme i Malmø ved ottetiden om morgenen, men det var som om gamle Malmø vilde vise os saa litet av sit ansigt som mu-

lig, det var indhyllet i et tykt taakeslør. Og det skal dog være et ret vakkert ansigt den by har at vise.

Fra Malmø gaar der færge over til København. De høflige svenske toldbetjenter saa det vist paa os at vi ikke var smuglere, de saa ialfald ikke stort paa vort tøi. Snart var vi ombord paa færgen, og under fuld musik fra taakeluren stevnet vi over sundet til Danmark. Men det var en tyk taakeheim vi kom ind i, som først lettet da vi kom frem til Østerbro banestation. Og da var vi jo i "Kongens København."

Men jeg tror jeg er nødt til at bekjende at de svenske og danske jernbane- og toldbetjenter er høfligere end de norske. Ikke saa at forstaa at de norske funktionærer hadde noe ondt øie til en gammel missionær, ti det hadde de ikke, og jeg er sikker paa at inderst inde hos enhver av dem sitter der en god portion baade av høflighet og venlighet som kun venter paa anledning til at faa komme frem og vise sig. Men det er vel ikke saa greit for dem som er opalet mellem klipper. Mon ikke sten ogsaa kan ha indflydelse paa folkekarakteren?

Vi kom imidlertid vel frem til Skandinaviens hovedstad, København, blev indlogert paa det gamle missionshotel i Løngangsstræde, og der fik vi nyte et par dages hvile inden vi begyndte reiselivet i Danmark.

København var vakkert dekorert da vi naadde frem. Der var musik i gatene. Vi hadde jo telegrafert om vor ankomst baade til bekjendte og til indflydelsesrike mænd, saa dette var ikke det mindste

merkelig. Baade min kone og jeg blev da ogsaa, som det hør og bør sig ved saadanne anledninger, næsten "synlig rørt" og syntes at dette var da saa altfor meget, og saa uventet og ufortjent! Men saa var vi uforstandige nok til at kjøpe os en avis, og der stod det at det var 150aarsdagen for billed-

Santalprester

hugger Thorvaldsens fødsel. Saa var den glæde forbi. Slik kan det gaa!

Studentenes interessante fakkeltog om kvelden trøstet os dog, saa vi efterhaanden blev ganske husvalet efter vor skuffelse.

Vor første søndag i Danmark tilbragte vi i Hillerød, en by nord for København. Der var missionsmøte.

I Hillerød er der et kongeslot bygget av Christian den fjerde. Nu brukes det kun som musæum. Slottet er bygget i en firkant med en aapen plads i midten. Paa den ene side av denne aapne plads ligger slotskirken. Den skal være den mest utsmykkede kirke i Danmark. Den er da ogsaa aldeles overlæsset med dekorationer. Det glitrer av guld og sølv allevegne. Prækestolen er slik beslaat med sølv at man næsten ikke merker at der er træ i den. Men den barokke stas og utsmykning tiltrods hadde vi et godt møte i den gamle slotskirke, og den var fuld av opmerksomme tilhørere.

Min første tur for santalmissionen i Danmark skulde vare tre uker. Jeg skulde begynde over i Vejle paa Jylland. Sekretæren hadde lagt alt saa greit tilrette for mig at det var som fot i hose at reise der.

Fra hovedbanegaarden i København kom jeg avsted længe inden morgensolen hadde tid til at sprede novembertaaken. Det var først da vi kom ut imellem Roskilde og Slagelse at det blev saapas lyst at vi kunde se utover det jevne, blide danske landskap.

Men det var høst eller efteraar, som danskene kalder det, med graa, trist himmel og en gjennemtrængende høstvind. I disse dage ser man ikke meget til det blide, solrike Danmark. De "brede bøge" rækker sine nakne grener op imot en trøstesløs graa himmel og likesom tigger om sol, men faar den ikke. Men indimellem ligger marker som endnu er grønne og minder om en sommer som svandt.

Vejlefjord stikker ind i Jylland fra øst som en kroket pekefinger. Derinde ved enden av fjorden

ligger den fredelige og vakre by Vejle. Dit kom jeg langt frem paa eftermiddagen. Fra hovedstaden ditut er det jo ikke saa skrækkelig langt, men naar man skal over baade Storebelt og Lillebelt og gjentagende ganger bytte fra tog til færge saa tar det tid. Og for resten, hvad skal man da haste efter? Naar man bare kommer frem engang saa!

I et gammelt digt kaldes Vejle "perlen i den jydske krone," og der er baade sandhet og poesi i de ord. Byen er omgit av bakker og høier som for Danmark at være er baade høie og bratte. Mange av dem er endog skogklædde. Og elven som flyter igjennem byen har de for længe siden tæmmet. Der er intet vildt ved den. Den løper imellem solide stenmurer og kan ikke forløpe sig, men maa pent holde sig inden sine grænser.

Fra Vejle reiste jeg lørdag aften ut paa landet til en søvnig liten landsby som bar det betegnende navn Daugaard. Der i nærheten ligger Engum kirke, hvor jeg saa præket søndag formiddag. Kirken er en gammel typisk dansk landsbykirke fra den katolske tid, med det eiendommelige butte taarn og med tykke murvægger hvor reformationens hvitvask dækker over gamle katolske helgenbilleder. Et par steder var hvitvasken fjernet, saa de gamle billeder atter har faat komme frem i dagen. Vor tids mennesker synes godt at kunne taale helgenbilleder i kirkene, og de taaler visselig de ting som er værre.

Dekorationene i den gamle kirke bestod væsentlig av engler. Forgyldte engler kikket os imøte allevegne fra. Paa altertavlen laa de og stod og sat i mængdevis. Og bare paa prækestolen var der fire.

Men de vældigste av dem alle var to keruber som var opstillet i kordøren, en paa hver side, og skulde formodentlig vogte veien op til alteret. De hadde uforholdsmæssig lange halser. Det er jo mulig at keruber skal ha det, jeg vet ikke. Og saa hadde de forgyldt haar og guldvinger. I haanden holdt hver av dem et sverd med forgyldte flammer paa. Det forekom mig dog at de ikke burde holde disse flammende sverd saa nær sine kinder og gyldne lokker.

Paa prækestolen var der timeglas. Det var sikkert sat der for at presten ikke skulde tøve for længe paa et sted. Jeg har tænkt mig at dette system burde indføres i mange av vore kirker i Amerika. Kirkestolene var lukket. Man maatte aapne en liten dør før man fik gaa ind og sætte sig. Og komfortable var de ikke, de gamle bænker med sine smale sæter og rygstø ret op og ned.

De er nok interessante, disse gamle kirker, men praktiske for vor tid er de nu ikke. De er kolde og meget ukomfortable. Og det er vel kanske en av grundene til at de som oftest er næsten tomme. Vor tids mennesker er ikke asketer, de vil ha en komfortabel gudsdyrkelse.

Om aftenen hadde vi møte i Vejle i en stor, moderne, deilig og vel opvarmet kirke som var pakfuld av folk. Det som manglet paa formiddag fik vi igjen med renter her. Prækestolen var av sten og man kunde dundre løs i den uten frygt for at den skulde svigte, og der var intet timeglas paa den.

Fra Vejle gik turen sydover til Kolding. En gammel santalven fandt mig paa stationen og paastod at han kjendte mig endskjønt han aldrig hadde

set mig i sit liv. Det var en gløg kar. Men med ham fik jeg en deilig tur gjennem den gamle by med de middelalderlige hus. Høit over byens røde tak løfter Koldinghus sin mægtige taarnruin og minder om svundne dage. Min ven fortalte mig at kong Fredrik den anden og Christian den fjerde begge elsket dette sted og tilbragte mange lykkelige dage her. Nu er det gamle slot en eneste stor ruin, kun det store taarn staar igjen og minder om svunden storhet. Det skal være spanierne som har slottet paa sin samvittighet. De satte varme paa det.

Mens Koldinghus sovet videre paa sine minder, forsvandt jeg vestover til Esbjerg. Der var et tre dages missionskursus hvor baade min kone og jeg tok del. Vi reiste for resten ogsaa i Danmark hver for sig.

Esbjerg ligger langt ute ved Vesterhavet, og derfra gaar der baat til England hver dag, ja og videre til United States. Reiste vi nu var vi hjemme til jul. Men længselens bølger maatte bydes til ro, her er arbeide at gjøre.

Der er en by i Danmark som jeg fremfor andre længtet efter at faa se, det er gamle Ribe. Mange lysende navn er knyttet til denne by og dens historie. Men den som har gjort Ribe mest kjendt i Amerika er Jakob A. Riis. Der er han født, og det er denne by han saa mesterlig skildrer i sin bok, "The Old Town." Det var derfor en stor glæde for mig at faa se denne bys navn paa min reiserute.

Det er ikke saa lang turen fra Esbjerg ditned. Paa stationen blev jeg møtt av stiftsprovst Olesen. Han er en av de mest bekjendte indremissionsprester

i landet. Der er ingen siden Vilh. Becks dage om hvem der fortælles saa mange historier som om denne originale og populære prest. Han er en av dem som kan si ting paa en saadan maate at de biter sig fast, og saa har han et sprudlende humør som han paastaar er en stadig plage for ham naar han skal præke. Han kan ikke for det, frem kommer det.

Der er en historie som jeg har hørt flere ganger om ham. Det var ved et stort friluftsmøte hvor han præket for de unge. Emnet var: Utholdenhet og dens belønning. For at illustrere sine tanker fortalte han følgende fabel. Det var engang to frosker som ved en uforsigtighet kom til at falde ned i et spand fløte. De kavet omkring i den klæbrige væske en stund, saa sa den ene frosk til den anden: "Dette holder jeg ikke ut, jeg dør." Til dette svarte den anden: "Nei, svøm bare væk, hold paa, hold paa, gi ikke tapt!" Med disse og andre bemerkninger forsøkte den at holde motet oppe i sin kamerat. Men det hjalp ikke, den gav dog op og sank tilbunds.

Den anden derimot gav ikke op, den holdt paa at svømme omkring i fløten, og da konen som eide spandet den næste morgen kom for at hente det fandt hun denne frosk sittende paa et to punds stykke smør.

Sammen med denne mand som kan fortælle saadanne stubber i sine prækener gik jeg saa over Kongeaaen til den gamle by. Langsmed elven laa haver og forlatte lysthus i de første decemberdages triste graaveir og likesom gruet sig for vinteren der

stod for døren. Men imellem de visne blomsterbed var der endnu pletter av grønsvær som frosten ikke hadde faat bleknet. Svanene svømmet stolte forbi under broen og syntes at nyte det kolde vand.

Vi gik opover de smale, krokete gater hen til "Klosteret," hvor en pleiesøster av Jakob Riis bor. I gamle dage var det et virkelig kloster, nu er det et hjem for gamle. Det er bygget sammen med Kathrinekirken og har i sin velmagtstid nok været et prægtig bygverk, nu er dele av det forfaldne. De holder dog paa at restaurere baade kirken og klostret. De har ikke det solide berg at bygge paa dernede i Ribe som de har saa mange steder i Norge.

Vi var ogsaa indom paa vandverket og besøkte fru Tharp, en søster av Jakob Riis, i hendes hyggelige lille hjem.

Saa gik vi op til domkirken. Dens høie, firkantede taarn er synlig paa lang avstand. Jeg hadde set det længe fra togvinduet den morgen. Det er det første som hilser en imøte naar han kommer, og det sidste som tilvinker en sit farvel naar han reiser derfra.

Tversover for domkirken ligger latinskolen. Der var Jakob Riis's far lærer. Paa en marmorplate som er indfældt i den gamle murvæg læser vi: I dette hus fødtes i 1849 journalisten og filantropen Jakob A. Riis. Død i Barre, Massachusetts 1914, sin fødebys trofaste søn og av præsident Roosevelt kaldet Amerikas nyttigste borger.

Her var det altsaa at denne nyttige borger traadde sine barnesko, disse gatestener har han hjulpet til at gjøre glatte. Og her var det at han bedrev sine guttestreker, og jeg har en mistanke om

at det var drapelige streker han fandt paa. Hans pleiesøster, som var ældre end han, sa at han en tid var en "skrækkelig dreng." "Men," la hun skyndsomt til, "han hadde altid et bløtt og godt hjerte."

En ting vet vi om ham nu, og det er at han hadde et stort hjerte, et hjerte saa stort at alle fattige og forlatte og undertrykte mennesker fik rum i det. Mange er de fattige stakkars barn i baade New York og andre steder som faar nyte godt av hans store, varme hjerte. En mand med et større hjerte har neppe Ribe fostret, og denne by har dog fostret mange hvis navn er kjendte langt utover Danmarks grænser.

Paa en anden marmorplate i latinskolens mur er der en lang række navn av skolens berømte disciple. Blandt dem var Peder Palladius, en av Danmarks reformatorer, han studerte der i 1510. Og næsten sidst paa listen var salmedigteren Brorson. Han var elev her 1709 til 1712.

Byen er fuld av mindesmerker, man støter paa dem næsten hvor man gaar. Like syd for byen er der en liten grøn haug, det er ruinene efter det historiske Ribehus. Der staar dronning Dagmars vakre mindesmerke. Her var det at hun steg iland da hun kom fra sit hjem nede i Bøhmen for at bli kong Valdemars brud. Paa en maate hører hun sagntiden og digteren Ingemann til, og græsset gror frodig paa gruset av det stolte palads som engang var hendes. Og dog er hun ingen sagnfigur, selv om sagnglorien lyser om hende. Et par maaneder senere stod jeg ved hendes grav i Ringsted kirke, og der var friske blomster paa den.

Paa solsiden av domkirken staar der en vakker

statue av salmedigteren biskop Brorson. Han hører os alle til. Han døde som biskop her. Saa hændte det at der for flere aar siden kom en norsk amerikaner til Ribe og spurte efter Brorsons grav. Folk hadde glemt den og trodde at den var etsteds i kirkens gulv. Men det var den nu ikke. Han skal være begravet ved en liten kirke ute i stiftet. Imidlertid vaaknet ribenserne og følte at de burde gjøre noe for at bevare denne mands minde, og resultatet blev den imponerende statue. Men her var det altsaa at han sang sine troesfreidige og glade sanger medens han selv stille bar sit kors.

Det fortælles at en mand kom til ham en gang og sa: "Det er let nok for Dem at synge om trøst og glæde som har det saa godt paa alle maater og ingen sorger har." Da var det at Brorson tok ham med sig ovenpaa til et værelse med jerngitter for dører og vinduer. Derinde sat hans vanvittige søn. I de dage var der jo ingen asyler for sindssyke, enhver maatte ta vare paa sine.

Men Ribes mest berømte bisp, næst Brorson, er sikkert Hans Tavsen. Oppe i en av gatene læste jeg en mindetavle om ham. I det hus hadde han bodd de aar han var biskop, nemlig fra 1542 til 1561. Om ham er det at Ingemann synger:

Paa Tave bondes ager ved Birkrinde by
Der gik en lille plovdreng og sang under sky.
Han messede som klerken og drev pa treven hest.
Gud give Hans Plovkjører kunde blive prest.

Det var den lille plovdreng fra Birkrinde by,
Hans navn fløi over Danmark med folkeligt ry.

En dansk Morten Luther, han stred med aandens sverd
Og seirede med aanden i hjertefolkets hær.

Men mer end alle bisper i Danemarks land,
Hin bondesøn har sørget for kvinde og mand,
Ret aldrig hans navn skal i danske hjerter dø,
Saa længe som der ringer en klokke over ø.

Om aftenen hadde vi møte i missionshuset, hvor jeg fik fortælle ribenserne om Guds rikes fremgang blandt santalene. Det regnet og blaaste og var et ufyset veir, og gatene var mørke og glatte, men allikevel var der fremmødt en god forsamling. Provst Olesen ledet møtet, og vi hadde en sjelden hyggelig stund sammen. Den næste formiddag skulde jeg videre nordover. Men om natten sov jeg i fængslet, hvor jeg hadde et baade varmt og koselig værelse. Det er nemlig omdannet til hotel.

Før toget gik om morgenen maatte jeg atter gaa en tur gjennem de gamle gater og læse mindetavler. Tilsidst var jeg kommet ind paa en av de smaa sidegater og skyndte mig avsted i retning av stationen med hodet fuldt av Tavsen og Brorson og Riis og andre minder om "fornstora dar," saa pludselig blev jeg opmerksom paa endnu en mindetavle paa væggen av et lavt, meget gammelt hus. Her er den:

Her bodde skrædder Laurits Splid,
hvis stakkels hustru Maren
9de November, 1641
blev brændt for trolddom
imellem Galgenbakkerne ved Ribe.

De kan gjerne si "stakkels Maren!" At leve sammen med en mand som hette Splid og som desuten var skrædder, saa hun blev utsat far daglige naalestik, kunde sikkert utvikle det onde hos noen hver. Maren har min dypeste sympati.

Men det som paa en maate blev en trøst for mig var at dette hændte i et land som hadde været kristnet i mange hundre aar, og omtrent 100 aar efterat Tavsen blev bisp i Ribe. Saa er der haab for santalene! Da er det ikke noe at klage over at vi har en hekseproces blandt santalene nu og da, kun 50—60 aar efter at de er kommet i berøring med kristendommen. Men ogsaa her forestaar en lang, kanske mange hundre aars kamp før heksevæsenet kan bli utryddet.

Baade her i Ribe, og femti aar senere i Salem, Mass., var der mænd som tok kampen op og fik heksevæsenet utryddet. Det er let for os nu, flere hundre aar efterpaa, at sætte os paa dommersætet og fordømme disse mænd og kalde dem vanvittige fanatikere. Men naar alt er sagt saa maa dog alle medgi at de utryddet heksevæsenet og satte folk fri for den forfærdeligste av al frygt, heksefrygten. For dem og deres samtid var ikke hekser, hekseri og troldom bare tomme indbildninger, men virkeligheter som de hadde at regne med paa samme maate som vi har at regne med det paa missionsmarkene idag. Derfor ære være disse mænd! De var kanske litt voldsomme i sin fremgangsmaate, det maa vi medgi, men saa levde de ikke i en blødagtig tid som vor. Det fortælles at de bandt en krudtpakke paa Marens ryg for at gjøre hendes lidelser paa baalet korte.

Ribe har længe været og er fremdeles en meget søvnig by. Den har jo sine lyse minder, men de er ikke noe at leve av. Siden tyskerne tok Sønderjylland har byen ligget der og vegetert, og indbyggerantallet har vistnok gaat tilbake. Men nu da Sønderjylland er sluppet ut av ørnens klo har Ribe begyndt at gni søvnen ut av sine gamle øine og venter nu paa bedre dage. Maa de komme!

Nordover til Skagen

Reiser man fra Ribe og Esbjerg nordover langs Jyllands vestkyst kan man gjerne indbilde sig at man er i Nebraska eller et andet sted ute paa vestens bebyggede prærier. Landet er ganske flatt med kun antydninger til bakker her og der. Og den bonde som gaar og pløier med tre hester for plogen derhenne paa akeren kunde godt være en Syd Dakota farmer. Der er dog kanske litt for mange sjøfugler i hælene paa ham — de skal ogsaa ha mat av disse furer. Men saa mange maaker vilde man vel ha vanskelig for at samle saa langt fra havet som i S. Dak.

Og saa er det husene, de vil heller ikke passe rigtig ind i billedet. Bygningsstilen er en anden end man er vant til paa prærien. Her er husene bygget omkring et firkantet gaardsrum, vaaningshus paa en side, stald, høilaaver og andre uthus og skur paa de andre sider. Husene er lave, kun en etage med graat straatak paa. Andre er tækket med røde taksten. Og landet er meget træbart. Ikke engang omkring husene er der videre trær.

Folket langs vestkysten er ogsaa likesom noe

for sig selv. De er saa likefremme, aapne og hjertelige. Der pulserer ogsaa et varmt aandelig liv blandt vestjydene. Der har baade den indre og den ydre mission slaat dype røtter og faar sin bedste støtte, endskjønt disse egne slet ikke hører til landets rikeste. Man blir ganske uvilkaarlig min-

En dansk bondegaard

det om vestlændingene og vestlandsforholde i Norge naar man reiser omkring blandt vestjydene. Havet har jo været med at opdra dem begge, og kanske av den grund er de kommet til at ligne hverandre. — Det faar nu være sin sak, men bra folk er de at arbeide iblandt.

Den første by jeg besøkte søndenfor Esbjerg var Skern. Der blev jeg møtt paa stationen av dr.

Johannesen. Doktoren har været i Santalistan. Sammen med Skat-Petersen reiste han ditut i 1902 for at arbeide som lægemissionær. Men da hans hustru ikke kunde taale klimaet derute maatte de allerede det følgende aar reise tilbake til Danmark. I hans hyggelige hjem fik jeg saa tilbringe et par deilige dage.

Vi hadde en herlig søndag i Skern. Den store kirke var fyldt til sidste plads. Og der var baade aapne hjerter og aapne hænder. Jeg vil altid mindes Skern som et stort lyspunkt paa mine reiser i Danmark.

Efter korte besøk i Lemvig og Holstebro gik turen over Limfjorden til Hvidbjerg. Limfjorden er nu egentlig ikke en fjord. Engang var den det vistnok, men det er længe siden. Nu er den et sund som skjærer tvers igjennem Jylland og gjør den nordlige del, Vendsyssel, til en ø.

Ved en liten vik i Limfjorden, ikke langt fra havet, ligger en liten landsby som heter Vestervig. Der er der en gammel berømt kirke som det var en oplevelse for mig at faa præke i.

Egnen her heter Thy og var i oldtiden bebodd av kraftige vikinger. Næsten paa hver bakke er der en kjæmpehøi hvor en av de gamle høvdinger er begravet. Her var det at der i aar 1030, altsaa nu for snart ni hundre aar siden, steg iland en merkelig mand. Det var den hellige Thøger. Han kom fra Norge, hvor han en tid skal ha været Olaf den helliges kapellan.

Altsaa her i Vestervig steg Thøger iland, og saa hellig var han, beretter sagnet, at der hvor han sov

den første nat paa Danmarks jord sprang der frem en kilde som kan sees indtil denne dag dernede paa St. Thøgers kirkegaard. Paa det sted bygget han ogsaa en kirke av vidjer og løvgrener. Senere blev paa samme sted bygget en solid stenkirke som stod indtil reformationstiden. I 1057 døde Thøger og blev begraven paa den kirkegaard som bærer hans navn. Men om nættene merket folk ofte at der var lys paa hans grav. De forstod da at han var en helgen og forsøkte at faa ham anerkjendt som saadan. Men biskopen vilde længe ikke gaa med paa dette. Tilsidst maatte han dog bøie sig og gik med paa at la Thøgers hellighet prøve. Det blev gjort paa den maate at mandens grav blev aapnet og et av hans ben tat frem. Ved siden av graven blev der saa tændt et baal, benet blev kastet paa ilden, men det gik som folk hadde tænkt, benet hoppet straks ut av ilden og like tilbake i graven igjen. Saa var den sak avgjort. Thøger var en helgen.

Der blev saa i 1110 bygget et kloster til hans ære og i forbindelse med klostret en kirke. Klostret er forlængst sunket i grus, men kirken staar, og de holdt paa at restaurere den.

I denne kirke var der et kapel til St. Olaf. Her kom nemlig ofte i de dage norske folk, fiskere og andre sjøfolk, og for dem var det jo bra at ha noen av deres egne at gaa til naar der var noe som stod paa.

Nu er alle kapellene vække, og det er kun midtskibet som staar igjen. Men under disse hvælvinger har den latinske messe lydt i flere hundre aar,

her har munkene svunget sine røkelseskar til Jomfru Marias og den hellige Thøgers ære, og her har et troskyldig folk knælet og korset sig.

Men nu samles en stor menighet her søndag efter søndag, en menighet med blomstrende aandsliv og varm missionsinteresse, en menighet som det var en glæde og opbyggelse at faa besøke.

Vandringen fortsatte saa nordover, snart med rutebil og snart med jernbane, og tilsidst en formiddag steg jeg av toget i Danmarks nordligste by, Skagen.

Som et krumt horn stikker Skagens Gren sin graa sandtunge ut imot nord, opover imot Norge. Den er da ogsaa en mægtig gren. Den deler havet i to der utenfor, saa Skagerak ligger imot vest og Kattegat imot øst. Nordenfor Skagen by begynder denne gren med en række "sandklitter" store som smaa hus. Imellem disse snor veien sig utover imot "pynten." Efterhvert som man kommer utover blir "klittene" mindre og mindre, og tilsidst er det kun en lav, graa sandstrimmel som forsvinder i bølgene. Det er Skagens Gren. Bedre vilde det passe, synes jeg, at kalde den et horn, ti et kampens horn er den. Endog efterat havet har dækket det er det likesom det ikke kan opgi kampen. Langt utover viser de skumhvite brændinger at havet der bryter imot bunden.

Derute paa Skagens Gren faar man se litt av den ældgamle kamp imellem havet og landjorden, den kamp som har været kjæmpet nedigjennem aartusener, — ingen vet hvor mange.

Ut paa denne gamle kampplads gik jeg en efter-

middag for en liten stund for at faa lytte til havets susende sang, dets gamle kamphymne, som det har sunget i tider uten tal. Det var en sang som snart bruste vildt, som fra fulde lunger, snart bløtt og mildt som en vuggesang. Men aldrig døde den helt hen, aldrig var der taushet. Jeg gik opover den av bølgene fasthamrede strand og lyttet til havets susende sang.

Og havet skal ikke være mere, sa han som sat paa Patmos, hvor havet stængte til alle sider, lukket ham ute fra hans kjære og fra hans gjerning. Og komme skal den dag naar havet ikke længere skal ligge der og stænge veien, og naar dets susende sang skal dø hen. Det skal ikke synge sin vilde stridshymne mere og heller ikke nynne sine sagte, drømmende vuggekvad over hemmelighetene det gjemmer paa dernede hvor det bryter paa skjulte skjær og grunder.

Derute paa Skagens Gren blev jeg gaaende og lytte til havets sang indtil den korte decemberdags lys var ved at slukkes, og jeg vendte mig for at gaa tilbake. Da fik jeg se mellem klittene derinde midtveis imellem "grenen" og Skagen by det bekjendte Skagen fyr. Der stod det som en enøiet jætte og blinket med sit vaakne øie. Utover havet i vinterkveldens skumring sendte det sine glimt, en hilsen av lysstraaler til dem som maatte færdes derute. Og at der var dem som forstod denne hilsen fik jeg se den næste morgen. En svensk fiskerflaate paa opimot to hundre baater hadde fundet veien ind i Skagens havn den nat.

Men det var disse "sandklittene." — Hvis man

nu skrev "sandklatter" vilde vi alle forstaa hvad det dreide sig om, men "klitter" minder ialfald norske folk alt for meget om klipper, og det er netop hvad sandklittene ikke er. De er ret og slet sandhauger dannet av stormen. Og saa vokser der et græs som kaldes marehalm i dem. I dettte græs samles saa efterhaanden mere sand og sandhaugen vokser. Disse sandhauger er det som kaldes klitter. Noe fast og klippemæssig er der slet ikke ved dem. En skjøn dag kan en saadan "klit" endog finde paa at flytte. Det hænder saa tidt.

Digteren Holger Drachmann holdt meget av disse klitter og var ofte dernede paa Skagen. Han bestemte at hans aske skulde sættes blandt disse ørkenagtige sandhauger. Saa gik han hen og døde, og folk gjorde som han hadde bestemt, de brændte ham, anbragte asken i en urne og satte den i en stenkiste ute paa en av de yderste klitter paa Skagens Gren. Men saa en dag bestemte stormen sig paa at ta den klit. Da maatte digterens venner i huj og hast faa fat i digterens aske og flytte den til et sikrere sted. Nu staar hans mindesmerke og askeurne længere inde, men hvem vet, kanske han endnu en gang maa flyttes. Hvad hav og storm kan finde paa er ikke godt at vite.

Like sydøst for Skagen by ligger den bekjendte nedsandede gamle kirke. Nu er det bare taarnet, med de for Danmark eiendommelig takkede gavler, som rager op av sanden; resten av kirken er helt begravet av flyvesand, klittene tok den.

Men skagenserne bygget sig en ny og moderne kirke midt i byen, og der holdt vi kveldsmøte.

Skagenserne er stolte av sin by, og det med rette. Sandklittene til trods er det en baade pen og trivelig by. Det er havet folket der lever av, og de har ikke langt at gaa før de kommer til det. Ved Skagen fanges den bedste og fineste rødspette i verden, paastaar de selv. Og jeg skal da saa vist ikke sætte mig til at motsi dem. Jeg har selv smakt den og kan si at finere fisk behøver ikke jeg.

Jul og nyaar

Ordentlig juleveir, slik som det skal være i norden, har de vistnok sjelden i Danmark. Det blev mig fortalt at de i flere aar paa rad har hat til juleveir graa himmel, taake og regn. Desuten har de hat noe de kalder "pløre." Det er et nyt ord jeg har lært. Det er et ord som brukes meget om vinteren i Danmark. Med uttalen kommer det helt an paa den talendes sindstilstand. "Sikken en pløre" kan uttales i en lang skala av tonefald og med forskjellig slags eftertryk. Det kan sies paa en saadan maate at man formelig faar kuldegysninger fra fotsaalene op i halsen, men det kan ogsaa sies slik at man kun faar dem i føttene.

Ordet er københavnsk og brukes som navn paa den sorte, oljeagtige væske som findes paa Københavns gater om vinteren og som skal være sammensat av en del støv, en del snavs, en del taake og en del fin, stille regn. Naar alt dette røres sammen og æltes under rullende hjul og trampende føtter faar man det stof som har faat det betegnende navn "pløre." Den skvætter fra biler og vogner som kjører forbi. Den første etage paa husene er

gjerne overstænket av den. Paa hvitt tøi blir pløren sort og paa sort tøi blir den lysegraa naar den har faat tørket.

I alle kredser i hovedstaden er pløre det staaende samtaleemne om vinteren. Er man forlegen i et selskap og ikke vet sit arme raad hvad man skal finde paa at snakke om, saa kan man bare gnide sig i hændene, se vedkommende alvorlig ind i øinene og utbryte: "Er det nu ikke en rædsom pløre, hvad?" Dermed kan man være ganske rolig for at man faar en god og livlig samtale igang. Er det en ældre herre vil han straks begynde at fortælle om de milde vintre han har oplevd, men som nu slet ikke er at sammenligne med denne vinter.

Vi blev dog ikke i hovedstaden juledagene. Der var indbydelse fra en prestefamilie over paa Fyn at tilbringe julen der. Saa pakket vi sammen og for avsted til Odense. Det var lillejulaften. Natten forut hadde det regnet, men frem paa eftermiddagen blev himlen klar og blaa. Det føltes mere som en vaardag end en midtvintersdag. Fra Odense reiste vi nordvestover med en liten privatbane som gaar baade paa skinner og paa rim. Den heter Odense-Bogense banen.

Med astmatisk hoste og aandenød pustet lokomativet avsted opover — jeg er fristet til at si — prærien, ti flatt er der paa Fyn. Hver eneste kupe paa toget var fuld av pakker og haandkufferter og folk som hadde været i Odense og gjort juleindkjøp. Sagte og med værdighet ruslet toget opover og ventet ved de talrike stationer indtil den sidste kone hadde faat sin sidste pakke med sig ut av

kupeen, sagt et høflig farvel til sine medreisende, ønsket konduktør og lokomotivfører glædelig jul, saa gik det videre. Og i tidens løp kom vi frem til en station som het Kappendrup, hvor det saa blev vor tur at forlate toget med vore pakkenelliker.

En vogn fuld av tepper og pelser ventet os paa stationen. Vi maatte finde os i at bli indpakket i flere lag trods vaarveiret. Det skulde ta en halv time at kjøre ditut. Veien gik op igjennem en alle av gamle piletrær som hadde maattet ofre sine kroner for at skaffe plads for den moderne tids telefontraader; opover, forbi gamle gaarder med mosegrodde straatak, forbi marker som har været pløid og dyrket i mange tusen aar. Og endelig paa en liten bakke foran os laa Krogsbølle landsby, den gamle hvitkalkede kirke og den vakre prestegaard, vor reises maal.

Under vort tidligere besøk i Danmark hadde vi tilbragt et par uforglemmelige dage paa denne prestegaard, og naar nu den kjære prestefamilie var saa elskværdig at indby os til at tilbringe julen hos dem tok vi imot indbydelsen med glæde. Og det kom vel med, ti vi to omstreifere hadde gaat og gruet os saa smaat for denne jul i utlændigheten. Vi hadde ikke sagt noe til hverandre, men allikevel — det er saa rart med det. Nu var al bekymring overflødig. Her var baade husrum og hjerterum. Der strømmet os imøte en duft av brændende torv og gammeldags hjemlig hygge saa snart vi kom ind gjennem døren.

Juleaften ved solnedgang blev julen ringet ind. En stund efterpaa var vi samlet i kirken om to

straalende juletrær og det gamle juleevangelium. Senere om kvelden gik vi gamle med barneglade hjerter i ring om juletræet i hjemmet og sang: "Her kommer dine arme smaa." Jo, det gaar an at feire jul i utlændigheten naar man har et sted som Krogsbølle prestegaard og prestefamilien With at gaa til.

Imellem jul og nyaar var vi saa tilbake i København. Det hadde regnet i tre dage og tre nætter, men saa klarnet det op, og nyaarskvelden oprandt straalende og klar. Det var som om det gamle aar vilde gi os endnu et litet solstreif før det forlot os, et solstreif som skulde bli et lyst minde vi skulde ta med os ind i det aar som kom.

Vi hadde hørt saa meget om det som de kalder "nyaars-halløi" i København at vi var rent spændt paa nu at faa se litt av det med egne øine. Hele eftermiddagen, nyaarsaften, var gatene fulde av folk, især var smaagutten vel repræsentert. Da mørket faldt paa vrimlet det av folk allevegne. Men størst var folkemængden paa Raadhuspladsen. Der holdt de det gaaende med et vældig "halløi" hele kvelden. Papirbomber eksploderte, raketter steg susende tilveirs, og deres glødende baner krysset hverandre i luften. Røde og grønne blus glimtet her og der. Enhver søkte at overgaa de andre i at skrike og skraale og lage støi. Konstabler med blanke hjelmer var paa færde allevegne for at holde det unge København i orden, ellers vilde det nok ha blit andet end "uskyldige løier."

Efterhvert som det nærmer sig midnat tiltar støien. Al trafik med sporvogner og biler var forlængst ophørt. Den store Raadhusplads var et ene-

ste vældig, brusende folkehav. Larmen var øredøvende. Saa faldt endelig den store klokke i raadhustaarnet i slag. Først kom forspillet, saa tolv lange, drønende slag, og det nye aar var kommet.

Atter slipper larmen løs med fordoblet kraft. Bombene drøner, raadhusets røde murer lyses op av farveblussenes flammer. Knald og drøn allevegne. Rakettene suser, og luften er fuld av krudtrøk.

Men midt igjennem dette hav av skurrende larm skjærer pludselig et par rene toner sig vei. Flere kommer. De blir sterkere. Det er hornmusik fra et hustak i nærheten. Litt efter litt kan vi skjelne tonene ut fra støien, og vi kjender igjen melodien: "Deilig er jorden." En og anden stemmer i og synger med. Støien synes at ha faat et knæk og er ved at dovne av. Saa slaar musiken om, og de kjendte toner av "Der er et yndig land" ruller som en bølge utover pladsen. Da blev det for meget, endog de barhodede gutter glemte at tænde sine "firecrackers" og begyndte at nynne med. Det nye aar blev sunget ind. Sang efter sang blev sunget indtil folkehopen opløstes. Der er magt i tonene, vildskapen kan ikke staa sig imot dem.

Denne skik, eller rettere uskik, at hilse det nye aar med støi og larm er ikke gammel i København. Den skal ha begyndt i 1900. Og det blev mig fortalt at det tidt kunde gaa noksaa vildt til under "festlighetene." Brandvæsenet maatte tidt rykke ut og med sine sprøiter sprede folkemassen. Og alle byens arrester blev overfyldt.

I New York har man ogsaa denne uskik. Ogsaa der maatte brandsprøitene anvendes for at avkjøle massenes "begeistring." Da var det at Jakob A. Riis fik den ide at la musikkorps spille paa de aapne pladser, og siden den tid har man ikke behøvd brandsprøitene. Slik er det gaat ogsaa i København: siden de tok op Riis' ide med musik istedenfor brandsprøiter og politi har de hat svært faa optøier ved sine "nyaars-halløier."

Men det er ikke til at forstaa at der skal være en saadan trang hos folk til at lage støi paa en tid der ellers skulde stemme sindene til stilhet og alvor. Er der kanske noe andet man forsøker at overdøve, noe man vil drukne i støi?

Odense

Midt imellem Sjælland og Jylland ligger der en ø som bærer det merkelige navn Fyn. Den er skilt fra Sjælland ved et sund som heter Storebelt, og fra Jylland ved et ditto som heter Lillebelt. Indbyggerne paa øen kaldes fynboer og har baade blandt sjællændere og jyder ord for at være noe for sig selv, men de dage vi var paa øen syntes vi de var som andre dansker baade i sprog og sæder og skikker, ja endog i ansigtets gebærder naar de sa, "Hva' ba?"

Men det var om hovedstaden paa Fyn jeg vilde fortælle litt. Det er en gammel by. Oprindelig skal den ha hett Odins Ve, som er utlagt, Odins helligdom. Og sagnet fortæller at her har i gamle dage selveste Odin bodd, ja at han endog skal være begravet her. Men da jeg forstaar at de lærde skal

være uenige om den sak, skal vi simpelthen springe over den og hellere holde os til personer og begivenheter som ligger nærmere vor tid, og av saadanne har Odense et rikt utvalg. Vi behøver bare at nævne St. Knud, Thomas Kingo og H. C. Andersen.

Det første sted vi besøkte i Odense var eventyrdigteren Hans Christian Andersens hus. Det ligger borte i en smal sidegate som er vanskelig at finde, men vi spurte os frem til et lavt gammelt hus. Vi ringte paa, og en ældre kone med store træsko paa benene og et stort knippe nøkler i haanden kom og lukket op for os, tok imot vore entrepenger, solgte os noen prospektkort og slap os saa løs i de gamle, lave stuer.

I et litet kot under trappen i dette hus blev den senere verdensberømte mand født, og i disse stuer levde han, ialfald en del av sit liv, drømte noen av sine drømmer og skrev noen av sine bøker. Der staar endnu hans skrivebord med blækhus paa, slik som han forlot det. Og paa et andet bord i værelset ligger hans paraply og floshat og under bordet hans gamle, slitte haandkuffert, ogsaa vistnok i samme stilling som han pleide at efterlate dem. Han var jo ungkar og peppersvend, og som saadan hadde han saa den fordel at han kunde slænge sine saker fra sig der hvor det høvet ham bedst. Det kunde han aldrig ha gjort hvis han hadde været gift.

Paa væggen i stuen hænger der et par læster. Paa disse læster var det at skomakerne laget hans sko og støvler. Det var let at se at det ikke netop

hadde været noen bitte smaa føtter Andersen hadde gaat paa, men noen vældige, knoklete og ulagelige ben forsynt med en mængde liktorner.

Efter Andersens død i 1875 blev hans saker spredt viden om. Et par stoler og en sofa husker jeg at jeg saa paa Field's Museum i Chicago for mange aar siden. En gyngestol kom i digteren Alexander Kiellands eie, et penneskaft havnet hos Edvard Grieg, og saa videre. Men saa vaaknet folket i hans fødeby op og begyndte at søke hans saker op igjen og samle dem i hans gamle, lave stuer. Og det har lykkes dem; mange av hans brukte saker er atter samlet der i de gamle stuer; kun han som brukte dem, han, det store barn, den grimme ælling, er borte. Hatten og paraplyen faar ligge paa bordet, han kommer ikke for at hente dem. Men barna kommer, og med dem ogsaa gamle mennesker med unge hjerter paa valfart til eventyrdigterens hus, og de gaar stille gjennem stuene som var de i en helligdom.

Saa var vi over for at se St. Knuds kirke. Like utenfor den, imot torvet, er der sat en vakker buste av Kingo, salmedigteren. Han døde som biskop i Odense 1703. Paa fotstykket er dette vers av Grundtvig indhugget:

Thomas Kingo er salmisten
I det danske kirkekor,
Det skal mindes af hver kristen,
Mens der synges sødt i Nord
Om hvad det for os betyder,
Naar den gyldne sol frembryder.

Her var det altsaa at Nordens største salmedigter stemte sin harpe og sang i klare, rene toner. Og disse toner naar videre ut idag end noensinde før. Hvor luthersk salmesang lyder er Kingo med, enten det er i Kina, Santalistan eller i det indre av Afrika.

St. Knuds kirke er bygget over denne helgens skrin og skal være den eneste kirke i Danmark som eier virkelige helgenben. Det er ogsaa en stor og vakker kirke.

Da kong Knud regjerte i Odense var der en ting han gjerne vilde at hans by skulde ha, og det var helgenben. Han for til England for at forsøke om han kunde faa fat paa noen der, og det lykkedes ham. Han fik St. Albans ben. De var de eneste de kunde undvære derover. Historikere har været ondskapsfulde nok til at paastaa at Knud blev snytt paa denne handel, og at det slet ikke var St. Albans ben han fik med sig hjem. Men selv trodde han det og gik straks i vei og bygget St. Albans kirke, og bøndene maatte ut med skatter og tiender. Naar han nu hadde faat helgenben skulde han ogsaa ha en ordentlig kirke til dem.

Men fynboerne hadde et andet syn paa saken end deres konge. Og de var ikke at spøke med, de gjorde oprør. Og under dette oprør slog de sin konge ihjel, og det inde i selve kirken. Det hændte i aaret 1086.

Men det gik i Odense som paa mange andre steder i verden, at naar oprøret var over og folket hadde faat kjølet sin vrede i kongeblod, steg an-

geren efterhaanden op i deres sind. Sympatien svinget over til kong Knuds side, og han blev martyr. Femten aar efter hans død blev kong Knud kanonisert av paven. Jertegn og undere hændte ved hans skrin, og det som han hadde ventet at opnaa ved de kjøpte helgenben blev opnaadd ved hans egne. Odense blev et berømt valfartsted.

I krypten under alteret staar der to helgenskrin, det ene St. Albans, det andet St. Knuds. Der ligger den kongelige martyr i den samme gamle ekekiste som han blev lagt i for over 800 aar siden. I kryptens halvmørke staar den dækket av en glaskiste gjennem hvilken man kan se noe av helgenens hvite hodeskal, og et par knokler stikker frem under et smuldret silkeklæde.

Han er Danmarks St. Olaf. Og som det gik i Trondhjem saa ogsaa her; paa Knudsfestene i juli maaned blev hans skrin baaret omkring i byen under munkesang og fakkelblus, medens torvene var fulde av knælende mennesker.

I krypten er der ogsaa en brønd hvor der i gamle dage var lægedom at finde. Nu er den vistnok tør. Nu har de jo læger og apoteker at holde sig til.

Det er underlig at Odense har været istand til at bevare baade sine billeder og sine helgener fra den katolske tid gjennem reformationen. Reformatorene for ofte haardhændt frem mot slike ting. Mange steder gik reformationen mere ut paa at rydde væk og ødelægge relikvier og billeder end at reformere hjerter og liv. Det var jo ogsaa ulike lettere at kaste en relikvie ut av kirken eller smøre kalk

over et Mariabillede paa væggen end at ha en oprydning i sit hjerte. Derfor slog de i stykker og overkalket og ødela meget i den tid som man nu med megen møie søker at restaurere. Noe undslap dog reformationens vandalisme her og der.

Det blev mig fortalt at en stor altertavle etsteds i Jylland for nylig skulde repareres. Altertavlen forestillet patriarken Jakob ifærd med at velsigne sine tolv sønner, bøid over knappen av sin stav. Under reparationen faldt patriarkens skjeg av, og Jakobs ansigt blev til jomfru Marias. Knappen paa staven lot sig ogsaa fjerne, og den blev til en kjerte. Da forstod man at man her hadde for sig det katolske billede av jomfru Marias himmelfart, og at det ikke var Jakobs tolv sønner som stod omkring hende, men de tolv apostler. Jydene er sparsommelige mennesker. De syntes ikke om at ødelægge den fint utskaarne og kostbare altertavle, derfor fik de den forandret slik at den blev bibelsk. I flere hundre aar har saa billedet staat der, og ingen hadde noen anelse om at den skjeggede patriark oprindelig hadde været jomfru Maria.

Sønderjylland

En av mine store oplevelser i Danmark var at faa reise en tur ned til det omstridte og berømte land, Sønderjylland, eller Nord Slesvig, som det ogsaa kaldes.

Fra mine barneaar kan jeg saa godt huske at jeg hørte sønderjyder i Minnesota tale sammen om deres kjære land og om hvad der hændte dernede i

"fire og tres." I det aar blev nemlig et trist kapitel av Danmarks historie skrevet. Da var det at den tyske ørn hugget sin klo i det deilige Sønderjylland og rev det til sig.

Det var en prøisisk voldshandling imot et litet og svakt folk. Sønderjylland blev røvet fra Danmark. Og i over et halvt hundre aar har Danmark begraatt sin røvede datters skjæbne. Og datteren har længtet hjem.

Efter verdenskrigen kom hun tilbake. Da blev der fest i gamle Danmark som aldrig før. Næsten i hver eneste landsby landet over er der reist bautastener og andre mindesmerker om gjenforeningen.

Altsaa, jeg fik gjøre en liten tur ditned til Sønderjylland. Fra København reiste jeg sent en kveld og var fremme i Sønderborg paa Als tidlig den næste morgen. Om eftermiddagen skulde der være møte i Dybbøl kirke, som ligger omtrent fire kilometer fra byen. Paa veien til kirken gik jeg over den gamle slagmark, hvor danskene i "fire og tres" kjæmpet en tapper men haabløs kamp mot overmagten. Der ligger endnu de gamle skanser og fæstningsvolder. Og her og der bortover markene er der smaa indhegninger hvor baade danske og tyske soldater sover sin sidste søvn under de eføidækkede **tuer.**

Der staar den berømte Dybbøl mølle omkring hvilken kampen raset værst. Hele omegnen er for resten fuld av historiske mindesmerker. Tyskerne har ogsaa sat op en hel del seiersmonumenter, som det var interessant at se paa. De er saa prøisisk

smakløse, pralende og brautende, at en behøver ikke at være dansk for at føle foragt for dem.

En ældre dansk prest gik med mig derut og viste mig mindesmerkene. I fem og tyve aar hadde han staat dernede som et værn mot preusserkulturen. Jeg spurte ham hvorfor de ikke rev ned disse smakløse og monstrøse preussiske seiersmonumenter, nu naar de hadde magt dertil.

"Nei," sa han, "det vil vi ikke. De skal faa staa og tale sit tause sprog til vore barn ned igjennem tidene om preusseraanden og hvad vi har lidt alle disse aar." Og jeg saa straks at han hadde ret.

Saa fortalte han videre om de lange, tunge aar og om hvorledes de ofte hadde været nær ved at fortvile. Og dog opgav de aldrig haabet om at den dag skulde oprinde da de skulde faa komme hjem igjen, bli forenet igjen med sit kjære land.

Men nu er I vel glade, sa jeg, naar "blodrøde danebrog" nu atter vaier over eder?

"Vi gamle," sa han, "kan aldrig bli rigtig glade mer, vi har oplevd for meget tungt og trist til det. Husk paa at 6,000 av vore unge mænd faldt under de tyske faner i verdenskrigen. Preusserne tok vore sønner. Mange av os er barnløse. Nei, glade kan vi aldrig rigtig bli mere her i denne verden, dertil har vi lidt for meget. Og under trykket av preusserkulturen har mit folk tapt saa meget. Ikke penger, men moralske værdier. Igjennem alle disse aar blev de omringet av bud og forbud allevegne. Alt som var dansk maatte slaaes ned med sterk haand. Og under dette stadige tryk har der hos de danske her-

nede utviklet sig en evne som ikke er av det gode — evnen til at omgaa eller komme omkring alle disse love og forbud."

Dette sidste er noe jeg har hørt flere uttale sig om. De har sagt at under trykket av preusservældet har de danske sønderjyder utviklet en sjette sans til at undgaa lovens haandhævere og smutte utenom. Denne sjette sans faar de nye danske embedsmænd dernede nu anledning til at stifte bekjendtskap med.

Vi hadde en deilig dag i den gamle Dybbøl kirke, hvor vi fik fortælle om et andet folk, santalfolket, som efter at ha været undertrykt og ha lidt overlast i lange tider nu har faat se lysere dage oprinde. Ved korsets evangelium er nu haabets blus blit tændt i deres hjerter. Nu ser de veien hjem igjen, veien hjem til Gud.

Den næste dag var den 10de februar, aarsdagen for avstemningen da Sønderjylland stemte sig hjem til Danmark igjen. Ved daggry blev vi vækket av hornmusik og hurrarop i Sønderborgs gater. Der var flag og musik og begeistring allevegne. Jeg reiste nordover til Sommersted den morgen og saa at landet var rødt av flag, danebrog hang høit paa stang ved hvert eneste hjem.

I Sommersted fik jeg delta i en begeistret avstemningsfest den samme aften. Lederen for festlighetene hadde været officer i den tyske hær under verdenskrigen.

Derfra gik turen til Rødding, til provst Gøtsche, som netop da var utnævnt til biskop i Viborg.

En morgen gik vi en tur ut paa bakkene nord for Rødding. Derfra kan man nemlig se domkirken i Ribe. Fra bakkene der fik jeg mit sidste glimt av det gamle tempel og "The Old Town." Men foran os laa en liten fredelig dansk landsby og solet

Dansk landsbykirke

sig. Det kjendte hvite kirketaarn med de taggete gavler raget op over landsbyens tak.

"I denne lille landsby var det," sa biskopen, "at den bekjendte prest Peder Jakobsen Hygum i mange aar hadde sit virke. Og her var det han skrev salmen: "Jesu, din søde forening at smage."

Derfra fløi min tanke til en akermark oppe i Smaalenene i Norge, hvor Hans Nielsen Hauge gik

og pløide da Herren ved denne salmes ord tændte ilden i hans hjerte, en ild som kom til at bety saa meget for vort norske folk.

Den som har smakt Jesu søte forening og lever i den, hans liv og indflydelse ophører ikke ved graven. Hvem kan tælle de tusener som ved denne salme har fundet trøst og styrke i livets strid?

Saa blev det vaar i Danmark. Det hadde været en usedvanlig mild vinter. Bare noen faa ganger fik vi se sne, og den forsvandt igjen ganske snart. Folk pløide og arbeidet paa sine marker hele vinteren. Solen var dog en sjelden gjest. Det var ofte graat og trist, og den raa kulde føler man snart mere end vinterkulden i Minnesota.

Men vaaren kom, og vort reiseliv i Danmark nærmet sig sin avslutning. Den stille uke tilbragte vi i København, og saa over paaske sa vi Danmark farvel og reiste op til Skogli paa Lillehammer.

Det hadde været travle men deilige dage i Danmark. Hver eneste dag kom til os med fanget fuldt av skatter som vi fik beholde og som ingen kan ta fra os.

Vi gjorde den opdagelse at den race mennesker som kaldes snilde og gode slet ikke er utdød. I Danmark kalder man dem "rare mennesker." De er rare fordi de utskiller sig fra os andre, vi som har saa ondt for at være gode og snilde.

Vaaren er deilig allevegne i Norden, men ikke mindst i København. Det var i paaskeuken; nede i de smaa haver stod krokusene i klynger som kor og sang vaaren sine velkomstsanger. Tulipanene hadde

faat sine røde turbaner paa og var opstillet i rækker og geleder, og man kunde næsten høre deres rungende "salam" naar de hilste vaaren. Her og der tittet violene frem. Med blyge, blaa øine saa de sig omkring og hvisket til ribsbuskene om vinteren virkelig var reist sin vei. Men ribsbuskene bare stod og nikket i vaarvinden, de hadde ikke tid til at svare, de hadde det saa travelt med at faa sin vaardragt istand, ti nu skulde det snart bli paaske.

Byens torv var fulde av blomster. Torvkoner med smil over sine gamle, rynkede ansigter rakte de forbigaaende imøte store buketter av brokede tulipaner og andre friske blomster som saa ut til at være saa fyldt av glæde at en næsten kunde vente at de vilde bryte ut i latter.

Det gjør saa godt at se at folk er glad i blomster. Jeg har ondt for at tro at mennesker kan være rigtig onde saa længe de er glad i blomster. En dag læste jeg i en Københavnavis at en mand var blit arrestert fordi han hadde stjaalet blomster paa kirkegaarden. Han tilstod at han hadde tat blomstene og bragt dem hjem til sin kone. Han syntes at de døde derute kunde klare sig bedre uten blomster end hans kone kunde. Og det hadde han nok ret i. Det er sikkert bedre at bære blomster til vore kjære medens de lever end at vente indtil de er kommet ut paa gravpladsen. Man bør dog helst skaffe sig blomstene paa en ærlig maate.

Allevegne i Danmark møter man blomster og grønt i hjemmene. Naar en kone er paa torvet og gjør indkjøp for dagen, kjøper hun næsten altid med

sig hjem en bunke blomster eller noen kvister med noen grønne blade paa. Fattig kan det vel være i et hjem, men trist kan det aldrig bli hvis der er blomster og barn.

I det billede av Danmark jeg bærer med mig vil der altid være blomster, ikke forglemmigeier bare men tulipaner med glade smil. Der smiler de nu naar skyggene begynder at bli lange, og saadan skal de smile indtil jeg i skumringen ikke kan se dem længere — men da faar jeg nok øie paa andre.

XVII

TYVE AAR I SANTALISTAN

TYVE aar er et anselig stykke naar det tas ut av et kort menneskeliv; ellers i denne gamle verden er jo tyve aar at regne som et sandkorn i den store ørken.

Meget ligger imellem den 13de oktober 1904, den dag vi for første gang satte vor fot paa Santalistans jord, og den dag for noen maaneder siden da vi fik feire vor tyveaarsfest. De aar rummer meget baade av sorg og glæde.

Sorger og skuffelser falder ogsaa i en missionærs lod, og vi har vel faat vor del. Men de fleste av dem er glemt. Og hvis der er noen som ikke er det, saa har de ialfald mistet sin sorte dragt og spøker nu paa de triste minders mørkloft klædd i hvitt. Og der maa de saa gjerne spøke, ti dit gaar vi sjelden.

Men jeg har kjendt folk som med stor flid har samlet sine skuffelser, hygget for dem og pleid dem med omhu indtil de har vokset sig store og sterke. Hurtig vokste de, og det var ikke længe før de var i stand til at bære sine pleieforældre til graven. Nei, da er det bedre at ha dem paa mørkloftet.

Skuffelser og sorger blekner med aarene. Glædene derimot faar rikere farver efterhvert som solen daler. Og naar solen engang synker i hav blir

det som en tropisk solnedgang med en farvepragt som ingen pensel kan male.

Vor glæde har været at se ørkenen blomstre, at se Guds rike vokse sig sterkt. Menneskesjæle er blit befridd fra mørkets og hedenskapets lænker og omvendt til den levende Gud. Og det er det største som kan ske her i verden.

Nylig stod jeg i forsamlingssalen ved vor gutteskole hvor næsten 300 unge mænd og gutter sang med en kraft saa det runget lutherdommens gamle seiershymne paa santali, "Vor Gud han er saa fast en borg." De sang om høvdingen for Guds hær, om ham som skal beholde marken, som skal seire ogsaa herute, og det løftet mit hjerte paa glædens vinger, og jeg fik atter takke fordi jeg fik lov at komme hitut for at være med at bygge Guds rike.

Meget er forandret i disse tyve aar. De gamle grundlæggere er forlængst gaat ind til hvilen, nye arbeidere er kommet til, nye arbeidsgrener er optat, og santalmenigheten er begyndt at ta de første vaklende skridt alene. Her er fremgang.

Og folket omkring, de som endnu staar utenfor, de er fyldte av misnøie og uro, der er gjærende kræfter som rører sig i dem. De holder paa at vaakne av hedenskapets lange søvn. Lyset fra Jesu kors er blit holdt tæt op til deres øine, og der er blit kaldt paa dem. Troen paa "bongaene" er blit borte for dem, og de famler efter noe andet hvormed de kan tilfredsstille sin sjælehunger. Det er en herlig livslod at faa staa og si til saadanne,

Han heter Jesus Krist,
Den høvding for Guds hær,
I ham kun frelse er.

Og saa venter vi. Den som tror haster ikke. Tyve aar er ikke længe for den som er med at bygge Guds rike. Det har gaat sin gang ned igjennem aarhundredene og sin stille gang gjennem folkene, og saaledes vil det gaa indtil den dag oprinder da han som har faat al magt i himmelen og paa jorden sætter sig paa sin trone og alle knæ skal bøies for ham.